

KADİM ÇİN'İN ASKERİ KLASİKLERİ

İKİNCİ CİLT

HAZIRLAYAN:
RALPH D. SAWYER

Çevirenler: Utku Umut Bulsun-Z. Heyzen Ateş

KADİM ÇİN'İN
ASKERİ KLASİKLERİ

İkinci Cilt

Ralph D. Sawyer

Kırmızı Kedi Yayınevi: 53
Strateji: 6

Özgün adı:
The Seven Military Classics of Ancient China
Ralph D. Sawyer

İngilizceden çeviren: Utku Umut Bulsun, Z. Heyzen Ateş

Kadim Çin'in Askeri Klasikleri
İkinci Cilt

© 1993 by Ralph D. Sawyer / Kırmızı Kedi Yayınevi, 2009
İlk baskısı ABD'de Perseus Books Group'un bir kuruluşu olan
Basic Books tarafından yapılmıştır.

Editör: Haluk Hepkon
Kapak Tasarımı: Yüksel Doğru
Kapak Uygulama: Emre Altınok
Grafik: Aziz Zengin

Baskı: Pasifik Ofset 0212 4121777

Birinci Basım: Ocak, 2011
ISBN: 978-9944-756-58-7

Kırmızı Kedi Yayınevi
www.kirmizikedikitap.com
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

KADİM ÇİN'İN ASKERİ KLASİKLERİ

İkinci Cilt

Ralph D. Sawyer

Çevirenler:
Utku Umut Bulsun
Z. Heyzen Ateş

4

Wu Tzu

吳子

İçindekiler

İngilizceye Çevirenin Önsözü	9
1. Devlet için Plan Yapmak	27
2. Düşmanı Değerlendirmek	31
3. Orduyu Kontrol Etmek	36
4. General'in Tao'su	39
5. Değişime Karşılık Vermek	42
6. Subayları Teşvik Etmek	45

İngilizceye Çevirenin Önsözü

Bir yarı-efsane olan Sun Tzu'nun aksine, -sonraki nesiller tarafından Wu-tzu olarak da anılan- Wu Ch'i ünlü bir tarihi şahsiyetti. Hem askeri hem de idari alandaki kahramanlıkları ve başarıları, haklı olarak olağanüstüdür ve ölümünden kısa bir süre sonra ismi kaçınılmaz olarak Sun Tzu'yla birlikte anılmaya başlanmıştır. *Shih chi'*ye göre, ne zaman askeri teori tartışılmaya başlansa, Sun ve Wu mutlaka birlikte anılır ve Ssu-ma Chi'en'in ünlü biyografik bölümü de bu bağı kalıcı olarak kutsamaktadır.

Wu Ch'i, içinde pek çok çelişki barındıran, karmaşık bir adamdı ve *Shih chi'*deki biyografisi bile onu yeterince tanıtamaz. Davranışları aksini gösterse de, temel Konfüçyüsçü inanışları savunan, oldukça yetenekli biriydi. Hayırseverliği, yönetimin kuruluşunun temeli olarak benimsemiş olmasına karşın karısını öldürdüğü de söylenmektedir. Adak adamak yerine, annesinin yas tutma törenlerini görmezden gelmiştir. Bu, Konfüçyüsçülerin gözünde utanç verici bir kabahattir. Bu törenler, evlada yakışan duyguların ve bunun saygın ifadesinin güvenilirliğini vurgulamaktadır. Büyük bir güce ulaşmasına ve farklılıkların korunup geliştirilmesini teşvik etmesine rağmen, bir başkomutanın sahip olabileceği bütün konforu bir kenara itmiş, her derdi ve zorluğu birlikleriyle birlikte göğüslemiştir.

M. Ö. 400 civarında, fırtınalı bir dönemde doğmuştur. Sürekli devam eden savaşlar, Çin'deki güçlü devlet sayısını yediden bire kadar düşürmüştü. Wu Ch'i, devletlerin sadece hem askeri dayanıklılık hem de idari tedbirlerle hayatta kalabileceğini fark etti. Genç bir adamken, yaklaşık üç yıl boyunca Konfüçyüsçülüğün iki temel disiplini üzerine çalıştı. Daha sonra, yenilikçi bir fikir bulabilmek için seyahatlere çıktı ancak büyük başarılarından sonra bile ayrıcalıklarını önemsemedi. Nihayetinde, M. Ö. 361 civarlarında Ch'u'da öldürüldü. Hem askeriye hem de devleti güçlendirmek için uyguladığı katı tedbir-

lerin yarattığı kin ve düşmanlık ortamının kurbanı oldu.

Daha sonraki askeri yazılara göre, Wu Ch'i hiçbir savaşı kaybetmedi ve hiçbir zaman köşeye sıkışmanın utancını yaşamadı. Buna karşın, güçlü devletlerin üstün kuvvetlerine karşı kayda değer bir zaferler dizisine sahiptir. Çin'in ilk büyük generali olduğu konusunda geniş bir mutabakat vardır -bu görüş, T'ai Kung ve Ssu-ma Jang-chü'yü görmezden gelmektedir- ve Batı Ho bölgesini yönetmek, Yüeh'i (Güney Çin bölgesi) etkisiz hale getirmek, Ch'i'ye karşı büyük bir zafer kazanan Lu kuvvetlerine komuta etmek, Ch'in'in gittikçe artan gücüne karşı Wei'yle sayısız zafer kazanmak ve Ch'u yönetimine istikrar getirmek gibi önemli başarılar da sağlamıştır. Bu nedenle, bir ölçüde Wu-tzu'da bulunan görüş ve yöntemleri sadece kuramsal değil, aynı zamanda gerçekliği sınanmış görüş ve yöntemlerdir.

Wu-tzu'nun etkileyici idari katkıları, -öncelikle Batı Irmağı komutanlığı Hamiliği ve sonrasında Ch'u başbakanı olarak uyguladığı, özellikle devleti örgütlemek ve düzeni sağlamakla ilgili yenilikçi tedbirleri ve kontrolleri- onun sıklıkla ünlü Legalist Lord Shag'la¹ anılmasına yol açmıştır. Hem benimsediği hem de uyguladığı birkaç erdemden biri olan kararlılığına vurgu yapan sayısız hikâye bulunmaktadır. *Chan-kuo tse (Intrigues of the Warring States)*, *Han Fei-tzu* ve *Lü-shih Ch'un-ch'iu*² gibi ölümünden yüzyıllar sonra dahi yazılan eserlerde onunla ilgili bolca hikâye bulunmaktadır.

Wu-tzu, sadece *Yedi Askeri Klasik*'ten biri olmakla kalmaz, aynı zamanda uzun yıllardır Çin askeri düşüncesinin temel taşlarından biri olarak da görülmektedir. *Savaş Sanatı*'ndan daha ılımlı olsa da, savaş ve savaş hazırlıklarıyla ilgili tüm konuları ciddiyetle ele alır ve genellikle belli taktiksel koşulların çözümü için uygulanabilir stratejiler sunar. Yüzyıllar boyunca geleneksel Konfüçyüsçü alimler -üslup ve hilelerle ilgili klasik önyargularıyla birlikte- dilindeki görece sadelik nedeniyle Wu-tzu'yu karalamışlar, gerçekçi politikalarını ve kendini hissettiren gaddarlığını kınamışlardır.³ Bununla birlikte, metin kolay anlaşılır ve konuya hakim bir metindir.

Wu-tzu'nun özü, muhtemelen Wu Ch'i'nin kendisi tarafından oluş-

turulmuş, daha sonra kendi anıları ya da oturma kayıtlarına dayanarak talepleri tarafından geliştirilip yeniden gözden geçirilmiştir. Orijinal versiyonun büyük bölümü kayıptır; kalanlar ise kısa, oldukça sistematik ve kapsamlı çalışmalardır. Metnin önceki versiyonları en azından M. Ö. dördüncü yüzyıla kadar uzansa da, muhtemelen Han hanedanlığında ortaya çıktıkları varsayılmaktadır. Neyse ki, kimi askeri klasiklerin aksine, çok az metinsel sorun barındırmaktadır ve çeşitli baskıları arasında sadece ufak tefek farklar göze çarpmaktadır. Doğal olarak, bazı bölümler tahminen sonradan yazılan eserlerle ortak; fakat odak noktası, kavramlar ve gelişme aşaması oldukça farklıdır.⁴

Wu Ch'i'nin yaşamı ve değerleri birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Tarihsel öneminden dolayı *Shih chi'*deki biyografisini -M. Ö. 100 civarında yazılmıştır- buraya almak gerekir:⁵

Wu Ch'i, Wey'in yerlisidir, askeri operasyonlara bayılırdı.⁶ Tseng-tzu'yla⁷ çalıştı ve sonra da Lu hükümdarına hizmet etmeye gitti. Ch'i devleti Lu'ya saldırdığında, Lu hükümdarı Wu Ch'i'yi general olarak atamak istedi fakat Ch'i'den bir kadını kendisine eş⁸ olarak aldığı için şüpheliydi. Bunun üzerine, ünlü olmak isteyen Wu Ch'i, Ch'i ile bir bağlantısı olmadığını göstermek için karısını öldürdü.⁹ Lu, sonunda onu general olarak atadı ve o da bu gücü kullanarak Ch'i'ye saldırdı ve kuvvetlerini yok etti.

Lu'da Wu Ch'i'den nefret eden birisi hükümdara şunları söyledi: "Wu Ch'i zalim ve şüpheli. Gençken ailesinin bin *chin* altını vardı. Resmi bir görev alabilmek için gezip durdu fakat başarılı olamadı ve sonunda da ailesinin kaynaklarını tüketti. Komşuları ona gülünce, otuz kadar komşusunu öldürüp doğuya, Wey'in dış duvarlarının kapılarına gitti. Annesinden ayrılırken kendi kolunu ısırды [kanadı tabii ki] ve bir yemin etti: 'Önemli bir bakan oluncaya kadar Wey'e ayak basmayacağım.' Daha sonra Tseng-tzu'ya hizmet etmeye gitti. Buraya henüz gelmişti ki annesinin ölüm haberini aldı fakat eve dönmedi. Tseng-tzu [yas törenlerine katılmadığı için¹⁰] onu hor gördü ve bütün bağlarını kopardı.

"Wu Ch'i daha sonra Lu'ya gitti ve size hizmet etmek için savaş sanatları çalıştı. Siz, onun amacı konusunda şüpheye düştünüz ve o da general olabilmek için karısını öldürdü. Lu, küçük bir devlet ve eğer savaşta muzaffer biri olarak itibar kazanırsa diğer feodal lordlar ona karşı ayaklanacaklardır. Dahası, Lu ve Wey kardeşler ve eğer Wu Ch'i'yi görevlendirirseniz Wey'i bir

kenara atmış olacaksınız.”

Hükümdarın Wu Ch'i hakkındaki şüpheleri arttı ve onu kovdu.

O sıralarda Wu Ch'i, Wei Markisi Wen'in¹¹ saygın biri olduğunu duydu ve onun sarayında hizmet vermek istedi. Marki Wen, Li K'o'yu¹² onun hakkında sorguladı: “ Ch'i hırslı ve hovardadır fakat birliklerin görevlendirilmesinde ünlü general Ssu-ma Jang-chü¹³ bile onun eline su dökemez.” Bunu duyduktan sonra Marki Wen onu general olarak atadı. Wu Ch'i, Ch'in'e yapılan saldırıda [orduya komuta etti], beş kenti ele geçirdi.

Bir general olarak Wu Ch'i, en düşük rütbedeki adamlarla aynı kıyafetleri giydi, aynı yemekleri yedi. Uyurken kendine döşek kurdurmadı, yürüyüşe geçildiğinde atına¹⁴ ya da savaş arabasına binmedi. Artan tayınlarını şahsen topladı ve birliklerinin çektiği tüm sıkıntıyı onlarla paylaştı.

Askerlerinden birinin ayağı su toplayınca, iltihabı kendi elleriyle akıttı. Askerin annesi bunu duydu ve ağladı. Biri kadına şöyle dedi: “Senin oğlun sadece sıradan bir asker, generali iltihabını kendi elleriyle akıtıyor. Bunda ağlayacak ne var?” Anne şöyle yanıt verdi: “O yüzden ağlamıyorum. Yıllar önce Dük Wu, babasının iltihabını akıtmıştı. Babası da hiç tereddüt etmeden savaşa gitti ve düşmanın ellerinde can verdi. Şimdi Dük Wu oğlumun iltihabını akıtıyor, ben de artık nerede öleceğini bilemiyorum. Bu yüzden ağlıyorum.”¹⁵

Marki Wen, Wu Ch'i'nin orduyu görevlendirmekte başarılı olduğunu, vicdanlı ve eli açık olduğunu ve birliklerine tam bir uyum getirdiğini hissettiği için, Ch'in ve Han devletlerini uzak tutmak amacıyla onu Batı Irmağı¹⁶ komutanlığı Hamiliği'ne atadı.

Marki Wen ölünce Wu Ch'i oğluna Marki Wu'ya hizmet etmeye devam etti. Marki Wu, gemiyle Batı Irmağı'nı gezdi. Irmağın ortasında geriye döndü ve Wu Ch'i'ye seslendi: “Muhteşem değil mi! Dağlar ve ırmakların büyüklüğü, Wei'nin mücevheri bu işte.” Wu Ch'i yanıt verdi: “[Gerçek mücevher] Erdem'de yatar, geniş boğazlarda değil. Daha önceleri, Üç Miao, solda Tung-t'ing Gölü'ne, sağda P'eng-li Gölü'ne sahipti fakat Erdem'i ve doğruluğu yeşertmedikleri için Yü onları yok etti. Hsia hanedanlığından Chieh'in olduğu yerde, solda Sarı Irmak ve Chi Irmağı, sağda T'ai ve Hua dağları, güneyde I-ch'üeh tepeleri, kuzeyde ise Yang-ch'ang yamaçları bulunuyordu. Fakat yönetimi sırasında hayırseverliği yeşertmediği için T'ang onu ele geçirdi. Yin hanedanlığı [despotu] Chou'nun solunda Meng-men dağları, sağında Taihang dağları, kuzeyinde Ch'ang dağları ve güneyinde ise büyük Sarı Irmak vardı. Fakat yönetimi sırasında Erdem'i yeşertmedi ve Kral Wu onu öldürdü. Bu açıdan bakınca, [devletin mücevheri], boğazların güzelliği değil, Erdem'dir. Eğer Erdem'i yeşertmezsen, gemideki bütün adamlar başka bir dev-

lete kaçar.¹⁷ "Harikulade!" dedi Marki Wu. Bunun üzerine, Wu Ch'i'yi Batı Irmağı komutanlığı Hamisi olarak atadı ve itibarı dev boyutlara ulaştı.

Wei daha sonra Bakanlığı kurdu ve göreve T'ien Wen'i atadı. Wu Ch'i mutsuzdu ve T'ien Wen'e şunları söyledi: "Lütfen, meziyetleri ve başarıları tartışabilir miyiz?" T'ien Wen de aynı fikirdeydi. Wu Ch'i sordu: "Üç Ordu'ya kim daha iyi komuta ediyor, subay ve askerlerin savaşta seve seve ölmelelerini ve düşman devletlerin bize karşı hiçbir faaliyette bulunmamalarını kim sağlıyor -sen mi ben mi?" "Senin kadar yetenekli değilim," diye yanıtladı T'ien Wen. O zaman Wu Ch'i şunu sordu: "Bürokrasiyi idare etmekte, halkın desteğini kazanmakta ve dükkânlar ile limanların doldurulmasında kim daha iyi, sen mi ben mi?" T'ien Wen yanıtladı: "Senin kadar iyi değilim." "Batı Irmağı komutanlığı Hamisi olarak, Ch'in birlikleri doğu bölgelerinde köyler kurmaya cüret edemiyor, Han ve Chao, misafirlermiş gibi itaatkâr davranıyor, kim daha iyi?" T'ien Wen: "Sen daha iyisin." Wu Ch'i devam etti: "Bu üç meselede de benden kötüsün ancak benden daha üst bir makamdasın. Neden?" T'ien Wen yanıtladı: "Hükümdar genç, devlet kuşukulu, büyük bakanlar henüz destek veremiyor, sıradan halk¹⁸ ise [yönetime] güvenmiyor. Bu koşullar altında, görev sana mı düşer bana mı?" Uzun bir süre sessiz kalan Ch'i şöyle devam etti: "Sana düşer. Bu yüzden senin üzerindeyim." Wu Chi, artık T'ien Wen kadar iyi olmadığını biliyordu.

T'ien Wen öldükten sonra Kung Shu Bakan oldu. Wei prenseslerinden biri ile evlendi ve Wu Ch'i'ye zarar vermek [istedi]. Kung Shu'nun uşağı ona şöyle dedi: "Wu Ch'i'den kurtulmak kolay." Kung Shu, nasıl olacağını sordu ve uşağı da şöyle yanıtladı: "Wu Ch'i sıkıntılı, dürüst ve ün peşinde. Öncelikle Marki Wu ile konuşmalı ve şöyle demelisiniz: 'Wu Ch'i, devletiniz küçükken saygın biriydi. Ayrıca, bereketli fakat güçlü Ch'in devletine sınır bir bölgeniz var. Bu yüzden, Wu Ch'i'nin sadık kalmayacağından korkuyorum.' Marki de şöyle soracak: 'Ne yapmalıyız,' ve siz de şöyle yanıt vermelisiniz: 'Bir prensesle [evlenmesini] isteyerek onu sınayın. Eğer Ch'i kalmaya niyetliyse tabii ki onu kabul edecektir ancak değilse mutlaka reddeder. Böylece niyetini anlarsınız.' Daha sonra Wu Ch'i ile görüşmeli ve onunla geri dönmelisiniz. Aynı zamanda prensesi kızdırın ki size karşı kibirli davransın. Wu Ch'i prensesin sizi hor gördüğünü anladığında kesinlikle onu kabul etmeyecektir."

Bunun üzerine, Wu Ch'i prensesin Wei Bakan'na aşağılayıcı bir şekilde davrandığını gördüğünde, gerçekten de Marki Wu'nun teklifini geri çevirdi. Marki Wu'nun şüpheleri arttı ve bundan sonra ona güvenmedi. Wu Ch'i, suçlanıktan korktuğu için hemen oradan ayrıldı ve Ch'u devletine gitti.

Ch'u Kralı Tao, daha önceden Wu Ch'i'nin Saygın biri olduğunu duymuştu

ve geldiğinde onu hemen Bakan olarak atadı. Wu Ch'i kanunları sadeleştirdi, talimatnameleri inceledi, önemsiz kurumları ayıkladı ve uzaktaki kraliyet akrabalarını, savaşan adamları beslemeleri ve desteklemeleri için dağıttı. Orduyu güçlendirmeye ve yatay ile dikey ittifakların çok ses çıkaran taraftarlarını ortadan kaldırmaya ağırlık verdi.¹⁹ Güneyde, Pai Yüeh'i etkisiz hale getirdi. Kuzeyde, Ch'en ve Ts'ai'yi ele geçirdi ve Üç Chin'i geri çekilmeye zorladı. Batıda, Ch'in'e [başarılı] saldırılar düzenledi. Diğer feodal lordlar Ch'u'nun artan kuvvetinden çekindiler ve kraliyet ailesinin diğer mensupları ona zarar vermek istediler. Kral Tao öldüğünde imparatorlukla akraba olanlar ve bakanlar ayaklandı ve Wu Ch'in'e saldırdılar. Kral'ın cesedine koştu ve altına saklandı. Suikastçiler oklarını fırlattığında, onu vururlarken aynı zamanda Kral Tao'yu da vuruyorlardı.

Kral Tao gömülüp prens tahta geçince, Adalet Bakanı'na emir vererek Wu Ch'i'ye ve dolayısıyla kralın cesedine ok atanların hepsini infaz etme emri verdi. Böylece yargılanıp infaz edilenlerin ve aileleri dahi ortadan kaldırılanların sayısı yetmişten fazlaydı.²⁰

Büyük Tarihçi şöyle demektedir: "Ordular ve alaylar söz konusu olduğunda, her zaman Sun Tzu'nun on üç bölümünden ve Wu Ch'i'nin stratejisinden bahsetmek günümüzün alışkanlığıdır. Bu günlerde pek çok [insanda] bunlar vardır. Bu nedenle, bunları ele almadım fakat hareketlerinin neleri etkilediğini ve yarattığını konu edindim. Bilinen bir deyiş vardır: 'Bir harekete girişen durmaksızın onun hakkında konuşamaz; bir şey hakkında konuşan kişi de durmaksızın onu uygulayamaz.' Sun Bin'in P'ang Chüan'a karşı geliştirdiği stratejiler aydınlatılmıştı fakat bu onu ağır fiziksel cezaların acısını çekme talihsizliğinden kurtaramadı.²¹ Wu Ch'i, Marki Wen'i, gücün yapılandırmasının stratejik avantajlarının [arazilerin zenginliğiyle birlikte ele alınır], Erdem kadar iyi olmadığına ikna etmeye [çalıştı]. Bununla birlikte, Ch'u'da yaptıkları, katı bir zalim olması ve hayırseverlikten uzaklaşması, hayatına mal oldu. Trajik değil mi!"

Ölümü sırasında bile Wu Ch'i başarılı bir strateji uygulamayı başardı ve öcünü aldı. Düşmanlarının onu öldürmeye çalıştıklarında kralın cesedini de yaralayacaklarını ve bunun sonucunda infaz edileceklerini biliyordu.

Wu Ch'i'nin karısını öldürmesi gibi zararlı materyallerin de eklenmesiyle sıkıntıya düşen Chauncey Goodrich gibi çağdaş otoriter, biyografiyi bütün ayrıntılarıyla çalışmış ve kınayıcı materyallerin muh-

temelen Büyük Tarihiçi' de de olmasına karşın, bunun birbirinden farklı şeylerin bir karışımı olduğu sonucuna varmışlardır.²² Görüşler, Wu Ch'i'nin tüm tarihsel başarıları ile biyografik kayıtlarda rastlanan romantik güzelleme, kronolojik hatalar ve şüpheler arasında bölünmüş durumdadır. Bununla birlikte, ölümünü takibeden iki yüzyıl içinde yazılan eserlerde *Wu-tzu'*ya sayısız gönderme olması, Wu Ch'i'nin sayısız alanda çalıştığını ve oldukça etkili bir stratejist ve komutan olduğunu ortaya koymaktadır. Bu eserlerde rastlanan hikâyelerin ve anekdotların kısa bir değerlendirmesini yapmak gerekirse, bunlar sadece Wu Ch'i ve karakteri hakkında bilgi sunmakla kalmamakta aynı zamanda onun adıyla bağlantılandırılan önemli ilkeleri hayatı boyunca uyguladığını da göstermektedir.

Wu Ch'i, Lord Shang'la birlikte anılmakta, kanunların rolü ve devleti güçlendirmek için yönetim politikalarının gözden geçirilmesini vurgulamasıyla kendisine (birinin ancak tüm samimiyetiyle sözüne sadık kalmasıyla sağlanabilecek) olağanüstü bir güvenilirlik atfedilmektedir. *Han Fei-tzu'*da geçen bir anekdot, Han Fei-tzu'nun yorumlarıyla devam etmekte ve bu üstün bağlılığı gözler önüne sermektedir:

Wu Ch'i dışarı çıktı ve eski bir arkadaşıyla karşılaştı. Onu durdurdu ve kendisiyle bir yemek yemesi için davet etti. Arkadaşı yanıtladı: "Olur. Kısa süre sonra geleceğim ve yemek yiyeceğiz." Wu-Ch'i: "Yemek için seni bekleyeceğim." Gece oldu, arkadaşı gelmedi fakat Wu Ch'i yemek yemeden onu bekledi. Ertesi sabah erkenden arkadaşına bakması için birini gönderdi ve arkadaşısı gelene kadar yemek yemedi.

[Han Fei-tzu'nun yorumu:] Küçük inanç göstergeleri sergilendiğinde büyük kader gerçekleşir. Bu nedenle, bilge hükümdar iyi inancı biriktirir. Cezalar ve ödüller güvenilir olmadığında, yasaklar ve emirler etkili olmaz. Açıklama, Dük Wen'in Yüan'a saldırması ve Chi Cheng'i aklıktan kurtarmasından yatmaktadır. Bu nedenle, Wu Ch'i yemek için arkadaşını beklemiştir.²³

Han Fei-tzu'nun Wu Ch'i'yi anlattığı diğer bir olay da, güvenilirliğini korumak adına ufak bir hatasında karısını (*Shih chi* biyografisinde bahsedildiği gibi öldürmek değil) boşamasıdır. Kayınbiraderi, bunu kanunlara şevkle bağlı olmasıyla açıklamaktadır:

Wey'deki Tso-shih'in yerlisi olan Wu Ch'i, karsısına ipek bir kuşak diktirdi. Kuşağı ölçüp, istediğinden daha ince olduğunu görünce, değiştirmesini istedi. "Tamam," dedi kadın. Tamamlandığında tekrar ölçtü, fakat hâlâ istediği gibi değildi. Wu Ch'i'nin tepesi attı. Karısı yanıt verdi: "Başladığımda tezgâhı ayarladım, değişmiş olamaz." Wu-tzu, onu gönderdi. Kadın, ağabeyinden yeniden kabul edilmesi için konuşmasını istedi fakat ağabeyi şöyle dedi: "Wu Ch'i bir kanun adamıdır. Kanunlarla çalışır bu yüzden büyük bir devlette önemli başarılar kazandı. Bu nedenle, kanunları öncelikle karsısına karşı uygulamalı ki, yönetime de uygulayabilsin. Geri dönmeyi boşuna bekleme." Karısının küçük kardeşi Wey hükümdarı tarafından sevilirdi. O da Wu-Ch'i'yle kendi adına görüşmesi için hükümdardan ricada bulundu. Wu-Ch'i dinlemedi ve Wey'i terk ederek Ching'e [Ch'u] gitti.²⁴

Hikâyenin başka bir versiyonu da kadının uzaklaştırılmasının çok özenli çalışmaktan kaynaklandığını, Wu Ch'i'nin istediğinden daha fazlasını vermesinin buna yol açtığını anlatmaktadır:

Wu Ch'i, karsısına ipek bir kuşak göstererek şöyle dedi: "Bana ipek bir kuşak dik, aynı böyle olsun." Bittiğinde ikisini karşılaştırdı ve karısının yaptığının çok daha güzel olduğunu gördü. Wu Ch'i şöyle dedi: "Senden ipek bir kuşak dikmeni istedim ve aynı böyle olsun dedim. Oysa ki, senin diktiğin çok daha güzel. Neden böyle oldu?" Karısı yanıtladı: "Aynı malzemeyi kullandım ama dikerken daha çok özen gösterdim." Wu Ch'i şöyle dedi: "Ben sana böyle yapmanı söylemedim." Kıyafetlerini değiştirmesini ve [ailesinin] yanına dönmesini istedi. Kadının babası, [onu geri alması için] ricada bulundu fakat Wu Ch'i şöyle dedi: "Ch'i ailesinde boş lâf yoktur!"²⁵

Bu açıklama, birine verilen rolün aşılması hakkındaki Legalist vurguyla tam bir uyum içindedir. Bu, askeri düşünürler tarafından genellikle savaş alanı koşulları bağlamında kabul edilmiş yüce bir erdem olarak görülmektedir.

Stratejistlerin diğer bir ana öğretisi de ceza ve ödüllerin doğasını çığnememektir. Çünkü bunlar, yönetim sisteminin güvenilirliğini sembolize etmektedirler. Adamları başarılı bir şekilde motive etmek sadece ceza ve ödül mekanizmasını gerektirmez aynı zamanda bunların her bir olayda tek tek mutlaka uygulanacağına dair kesinlik gerek-

tirir. *Wu-tzu*, Lord Shang'ın verdiği isimle "ikiz saplar" ın gücüne kararlılıkla inanır. Özellikle ödüllerin motive etmekteki gücü öylesine fazladır ki, adamlar hayatlarını ve her şeylerini riske atabilirler. Talimatlara, örgütlenmeye, eğitime ve utanç duygusunun yerleştirilmesine rağmen insan ruhunda bir yönlendirme yapılmasına engel olunamaz. Arzulanan bir hedefe varmak için hareket geçiren güven duygusunun etkisi şu olayda çok açık görülmektedir:

Wu Ch'i, Batı Irmağı komutanlığı Hamisi olarak hizmet ederken [Ch'in devletinin] sınırın hemen yanında küçük bir gözetleme kulesi vardı. Wu Ch'i, bu kule ortadan kaldırılmazsa çiftçilere zarar vereceğini bildiğinden saldırmayı istedi. Ancak, zırhlı birlikleri görevlendirmeye degecek bir yer değildi. Bunun üzerine, Kuzey Kapısı'na bir yük arabasını dayadı ve şöyle bir emir verdi: "Bunu Güney Kapısı'nın dışına kadar itebilen olursa, verimli araziler ve muhteşem bir evle ödüllendirilecektir." Bir süre, kimse arabayı yerinden oynatamadı, sonra birisi oynatmayı başardı. [Güney Kapısı'ndan] dönüşünde, verdiği emir doğrultusunda Wu Ch'i onu ödüllendirdi. Kısa süre sonra, Doğu Kapısı'nın dışına bir miktar fasulye koydu ve şöyle bir emir verdi: "Bunu Batı Kapısı'na kadar taşıyabilenler, ilk seferde olduğu gibi ödüllendirileceklerdir." Adamlar taşımak için birbirleriyle yarıştılar. Daha sonra Wu Ch'i bir emir gönderdi: "Yarın, kuleye saldırdığımızda, ilk tırmanan [*ta-fu*²⁶ olarak tımar verilmiştir] verimli araziler ve bir evle ödüllendirilecektir." Adamlar kuleye koşular ve sabah erken saatlerde saldırıp ele geçirdiler.²⁷

Shih-chi biyografisi, Wu Ch'i'nin Tseng-tzu'yla çalıştığını belirtmektedir; ancak, bu kronolojik olarak mümkün olmadığından, bu muhtemelen Tseng-tzu'nun oğlu Tseng Shen'dir ve Wu Ch'i de muhtemelen üç yıl boyunca onunla çalışmıştır.²⁸ Eğer biyografi güvenilirse ve Tseng Shen, Wu Ch'i'yi evlâtlık görevlerini yerine getirmeye için açıkça kınıyorsa -Tseng-tzu'nun Konfüçyüsçülüğü düzelttiği temel noktalardan biri-Wu Ch'i, ilk yönelimlerinden biri olan askeri çalışmalar için geleneksel çalışmaları reddetmiş olabilir. Bununla birlikte, *Wu-tzu*'da, dört temel Konfüçyüsçü erdem üzerine kurulu politikaları savunmaktadır: Hayırseverlik, dürüstlük, doğru davranış biçimleri (*li*) ve Göğün Yolu (Tao). Bu, Savaşan Devletler döneminin

yeni gerçekliğiyle de uyumludur. Devlet yönetimleri kayda değer şekilde, herhangi bir askeri teşebbüse halkın katılımını ve gönüllülüğünü aramaktadırlar.²⁹ Batı Irmağı'nda gezerken Marki Wu ile yapılan ünlü (muhtemelen uydurma) tartışma, diğer metinlerde de geçmektedir ve Wu Ch'i'nin stratejik avantajdan ziyade Erdem'e olan inancını yansıtmaktadır. Saltanatının ilk yıllarında markiyle yapılan diğer bir görüşmede de aynı endişe hakimdir. Bir yandan politik gücü elinde tutarken bir yandan da soyluların halka eziyet etmesini engelleyecek, ulaşılabilir bir yönetimin savunusu da burada yapılmaktadır:

Marki Wu, Wu-tzu'ya saltanatın ilk yılları hakkında soru sordu. Wu-tzu yanıtladı: "Devletin yöneticisinin, başlangıçta dikkatli olması gerektiği söylenir." "Başlangıçta nasıl dikkatli olunabilir?" "Dik durarak." "Nasıl dik durulur?" "Bilgeliğin aydınlanmasını sağla. Bilgelik aydınlanmazsa nasıl dik durabilirsin? Herkesi dinle ve bilgeliği aydınlatmak için seçim yap. Bu nedenle kadim çağlarda, yönetici önce kurulu toplar, *ta-fu* dan birer konuşmacı, subaylardan bir seyirci ve eğer sıradan halktan katılmak isteyen olursa, onlar da dinleyici olarak katılırlar. Soylular herhangi bir soru sorarlarsa cevaplanır ve gelen hiç kimse geri çevrilmez. Buna 'tıkamamak ya da engellemek' denir. Maaşların paylaşılmasında, herkesin hakkını alması sağlanır. Cezaların uygulanmasında da mutlak kesinlik vardır. Hükümdarın aklı hayırsever olmak zorundadır. Hükümdarın çıkarını düşünür ve halkın zarar görmesini engeller. Buna 'halkı kaybetmemek' denir. Hükümdar dürüst olmalıdır, kendisine yakın bakanlar dikkatle seçilmelidir. *Ta-fu*, aynı anda birden fazla makama hizmet edemez, halkı kontrol etmek için kullanılan araçlar bir klanın elinde toplanamaz. Buna 'Otoritenin [*ch'üan*] ve stratejik gücün [*shih*] dengesini [kaybetmemek]' denir. *İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları*'nın ve saltanatın ilk yılının anlamı budur."³⁰

Lü-shih'teki etkileyici bir bölümde *Ch'un-ch'iu*, Wu-chi'nin Wei'den ayrılırken söylediği kehanet gibi sözleri açıklar. *Shih chi* biyografisindeki karalama hikâyesinin başka bir versiyonudur:

Wu Ch'i, Batı Irmağı dışındaki bölgeyi de yönetmeye başladığında, Wang Ts'o onu Wei Markisi Wu'ya karaladı. Marki Wu, elçi göndererek onu çağırtdtı.

Wu Ch'i uzak kıyıdan kapıya ulaşınca, arabayı durdurttu ve dinlendi. Batı Irmağı'na baktığında gözünden birkaç damla yaş süzüldü. Uşağı şöyle dedi: "Niyetinizi gözlemedim. Bir çift eski ayakkabıyı atar gibi dünyayı bir kenara attınız. Ancak, Batı Irmağı'ndan ayrılırken gözyaşı döküyorsunuz. Neden?" Wu Ch'i gözyaşlarını sildi ve şöyle yanıtladı: "Anlamıyorsun. Eğer hükümdar beni gerçekten tanırsa ve yeteneklerimi sonuna kadar kullansa, Ch'in'in yok edilmesi işten değil ve Batı Irmağı bölgesiyle birlikte gerçek bir kral olabilir. Fakat hükümdar iftiracıların sözlerine kulak asıyor ve beni tanımıyor. Batı Irmağı bölgesinin Ch'in'in eline geçmesi uzun sürmeyecek. Bundan sonra da Wei devleti yıkılacak." Bunun ardından Wu Ch'i Wei'yi terk etti ve Ch'u'ya katıldı. Ch'in her gün büyürken, Wei her gün yok oldu. İlk olarak Wu Ch'i'nin gördüğü ve gözyaşı döktüğü şey buydu.³¹

Wu Ch'i'nin politikalarına karşı radikal ve duygusal bağlılığı ile devlet için kendini feda etme arzusu, kendini böyle bölümlerde gösteriyor.

Çeşitli olaylar Wu Ch'i'nin Ch'u'daki faaliyetleri hakkında bilgi sunuyor. Bunlar, Kral Tao'nun ona iktidar ve etki alanında hızla güvendiğini de doğrulayan olaylar. Merkezi yönetimi ve dolayısıyla devleti ve orduyu güçlendirmenin yollarını ararken, Wu Ch'i kökleşmiş çıkarlara aykırı politikalar öneriyor:

Daha önceleri, Wu Ch'i Ch'u Kralı Tao'ya gelenekler hakkında tavsiyede bulundu. "Önemli bakanlar çok güçlü, lordların ise sayısı bile belli değil. Böyle bir durumda, yukarıda hükümdar üzerinde aşağıda ise halk üzerinde bir baskı kuruyorlar. Bu, devleti yoksullaştırmanın ve orduyu zayıflatmanın Yolu'dur [Tao]. Üç nesil öncesine kadar lord olmayanlardan tüm rütbelerini ve ayrıcalıklarını almak daha iyidir; yüzlerce memurun maaşlarını ve izinlerini kesin; tüm gereksiz makamları azaltın ve bunun yerine seçilmiş, iyi eğitilmiş memurları destekleyin." Kral Tao, ölümüne kadar bir yıl boyunca bu tavsiyeleri uyguladı. Wu Ch'i daha sonra Ch'u'da lime lime edildi.³²

Lü-shih'te (M. Ö. üçüncü yüzyıla uzanır) *Ch'un-ch'iu* hikâyesinin başka bir versiyonunu anlatır. Wu Ch'i'nin kırsal bölgelerdeki nüfusu artırmak ve tembel soyluların gücünü iğdiş etmek için uyguladığı politikalar hakkında daha kapsamlı bir bilgi verir:

Wu Ch'i, Ch'u Kralı'na seslendi: "Ch'u'nun toprağı bol fakat halkı yetersiz. Eğer sizin hükümdarlığınız yetersiz olanı kullanarak bol olanı artırmaya çalışırsa, o zaman ben bir şey yapamam." Bunun üzerine kral, soylulara boş arazilere gidip oraları doldurmalarını emretti. Hepsı bunun son derece sert bir tedbir olduğunu düşündüler. Ch'u kralı öldüğünde, soyluların hepsı [başkente] geldiler. Kral'ın naaşı üst salondaydı. Soylular, hep birlikte Wu Ch'i'ye ok atmaya başladılar. Wu Ch'i bağırdı: "Size nasıl silah kullandığımı göstereceğim." Bir ok çekti ve koştu. Naaşın üzerine uzandı ve oku saplayarak bağırdı: "Bakanlar, krala karşı ayaklanıyorlar!" Daha sonra da öldü. Bununla birlikte, Ching kanunlarına göre, kralın naaşının önünde silahını gösterenin en ağır cezalara çarptırılması ve üç nesle kadar ailesinin kökünün kazınması gerekiyordu. Wu Ch'i'nin bilgeliğinin ne kadar keskin olduğu aşikâr.³³

Çin geleneğı, uzun yıllar boyunca savaş sanatlarının "Erdem karşıtı" kategorisinde yer almasını savunmuştur. Bu kavram, muhtemelen efsanevi Lao-tzu tarafından bulunmuş ve sonrasında Wu-tzu³⁴ da dahil olmak üzere pek çok askeri eserde yer almıştır. Bu nedenle, birinin uzun yıllar boyunca müdahil olması ve deneyimlerini aktarması, yıkımla karşılaşacağına bir işaret sayılmıştır. Bu, *Shuo yüan*'da bulunan iki hayali görüşmede daha da berraklaşmaktadır:

Wu Ch'i Yüan'ın Hamisi olarak hizmet verirken, komutanlıktaki teftiş turu sırasında Hsi'ye geldi ve Ch'ü I-chiu'ya sordu: "Kral, benim önemsiz biri olduğumu bilmiyor, beni Yüan Hamisi yaptı. Efendim, bana ne emir vereceksiniz?" Dük Ch'ü yanıt vermedi.

Bir yıl sonra kral onu Talimatlar Yöneticisi yaptı. Komutanlığındaki teftiş turu sırasında Hsi'ye geldi. Ch'ü I-chiu'ya sordu: "Sizden akıl istedim ama vermediniz. Şimdi kral, benim önemsiz biri olduğumu bilmiyor ve beni Talimatlar Yöneticisi yaptı. Efendim, nasıl davrandığımı denetleyebilir misiniz?" Dük Ch'ü şöyle dedi: "Ne yapacaksın?" Wu Ch'i: "Ch'u'daki soyluların rütbelerini düşüreceğim ve hatta ayrıcalıklarını da; bol olanı azaltacak, yetersiz olanı artıracam ve Göğün Altında uygun zamanı beklerken zırları ve silahları parlatacağım." Dük Ch'ü: "Bunu daha önce de duymuştum. Devleti yönetmekte üstün olanlar ne eskiyi değiştirdiler ne de her zamanki işleyişi tahrif ettiler. Ve sen şimdi soyluların rütbelerini ve hatta ayrıcalıklarını kaldıracığına, bol olanı azaltıp yetersiz olanı artıracığını söylüyorsun. Bu eskiyi değiştirmek ve her zamanki işleyişi tahrif etmektir. Dahası, silahların

uğursuz araçlar olduğunu da duydum ve bu Erdem karşıtlığıdır. Sen şimdi gizlice Erdem karşıtlığı yapmak ve uğursuz araçları kullanmak istiyorsun. İnsanların terk ettikleri şeylere ulaşmak, aşırı bir karşıtlıktır; ahlâksız ve rezil işlere bulaşmak avantaj sağlamaz. Dahası, Lu birliklerini görevlendirdiğinde Ch'i'deki amaçlarına ulaşmayacaksın fakat farkına varacaksın. Wei birliklerini görevlendirdiğinde, Ch'in'e karşı güttüğün amaçların farkına varmayacaksın fakat kazanacaksın. Şöyle dendiğini de duydum: 'Yıkım adamı değilsen, yıkımı tamamlayamazsın.' Önceleri, hükümdarımın sık sık Göğün Yolu'na [Tao] karşıt hareketlerde bulunmasını garip bulurdum fakat bugüne kadar hiçbir talihsizlikle karşılaşmadı. Yazık ki, muhtemelen seni bekliyordu." Wu Ch'i çekinerek şöyle dedi: "Hâlâ tahrif edilebilir mi?" Dük Ch'ü: "Hayır." Wu Ch'i: "Diğerleri adına plan yaptım." Dük Ch'ü: "Cezasına karar verilen bir mahkum kendini değiştiremez. Sen en iyisi, Ch'u devleti için dürüstlük ve samimiyetle [devlet meselelerini] ele alarak, saygınlığı artırmaktan daha değerli bir şey olmadığını göster."³⁵

Ch'in'in iktidara olan yavaş evrimine ve süratli çöküşüne, Konfüçyüsçü devletin yükselişine ve Taoculuğun yaygın ifadesine olanak sağlayan ortama tanıklık eden başka bir tarihsel bakış açısından, *Huai-nan tzu* gibi karma metinler kınayıcı bir görüş bildirir:

Ch'in adına, Lord Shang karşılıklı garanti sağlayan kanunlar koydu ve yüzlerce aile buna sinirlendi. Ch'u adına, Wu Ch'i soyluların rütbelerinin ve ayrıcalıklarının azaltılması emrini verdi ve değerli bakanlar ayaklandı. Lord Shang, kanunları koyarken ve Wu Ch'i, orduyu görevlendirirken, dünyanın en iyileriydiler. Fakat Lord Shang'ın kanunları, fırça ve bıçağın izleri³⁶ konusunda son derece anlayışlıken, düzen ve düzensizliğin kurulması hakkında bir şey bilmediği için [sonunda] Ch'in'in kaybına yol açtı. Wu Ch'i, askeri anlamda, Ch'u'yu zayıf düşürdü. Askeri dizilişler gibi konularda gayet becerikliydi fakat sarayın içindeki savaşlarda otoritenin dengesinden [*ch'üan*] bihaberdi.³⁷

Bu bölümlerde de görüldüğü gibi Wu Ch'i aslında kayda değer bir politik güce sahipti ve tipik Legalist reformları uygulamaya çalışıyordu. Wei'nin merkezi yönetiminde böylesi bir etkiye sahip olmaktan memnun olup olmadığı ise daha da karışık bir sorundur. Li K'o ve diğer bakanlar buna benzer programlara giriştilerse de, Wu Ch'i'nin yö-

netimdeki etkisi ve gücü muhtemelen diktatörü olduğu Batı Irmağı bölgesiyle sınırlıydı.

Temel Kavramlar ve Stratejiler

Wu-tzu'nun mevcut metni, askeri meseleler açısından kritik olan altı bölüme odaklanır: Devlet için Plan Yapmak, Düşmanı Değerlendirmek; Orduyu Kontrol Etmek; General'in Taosu; Değişime Karşılık Vermek; Subayları Teşvik Etmek. Bu bölümlerden hiçbiri, içlerine stratejik değerlendirmeler de serpildiği için sadece tek bir başlığa odaklanmasa da, bu geleneksel bölüm başlıkları esasen konunun çerçevesini çizmektedir.

Askeri Kuvvetlere Duyulan İhtiyaç

Wu Ch'i, savaşın gittikçe uzmanlık gerektirdiği bir dönemde yaşadı. Tunç silahlar gelişimlerinin zirvesine ulaşmış, tunç kılıçlar ve sayısız demir silah ortaya çıkmaya başlamıştı. Savaş arabaları -hâlâ üç adam (sürücü, okçu ve mızraklı adam) tarafından kullanılıyor ve dört at tarafından çekiliyordu- kuramsal olarak temel saldırı silahı kimliğini koruyordu. Etkileri gittikçe azalmakta ve hatta sadece nakliye ve komuta platformu olarak kullanımları artmaktaydı.³⁸ Yaylı tüfeklerin kullanımı yeni yeni yaygınlaşmış ve ordular artık askere alınan sıradan insanlarla, önceden savaşın tüm yükünü omuzlayan *shih*'ten (artık subay olan şövalyeler) oluşuyorlardı.

Bununla birlikte, Wu Ch'i zamanında resmi Konfüçyüsçü çalışmalara bağlılık, daha sonraları iyi yönetimin vazgeçilmezi olarak ileri sürdüğü temel inanışları benimsemesiyle ilerici bir dönemi ortaya çıkardı. Ancak, hayırseverliğin ve dürüstlüğün güçlü bir savunucusu olmasına rağmen, *Wu-tzu* askeri gücü ve hazırlığı da aynı oranda vurgulamaktadır. Konfüçyüsçü erdemler, etkili bir savaş gücü olmadan içi boş birer kuklaya dönüşecek ve kötülük dünyaya hakim olacaktır:

Kadim çağlarda, Ch'eng Sang klanının hükümdarı Erdem'i yeşertti fakat askeri meseleleri ihmal etti. Bu nedenle, devletin yıkımına ön-

derlik etti. Yu Hu klanının hükümdarı kitlelere güvendi ve cesareti sevdi. Bu nedenle, atalarından kalan sunakları kaybetti. Aydınlanmış hükümdar, bunları gözlemleyerek, kendi içinde kültürü ve Erdem'i mutlaka geliştirecek, dışarıya karşı ise askeri hazırlıklarına özen gösterecektir. Böylece, bir düşmanla karşılaştığında ilerlemezsen dü-rüstlüğe ulaşamazsın. Ölüler kaskatı yatarken sen onlar adına üzülürsen, hayırseverliğe ulaşamazsın. ["Devlet için Plan Yapmak"]

Buna bağlı olarak, başkomutan dikkatlice seçilmeli ve hem askeri hem de sivil yönetimi etkili şekilde sergileyebilecek tüm yeteneklere sahip olmalıdır. Doğal olarak, cesaret temeldir fakat diğer özellikler de -belgelik ve kendini kontrol gibi- kesinlikle gereklidir.

Her Konuda Tedbir

Wu-tzu'nun döneminde ordu büyük oranda atlara ve hareket kabiliyetiyle birlikte temel saldırı silahı olan savaş arabalarına dayanıyordu. Bu nedenle, Wu Ch'i atların aydınlanmış yönetiminin öncelikli olduğunu, adamların ikinci sırada geldiğini vurgular. Bununla birlikte, belli hayati ilkeler ikisine de uygulanır. Bunlar, uygun beslenme ve yeme saatleri, yeterli dinlenme süreleri, geçici barınakların yapılması ve kapsamlı, sürekli bir eğitimin uygulanmasıdır. Ordunun tüm teçhizatı ve özellikle de atları kaliteli olmalı ve uygun şekilde tamir edilmelidir. Ordu ancak bu şekilde görevi için yeterince hazırlıklı olur ve adamlar da dikkatleri dağılmadan ve malzeme sıkıntısı çekmeden emirlere uyarlar.

Temel Olarak Halk

Savaşa soylularla katılmaktan kitleleri harekete geçirmeye ve temel olarak sivil bir orduya geçişle birlikte halkın güçlü desteği ve gönüllü bağlılığı kaçırılmaz hale geldi. Wu Ch'i bu nedenle Konfüçyüsçü politikaların halka yeterli maddi refahı sağlayacağını, duygusal desteklerini kazandıracığını ve temel erdemleri öğreteceğini savundu. Halkın sırtına yüklenenler hafif olduğunda ve yönetim halk için endişelerini ifade ettiğinde, halk buna karşılık verecek ve devlet hari-

ci çatışmalarda ayakta kalabilecektir. Uyum - sonradan uydurulmuş olabilir- devlette, orduda, savaş düzenlerinde ve adamların kendileri arasında hakim olmalıdır.

Talim ve Birlik

Uyum ve örgütlenme karşılıklıdır. Uyum olmadan örgütlenme birbirine bağlı olmaz fakat örgütlenme olmadan da uyum etkisizdir. Wu Ch'i, temel örgütlenmeyi sağlamak için gereken sivil hiyerarşiye sadece kısaca değinmiştir; düzenin ve farklılıkların gerekliliğini vurgulamış ve saygın adamların seçimi ve atanması konusunda uyarıda bulunmuştur. Yönetimin zirvesinde bunlar hakkındaki özgüven sadece felakete yol açar, bilge tavsiyeler almak ise zaferle sonuçlanır.

Disiplinli, etkili bir savaş gücünün oluşturulması için gerekenler oldukça basittir: Uygun şekilde örgütle, yoğun talimlere tabi tut ve sürekli motive et. Bundan sonrası, bir strateji ve taktik sorunudur ve Wu Ch'i'nin kitabının büyük bölümü birliklerin içeriği, kontrol yöntemleri, savaş düzenleri ve adamların seçimi gibi askeri meselelere ayrılmıştır. Aynı zamanda Üç Ordu'nun geleneksel içeriğine dayanan talim konularına ve normal savaş düzenlerindeki görevlendirmelerine de eğilmiştir. Sürekli talimler, savaş alanında uyumlu ve kolay anlaşılan hareketler yapmayı sağlar. Dayanışma, stratejinin uygulanmasını sağlarken, düzensizlik taktikleri alt üst eder ve savaş bir enkaza çevirir. Küçük, iyi disipline olmuş bir kuvvet, uyumdan ve yönlendirmeden mahrum olan kendinden sayıca üstün olan bir kuvveti genellikle yener. Tüm kuvvetler tamamen birlik içinde olmalı ve tek bir adamın komutlarına hızla yanıt verebilmelidir. O zaman ordu savaşın baskısına yenik düşmez ve muzaffer olur.

Adamları Seçme, Değerlendirme ve Motive Etme

Adamlar, hem savaş uzmanlıkları hem de yönetim konularını içerecek şekilde, kişisel yetenekleri ve uzmanlık alanlarına göre seçilmeli, değerlendirilmeli ve görevlendirilmelidir. Davranış ve motivasyon çok önemli olduğu için *Wu-tzu*, coşkulu bir savaş gücü oluş-

turmak için psikolojik kavrayışlarını da bilinçli olarak harekete geçirecek politikalar önerir. Yerleşik, iyi davranılmış bir halkta esas katalizör utanç duygusu olacaktır. Utanç içinde yaşamaktan kaçınan adam, böyle yaşamaktansa savaş alanında ölmeyi tercih edecektir. Olumlu taraftan bakınca, kendini savaşa adamak ve ölmek sadece bir askerin değil tüm ordunun hayatta kalmasını sağlayacaktır.

Savaşan Devletler döneminin Legalist düşünürlerinin aksine Wu-Ch'i, ödül ve cezaların tek başına güvenilir ve disiplini sağlamakta yetersiz olduklarına, istenen davranış biçimlerini ortaya çıkaramayacaklarına inanmaktadır. Aşırı ödüller kolaylıkla ters tepebilir; birlikle uyumlu hareket etmesi gereken askeri cesaretlendirebilir, şan ve mal için düzeni bozarak ileri atılmalarına yol açabilir. Hoşnutsuzluğu gidermek için aşırı sert cezaların verilmesi de aynı derecede etkisiz olacaktır; suçlananlar, başarısızlık ya da yenilginin acı sonuçlarıyla yüzleşmektense kaçmayı tercih edeceklerdir. Sadece tüm tedbirler düzgün biçimde uygulandığında -savaşta ölenlerin ailelerini onurlandırıp desteklemek de dahil- disiplinli, coşkulu ve motive olmuş bir kuvvet yaratılabilir.

Savaşı Finanse Etmek ve Savaşa Girmek

Zaferin anahtarı, göreceli kuvveti de hesaba katarak olası taktiksel avantajları fark edip geliştirmek için durumu objektif olarak değerlendirmektir. Wu Ch'i, düşmanı ve komutanını değerlendirmek için kapsamlı talimatlar ve teknikler sunmakta, ulusal karakterle savaş özellikleri arasında bir bağlantı kurmaktadır. Aynı zamanda, potansiyelleri açısından savaş alanı durumlarının genel kategorilerini incelemekte, hangi üstünlüklerin saldırıyla sonuçlanması, hangi zayıflıkların geri çekilmeyle ya da savunmayla kapatılması gerektiği konusunda aydınlatıcı tavsiyeler vermektedir. Son olarak, düşmanın nasıl kayda değer bir avantaj sağlayacağını ya da arazi, hava ve diğer ters koşullarda hangi zorluklarla karşılaşacağını ele alarak karşı tedbirler sunar.

İyi düzen, talim, erzak temini ve benzer etkenlerin standartlarından sapmalar, saldırı için gereken başlangıcı sağlar. Herhangi bir iç

düzensizlik ya da hoşnutsuzluk işareti, düşman komutanındaki herhangi bir kişilik bozukluğu ya da aşırı güç faydalanılabilecek bir fırsat demektir. Casuslar, hayati önem taşıyan bilgileri ortaya çıkarmalı ve düşmanın taktiklerini ve bütünlüğünün seviyesini keşfetmek için deneme saldırıları düzenlenmelidir. Olası savaş davranışları, ulusal karakterden ve bölgesel farklılıklardan anlaşılabilir, taktikler de tahmin edilebilir karşılıklara göre düzenlenebilir.

Kimi koşullar -bitkin düşmüş bir düşmanla karşılaşmak gibi- oldukça açıktır ve diğerleri düşmanla karşılaşmanın çılgınlık olduğunu savunduklarında, komutanın tereddüt etmeden saldırgan hareketler başlatmasını gerektirir. Düşman bir devletin iyi düzenlenmiş, dinlenmiş, birliğini sağlamış, kendini sağlama almış ve uygun biçimde komuta edilmiş kuvvetlerinden yanılma hareketleri, savaş hileleri ve diğer tekniklerle uzak durulmalıdır. Belli arazi tipleri ve dezavantajlı koşullarda da, avantajlı olana kadar dikkatli davranılmalıdır. Sayıca azınlıkta olan ya da zor bir durumda bulunan ordular, buldukları arazinin, acımasız havaların ve suyun doğal avantajlarından faydalanmak için bütün güçlerini kullanmalıdırlar.

1. Devlet için Plan Yapmak

Wu Ch'i, bir Konfüçyüsçünün kendine özgü giysisini giyiyordu ve Wei Markisi Wen ile savaşın stratejik özünü tartışıyorlardı. Marki Wen: "Savaş meselelerinden hoşlanmam."

Wu Ch'i: "Görünenden, gizli olanı anlarım. Geçmişten, geleceği sezerim. Sizin hükümdarlığınız, bu başlıkların onun düşünceleriyle uyumlu olmadığını nasıl söyleyebilir? Şimdi, dört mevsim boyunca, katledilmiş hayvanların kırmızı cilayla kaplanmış, alacalı renklerle boyanmış, pırıl pırıl gergedan ve fil resimleriyle süslenmiş derilerine sahipsin. Bunları kışın giyen ısınamaz, yazın giyen ise serinleyemez.

"Yedi buçuk metre boyunda, uzun mızraklı baltalar ve üç buçuk metre boyunda kısa mızraklı baltalar yaptırдын. Deri zırhlı savaş arabaların kapıları tuttu; tekerlekleri ve kasnakları korumalı.¹ Baktığın zaman, göze çok da hoş görünmüyorlar; ava çıktığında da kesinlikle kullanışlı değiller. Bunları nasıl kullandığını bilmiyorum!

"Eğer onları, görevlendirilebilecek niteliklere sahip adamlar olmadan bir savaşa ya da bir geri çekilmeye ve [devleti] korumaya hazırlıyorsan, bu, bir tavuk kümesinin tilkiye ya da bir köpek yavrusunun kaplana saldırmasına benzer. Büyük bir savaşıma coşkusuyla dolu olsalar da, öleceklerdir!

"Kadim çağlarda, Ch'eng Sang klanının hükümdarı Erdem'i yezertti fakat askeri meseleleri ihmal etti. Bu nedenle, devletin yıkımına önderlik etti. Yu Hu klanının hükümdarı kitlelere güvendi ve cesareti sevdi. Bu nedenle, atalarından kalan sunakları kaybetti. Aydınlanmış hükümdar, bunları gözlemleyerek, kendi içinde kültürü ve Erdem'i mutlaka geliştirecek, dışarıya karşı ise askeri hazırlıklarına özen gösterecektir. Böylece, bir düşmanla karşılaştığında ilerlemezsen dürüstlüğe ulaşamazsın. Ölümler kaskatı yatarken sen onlar adına üzülsen, hayırseverliğe ulaşamazsın."

Bunun üzerine Marki Wen, Wu Ch'i için bizzat bir döşek buldu ve karısı da bir kadeh şarap sundu. Daha sonra düğün, atalar tapınağın-

da bir kurban verdi ve Wu Ch'i'yi görevlendirme niyetini sundu. Batı Irmağı komutanlığını koruması için onu general olarak atadı. Diğer feodal lordlarla yetmiş altı büyük savaşa girdi, altmış dört tanesinden büyük bir zaferle ayrıldı ve geri kalanından da en kötüsü beraberlik çıkardı. Wei'nin topraklarını dört bir yanda genişletti, arazilerini binlerce *li* büyüttü. Bunların hepsi Wu Ch'i'nin başarılarıydı.

Wu-tzu şöyle dedi: "Kadim çağlarda, devlet işlerini planlayanlar, istisnasız öncelikle yüz soyadına talimat verirler ve sıradan halkın sevgisini kazanırlardı.

"Dört uyumsuzluk vardır. Eğer devlette bir uyumsuzluk varsa, orduyu savaşa sokamazsın. Eğer ordunun içinde bir uyumsuzluk varsa, onları savaş düzenine sokamazsın. Eğer savaş düzenlerindeki uyumu kaybedersen, savaşa giremezsin. Eğer savaş sırasında uyumu kaybedersen, mutlak bir zafer kazanamazsın.²

"Bu nedenle, Yol'u [Tao] kavrayan bir hükümdar, halkını görevlendirdiğinde, öncelikle onları uyumlu hale getirir ve ancak ondan sonra büyük meselelere girişir. Sadece kendi planlarına güvenmeye cüret etmez, onları atalar tapınağında resmen açıklar, ihtimaller üzerine kaplumbağa kabuklarıyla kehanetlerde bulunur ve Gök ile mevsimlerin onayını ister. Ancak bunların hepsi uğurlu olduğunda orduyu harekete geçirir.³

"Halk, hükümdarlarının yaşamlarına değer verdiğini ve öldüklerinde acı çektiğini bildiğinden, bu tip koşullar oluştuğunda ve tehlikeli bir durumla karşılaştıklarında, subaylar ölümü görkemli bir şey, geri çekilerek kazanılan yaşamı ise onursuzluk olarak görürler."

Wu-tzu şöyle dedi: "Şimdi, Yol [Tao] öze ve başlangıca dönmek demektir. Dürüstlük, harekete geçmek ve başarı sağlamak demektir. Planlar, zarar görmemek ve fayda sağlamak demektir. [Sınırlamaların getirdiği] temel, göreve sadık kalmak ve başarıları korumak demektir. Eğer davranışlar Yol [Tao] ile uyumlu değilse, hareketler dürüstlikle bağdaşmıyorsa fakat buna rağmen gösteriş içinde yaşıyor ve soyluluğun sefasını sürüyorsan, o zaman felaket kaçınılmaz olarak seni bulur.

“Bu nedenle, Bilge, halkını Yol’da [Tao] tutar, onlara dürüstlikle emreder, uygun [li] şekilde davranır ve hayırseverlikle teselli eder. Bu dört erdemi yeşert ki, gelişesin. İhmal edersen, gerilersin.

“Bu nedenle, Ch’eng T’ang, kötü tiran Chieh’in kökünü kazıdığında, Chieh’in halkı sevindi ve Chou Kralı Wu, [Yin hanedanlığından] alçak Kral Chou’ya saldırdığında, Yin halkı onu kınamadı. Yaptıkları Gök ve İnsan’la uyumlu olduğu için başarılı oldular.”

Wu-tzu, şöyle dedi: “Devleti yönetmek ve orduyu komuta etmek için, onlara uygun [li] biçimde talimatlar vermelisin, dürüstlikle harekete geçirmelisin ve utanç duygusuna sahip olmalarını sağlamalısın. Adamların utanma duygusu olursa, en büyük faydası savaş açmaya yetmesi olacaktır, en azından da devleti korumaya yarayacaktır.⁴

“Savaşta muzaffer olmak kolaydır fakat zaferin doğurduğu sonuçları korumak zordur.⁵ Bu nedenle, Göğün altında savaşa giren devletler arasında beş zafer kazananın felakete uğrayacağı; dört zafer kazananın bitkin düşeceği; üç zafer kazananın egemen olacağı; iki zafer kazananın kral olacağı; tek bir zafer kazananın ise imparator olacağı söylenir. Bu nedenle, sayısız zafer kazanarak dünyayı fethedenlerin sayısı çok az, mahvolanların sayısı ise çok fazladır.”

Wu-tzu, şöyle dedi: “Birlikleri harekete geçirmenin genellikle beş nedeni vardır: Şan için, kazanç sağlamak için, birikmiş kin duygusu nedeniyle, iç karışıklık nedeniyle ve kıtlık nedeniyle... [Orduların⁶] isimleri de beş tanedir: ‘Dürüst ordu,’ ‘güçlü ordu,’ ‘sert ordu,’ ‘hiddetli ordu,’ ‘karşıt ordu.’ Vahşi sapkınlıkları bastırmak ve halkı kargaşadan kurtarmak ‘dürüst’ demektir. Saldırmak için kitlelerin [gücüne] güvenmek ‘güçlü’ demektir. Öfkelenmeden orduyu harekete geçirmek ‘sert’ demektir. Uygunluk [li] biçimlerini terk edip, kinle kazanç peşinde koşmak ‘hiddetli’ demektir. Ülke kargaşa içinde ve halk bitap düşmüş durumdaysa, askeri seferlere çıkmak ve kitleleri harekete geçirmek ‘karşıt’ demektir. Bu beşinin de kendine özgü bir Yol’u [Tao] vardır. Dürüstlük konusunda, boyun eğdirmek için doğruluğu kullanmalısın. Güçlü’de, boyun eğdirmek için saygılı olmalısın. Sert’e karşı, boyun eğdirmek için ikna edici bir dil kullanmalısın. Hiddet-

li'ye karşı, boyun eğdirmek için hileye başvurmalısın. Karşıt'a karşı ise, boyun eğdirmek için gücün taktiksel dengesini [ch'üan] kullanmalısın."

Marki Wu şöyle sordu: "Birlikleri düzenlemenin, adamları değerlendirmenin⁷ ve devleti güvende tutmanın Yol'unu [Tao] öğrenebilir miyim?" Wu Ch'i yanıt verdi: "Kadim çağların aydınlanmış kralları, her zaman, kendileri ile bakanları arasında uygun davranış biçimlerini [li] yerleştirmek için çaba gösterdiler. Rütbeler arasındaki farkları açıkça ortaya koydular, memurlarla halkı kaynaştırdılar, onları yönetmek için gelenekleriyle uyumlu davrandılar ve beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı olmak için yetenekli olanları seçip görevlendirdiler.

"Geçmişte, Ch'i⁸ Dükü Huan, elli bin adamı askere aldı ve böylece feodal lordlar üzerinde hakimiyet sağladı. Chin Dükü Wen, kırk bin adamı öncü birlikler olarak görevlendirdi ve [bir egemen olma] niyetini gerçekleştirdi. Ch'in Dükü Mu, otuz bin adamı iç içe girmiş savaş düzenlerinde örgütledi ve sınırı olan düşmanları kontrol altında tuttu.

"Bu nedenle, güçlü bir devletin hükümdarı halkını değerlendirmelidir. Halkın arasında, cesareti ve gücü olanlar bir birlikte toplanmalıdır. Savaşa girmekten hoşlanan ve gücünü, sadakatini ve cesaretini göstermek için harcayanlar başka bir birlikte toplanmalıdır. Yükselme tırmanabilen ve uzun yol gidebilenler, çevik ve süratli olanlar başka bir birlikte toplanmalıdır. Konumlarını yitirmiş fakat hükümdara marifetlerini göstermek isteyen subaylar başka bir birlikte toplanmalıdır. Şehirlerini arkada bırakıp savunma hatlarını terk edenler arasında bu onursuzluktan kurtulmak isteyenler başka bir birlikte toplanmalıdır. Bu beşi, ordunun disiplinli, seçkin birliklerini oluşturur. Bunlar gibi üç bin adamla herhangi bir kuşatma yarılabilir, hiç ara vermeden bir şehre girilip savunanlar katledilebilir."⁹

Marki Wu şöyle sordu: "Savaş düzenlerini daima sağlam tutmanın, savunmanın her zaman sağlam olmasının ve savaşta zaferin mutlak olmasının Yol'unu [Tao] öğrenmek isterim." Wu Ch'i yanıt ver-

di: “Bunu hemen açıklayabilirim fakat neden sadece bunu sordunuz? Eğer değerli adamların yüksek kademelerde, değersizlerin aşağıda bulunmasını sağlayabiliyorsanız, savaş düzenleriniz zaten sağlam demektir. Halkınız çiftliklerinde ve evlerinde yerleşmiş, yerel otoritelere sıkıca bağlıysalar, savunmanız zaten sağlam demektir. Yüz soyadının hepsi, sizi övüyor ve komşu devletleri kınıyorlarsa, savaşta zaten zafer kazanmışsınız demektir.”

Bir keresinde, Marki Wu devlet işlerini planlarken, sayısız bakanından hiç biri onun planlarından daha iyisini sunamadı. Oturumu dağıttıktan sonra mutlu ve halinden memnundu. Wu Ch’i geldi ve şöyle dedi: “Bir zamanlar kadim çağlarda Ch’u Kralı Chuang devlet işlerini planlıyordu. Bakanlarından hiç birinin kendi yetenekleriyle boy ölçüşemediğini fark etti. Oturumu dağıttıktan sonra düşünceli bir hal aldı. Dük Shen şöyle sordu: ‘Neden hükümdarımızın yüzünde endişeli bir hal var? Şöyle yanıt verdi: ‘Dünyada Bilge kıtlığı olmadığını ve devlette Saygın insan sıkıntısı çekilmediğini duydum. Onları kendine öğretmen yapan kral, kendine arkadaş yapan egemen olur. Ben o kadar yeteneksizim ki, bakanlarımdan hiçbiri benimle boy ölçüşemiyor. Ch’u devletinin başı büyük belada.’ Ch’u kralının bela olarak gördüğü şeyi siz mutlulukla karşılıyorsunuz. Bu nedenle ben de korkma cüretini gösteriyorum!’” Marki Wu, o anda utandı.¹⁰

2. Düşmanı Değerlendirmek

Marki Wu, Wu Ch’i’ye seslendi: “Şu anda, Ch’in batıdan baskı yapıyor, Ch’u güneyden etrafımı çeviriyor, Chao kuzeyden çatışıyor, Ch’i doğudan zarar veriyor, Yen arkamı kesiyor ve Han öndeki topraklarımı işgal ediyor. Dört bir yandaki bu altı devletin birliklerine karşı savunma yaparken, gücün stratejik yapılandırması [*shih*] oldukça aleyhimize. Endişeliyim. Bu konu hakkında ne yapılabilir?”

Wu Ch’i yanıt verdi: “Öncelikle, tedbirli olmak, devletin güvenliğini sağlama Yolu’nda [Tao] en değerli hazinedir. Belanın farkında

olduğunuza göre, felaketten kaçınmak mümkündür. Bu altı devletin karakterini ve geleneklerini ele alalım.¹¹

“Ch’i’nin savaş dizilişi çok yoğun fakat sağlam değil. Demek ki, Ch’in dağılmış ve askerler tek başlarına savaşmayı tercih ediyorlar. Ch’u’nun savaş düzenleri iyi fakat konumlarını uzun süre koruyamıyorlar. Yen’in savaş düzenleri savunmada becerikli fakat hareketli değil.¹² Üç Chin’in savaş düzenleri iyi kontrol ediliyor fakat faydasızlar.

“Şimdi, Ch’i’nin karakteri serttir; ülkeleri zengindir; hükümdarları ve bakanları kibirli ve savurgandır, sıradan halkı aşağılarlar. Yönetim kademesi geniş fakat maaşlar adaletsiz. Her düzende karışıklık var, ön taraf ağır, arkası ise hafif. Bu nedenle, yoğun olsalar da sağlam değil. Onlara saldırmanın Yolu [Tao], onları üçe bölmek, sol ve sağ rahatsız edip kovalamak, baskı yapıp takip etmektir. Böylece savaş düzenleri yok edilebilir.

“Ch’in’in karakteri güçlüdür, toprakları tehlikeli ve yönetimi serttir. Ödül ve ceza sistemine inanılır; halkı asla baş eğmez, hepsi coşkulu ve mücadeledir. Bu nedenle, dağılırlar ve savaşa tek başlarına girerler. Onlara saldırmanın Yol’u [Tao] öncelikle askerleri açgözlü olduğu için onları ayartmak ve generallerini onların peşinden göndermektir. Bu yanlış anlamadan faydalanarak, dağılmış düzenlerini yok edebilir, pusular kurabilir, arun avantajını eline alabilirsin. Böylece generallerini ele geçirirsin.

“Ch’u’nun karakteri zayıftır, toprakları geniştir, yönetimi [halkın başına] beladır ve halkı usanmış durumdadır. Bu nedenle, ne kadar iyi düzen alırlarsa alsınlar, bunu uzun süre koruyamazlar. Onlara saldırmanın Yol’u [Tao] kamp alanlarına ani saldırılarla kargaşa çıkarmaktır. Öncelikle, *ch’i-hafif*¹³ ilerlemelerini kes ve sonra hızla geri çekilerek onları yor ve oyala ancak hiçbir zaman savaşa girme. Böylelikle orduları mağlup edilecektir.

“Yen’in karakteri samimi ve açık sözlüdür. Halkı dikkatlidir; cesareti ve dürüstlüğü severler, planlarında hileye çok az yer verirler. Bu nedenle konumlarını korurlar fakat hareket edemezler. Onlara sal-

dırmanın Yol'u [Tao] saldırıp baskı altına almak; aşağılamak ve sonra araya mesafe koymaktır. Sonra hızla arkalarına dolaşım üst kademeye komutanlarını rahatsız etmek, alt kademeleri de korkutmak gerekir. Savaş arabalarımız ve süvarilerimiz konusunda dikkatli olun, açık yollarda çatışmaya girmekten kaçının. Böylece generalleri ele geçirilebilir.

"Üç Chin merkez ülkelerdir. Karakterleri uyumlu ve yönetimleri de adildir. Halkı savaşlardan bıkmıştır fakat silah konusunda tecrübelidirler. Generallerine çok fazla saygı duymazlar. Maaşlar yetersiz, subayları ölümüne savaşacak adamlar değildirler. Düzene sokulabilirler fakat faydasızdırlar. Onlara saldırmanın Yol'u [Tao], savaş düzenlerindeki bazı noktalara baskı yapmak, orada çoğaldıklarında da karşılık vermektir. Geriye döndüklerinde, usandırmak için takip edin. Bu ülkelerdeki gücün stratejik yapılandırması [shih] budur.

"Ordunuzda, kaplandaki cesarete sahip, ağır silahları kolayca kaldırabilecek ve barbar atları gibi koşabilecek askerler bulundurun. Sancaklarına saldırıp generallerini ele geçirmek için bu yeteneklere sahip adamlarınız olmalıdır. Eğer böyle adamlarınız varsa, onları seçip [özel birliklere] ayırın; iyi davranın ve onurlandırın. Bunlara 'ordunun kaderi' denir. Beş silahı¹⁴ kullanmakta uzman olanlara, güçlü ve hızlı olanlara, düşmana saldırmaya istekli olanlara rütbe ve ayrıcalık verin ki size zaferi getirsinler. Eğer bu askerlerin anne-babalarına, karılarına ve çocuklarına karşı cömert olur, ödüllere cesaretlendirir, cezalarla uyarırsanız, bu güçlü askerler, savaş düzenindeyken konumlarını uzun süre muhafaza edeceklerdir. Böyle adamları fark edip değerlendirirseniz, gücünüze güç katarsınız."

Marki Wu haykırdı: "Güzel!"

Wu-tzu şöyle dedi: "Düşmanı değerlendirirken, kehanette bulunmadan savaşa girenlerle ilgili genellikle sekiz koşula bakılır.¹⁵

"İlki, aşırı rüzgâr ve soğuklarda, erkenden kalkarlar ve [yarı uyukulu] bir şekilde yürüyüşe geçerler, ırmakları geçmek için buzları kırarlar, hiçbir zorluktan korkmazlar.¹⁶

"İkincisi, yazın ortasında, yakıcı güneşin altında geç kalkarlar ve

hiç vakit kaybetmeden hızla yola çıkarlar, aç ve susuz, hedeflerine konstantre olurlar.

“Üçüncüsü, ordu uzun bir süredir savaş alanındadır; erzakları tükenmiştir; yüz soyadı alınmış ve öfkelidir; sayısız uğursuz alâmet belirmiştir, yüksek subaylar bu alâmetlerin etkisini gidermekte yetersizdir.

“Dördüncüsü, ordunun tüm kaynakları tükenmiştir; ateş yakmak için çalı çırpı ve odun bulunamamaktadır; hava genellikle bulutlu ve yağmurludur; erzak yağmalamaya gitmeyi isteseler bile gidecek bir yer yoktur.

“Beşincisi, harekete geçirilen asker sayısı fazla değildir; arazi ve su avantaj sağlamamaktadır; hem adamlar hem de atlar hasta ve bitkin, hiçbir müttefikten yardım gelmiyor.

“Altıncısı, yol uzun ve güneş batıyor; subaylar ve adamlar uzun süredir ayaktalar ve korkuyorlar. Yorgunlar ve açlar; zıhlarını kenara koyup dinleniyorlar.

“Yedincisi, generaller zayıf; yetkililer sorumsuz; subaylar ve birlikler sağlam değil; Üç Ordu korku içinde ve hiçbir yardım almıyorlar.

“Sekizincisi, savaş düzenlerini henüz almamışlar; kamp alanına henüz yerleşmemişler; yarı gizli yarı açıkta, tehlikeli bölgelerden ya da dar geçitlerden kaçıyorlar.

“Bu sekiz koşulda, onlara hiç düşünmeden saldır.

“Kahinlere başvurmana gerek kalmadan savaşmaktan kaçınacağın altı koşul bulunmaktadır.

“İlki, bölge geniş ve uçsuz bucaksız, halk zengin ve sayıca çok fazla.

“İkincisi, yönetim halkını seviyor, hükümdarın hayırseverliği [hepsini] kapsamış.

“Üçüncüsü, ödüller güvenilir, cezalar araştırma sonucunda veriliyor ve her ikisi de zamanında uygulanıyor.

“Dördüncüsü, insanlar askeri başarılarına göre rütbe almışlar; Saygın olana makam veriyorlar ve yetenekli olanı görevlendiriyorlar.

“Beşincisi, kuvvetleri büyük, silahları ve zırhları birinci kalite.

“Altıncısı, tüm komşularından yardım görüyorlar ve güçlü bir dev-

letin desteğini almışlar.

“Genellikle, bu koşullarda düşmanla denk değilsindir, o yüzden hiç düşünmeden bu düşmanlardan kaçın. ‘Olasılığı görmek ve ilerlemek, zorluğu bilmek ve geri çekilmek’ denen şey işte budur.”

Marki Wu şöyle sordu: “Dışarıdan gözlemleyerek düşmanın iç karakterini, ilerleyişlerini inceleyerek zafer ya da yenilgi için nerede duracaklarını bilmek istiyorum.¹⁷ Bunları anlatabilir misin?”

Wu Ch’i yanıt verdi: “Düşman dikkatsizce ve dağınık bir şekilde, düşünmeden yaklaşıyorsa; bayrakları ve flamaları karışık ve düzensizse; adamlar ve atlar sıklıkla etraflarına bakıyorlarsa, o zaman bir birlik onların on birliğine saldırabilir, onları yardımsız bırakabilir.

“Feodal lordlar henüz toplanmamışsa; hükümdar ve bakanlar henüz fikir birliğine varmamışlarsa; hendekler ve setler henüz tamamlanmamışsa; sınırlamalar ve emirler henüz uygulanmamışsa; Üç Ordu gürültü çıkarıyorsa -ilerlemek istiyorlar fakat ilerleyemiyorlar, geri çekilmek istiyorlar fakat cesaret edemiyorlarsa- o zaman düşman kuvvetlerinin yarısı kadar adamla saldırabilirsin ve yüz savaştan hiçbirini kaybetmezsin.”

Marki Wu şöyle sordu: “Düşmana sürekli saldırmanın bir Yol’u [Tao] var mıdır?”

Wu Ch’i şöyle yanıtladı: “Orduyu görevlendirirken, düşmanın kaçındığı ve güçlü olduğu noktaları araştırmalı, sonra da [avantaj kazanmak için] tehlike altındaki bölgelerine saldırmalısın. Düşman çok uzaklardan geldiğinde ve savaş düzenini henüz alamadığında, saldırılabilir. Yemek yedilerse fakat kamp alanını henüz kuramadılarsa, saldırılabilir. Çılgınca koşuşturuyorlarsa, saldırılabilir. Çok fazla çalıştılsa, saldırılabilir. Arazinin avantajını henüz ellerine geçirmedilerse, saldırılabilir. Kritik anı kaçırdılar ve fırsatları değerlendiremedilerse, saldırılabilir. Uzun bir yoldan geri döndülerse ve arkadaki muhafızlar henüz dinlenmedilerse, saldırılabilir. Irmakları geçerken, sadece adamların yarısı geçtiğinde, saldırılabilir. Dar ve sınırlı yollardaysalar, saldırılabilir. Bayrak ve flamaları kargaşa içinde

sallanıyorsa, saldırılabilir. Bir generalleri askerlerinden ayrıldıysa, saldırılabilir. Korktuklarında, saldırılabilir. Bu koşullarda genellikle saldırmak için birinci sınıf birliklerinizi kullanın, kalan birliklerinizi ayırın, hızla ve kararlılıkla saldırmaya devam edin.”

3. Orduyu Kontrol Etmek

Marki Wu şöyle sordu: “Birlikleri görevlendirirken esas olan nedir?”

Wu Ch'i yanıtladı: “Öncelikle hafifliğin dört [ilkesini], ağırlığın iki ilkesini ve inancın bir ilkesini berraklaştırın.”

Dük sordu: “Ne demek istiyorsun?”

Wu Ch'i yanıtladı: “Araziyi öyle bir ayarlamalısınız ki, atlar zorlanmasın; atlar zorlanmazsa savaş arabalarını kolaylıkla çekebilirler; savaş arabaları adamları kolaylıkla taşıyabilir; adamlar da kolaylıkla savaşabilir. Tehlikeli ve kolay zemin konusunda eminseniz, o zaman arazi atlar için hafif olacaktır. Uygun zamanlarda yem ve saman verirsiniz, atlar savaş arabalarını kolaylıkla çekeceklerdir. Dingiller iyi yağlanmışsa, savaş arabaları adamları kolaylıkla taşıyacaktır. Silahlar keskin ve zırhlar sağlamısa, adamlar kolaylıkla savaşacaklardır. İlerlemek için cömert ödüller, geri çekilme için ise ağır cezalar konulmalıdır ve bunlar zamanında uygulanmalı ve güvenilir olmalıdır. Eğer bunları gerçekleştirebilirseniz, zaferin anahtarını elinizde tutarsınız.”¹⁸

Marki Wu sordu: “Hangi tedbirler askerlerin zafer kazanmasını güvence altına alır?”

Wu Ch'i yanıtladı: “En önemlisi kontroldür.”¹⁹

Marki Wu tekrar sordu: “Askerlerin fazla sayıda olması değil mi?”

Wu Ch'i şöyle yanıtladı: “Eğer kanunlar ve emirler açık değilse, ödül ve cezalar güvenilir değilse; gonglar çalındığında onları durduramıyor ya da davullar çalındığında ilerletemiyorsanız, o zaman bir milyon adamınız da olsa ne işe yarar ki? Kontrol, [kampta] hareket

halinde değilken uygun davranış biçimlerini [li] uyguluyorlar ve harekete geçtiklerinde de harikalar yaratıyorlar demektir. İlerlediklerinde kimse onlara karşı koyamaz; geri çekildiklerinde kimse onları takip edemez. İlerleme ve geri çekilmeleri tedbirlidir; sol ve sağ kanatlar işaret bayraklarına göre hareket eder. Ana düzenden kopsalar bile savaş düzenlerini korurlar; parçalansalar bile safları korurlar. Barışta ve savaşta birbirlerine tutunurlar. Bir araya toplanabilirler ancak birbirlerinden uzaklaştırılamazlar. Görevlendirilebilirler fakat bitkin duruma düşürülemezler. Nereye gönderdiğinizin bir önemi yoktur, Göğün altındaki hiç kimse onlara karşı gelemmez. Bunlara, 'baba ve oğul birlikleri' denir.²⁰

Wu-tzu şöyle söyledi: "Yürüyüş sırasında bir orduya komuta etmenin Yol'u [Tao], genellikle ilerleme ve durmanın uygun tedbirlerini çığnememek; yemek ve içmek için uygun zamanları kaçırmamak ve adamlar ile atların kuvvetlerini tamamen tüketmemektir. Bu üçü yapılıyorsa, birlikler amirlerinin emirlerini dinleyeceklerdir. Amirlerin emirlerine uyulduğunda; kontrol sağlanır. Eğer ilerleme ve dinlenme tedbirli değilse; yeme ve içme uygun zamanlarda yapılmıyorsa, atlar yorgun, adamlar bitkinse, kamp alanında rahatlamalarına izin verilmiyorsa, o zaman komutanlarının emirlerini yerine getiremezler. Komutanın emirlerine uyulmadığı zaman, kamp alanında kargaşa olduğu zaman, savaşta yenileceklerdir."

Wu-tzu şöyle söyledi: "Genellikle, savaş alanında -kısa süre sonra mezarlık olacaktır- askerler ölümüne savaşmaya niyetliyseler yaşarlar, hayatta kalmanın yolunu ararlarsa, ölürler. İyi bir general, batan bir gemide ya da alevler içinde bir binadaymışlar gibi hareket eder. Bilgenin plan yapmaya cesurun da öfkelenmeye zamanı yoktur. Sadece düşmanla savaşmak vardır! Bu nedenle, ordunun görevlendirilmesine en büyük zararı veren şeyin, tereddüt etmek olduğu söylenir. Üç Ordu'yu bulan felaketler, şüpheden doğar."

Wu-tzu şöyle söyledi: "Adamlar sürekli olarak yetenezsizliklerinden dolayı mahvolup, bilinmeyene yenilirler. Bu nedenle, orduyu kullanma yöntemleri içinde talim ve tetikte olmak önceliklidir. Savaş eğitimi

almış bir adam, on adamı eğitebilir. Savaşı çalışmış on adam, yüz adamı eğitebilir. Böyle yüz adam da bin adamı eğitebilir. Bin adam, on bin adamı; böylece savaş eğitimi almış on bin adam, Üç Ordu'nun tamamını eğitebilir.

“Yakınla uzak olanı bekle; iyi düzenlenmişle yorucu olanı bekle; tok karınla aç olanı bekle.”²¹

“Onları daire düzenlerine sok, sonra da kareye çevir. Oturt, sonra da kaldır; yürüt, sonra da durdur. Sola götür; sonra da sağa; ileri götür, sonra da geriye. Ayır ve birleştir, topla ve dağıt. Tüm bu değişikliklere alıştıklarında, silahlarını ver. Buna, ‘generalin işleri’ denir.”

Wu-tzu şöyle söyledi: “Savaşla ilgili öğrenilmesi gereken ilk kural, kısa boylu adamların mızrak ve mızraklı balta taşırken, uzun boylu adamların yay ve yaylı tüfek taşıyacaklarıdır.²² Güçlü olanlar bayrak ve flamaları taşımalıdır; cesur olanlar ise zilleri ve davulları. Zayıflar erzak işlerinde çalışmalıdır, bilge olanlar ise planlamaları denetlemeli.

“Bölgeler ve köyler birlikte örgütlenmelidir. Beşli ve onlu ekipler, karşılıklı korunmayı garanti altına alır. Tek bir davul sesinde silahlarını hazırlamalı; iki kere çaldığında çeşitli savaş düzenlerini almalı; üç kere çaldığında hızla yemek yemeli; dört kez çaldığında son hazırlıklarını yapmalı; beş kez çaldığında ise artık harekete geçmelidir. Siz de sadece davul sesleriyle uyumlu olarak flamaları kaldırmalısınız.”

Marki Wu şöyle sordu: “Üç Ordu’yu ilerletmenin ve durdurmanın bir Yol’u [Tao] var mıdır?”

Wu Ch’i yanıt verdi: ‘Göğün Bacası’ veya ‘Ejderin Başı’ ile karşı karşıya gelmeyin. Göğün Bacası, derin bir vadinin girişidir. Ejderin Başı ise yüksek bir dağın etekleridir. Yeşil Ejder flamasını solda, Beyaz Kaplan’ı sağda, Kızıl Kuş’u önde, Gizemli Ordu’yu arkada, Parlak olanı da askeri meselelerin planlandığı yerin üzerinde tutun. Savaşa girmek üzereyken rüzgârın yönünü belirleyin. Uygunsa bağırarak takip edin; uygun değilse sağlam bir düzen alın ve düşmanı bekleyin.”

Marki Wusordu: “Savaş arabaları ve süvarilerle ilgilenmenin yön-

temleri var mıdır?"²³

Wu Ch'i yanıt verdi: "Atlar güzelce hazırlanmalıdır; uygun saman ve suyla, ne aç kalacak ne de tıka basa dolacak şekilde beslenmelidir. Kış aylarında sıcak ahırlarda kalmalılar, yaz aylarında ise serin barakalarda. Yeleleri ve tüyleri taranmalı, toynakları özenle temizlenmelidir. Korkmaları ve ürkmelerini engellemek için at gözlükleri ve kulaklıkları kullanılmalıdır. Dört nala gitme ve takip etme talimleri, ilerletme ve durdurma alıştırmaları yapılmalıdır. Adamlar ve atlar birbirlerine bağlanmalıdır; ancak bundan sonra görevlendirilebilirler.

"Savaş arabaları ve süvariler için teçhizat -eyer, yular, gem, dizgin tam ve dayanıklı olmalıdır. Normalde, atlar savaşın sonunda yaralanmazlar, başlangıçta yaralanırlar. Aynı şekilde, aç kalmaktan değil, fazla beslenmekten yaralanırlar. Güneş batıyorsa ve yol da uzunsa, atları aşırı yormaktansa adamları yürütmek daha iyidir. Düşman aniden saldırdığında, dayanabilecek gücümüzün kalması için her hareketi yönlendirmelisiniz. Bunlar hakkında kafası berrak olan, tüm ülkeyi hiçbir engelle karşılaşmadan geçebilir."

4. Generalin Tao'su

Wu-tzu şöyle söyledi: "Üç Ordu'ya komuta eden general, hem askeri hem de sivil yetenekleri bünyesinde toplamalıdır. Askerleri görevlendirmek, hem sertliği hem de yumuşaklığı gerektirir. İnsanlar generalliği tartıştıklarında, genellikle cesarete odaklanırlar. Bununla birlikte, cesaret, düşmana karşı aceleyle savaşa girmeyi sağlayacak pek çok kişilik özelliğinden sadece biridir. Avantaj ve dezavantajları bilmeden, aceleyle savaşa girmek kabul edilebilir bir şey değildir. Generalin önem vermesi gereken beş konu bulunmaktadır: İlki, düzenleme; ikincisi, hazırlık; üçüncüsü, bağlılık; dördüncüsü, dikkat; beşincisi, sadeleştirme. Düzenleme, büyük kitleleri tek bir kişinin yönetmesini sağlar. Hazırlık, düşmanı gördüğünde şehrin dışına çık-

maktır. Bağıllık, hiçbir yaşama endişesi taşımadan savaşa girmektir. Dikkat, zafer kazandıktan sonra bile, henüz savaşa yeni giriyormuş gibi kontrollü davranmaktır. Sadeleştirme, kanun ve emirleri asgari düzeyde tutup aşırılıktan kaçınmaktır.

“Hiçbir itirazla karşılaşmadan [komutanı] kabul ettirmek için, düşmanı yok et ve ancak ondan sonra geri dönmenin bir general için uygun davranış biçimi [li] olduğunu söyle. Böylece, ordu ilerlediğinde, generalin tek düşüncesi, yaşamanın utancı değil, ölümün getireceği görkemdir.”

Wu-tzu şöyle söyledi: “Genellikle savaşın dört hayati noktası vardır: *ch'i*, arazi, meseleler ve dayanıklılık. Üç Ordu -bir milyon asker- bir adam tarafından, herkesin dayanıklılık derecesine göre, stratejik olarak uygun biçimde savaş düzenine sokulduysa, buna ‘*ch'i* [chi] hayati noktası’ denir. Yol dar ve tehlikeli; ünlü dağlar büyük engeller çıkarıyor; on adamın savunduğu yeri bin adam geçemiyor, buna ‘yerin hayati noktası [chi]’ denir. Gizli operasyonları iyi kontrol etmek; birkaç hafif birlikle düşmanı rahatsız etmek ve parçalanmalarını sağlamak; hükümdarların ve bakanların karşılıklı olarak birbirlerinden rahatsız olmalarını ve alt ve üst makamdakilerin birbirlerini suçlamalarını sağlamak; buna ‘meselelerin hayati noktası [chi]’ denir. Savaş arabalarının sağlam dingilleri varsa, teknelerin dümenleri ve kürekleri sağlamsa; subaylar savaş düzenlerine aşınaysa; atlar takip ve manevra eğitimlerini yaptılarsa; buna ‘dayanıklılığın hayati noktası [chi]’ denir. Bu dördünü bilen kimse, general olmaya lâyıktır. Bununla birlikte, azameti, Erdem’i [te], hayırseverliği ve cesareti de astlarına hükmetmesine ve kitleleri yönetmesine yeterli olmalıdır. Dahası, düşmanı korkutmalı ve şüpheleri gidermelidir. Emirlerini verdiği zaman, hiç kimse onlara karşı gelmeye cüret edemez. Onun olduğu yerde, asiler başlarını kaldıramaz. Onu kazanırsan, devlet güçlenir; onu kaybedersen, devlet mahvolur. İyi general, işte bu demektir.”

Wu-tzu şöyle söyledi: “Farklı davullar, gonglar ve ziller, kulakları uyarmak içindir; sancaklar, bayraklar ve flamalar, gözleri uyarmak içindir; sınırlamalar, emirler, cezalar ve ödüller, aklı uyarmak içindir.

Kulaklar, sestenden dehşete düştüğünde, net duyamaz. Gözler, renkten dehşete düştüğünde, seçici olamaz. Akıl, cezalardan dehşete düştüğünde, dikkatli olamaz. Eğer bu üçü sağlanmadıysa, devletin bütün desteğini alsan da, kaçırılmaz olarak düşmana yenilirsin. Bu nedenle, generalin flamasının olduğu yere herkes koşar, generalin işaret verdiği yere herkes ilerler -sonunda ölüm olsa da..."²⁴

Wu-tzu şöyle söyledi: "Genellikle, savaşın önemli noktaları şunlardır. Öncelikle, düşman generalini hakkında öngöründe bulunmalı²⁵ ve yeteneklerini değerlendirmelisin. Durumla uyumlu olarak, gücün stratejik dengesizliğinden [*ch'üan*] faydalanmalısın; sonrasında çalışmadan sonuç almaya devam edeceksin. Aptal ve güven dolu bir general, kandırılıp tuzağa düşürülebilir. Açgözlü ve itibar görmeye aldırmayan birine hediyeler ve rüşvet verilebilir. Fikrini kolaylıkla değiştirebilen ve gerçek planlardan mahrum biri yorulup yıpratılabilir. Alt kademeler fakir ve bıkmışken, üst kademeler zengin ve kibirliyse, ayrılıp bölünebilirler. Eğer ilerlemeleri ve geri çekilmeleri şüpheliyse ve birliklerin güvenilebileceği kimse yoksa, kaçmaya zorlanabilirler. Eğer subaylar komutana karşılırsa ve eve dönmeye niyetlilerse, kolay yolları kapatarak ve tehlikeli yolları açık bırakarak, saldırılabilir ve ele geçirilebilirler. Üzerinde buldukları arazi kolay bir arazi fakat geri dönüş yolu zorsa, ilerlemeye zorlanabilirler. Eğer ilerleyecekleri yol zor fakat geri dönüş yolu kolaysa, baskın yapıp saldırılabilirler. Eğer, suyun akabileceği hiçbir yerin olmadığı alçak bir sulak arazide kamp yapıyorlarsa ve sık sık şiddetli yağmur da yağıyorsa, su altında kalıp boğulabilirler. Eğer yabancı bir bataklıkta kamp yapıyorlarsa veya tarlalar sık çalılık ve ağaçlarla kaplıysa, sert rüzgârlar eserken tarlaları yakıp onları yok edebilirsin. Uzun süredir kamp halindeyseler -generalleri ve subayları rahat ve tembel, ordu hazırlıksızsa- aralarına sızıp sürpriz bir saldırıda bulunabilirsin."

Marki Wu şöyle sordu: "İki ordumuz birbirleriyle karşılaşıyorlar fakat ben generallerini bilmiyorum. Onun derinliğini ölçmek için hangi yöntemlere başvurulabilir?"

Wu Ch'i şöyle yanıtladı: "Alt kademedeki bazı cesur adamlarına,

hafif birliklere liderlik yapıp onu sınamaları emrini ver. [Ordu karşılık verdiğinde] amaçlarına ulaşmak yerine kaçmalarını söyle. Dahasonra da düşmanın ilerleyişini incele; -oturma kalkma- gibi hareketleri uyumlu mu, örgütlenmeleri sağlam mı; seni takip ederlerken yakalayamıyormuş numarası yapıyorlar mı, kolay bir başarı kazanacaklarının farkına vardıklarında, anlamamış gibi yapıyorlar mı? Böyle bir komutana 'bilge general' denir. Onunla savaşma.

"Eğer birlikleri bağırıp çağırarak geliyorsa, bayrak ve flamaları karmaşıkça, kimi birlikler kendi hallerinde ilerliyor kimileri ise duruyorsa, bazı silahlar yatay, bazıları da dikey durumdaysa -birliklerimizi yakalayamamaktan korkarak takip ediyorsa ya da avantajı ele geçirmek istemiyorsa, bu aptal bir generalin işidir. Sayısız birlikleri olsa da ele geçirilebilir."

5. Değişime Karşılık Vermek

Marki Wu sordu: "Eğer savaş arabaları dayanıklı, atlar mükemmel, generaller cesur ve askerler güçlüyse; fakat düşmanla aniden karşılaşınca kargaşaya düşüyor ve savaş düzenlerini bozuyorsa, ne yapılabilir?"

Wu Ch'i yanıt verdi: "Gün boyunca bayrakların, sancakların ve flamların gece boyunca da gongların, davulların, boruların ve düdüklere tedbiri sağlaması genel bir savaş kuralıdır.²⁶ Sol işareti verildiğinde sola gitmelidir; sağ işareti verildiğinde de sağa... Davul çalındığında ilerlemeli; gonglar çalındığında da durmalı. İlk boru çalındığında safları oluşturmali, ikincisinde ise bir araya toplanmalı. Emirlerle uymayanı hemen infaz et. Üç Ordu senin azametine kapıldığında ve subaylarla askerler komutlarına uyduğunda, hiçbir düşman savaşta rakibin olamaz, hiçbir savunma hattı senin saldırılarına dayanamaz."

Marki Wu sordu: "Eğer biz çok azken düşman çok fazlaysa, ne yapabiliriz?"

Wu Ch'i şöyle yanıt verdi: "Kolay arazilerde onlardan uzak dur, dar bölgelerde saldır. On adama bir adamın saldırması için dar bölgelerden daha iyi bir yer olmadığı söylenir. On adamın yüz adama saldırması için ise derin vadilerden daha iyi bir yer yoktur. Bin adamın on bin adama saldırması için, tehlikeli bir geçit en iyi yer olacaktır.²⁷ Az sayıda birliğin varsa, aniden ayaklanarak -gongları ve davulları çalarak- düşmana dar bir yolda saldırabilirler. Düşman birlikleri çok kalabalık olsa da, korkacaklar ve kaçacaklardır. Büyük kalabalıkları harekete geçireceğin zaman kolay arazilere odaklan; az sayıda adamı harekete geçireceğin zaman ise, doğal olarak dar arazileri belirle."

Marki Wu sordu: "Kuvvetleri aşırı kalabalık, savaşçı ve cesurlar. Arkalarında derin vadiler ve tehlikeli geçitler var; sağ taraflarında dağlar, solda ise bir ırmak. Derin hendekleri ve yüksek setleri de var. Konumlarını güçlü yaylı tüfeklerle koruyorlar. Geri çekilmeleri bir dağı yerinden oynatmak gibi, ilerlemeleri ise fırtınaya benziyor. Erzak stokları da ağzına kadar dolu iken onlara karşı uzun süre dayanmak zor olacaktır. Ne yapılması gerekir?"

Wu Ch'i yanıt verdi: "Gerçekten harika bir soru! Bu, bir savaş arabası ya da süvari²⁸ dayanıklılığı [sorunu] değil, bir Bilge'nin planları sorunudur. Eğer bin savaş arabası ve on bin süvari hazırlayabilir ve yaya askerlerle destekleyebilirsen, onları beş orduya ayırabilir, her birini farklı bir yöne yollayabilirsin. Eğer beş ordu aynı anda farklı yönlere gidiyorlarsa, düşman kesinlikle şaşırarak ve gücünü nereye odaklaması gerektiğini bilemeyecektir. Eğer düşman savunmasını güçlendirip birliklerini sağlamlaştırıyorsa, hızla casus gönderip planlarını öğrenmeye çalış. Bizi dinlerlerse, konumlarını bırakıp ayrılacaklardır. Dinlemezlerse, elçilerimizi öldürüp anlaşmaları yakacaklardır. Daha sonra kuvvetlerini ayır ve onları beş ayrı savaşa sok. Bununla birlikte, eğer bir savaşı kazanırsan, kaçan düşmanı kovalama. Kazanamazsan, aceleyle geri çekil ve kaçıyormuş numarası yap. Toparlandıktan sonra hızla saldır, bir birliğin ön taraflarını zorlasın, diğeri arkalarını kessin, ikisi de sessizce sol ve sağ kanatlara yayılıp aniden saldırın. Eğer beş ordu da aynı anda saldırırlarsa, kesinlikle avan-

tajı ele geçireceklerdir. Bu, güçlü düşmana saldırmanın Yolu'dur [Tao].”

Marki Wu sordu: “Eğer düşmanla, etrafı geçitler ve boğazlarla çevrili derin bir vadide karşı karşıya gelirim, onların sayısı fazla bizimki az iken, ne yapmalıyım?”

Wu Ch’i yanıt verdi: “Tepelik bölgeleri, ormanları, vadileri, dağları ve geniş sulak arazileri hızla geç. Sakın üşenme. Eğer derin bir vadide ya da yüksek bir dağda ordular aniden karşı karşıya gelirse, öncelikle davulları çalmalı ve gürültü çıkarmalısın -okçularını ve yaylı tüfekçilerini ilerletmek için avantaj elde etmelisin, ikisi de düşmana ateş edip tutsak almalı. Kontrol seviyelerini dikkatle incele; kafaları karıştırsa, hiç düşünmeden saldır.”

Marki Wu şöyle sordu: “Sağda ve solda yüksek dağlar var ve arazide oldukça dar. Düşmanla karşılaştığımızda, kaçabilecek yerimiz olmadığı için saldırmaya cesaret edemiyoruz. Ne yapmalıyız?”

Wu Ch’i yanıt verdi: “Buna, ‘vadi savaşı’ denir. Birliklerinin sayısı çok fazla da olsa, işe yaramazlar. Düşmana karşı koymak için yetenekli subaylarını topla, en hızlılar ve en keskin silahlar en önde bulunsun. Savaş arabalarını ayır ve süvarilerini düzene sok. Onları belli bir *li* uzaklıkta, dört bir yana dağıt ki, silahlarını görmesinler. Düşman kesinlikle sağlam bir savunma hattı kuracaktır, ilerlemeye ya da geri çekilmeye cesaret edemez. Bunun üzerine, bayraklarını göster ve flamalarını sıraya sok; dağların dışına çık ve kamp kur. Düşman, kaçınılmaz olarak korkacaktır, savaş arabaların ve süvarilerin onları sürekli rahatsız edip dinlenmelerine fırsat vermesin. Vadi savaşının Yol’u [Tao] budur.”

Marki Wu sordu: “Eğer düşmanla geniş, sulak bir arazide karşılaşırsak, savaş arabalarının tekerlekleri çamura batar ve su altında kalabilir; savaş arabalarımız ve süvarilerimiz suda batıyor; biz de kayak veya kürek hazırlamadığımız için ne ilerleyebiliyoruz ne de geri çekilebiliyoruz. Ne yapmalıyız?”

Wu Ch’i yanıt verdi: “Buna ‘su savaşı’ denir. Savaş arabalarını ya da süvarileri görevlendirme fakat kenarda beklesinler. Yüksek bir yere çık ve ne olup bittiğine bak. Suyun hangi koşullarda olduğunu, de-

rinliğini ve yoğunluğunu öğrenmelisin. Daha sonra, zafer kazanmak için sıra dışı bir strateji [ch'i] uygulayabilirsin. Eğer düşman suyu geçmeye başlarsa, yarısı geçtikten sonra saldır."

Marki Wu sordu: "Uzun zamandır yağmur yağıyor, savaş arabaları ve atlar çamura saplanmış, düşman dört bir yandan saldırıyor ve Üç Ordu korku içinde. Ne yapmalıyız?"

WuCh'i yanıt verdi: "Hava yağmurlu olduğunda ve zemin ıslaksa savaş arabalarını kullanmaktan kaçın, sıcak ve kuruyken kullan. Yüksek araziye değer ver, alçak araziye küçümse. Güçlü savaş arabalarını sürerken, ilerleme ya da geri çekilme sırasında, yola bağlı kal. Düşman gözükmese, onların izlerini takip ettiğinizden emin ol."

Marki Wu sordu: "Vahşi bir baskın kuvveti aniden belirirse -topraklarımızı ve tarlalarımızı yağmalıyor, sığırlarımızı ve atlarımızı ele geçiriyorsa- ne yapmalıyım?"

Wu Ch'i yanıt verdi: "Vahşi bir baskın kuvveti belirirse, dayanıklılığını dikkatle incelemeli ve savunma hatlarını sağlam tutmalısın. [Onlarla çatışmaya girerek] saldırılarına karşılık verme. Günün sonunda geri çekilmeye başladıklarında, yükleri ağır olacaktır ve yürekleri korkuyla dolacaktır. Geri çekilirken hızlı olmaya özen gösterecekler ve mutlaka geride kalanlar olacaktır. Onları takip edip saldırmalısın, birlikleri böylece yenilecektir."

Wu-tzu şöyle söyledi: "Düşmana saldırmanın ve şehirlerini kuşatma altına almanın Yol'u [Tao] şudur: Şehirleri ve kasabaları parçalandıktan sonra, tüm saraylara gir, bürokratlarının kontrolünü eline al ve [yönetim] araçlarını topla. Bununla birlikte, ordun gittiği yerde kesinlikle ağaçları kesmesin, evleri tahrip etmesin, mahsulleri almasın, hayvanları katletmesin ve erzaklarını yakmasın. Böylece, yerli halka korkunç emeller peşinde koşmadığını göster. Teslim olanları kabul et."

6. Subayları Teşvik Etmek

Marki Wu sordu: "Cezaları sert, ödülleri berrak yapmak zafer için yeterli midir?"

Wu Ch'i yanıt verdi: "Bu sertlik ve berraklık konularında bütün

yanıtlara sahip değilim. Öyle olsalar bile, bu güvenilecek bir şey değildir. Komutlarını verdiğinde ve emirlerini halka duyurduğunda, onları dinlemekten zevk al; orduyu harekete geçirdiğinde ve kitleleri yönettiğinde halk savaşmaktan zevk alır; savaş başladığında ve silahlar çekildiğinde halk ölmekten zevk alır. İşte bu üçü, hükümdarın güveneceği şeylerdir.”

Marki Wu sordu: “Bu sonuca nasıl ulaşabilirim?”

Wu Ch’i yanıt verdi: “Başarı kazanan adamları tespit et ve onları büyük bir şölenle onurlandır. Herhangi bir konuda başarısız olanları da teşvik et.”

Bunun üzerine Marki Wu döşekleri atalar tapınağına taşıttı, üç sıra halinde dizdi ve subaylarla yüksek memurlar için bir şölen düzenledi. Başarılı olanlar en ön sırada oturdular, en iyi yemekleri yediler, onlara en değerli tabaklarla üçer et sunuldu. İkinci dereceden başarı kazananlar orta sırada oturdular, daha az değerli tabaklarla iyi yemekler yediler. Kayda değer bir başarı sağlayamayanlar ise son sırada oturdular ve sıradan tabaklarla sunulan iyi yemekleri yediler. Şölen bittiğinde, tapınağın kapısında, başarılı olanların ailelerini de onurlandırdı. Her yıl, ülkesine hizmet ederken ölenlerin ailelerine elçiler gönderdi, yardım eli uzattı. Böyle yaparak, unutulmadıklarını gösterdi.

Üç yıl boyunca bunları yaptıktan sonra, Ch’in ordusunu harekete geçirdi ve Batı Irmağı komutanlığına yaklaştı. Wei’nin subayları bunu duyduklarında, derhal zırhlarını kuşandılar ve amirlerinden hiçbir emir beklemeden hızla on binlerce askere saldırdılar.

Marki Wu, Wu Ch’i’yi çağırdı ve şöyle söyledi: “Daha önceki talimatlarının hepsi uygulandı.”

Wu Ch’i yanıt verdi: “İnsanın güçlü ve zayıf yönleri olduğunu duydum, *ch’i*’leri çiçek açar ve solar. Eğer hükümdarlığınız, elli bin vasat adamı sınamak isterse, savaşa girmek için seve seve onlara liderlik ederim. Ch’in zafer kazanamazsa, feodal lordlar onlara gülecek ve dünya üzerindeki otorite dengesini [*ch’üan*] kaybedeceklerdir.²⁹

“Eğer ormanda bir katil saklanıyorsa, bin adam da onu takip etse,

baykuşlar gibi bakacak, kurtlar gibi göreceklendir. Neden? Şiddetin onları bulacağından ve kişisel olarak zarar göreceklelerinden korkacaklardır.³⁰ Bu nedenle, ölüm ve yaşama değer vermeyen bir adam, bin adamı korkutabilir. Şimdi ben elli bin adamı alsam ve Ch'in'i cezalandırmak için hepsini o katile dönüştürsem, bu kesinlikle düşmanın işini zorlaştıracaktır!"

Bunun üzerine Marki Wu, onun planını onayladı ve beş yüz güçlü savaş arabasıyla üç bin süvari daha tahsis etti. Subayları cesaretlendirme politikasının bir sonucu olarak, Ch'in'in beş yüz bin adamlık ordusunu yok ettiler.

Savaştan bir gün önce Wu Ch'i Üç Ordu'ya seslendi: "Bütün emir subayları ve subaylar, düşmanın savaş arabalarına, süvarilerine ve piyadelerine karşı koymalı, takip etmeli ve onları yakalamalıdır. Eğer savaş arabaları düşmanın savaş arabalarını, süvariler düşmanın süvarilerini, piyadeler düşman piyadelerini tutsak alamazlarsa, zafer kazanmış sayılabiliriz fakat hiç kimse ödüllendirilmeyecektir." Bu nedenle savaş günü emirleri sertti fakat azameti dünyayı sarstı.

5

Wei Liao Tzu

尉
繚
子

İçindekiler

İngilizceye Çevirenin Önsözü	53
1. Kutsal Makamlar	68
2. Askeri Tartışmalar	69
3. Kurallar Üzerine Tartışmalar	70
4. Savaş Azameti	74
5. Saldırıda Gücün Taktiksel Dengesi	77
6. Savunmada Gücün Taktiksel Dengesi	80
7. On İki Hakaret	82
8. Savaş Planları	83
9. Kanun Uygulayıcısı Olarak General	87
10. Mevkilerin Kaynakları	88
11. Temellere Hükmetmek	89
12. Savaşta Gücün Taktiksel Dengesi	91
13. Sert Cezalarla İlgili Emirler	93
14. Beşli Birliklerle İlgili Emirler	93
15. Araziyi Bölmek ve Engellemekle İlgili Emirler	94
16. Beş Kişilik Birlikleri Bağlayıcı Emirler	95
17. Birlikleri Düzenlemekle İlgili Emirler	96
18. Birlikleri Kontrol Altında Tutmakla İlgili Emirler	97
19. General için Emirler	98
20. Keşif Kuvvetleri için Emirler	99
21. Askeri Talimatlar I	100
22. Askeri Talimatlar II	102
23. Ordu Talimatları I	105
24. Ordu Talimatları II	106

İngilizceye Çevirenin Önsözü

Wei Liao Tzu soyadı Wei (Çince karakteri devlet olan Wei'den farklıdır) ve adı Liao olan tarihsel bir şahsiyete dayanır. Adına eklenen ve Usta anlamına gelen "Tzu" karakteri saygı göstergesi olarak daha sonra kitabı derleyenler tarafından eklenmiştir. Onunla ilgili bilgilerden yola çıkan bazıları Wei'nin bir zamanlar halkı ve kaynakları sıkı denetim altında tutan merkezi hükümet sisteminin güçlü savunucusu ünlü Legalist teorisyen Lord Shang'ın öğrencisi olduğuna işaret eder. Başka söylentilere göreyse Wei Liao ilk Ch'in imparatorunun önemli bir danışmanıdır ve onun tüm Çin'i kontrol altına almasına yardım etmiştir. Ancak bu görüşü destekleyecek tarihi deliller yoktur.¹

Hikâyesi ne olursa olsun Wei Liao parlak bir stratejist ve Savaşan Devletler dönemini atlatmak için siviller ve askerlerin bir araya getirilmeleri gerektiğini gören iyi bir gözlemciydi. Konuşmalarında asla şahsi askeri deneyimlerinden yararlanmazdı, tarihe bir komutan olarak geçmemiştir ve bu kitap tamamen taktiklere dayanır -bu yüzden onun yalnızca teorisyen olduğu düşünülür. Ancak yetkin askeri bilgisi, *Altı Gizli Öğreti* ve *Savaş Sanatı*'nda² yer alan pasajlardan, ordu düzenlenmesi ve disipliniyle ilgili ayrıntılı açıklamalarından anlaşılmaktadır.³

Bir görüşe göre Wei Liao M. Ö. dördüncü yüzyılın ikinci yarısında yaşadı. Yükselmek isteyenlerin, ahlaki yeterlilikleri ve unvanlarını ne olursa olsun, feodal lordlar arasında kendilerini dinlemeye açık bir kulak aradıkları dönemdi. Her ne kadar sadakat ve iyi niyetle ilgili öğretiler yaysalar da anlaşılın kendileri saygı görmüyor ve düzgün bir işe kavuşmadıkları sürece kendi öğütlerini tutmuyorlardı. O zaman bile ünlü General Wu Ch'i örneğinde olduğu gibi zaman değişir ve yapılan iyilikler ortadan kalkarsa, sadakatlerini başka birine sunarlardı.

Wei, (girişte de ele alındığı gibi) Savaşan Devletler döneminin yeni

ve korkunç gerçekliğiyle karşılaşan devletlerden biriydi. Chin'in parçalanmasıyla oluşan üç feodal bölgeden biri olan Wei yedi büyük güçten biri olmakla kalmıyor, askeri açıdan da geliyordu. Gelecekteki Çin Seddi'ne olan batı sınırıyla Chou imparatorluğunun kuzey bölgesinin merkezinde yer alıyordu. Ancak Wei'nin şanslı Kral Hui döneminde (M. Ö. 370-319)⁴ tükendi. Kral iki büyük yenilgi aldı ve başkent Ta-Liang'a çekilmek zorunda kaldı. En büyük yenilgisi M. Ö. 341 yılında Ch'in'e karşı Ma-ling'de aldığı yenilgiydi ama sonraki yirmi yıl boyunca da pek çok kez Ch'in'e (Ch'in M. Ö. 221'de ülkeyi birleştiren yeni güçtü) ve büyük güney devleti Chu'ya yenildi. Başkentini yerini değiştirdikten sonra kral devletin adını Liang olarak değiştirdi ve kendine "Liang kralı" demeye başladı.

Wei Liao-tzu'nun açılış bölümü, kitabın Wei Liao'nun Kral Hui'nin askeri ve politik bilgi konusundaki saplantılı arayışına yanıtmuş gibi görünmektedir. Kralın amacı yalnızca Wei'nin savunmasını güçlendirmek değil, düşmanlarını yenme ve yenilgilerin intikamını alma yöntemlerini öğrenmektir. Mencius -ünlü Konfüçyüsçü- yaklaşık aynı dönemde Kral Hui'yi ziyarete geldiğinde, kral görüşmelerine şunu söyleyerek başlar:⁵ "Bize gelince, doğuda Ch'i tarafından yenildim ve en büyük oğlum orada öldü. Batıda Ch'in'e birkaç yüz *li* toprak kaybettik. Güneyde Ch'u tarafından hakarete uğradık. Tüm bunlardan utanç duyuyorum."

Kral Hui, Wei Liao'yla görüşmesine de aynı konuyla başlar: "Sarı İmparator'un Erdem ve ceza aracılığıyla [yenilgisiz] yüz zafer elde ettiği doğru mu?" Wei Liao sorunun odağını hemen insan çabasına çevirir:⁶ "Ceza [asilere] saldırmakta kullanılıyordu, Erdem [halkı] korumakta. Bu, 'Kutsal Makamlar' denilen şey, [uğurlu] günler ve saatler, yin ve yang, kaderin yüze gülmesi ve sırt çevirmesi değildir. Sarı İmparator'un [zaferleri] insan çabasının ürünüydü, hepsi bu." Wei Liao, Wei'de iş bulamayınca şehirden ayrıldı. Anlaşılan kral askeri tedbirlere erdem arayışını ekleyen politikalara güven duymuyordu.

Bunun dışında bir "Wei Liao"ya yapılan tek metinsel gönderme *Shih chi* yıllıklarında, seksen yıl sonra Ch'in'in güçlenişinin anlatıl-

dığı bölümde geçer. “Ta-liang’lı Wei Liao” (Wei’nin başkenti) olarak tanımlanan biri Ch’in’in sonradan imparatorluğu birleştirecek olan genç kralı Ch’in Shih Huang-ti’ye öğütler sunar. M. Ö. 237’de kral güçlerin dizginlerini bakanlarının ellerinden alır ve bütün yabancı danışmanları ve eğitmenleri kovar:

Kral yabancı uyruklu hizmetkârların bulunup sürülmesi için bir arama emri yayınlamıştı. Li Ssu buna [karşı çıkan] bir bildiri yolladığında kral emrini geri çekti. Ardından Li Ssu Ch’in kralını diğer devletleri korkutmak için ilk önce Han’ı işgal etmeye ikna etti. Böylece Li Ssu’nun Han’ın düşüşünü planlamasını sağladı. Han kralı endişeliydi ve Han Fei-tzu’yla Ch’in’i güçten düşürme planları yaptı.

[O zaman] Ta-Liang’lı Wei Liao, Ch’in kralına şu öğüdü verdi: “Ch’in’in [geniş] topraklarına saygı duymadığımı düşünmeyin ama feodal lordlar şehirlerin yöneticilerine benzer. Tek korkum feodal lordların birleşmeleri, beklenmedik bir amaç uğruna müttefik olmalarıdır. Chih Po, Fu Ch’ai ve Kral Min bu şekilde yok oldu. Siz Majestelerine servetinin bir kısmını bakanlara rüşvet vermek ve bu sayede planlarında karışıklık yaratmak için kullanmanızı öneririm. Otuz bin chin’den daha azına feodal lordlar ortadan kaldırılabilir.” Ch’in kralı bu plana uydu, Wei Liao’ya karşı asla resmi davranmadı, onunla aynı giysileri giyip, onunla aynı yemekleri yedi.

Liao [diğerlerine] şöyle dedi: “Ch’in kralının karakterine gelince, onun eşek arısı gibi burnu, uzağı gören gözleri, akbaba gibi omuzları var. Bir kurt gibi konuşuyor, başkalarına karşı nazik ya da cömert değil ama kalbi bir kaplanın ya da kurdun kalbi. Zor durumlarda o da alçakgönüllülükle başkalarının seviyesine inebiliyor ama hürsına yenik düştüğünde rahatlıkla herkesi harcayabilir. Ben sıradan biriyim ama beni gördüğünde her zaman saygılı. Eğer Ch’in kralına Göğün Altındaki Herkes’e hükmetne amacında yardımcı olabilirim Göğün Altındaki Herkes tutsak olacak demektir. Ona çok uzun süre danışmanlık yapamam.” Ardından oradan ayrıldı. Ch’in kralı onun gidişini fark etti ve onu durdurttu. Onu komutan yapıp planlarından ve stratejilerinden yararlandı. Li Ssu ise yönetim işlerinin başındaydı.⁷

Wei Liao’nun faaliyetlerinden veya Ch’in geleceğindeki rolünden başka bir yerde bahsedilmez ama yazılanlardan anlaşıldığı kadarıyla büyük başarı elde etmiştir.

Tarihi figür, *Han shu* kaynakçasındaki birbirinden tamamen fark-

lı iki *Wei Liao-tzu* metniyle daha da karışık bir hal alır. Lord Shang'ın öğrencisi olan Wei Liao'yla özdeşleştirilen metin "Muhtelif Eserler" kategorisinde yer alır, diğeriyse "askeri klasikler" başlığı altındadır. *Yedi Askeri Klasik*'te yer alan metin bu iki metnin bileşimidir. (İlk on iki bölüm daha felsefidir ve genel stratejiyle ilgilidir, son on iki bölümse örgütlenme, disiplin, komuta ve yapı sorunlarıyla ilgilidir.) Metni kimin yazdığıyla ilgili pek çok teori ortaya atılmıştır, bunlara giriş metninin sonunda değineceğiz.

Akademisyenlerin *Wei Liao-tzu*'ya olan ilgileri geçtiğimiz dönemlerde arttı. Bunun nedeni, 1972'de Lin-i'deki Han hanedanı mezarlığında bambu üzerine yazılmış metin örnekleri bulunmasıdır. Her ne kadar orijinal metinle bambu metin arasında ufak tefek farklılıklar olsa da ve bambu metin daha felsefi görünse de bu farklılıklardan çok azı metnin anlamını değiştirmektedir.

Wei Liao-tzu'daki yazı biçimi ve anlatılanların tarihsel incelemesi metnin M. Ö. dördüncü yüzyıldan kaldığını gösterir ve bambu versiyona⁸ bakıldığında metnin bugünkü halini şüpheli yorumcuların savunduğunun aksine Han'ın M. Ö. 206'daki kuruluşundan çok önce aldığını varsayabiliriz. Bu yüzden *Wei Liao-tzu*'nun, ölümünden sonra, belki de ailesinden birinin eklediği ayrıntılı askeri materyalle birlikte Wei Liao'nun Kral Hui'yle yaptığı konuşmalara dayandığı varsayımına ulaşmak mümkündür.

Temel Tedbirler ve Politikalar

Wei Liao M. Ö. dördüncü yüzyıldaki askeri gelişmelerden ve savaşların gittikçe vahşi bir hal aldığından haberdar olmalı. Kral Hui'yle görüşmeye başladığında Kui-ling ve Ma-ling'deki yenilgilerden de haberdardı ve büyük ihtimalle bu yenilgiler üzerine düşünmüş, uygulanan stratejileri gelişmekte olan askeri teori içinde değerlendirmişti. Devletin durumunu değerlendirdiğinde devleti korumak ve kralın neredeyse imkânsız olan hedeflerine ulaşmak adına umut taşıyan tek çözümün radikal eylemler olduğunu gördü. Bu yüzden *-Wei Liao-tzu*'da geçtiği haliyle- diyaloglar ordunun güçlen-

dirilmesini ve devletin değerlerinin, politikalarının ve politik ve askeri konulara yaklaşımın gözden geçirilmesini savunur.

Temel: Tarım ve Halk

Wei devleti önceki savaşlarda yıkıcı askeri ve ekonomik kayıplar yaşadığı ve toprak kaybettiği için, nüfusu artırmak öncelikliydi. Wei Liao'nun bakış açısına göre devletin refahı esas olarak tarım kaynaklarının geliştirilmesinde ve bu kaynaklardan yararlanılmasında yatıyordu. Üretimi artırmak için yeni topraklara ekim yapılmalı ve enerjik çiftçiler yetiştirilmeliydi. Tarıma yoğunlaşan ve sağlıklı göçmenleri çekecek öneriler getiren politikalar her iki hedefi de elde etmek açısından önemliydi.⁹ İyi hasatlar insanların beslenmesini sağlarken ekonomiyi de güçlendirirdi. İnsanlar iyi beslenmiş ve iyi giyinmişlerse, evleri iyiye sağlıklı ve güçlü olur ve onları besleyen hükümdara sadakatlerini sunarlardı. Bu şekilde, sağlam değer yargıları olan erdemli ve sadık vatandaşlar yetiştirilirdi.

İnsani Değerler ve Otoriter Yönetim

Her ne kadar *Wei Liao-tzu* Konfüçyüs'ten veya Konfüçyüs ekolünden bahsetmese de yönetim Konfüçyüsçülükle bağdaştırılan insani değerleri kucaklamalıdır. Hükümdar Tao'nun bir örneği olması kişisel olarak Erdem'e sahip olmalıdır. Arzularını dizginlemeli, oruca ve alçakgönüllülüğe dayanan bir yol seçmelidir.¹⁰ Eylemleri her zaman doğru, gerekçeleri hayırsever olmalıdır. Politikaları, kendini güçlendirmek ve güç gösterisi yapmak yerine insanlara yardım etmek amacı gütmelidir. Halkın içine iyi inanç, sadakat, aile, arkadaşlık ve utanç gibi kavramlar yerleştirilmelidir. Tarım mevsimlerine saygı duyulmalı, yönetim az vergi almalı ve zorunlu görevleri en aza indirmelidir. O zaman halk erdemli davranır. Yönetimlerine olan inançları geliştikçe eğitilebilir ve uygun eylemleri için ödüllendirilebilirler. Yasalar doğru yapılmışsa ve dürüstlük öğretilmişse halk utanç duygusu geliştirecek ve yönetim yanlış davranışları açıkça cezalandırabilecektir.¹¹ Yönetim, halkını sömürmediği sürece ahlaklı davranır.

nışın ve sosyal sadakatin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Her ne kadar Wei Liao kökten Konfüçyüsçülüğü ve insani erdemleri savunsa da bu erdemlerin korunabilmesi için gaddar önlemler alınması gerektiğini söyler. Bu yüzden aykırı davranışlar kesinlikle yasaklanmalı ve tarımı ya da savaş sanatlarını yani devletin iki temelini tehdit eden eğilimler hemen bastırılmalıdır. Devlet abartılı arzulara izin vermeyerek düzeni kurmalıdır. Yetenekli yöneticiler, özellikle de halkın iyiliği söz konusuysa hem devletin hem insanların işlerini denetlemekle görevlendirilmelidir. Ticari girişimler ve kâr peşinde koşmak her ne kadar devletin ekonomik gücü ve refahı¹² açısından önemli olsa da, insanlara ve değer yargılarına zarar vermeyecek şekilde kontrol altında tutulmalıdır. Uyum, işbirliği ve birlik bütün faaliyetlerde desteklenmelidir.

Fetih ve Zafere Giden Yol

Eğer devlet Erdem'i yerleştirip halkın refahını düzeltebilirse devlet silahların gücüne başvurmaksızın düşmanlarını yenecek iç güce kavuşur. Her ne kadar askeri zaferin önünü hazırlayan pek çok koşul olsa da, düzgün bir hazırlık, ayrıntılı planlama, düşmanın dikkatli bir değerlendirmesi ve savaş alanının durumu aralarında en önemlileridir. Buna göre:

Genelde orduda Tao aracılığıyla zafer elde edenler vardır, azamet aracılığıyla zafer elde edenler vardır ve kuvvet aracılığıyla zafer elde edenler vardır. Dikkatli askeri tartışmalar yapmak ve düşmanı değerlendirmek, düşmanın *chi'* sini kaybetmesini sağlamak ve güçlerini korkutarak planı iyi olsa bile uygulayamamasını sağlamak Tao aracılığıyla zafer kazanmaktır.

Yasalar ve kurallar konusunda kesin davranmak, ödülleri ve cezaları bırakmaktır, silahları ve ekipmanları geliştirmek, insanların zihinlerini tamamen savaşa vermelerini sağlamak, bu azamet aracılığıyla zafer kazanmaktır.

Orduları yok etmek ve generalleri kesmek, kuleler dikmek ve mancruklarla saldırmak, halkı bezdirmek ve toprakları ele geçirmek, ancak zafer kazandıktan sonra dönmek, bu kuvvet aracılığıyla zafer kazanmaktır.”

(Bölüm 4: Savaş Azameti)

Wei Liao orduları sefere çıkarmak için insani değerleri ordulara kadar genişletti. Konfüçyüs'ün, cezalandırıcı askeri eylemlerini şeytani monarklara ve adamlarına yönlendirilmesi, ve silahlı yetişkinler söz konusu olmadığı sürece halka yönlendirilmemesi gerektiğini söyleyen düşüncesini savundu. Askeri politika olarak bu düşünce, tarlaları ve meyve bahçelerini korumayı, kasabaları yıkmamayı ve halkı katletmemeyi içeriyordu. İnsanların yaşam alanları asla yok edilmemeliydi. Halkın refahı genel olarak korunmalıydı.¹³ Bu tür hayırsever öneriler getiren Wei Liao, büyük ihtimalle kendi döneminde şahit olduğu akıl almaz vahşete -yüz binlerce kişi savaş alanlarında ölmüştü- ve Ch'in'in en çok kelle getirenin terfi etmesi yolundaki devlet politikasına tepki veriyordu. Bu yüzden Sun Tzu'nun savunduğu çapulculuk ve yağmalamanın aksine Wei Liao ordunun düşmanın düşmanlığını en aza indirecek ve teslim olmasını sağlayacak yöntemler izlemesi gerektiğini savunuyordu. Böylece, onları evlerine geri gönderecek olan insancıl hükümdara teslim olabileceklerdi. Her ne kadar *Yedi Askeri Klasik*'te bu tedbirleri savunan tek kişi *Wei Liao-tzu* olmasa da, bir düşünür olarak çağının düşünme biçiminden farklı olmasıyla dikkat çekicidir. Ama bunun nedeni erdeme olan naif bağlılık değil, bu politikanın stratejik avantajlarını görmesidir.

Örgütlenme ve Seferberlik

Wei Liao katı hiyerarşik örgütlenmeye inanırdı. Erkekler her seviyede beş veya on kişilik gruplara bölünmeliydi.¹⁴ Hükümdar en yüksek otoriteydi ama generaller savaş alanında onun yerini alırdı. Siviller ve ordu mensupları emirlere "uzuvların beyine boyun eğmesi gibi" boyun eğmeliydi. Kökenleri Lord Shang'a dayanan karşılıklı güvence sistemi, bir askerin suçundan bütün birliğin sorumlu olduğu anlamına gelirdi. Toplumda ya da savaş sırasında başka birinin suçunu keşfetmek ve rapor etmekte, yoldaşının ölümünü engellemekte gösterilecek başarısızlık ya da isteksiz savaşmak, suçu işleyen kişininkiyle aynı şiddette cezalandırılırdı. Konfüçyüsçü görüşün aksine bu sistemde bir baba oğlunun suçlarını, bir oğul da babasının suçlarını

gizleyemezdi. Sistematik eğitim sonucunda askerlerin birlikleriyle bütünlüşmeleri, emirlere uymaları ve birbirlerine karşı ve komutanlarına karşı sorumluluklarını kavramaları sağlanırdı. Her biri manevra yapmak ve paniklemeden düşmanla çarpışmak yeteneğine sahipti.¹⁵

Ödüller ve Cezalar

Her askeri analizci toplumda ve orduda ödüllerin ve cezaların yeri doldurulamaz rolünü vurgular. *Wei Liao-tzu'*nun çoğu bölümü, işlevsel bir ödül ve ceza sisteminin temel ilkelerini açıklamaya adanmıştır. Bu ödül ve cezaların büyük kısmı dönemin askeri ve Legalist metinlerindekiyle aynıdır. En temel ilkeler arasında (Lord Shang'ın inanışlarının aksine) cezaların ağır, ödüllerin cömert olması yer alır. Ayrıca cezalar rütbe yükseldikçe sertleşirken ödüller de rütbe alçaldıkça artar. Hiçbir suç asla affedilmez. Ancak savaş alanında verilen bazı kayıplar büyük ödül getiren cesur eylemlerle telafi edilebilir. Ama bu standartları belirleyen kanunlar ve kurallar açık ve duyurulmuş olmalıdır. Hedeften sapma ve bireysel cesaret gösterileri hoşgörülmez. Ödüller sadece ve sadece savaş alanında elde edilen başarılar nedeniyle verilir ve terfi de savaş alanında çarpışarak kendini ispatlayanların hakkı olmalıdır. Cezalandırma ve ödüllendirmede yaşanacak gecikmelere izin verilemez çünkü bu gecikmeler cezanın ve ödülün etkisini azaltır.

Ruh ve Cesaret

Wei Liao ordunun *chi'*sinin savaşın sonucunu belirlediğine inanırdı. Bu yüzden ruhun ve cesaretin doğasını ve etkilerini ayrıntılı bir şekilde incelemişti. Bu sayede savaş psikolojisini formüle etti. Temel sorun, insanların tehlikeden korkması ve doğdukları devlet için bile ölmek istememeleriydi. Etkili bir ordu oluşturmak için kapsamlı tedbirler almak zorunluydu:

İnsanlar ölmekten zevk almaz, hayattan da nefret etmezler [ama] eğer emirler açıksa ve yasalar ve kurallar dikkatli bir şekilde ayrıntılandırılmışsa onların ilerlemesini sağlayabilirsiniz. Savaştan önce ödüller açıkça belirtilmiş

ve sonrasında cezalar kararlı bir şekilde uygulanmışsa [birlikler] kendilerine emir verildiğinde bu emre uymanın avantajlarını görecektir ve harekete geçtiklerinde başarılı olacaklardır.

(Bölüm 3: Kurallar Üzerine Tartışmalar)

Wei Liao, halkın hükümdara ve askerlerin komutanlarına olan saygılarını ve sevgilerini besleyip sert cezalardan korkmalarını sağlayarak, güçlü ve disiplinli bir ordu kurulabileceğine inanıyordu. İşin kilit noktası, savaş alanında ölüm ve düşman korkusu engellenemez biçimde hakim olmaya başladığında, askerin kaçtığı veya yenildiği takdirde alacağı cezadan daha fazla korkmasını sağlamaktır:

Şimdi, halkın aynı ölçüde korktuğu iki şey olmaz. Eğer bizden korkarlarsa düşmanı küçümserler; eğer düşmandan korkarlarsa bizi küçümserler. Küçümsenen yenilecektir; azametini gösteren zafer kazanacaktır. Genel olarak bir general [azamete giden] Yol'u uygulamasını biliyorsa komutanları ondan korkar. Komutanlar generalden korktuklarında halk komutanlardan korkar. Halk komutanlardan korktuğunda düşman, halktan korkar. Bu nedenle zaferin ve yenilginin Tao'sunu bilmek isteyenler önce "korku" ve "küçümseme" arasındaki güç dengesini öğrenmelidir.¹⁶

(Bölüm 5: Saldırıda Gücün Taktiksel Dengesi)

Kesinlik yaratmak ve sadakati beslemek vazgeçilmezdir çünkü komutan güvenini gösterdiğinde ve emirler açık olduğunda, şüphelere imkân tanımadığında askerlerin özgüveni yerine gelir ve eylemlerinden emin olurlar. Heves ve sorgusuz sadakat şüpheyi silecek, askerlerin savaş alanında düşmanı terörize etmelerini sağlayacaktır - aynı bir savaşçının pazar yerine korku salması gibi:

Eğer bir savaşçı pazar yerinde insanlara saldırmak için kılıcını çekerse oradaki on bin kişi arasından ondan kaçınmayan kimse olmaz. Eğer size bunun bir adamın cesareti değil on bin kişinin korkaklığı olduğunu söylerseniz, bunun altında yatan neden nedir? Ölüme kendini adanmak ve hayata kendini adanmak birbiriyle karşılaştırılmaz.

(Bölüm 3: Kurallar Üzerine Tartışmalar)

Wei Liao-tzu, Sun Tzu'nun korku ve kafa karışıklığı yaratmak için 'düşmanın ruhunu kır' taktiğine inanırdı. Bir generalin zayıflığı şüphe yaratmak için sömürülebilir ve hazırlıksız olanı korkutmak için kandırmacadan yararlanılabildi. Eğer Erdem, düşman askerlerini utandırmaya ve teslim olmaya yetmiyorsa, korku onları savaşmadan kaçmaya itmiyorsa o zaman bu tür tedbirler uygulanmalıdır ve zafer elde edilir.

Stratejik ve Taktik Anlayışlar

Eğer *Wei Liao-tzu*'yu Savaşan Devletler döneminin bir ürünü olarak kabul edersek *Ssu-Ma Fa*, *Savaş Sanatı*, *Wu-tzu*, *Mo-tzu* ve Sun Bin'in *Askeri Yöntemler*'inde açıklanan konuların geliştirildiği ve sadeleştirildiği açıklık kazanır. Ancak bu metnin önemi Wei Liao'nun yalnızca zamanında filizlenen yin-yang öğretilerini reddetmesi değil, Gök ve ruhlarla da bağlantısız olmasıdır. Ona göre zafere giden yol insan çabasından geçer, bu yüzden hükümdar insan potansiyelinden tam olarak yararlanabilmek için güncel koşullara uygun yöntemler uygulamalı ve kanunlar geliştirmelidir. Bu amaca ancak içsel güç geliştirilerek - hem ekonomik hem askeri anlamda- ulaşılır. Ve bazı görüşlere göre *hsing* (biçim, form) ve imparatorluğa yayılışı en az *shih* (güç kullanarak elde edilen stratejik avantaj) kadar gereklidir.¹⁷

Wei Liao'nun sefer ordusu tam bir disiplinle ve esneklikle tanımlanabilir. Bu sayede karışık savaş planlarını uygulayabilecektir. Taktikleri diğer askeri metinlerden seçilen ilkeleri geliştirmeye odaklanır. Özellikle hız, kandırmaca, gücün odaklanması, güçlü noktalardan kaçınıp zayıf noktalara saldırma, eksiksiz istihbarat, inisiyatifi ele geçirmek ve elde tutmak ve her zaman pasif olmaksızın aktif olmak bu metnin ele aldığı konulardır. Sun Tzu'nun geleneksel [*cheng*] ve sıra dışı [*ch'i*] kuvvetleri söz konusu olduğunda, genelde geleneksel kuvvetler doğrudan saldırıyı başlatır ve sıra dışı olanlar da dolaylı veya kanat saldırılarını gerçekleştirir. Bu kuvvetler, Wei Liao'da birbirine geçmiş, birbirinin yerini alacak şekilde kullanılmıştır.¹⁸ Disiplin, hız, komuta deneyimi ve geleneksel/sıra dışı uyum içinde bir-

leştirildiğinde küçük ordularla bile etkileyici sonuçlar elde edilebilir.¹⁹

Wei Liao ve Metnin Tarihi

Wei Liao-tzu hiç şüphesiz M. Ö. dördüncü yüzyılın sonuyla üçüncü yüzyılın sonu arasında ya da Savaşan Devletler döneminin ortalarında yazılmıştır. Bununla birlikte, çağdaş akademisyenler erken dönem metnlerinin birbirleriyle ya da tarihi Wei Liao'lardan biriyle ilişkisi olup olmadığını hâlâ tartışıyorlar. Ayrıca son hallerinin ve kitabın şimdiki halinin orijinalinden doğru bir şekilde aktarılıp aktarılmadığı da tartışmalıdır. Farklı kaynaklar, metinlerden farklı sonuca ulaştıklarından burada kısa açıklamalarla ve notlarla açıklanmışlardır.

Han shu kaynakçasını listeleyen geleneksel araştırmalara göre *Wei Liao-tzu*, muhtelif eserler kategorisinde yirmi dokuz bölümden oluşur²⁰ -Pan Ku'nun dipnotuna göre bu metin Altı Devlet (Savaşan Devletler) dönemindeki Wei Liao'nun metnidir- ve bir diğer aynı adı taşıyan otuz bir bölümlük metin, Ping *hsing-shih*²¹ askeri alt kategorisinde yer alır. 1972'de Lin-i'de bambu versiyonun bulunmasından önce Sung hanedanlığı döneminden kalan *Yedi Askeri Klasik* sahte ya da sadeleştirilmiş kabul ediliyordu. *Altı Gizli Öğreti*'yi zalimliği yüzünden sahte olarak niteleyen eleştirmenler, bu tür öğretilerin gerçek bilgilerle bağdaştırılamayacağını düşünenler, *Wei Liao-tzu*'nun da sahte olduğunu düşünmüşlerdi. Özellikle, gerçekten etkili bir komutanın adamlarının yarısını "öldürebileceğini" söyleyen bölüme itiraz edilmiştir.²² Bahsi geçen ikinci eleştirmen grubunda yer alan Yao Chi-heng ayrıca *Wei Liao-tzu*'nun tesadüfi olmayan bir şekilde Mencius'tan bir pasaj içerdiğini gözlemler -"Göğün mevsimlerinin Yer'in avantajları kadar iyi olmadığı" nı söyleyen bölüm- ve bunu muhtelif eserler kategorisinde bulunan kitabı, yazarın çeşitli metinleri toplayıp bir araya getirerek ürettiğinin ispatı olarak kullanır.²³

Gelenekçiler ayrıca iki ayrı metnin varlığını tanıma eğilimindedir, hangisinin güncel metnin kaynağı olduğu üzerine spekülasyonlar yapılır. Muhtelif kitaplar üzerine yorum yapan Yen Shih-khu, Wei Li-

ao'yu Lord Shang'ın²⁴ öğrencisi olarak tespit eder. Bu da bazı araştırmacıların sadece bu yöne yoğunlaşmış, metnin Taocular ve Konfüçyüsçülerle tarihi bağlarını görmezden gelmelerine yol açar.²⁵ Geri kalanlar askeri metnin büyük ölçüde korunduğuna ve sadık bir şekilde aktarıldığına ama muhtelif eserler başlığı altındakilerin yok olduğuna inanır ve onun içeriğini görmezden gelirler.²⁶ Aşağıda tartışılan üçüncü bir görüş aslında tek bir kitap olduğunu ama farklı versiyonlarının bulunduğunu savunur.

Metinsel aktarım meselesiyle doğrudan ilişkisi olan diğer bir karmaşık sorun da, mevcut *Wei-Liao'tzu*'nun, tarihsel olarak ona atfedilen yazarlarla olan muhtemel ilişkisidir. Çağdaş bir bakış açısına göre, aksini ispatlayacak güvenilir bir kanıtın olmaması, özellikle de bambu şeritlerin keşfinden sonra, metnin Wei Liao'ya atfedilmesi gerektiğini savunur. Çünkü bunlar, Kral Hui'ye sunduğu tavsiyelerden oluşmaktadır. (Daha sonradan yapılan eklemeler, gözden geçirmeler ve düzenlemeler de bu görüşün içinde kendilerine kolayca yer bulmaktadır.) Bu hüküm, kitabın başlangıcında, Wei Liao'ya yapılan göndermede bulunmaktadır. Kralıyla konuşan bir tebaanın bütün itaatkârlığını sergilemekte, kralın zayıflığı ve kibiri devletin içinde bulunduğu koşullara ve tarihsel göndermelerin doğasına dayandırılmaktadır.²⁷

İkinci bir bakış açısına göre ise, *Wei Liao-tzu*'da dile getirilen kavramlar ve savaşın kapsamı, Savaşan Devletler döneminin sonlarına işaret etmektedir ve yazarı da Ch'in kralına tavsiyeler veren Wei Liao'dur.²⁸ Dahası, bu Wei Liao'nun soyadı belki de Liao'dur ve "wei"nin onurlu bir konumunda ya da bir komutandır.²⁹ Bu, mevcut kitabın son yarısında³⁰ bahsedilen Ch'in'in askeri örgütlenmesiyle ilgili ayrıntılı bilgilere dayanmaktadır. Ne yazık ki, Kral Hui'yi aldatmaya yönelik tavsiyeler değildir. Çünkü, iki devletin politik gerçeklikleri tamamen farklıdır.

Askeri yazıların arka planları ve tarihleri üzerine makaleler yazan Chang Lieh, çeşitli ilginç nedenlerle Savaşan Devletler bakış açısına karşı çıkmaktadır.³¹ İlki, Kral Hui ve Lord Shang tarihi şahsiyetler ol-

dukaları için Wei Liao'nun Lord Shang'la herhangi bir ilişkisinin olması ya da onunla bağlantılı öğretileri açıklaması, Kral Hui'yle bir görüşme yapmaya cesaret etmesini engelleyecektir.³² İkincisi, Konfüçyüsçü dürüstlük ve hayırseverlik kavramlarının, (görünürde kötüyü defetmek için) saldırgan savaşı destekleyen devlet politikalarıyla birleştirilmesi, Hsün-tzu'yla uyumlu hale geldiği Savaşan Devletler döneminin sonlarına kadar görülmemiştir. Daha önceleri, Kral Hui'nin saltanatı boyunca -Mencius gibi Konfüçyüsçülerin aksine-Lord Shang, erdem ve buna bağlı kavramların toplumsal ve politik yaşamdan çıkarılması gerektiğini, bunun yerine dayanıklılık, ödüller ve cezalar sitemine bel bağlanmasını savunmuştur. *Wei Liao-tzu*, aksine, hem katı cezaları ve cömert ödülleri savunurken hem de erdemini aşılmasını gerektiğini vurgulamaktadır. Bu, Lord Shang'a taban tabana zıt bir görüştür. Buna bağlı olarak, kitabın yazarı, hem manen hem de madden Lord Shang ve Hsün-tzu sonrası dönemde ortaya çıkmış olmalıdır.³³ Üçüncüsü, Hsün-tzu'nun, Göğü ve insanları güçlendirmeye dayanan düşüncelerin benimsemekte ve ilerletmektedir.³⁴ Son olarak, Wei Liao'nun korkularının *Shih chi*'de belirtildiğini de hesaba katarak, Chang, bunun oldukça düşmanca olan vahşilik ve militarizmin içindeki erdem ve dürüstlük üzerine su götürmez şampiyonluğundan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Chang, metnin Savaşan Devletler döneminin sonlarında yazıldığı ve gençkralın tarihsel danışmanına atfedildiği sonucuna ulaşmaktadır.³⁵

Bambu şeritleri ve mevcut *Wei Liao-tzu*'yu analiz eden ilk makalelerden birinde, Ho Fa-chou, bazı genel gözlemler ve sonuçlar sunmaktadır.³⁶ İlki, bambu şerit baskısının, Ch'ün-shu chih-yao'daki³⁷ dördüncü bölüm ve muhtelif eserler kategorisindeki metinle özünde aynı olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, *Yedi Askeri Klasik*'in askeri eserler kategorisinde bulunan bir baskıdan ortaya çıktığına inanmaktadır. Dahası, mevcut yazıların analizinin, iki *Han shu* metninin de aynı kitabın değişik versiyonları olduğuna inanmakta, muhtelif eserler kategorisindekinin ise daha fazla Konfüçyüsçü ve Taocu terim ve kavram içerdiğini belirtmektedir. Buna bağlı olarak, askeri eser-

lerdeki askeri materyallere daha fazla önem verilmiş ve dili sadeleştirilmiştir. Ancak ana konu ve varılan sonuçlar uyumludur.³⁸

Ho, aynı zamanda, eğer eser bir taklitse, neden başarısızlıklarıyla anılan bir hükümdara gizli bir tavsiyede bulunan ve adı bilinmeyen bir düşünür tarafından yazıldığını sorgulamaktadır. *Wei Liao-tzu*'nun sayısız uyarı ve çare sunmasının sebebi, -Ch'in gibi güçlü bir devletin despotuna değil- zayıf bir hükümdara sunulmuş olmasıdır. Ho, bunun daha sonra yapılan bir sohbetin değil, o andaki görüşmelerin bir kaydı olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Daha fazla bilgiye tarihsel olaylardan ulaşılmakta ve Wei Liao'yu -örnek olarak Wu Ch'i'yi görevlendirmesi- tanımlamakta, muhtemelen Wei Liao'nun sadece Wei'nin güçlü yönetimi ve erken dönem Legalist gelenekle uyumlu faaliyetleri ve tedbirleri önermesini açıklamaktadır.³⁹ Dahası, Wei'nin zayıf koşulları, Kral Hui'yi dışarıdan tavsiye aramaya ve hemen hemen her konunun yandaşlarını dinlemeye zorlamıştır. Böylece, Konfüçyüsçülük, Taoculuk, Legalistler ve Wei Liao gibi diğerleri de fikirler ve ilkeler girdabına kapılmıştır.⁴⁰

Robin D. S. Yates, ufuk açıcı bir makalesinde, bu görüşlerin çoğunu özetlemiş ve kendi yorumlarını da katmıştır.⁴¹ *Wei Liao-tzu*'yu askeri kategoride "biçim ve konumsal avantaj" (*hsing-shih*) altına sokmanın bir yolunu bulmuş, mevcut metnin aslında *Han shu* kaynakçasını derleyenler tarafından oluşturulduğunu ileri sürmüştür.⁴² Kitabın Wei Liao'yla ilişkilendirilmesinin ise otorite duygusunu teşvik edecek bir yaklaşım olduğunu hiçbir düzenleme yapılmadığını savunmaktadır.⁴³ Yates, kehanet kullanılmasına karşı çıkan eleştirilerle Konfüçyüsçü ve Taocu materyallere dayanarak Mencius sonrası dönemin başlarına denk gelen bir tarih önermektedir.⁴⁴

Son olarak, 1989 tarihli *Wei Liao-tzu ch'ien-shuo*'daki⁴⁵ eleştirel önsözünde, Hsü Yung, yukarıdaki materyalleri gözden geçirir -iki farklı dönemde etkin olmalarına karşın aslında bir tek kişiyi anlatan tarihsel şahsiyetlere safça inanan orijinal teoriyi yaratıcı bir şekilde ele alır. Metni önceki ya da sonraki dönem Wei Liao'ya atfeden iddiaları inandırıcı bulmayan Hsü, aynı isme sahip iki adamın birbi-

rine çok az benzediğini vurgular ve Savaşan Devletler döneminde aynı çağ içinde ortaya çıktıklarını savunur.⁴⁶ Ek olarak da, kitabın ikinci bölümündeki içeriğin, askeri örgütlenme ve askeri faaliyetin ilkele-ri konusunda ayrıntılar verdiğini ve muhtemelen Ch'in kuvvetleri- ni tanımladığını ileri sürer.⁴⁷ Tüm savaşlar için uygun bir zemin oluş- turan hayırseverlik, *Wei Liao-tzu*'nun ilk bölümünde göze çarpar. Bu- nun, Savaşan Devletler döneminin sonlarında ortaya çıktığı düşü- nülmektedir. Hsü Yung, kitabın homojen bir yapısı olduğuna inan- dığından, bilinçli olarak bunun tek bir düşünürün ürünü olduğu so- nucuna ulaşır. Daha sonra da, Kral Hui'nin saltanat süresi olan yüz- yıl içinde, Wei Liao'nun nasıl olup da iki sarayda birden görev yap- tığını çözmeye zorlanır. Kısaca, Hsü Kral Hui'nin M. Ö. 310'a, gele- nsel olarak tespit edilen tarihten dokuz yıl sonrasına kadar öl- mediğini hesaplar.⁴⁸ Bunun üzerine, eğer çok genç bir Wei Liao-Wei'nin yerlisi- kral herkesten tavsiye isterken, Mencius'un da bulunduğu bir görüşmeye katılmışsa, Ch'in'in çok genç kralıyla da doksanlı yaşla- rının başlarında bir görüşme yapmış olabilir.⁴⁹ Bundan sonra ondan haber alınmamıştır. Muhtemelen çok önemli bir görev alamadan yaş- lılıktan ölmüştür.⁵⁰ Buna bağlı olarak, mevcut kitabın ilk on iki bö- lümü, muhtelif eserlerden alınmakta -gençlik eseri- geri kalan on iki bölüm de son yıllarında yazdığı ve askeri yazılar kategorisine giren yazılarından alınmaktadır.⁵¹ Bu nedenle, Hsü'ye göre, tüm altmış bö- lüm de esasen Pan Ku'nun zamanında ortaya çıkmış -belki de tarihçiler bunu iki ayrı çalışma olarak ele almaktadır- fakat yıllar içindeki ka- yıplar ve eklemeler de göz önüne alınarak birleştirilmiş ve mevcut *Wei Liao-tzu*'yu oluşturmuşlardır.⁵²

1. Kutsal Makamlar¹

Liang'ın Kralı Hui, Wei Liao-tzu'yu çağırttı: "Sarı İmparator'un Erdem² ve ceza aracılığıyla [yenilgi yüzü görmeden] yüz zafer elde ettiği doğru mu?"

Wei Liao-tzu yanıt verdi: "Ceza [asilere] saldırmakta kullanılıyordu, Erdem [halkı] korumakta.³ Bu, 'Kutsal Makamlar, [uğursuz] saatler ve günler, yin ve yang veya kaderin yüze gülmesi ve sırt çevirmesi' denilen şey değildir. Sarı İmparator'un zaferleri insan çabasının ürünüydü, hepsi bu. Peki neden?"

"Surlarla kuşatılmış bir şehir var. Biri doğudan ve batıdan saldırıp şehri ele geçiremiyor. Ve kuzeyden ve güneyden saldırıp yine şehri ele geçiremiyor. Dört yönden yapılan saldırının da zamanlamasının kötü olması mümkün mü? Eğer şehri hâlâ alamıyorsan bunun nedeni duvarların yüksek, hendeklerin derin, silahların hazır, erzakın depolanmış ve düşman askerlerinin bir plan çerçevesinde birleşmiş olmasıdır. Eğer duvar alçak, hendekler sığ, savunma zayıfsa kale alınabilir. Bu bakış açısıyla, 'anlar,' 'mevsimler' ve 'Kutsal Makamlar', insan çabası kadar önemli değildir.

"*Kutsal Makamlar*'a⁴ göre orduları suyun kenarına götürmek "boşaltılmış arazi"⁵ olarak anılır. Orduları uzun bir uçurumun kenarına ilerletmenin terimi "orduyu terk etmek"⁶ tir.⁶ Kral Wu, Shang Kralı Chou'ya saldırdığında ordularını Chi Irmağı⁷ kıyısında ilerletti, dağın yamacını önüne almıştı. Yirmi iki bin beş yüz adamla Kral Chou'nun yüz binlerce adamına saldırdı ve Shang hanedanını yok etti. Yine de, Kral Chou Kutsal Makamlar'a göre ordusunu yanlış hareket ettirmemiş miydi?

"Ch'u generali Kung-tzu Hsin, Ch'i ile savaşmak üzereydi. O sırada gökyüzünde kuyruğu Ch'i'nin üzerinde olan bir kuyruklu yıldız belirdi. [Bu tür inançlara göre] yıldızın kuyruğu neredeyse o taraf kazanır, onlara saldırmamak gerekir. Kung-tzu Hsin dedi ki: 'Yıldız ne bilir? Yıldızla göre savaşanlar yenilecek ve fethedilecekler'.⁸ Er-

tesisi sabah Ch'i'ye saldırdı ve onları yendi. Sarı İmparator dedi ki: 'Ruhları ve hayaletleri birinci planda tutmak bilgiye güvenmek kadar iyi değildir.' Bu Kutsal Makamlar'ın insan çabasından başka bir şey olmadığı anlamına gelir."⁹

2. Askeri Tartışmalar

"Toprağın verimini ve çoraklığını ölç ve ardından kasabalar kur. Şehir duvarlarını örmek için uygun araziye belirle.¹⁰ Şehrin duvarlarına uygun olarak gereken insan [sayısını]¹¹ bul. Gereken insan sayısına göre ihtiyaç duyacağın yiyecek miktarını hesapla. Bu üçünü doğru olarak hesapladığında savunman sağlam olur ve zafer kazanabilirsin.¹² Dışarıda zafer kazanmak için içeride hazırlıkların¹³ kontrolünün iyi yapılması gerekir. Zafer ve hazırlık kol kola gider.¹⁴

"Orduyu kontrol etmek Yer'in [derinliklerini] keşfetmek kadar zorlu, Göğün [yüksekleri] kadar belirsizdir.¹⁵ Ve hiçlikten doğmuştur. Bu yüzden açılmalıdır.¹⁶ Büyük anlamsız değildir; küçük engin değildir.¹⁷

"Yasaklar, aflar, fırsatlar¹⁸ ve öne çıkmak¹⁹ konusunda aydınlanmış kişinin yöntemleri, yersiz yurtsuz insanları devlete çeker ve yeni iş gücü işlenmemiş topraklara verim getirir.²⁰

"Topraklar engin ve ekilmiş olduğunda devlet zengin olacaktır; insanlar bol ve düzenli olduklarında devlet yönetiliyor olacaktır.²¹ Bir devlet zenginse ve iyi yönetiliyorsa her ne kadar insanlar [arabalardan] taş taşıyıp zırhlarını sergilemeseler bile onların azameti Göğün Altındaki Herkes'i etkileyecektir.²² Bu yüzden 'ordunun zaferi saraydan gelir' denir.²³ Kişi zırhını göstermeden zafere kavuştuğunda bu hükümdarın zaferidir. Zafer [orduyu] öne sürdükten sonra gelirse o, generalin zaferidir.²⁴

"Ordu kişisel öfke nedeniyle harekete geçirilemez.²⁵ Eğer zafer kesinse o zaman ordular toplanır. Eğer zafer kesin değilse ordular [harekete geçirilmemelidir]. Eğer yüz *li* içinde sorun çıkarsa orduyu harekete geçirmek için bir günden fazla bekleme. Eğer bin *li* içinde so-

run çıkarsa orduları harekete geçirmek için bir aydan fazla bekleme. Eğer sorun Dört Deniz içindeyse orduları harekete geçirmek için bir yıldan fazla bekleme.²⁶

“Orduları komuta eden generale gelince: Onu yukarda Gök aşığıda Yer kontrol eder. Ortada ona hükmeden insanlar yoktur. Kendini öylesine toplamalıdır ki, kimse onu öfkelenememelidir. Ruhu saf olmalıdır ki, zenginlik tarafından baştan çıkarılamasın.²⁷ Şimdi, eğer zihin duygularla karıştırılmış, gözler kör ve kulaklar sağır-sa -insanlar bu üç yetersizlikle yönetilemez!

“Ordu nereye giderse -ister koyunların bağırsakları gibi kıvrılan ara yollar olsun, ister testerenin dişleri gibi tümsekli yollar, dağ partikaları veya vadiler- zafere ulaşacaktır. Kare savaş düzeninde ilerlese de, çember savaş düzeninde yer değiştirirse de zafer kazanacaktır.²⁸

“Büyük bir ordu dağ gibidir, orman gibidir, ırmak gibidir ve büyük akıntılar gibidir. Işığın gücü kükreyen alev gibidir; topraktan duvar gibi düşmana baskı yapar, bulut gibi düşmanı sarar.²⁹ Düşman ordularının hareket etmesini engellerler ve hareket edemeyen ordular yeniden birleşemez.³⁰ Sol taraftakiler sağdakileri, sağ taraftakiler soldakileri [kurtaramaz].³¹

“Silahlar ağaç yığınları gibidir. Okların [etkisi] keçinin boynuzları gibidir.³² İstisnasız her adam öne çıkıp cesaretini gösterir. Bütün şüphelerden kurtulup kararlı bir şekilde ileri atılır!”

3. Kurallar Üzerine Tartışmalar

“Askeriyeye gelince, önce kurallar belirlenmelidir. İlk olarak kurallar belirlenirse askerlerin düzeni bozulmaz. Askerlerin düzeni bozulmazsa cezalar açık olur. Eğer gonglar ve davullar yüz adama düşmanın üzerine saldırmasını söylerse saldırırlar; düşman saflarına karışıp ordunun düzenini bozarak kargaşa yaratmalarını söylerse yaratırlar ve düşman ordusunu birbirine düşürüp generallerini öldü-

rürlerse karşlarına birleşmiş on bin asker bile çıksa Göğün altında kimse onlara karşı koyamaz.

“Kadim çağlarda askerler beşli veya onlu gruplar halinde örgütlenir ve onlara arabalar verilirdi. Davullar çalınıp flamalar sallandığında³³ duvarlara tırmanan ilk kişi asla güçlü devlet askerleri olmaz! İlk ölenler daima güçlü devlet askerleridir. Eğer düşman tek bir adam kaybederse ve biz yüz adam kaybedersek düşman zenginleşir ve bizi yok eder.³⁴ Yüzyıllar boyunca³⁵ generaller hiçbir zaman bunu önlemeyi başaramadı.

“Bir ordudaki askerler kaçıp doğdukları yere giderlerse veya savaş yaklaştığında ortadan kaybolurlarsa bu kaçakların verdiği zarar çok büyüktür. Yüzyıllar boyunca generaller bunu engellemeyi başaramadı.

“Yüz adımdaki insanları yüzlerce ok ve mızrak öldürür. Elli adımdaki insanları mızraklar ve baltalar öldürür. General davullara ilerleme emrini verdiğinde ama subaylar ve askerler birbirlerine bağırıp kırmak için oklarını çevirdiklerinde, kalkanlarını parçaladıklarında, baltalarını³⁶ salladıklarında kenara çekilmek en avantajlı olandır. Savaş başlar ve bunlar olursa ordu içten yenilir. Yüzyıllar boyunca generaller bunu durdurmayı başaramadı.

“Askerler beş ya da on kişilik birliklerini kaybederse, arabalar sıradan çıkarsa, sıra dışı³⁷ saldırılarda kullanılan ordular generallerini bırakıp kaçarsa -generaller yüzyıllar boyunca bunları durdurmayı başaramadı.Şimdi, bir general bu dört şeyi engelleyebilirse yüksek dağları geçmeyi, derin ırmakları aşmayı ve güçlü savaş düzenleri kurmayı başarabilir. Bu dördünü engellemeyi başaramamak Yangtze ve Sarı Irmağı geçerken tekneni ve küreklerini kaybetmeye benzer. Bunlarsız savaş kazanılamaz!

“İnsanlar ölmekten zevk almaz, hayattan da nefret etmezler ama eğer emirler açıksa, yasalar ve kurallar dikkatli bir şekilde ayrıntılandırılmışsa onların ilerlemesini sağlayabilirsin. [Savaştan] önce ödüller açıkça belirtilmiş ve sonrasında cezalar kararlı bir şekilde uygulanmışsa ordular kendilerine emir verildiğinde bu emre uymanın avan-

taılarını görecek ve harekete geçtiklerinde başarılı olacaklardır.

“Bir komutana³⁸ yüz kişi toplamasını emret, bin kişi için bir Ssuma ve on bin kişi için bir general. Az sayıda insanla kitleleri cezalandırabilirsin, zayıfla güçlüyü cezalandırabilirsin, eğer kelimelerimi sınavacak olursan orada öğretilen tekniğin Üç Ordu içindeki kitleleri kontrol altına almaya yettiğini göreceksin. Kaçan tek bir adamı cezalandırırsan kimse kaçmayacaktır. Babalar oğullarını, oğullar babalarını saklayamayacaktır.

“Eğer bir savaşçı pazar yerinde insanlara saldırmak için kılıcını çekerse oradaki on bin kişi arasında ondan kaçmayan kimse olmaz. Size bunun bir adamın cesareti değil on bin kişinin korkaklığı olduğunu söylüyorum. Ama bunun altında yatan neden nedir? Ölüme kendini adamak ve hayata kendini adamak birbiriyle karşılaştırılmaz. Eğer benim tekniklerimi dinlersen Üç Ordu’nun ölmeye hazır³⁹ bir kitleye dönüştüğünü göreceksin. Karşılarında kimse duramayacak, kimse onları kovalayamayacak. Tek başlarına gidip gelecekler, kralın ya da imparatorun ordusu olacaklar.

“Kim yüz bin kişilik orduyu yönetti ve Göğün altındaki hiç kimse ona karşı çıkamadı? Dük Huan.⁴⁰

“Kim yetmiş bin kişilik orduyu yönetti ve Göğün altında kimse ona karşı çıkamadı? Wu Ch’i.

“Kim otuz bin kişilik orduyu yönetti ve Göğün altındaki kimse ona karşı çıkamadı? Sun Tzu.

“Bugün çeşitli feodal devletlerden komutanlar tarafından yönetilen ordular arasında iki yüz bin kişiye ulaşan bir ordu dahi yok. Eğer halkı dize getiremiyorlarsa yasakları, afları, fırsatları ve cezaları anlayamadıkları içindir. Eğer düzeni doğru kurarsan bir adam zafer kazandığında on adam daha zafer kazanacaktır. Eğer on adam zafer kazanırsa yüz adam zafer kazanır. Bin adam ya da on bin adam bu şekilde zafer kazanabilir. Bu yüzden sana silahlarını ve ekipmanını geliştirmeni, askeri cesareti beslemeni söylüyorum. Bu sayede orduların iledi sürdüğünde askerler vadiden aşağı saldıran kuşlar gibi olacaktır.⁴¹

“Şimdi devlet zor durumda ve değerli hazineler ulaklarla diğer dev-

letlere yollanıyor, sevgili oğulları esir veriliyor ve sınırlarındaki topraklar kaybediliyor. Her ne kadar yardıma gelen orduların yüz bin kişiyi bulduğu söylene de aslında sayıları on binleri geçmiyor. Ordular öne çıktıklarında hükümdar generaline şöyle der: “Kimsenin altında kalma ve savaşa ilk giren olma.”⁴² Gerçekte kişi onlarla savaşa giremez.

“Eğer sınırlarımızdaki insanların sayısını hesaplarsak beşlik [sistem] olmadan kimse onlara emir veremez. Düzen, yüz binlerce kişinin idare edilmesini sağlar ve kral onlara üniforma giydirmeyi ve yemeğimizi yedirmeyi başarmalıdır. Eğer savaşta zafer kazanmaz, savunmada berabere kalmazlarsa bu durum insanlarımızın suçu değildir. Göğün altındaki pek çok feodal devlet savaşta bize yardım ediyor ama bu devletler efsanevi aygırlarla yarışmaya çalışan gücü tükenmiş yaşlı atlar gibiler. Nasıl *ch'i* mizi güçlendirebilirler?”

“Göğün altındaki bütün kaynakları değerlendirmeliyiz, Göğün altındaki bütün toprakları kendi kurallarımızla yönetmeliyiz. Komutanlarımızı ve emirlerimizi gözden geçirmeli cezalara ve ödüllere açıklık kazandırmalıyız. Eğer tarıma önem vermezsek yiyeceğimiz olmaz. Ve savaşa girmezsek terfi edemeyiz. İnsanları çiftliklerde ve savaş alanında birbirleriyle yarıştırmalıyız. Ondan sonra Göğün altında düşmanımız kalmayacak! Böylece bir emir verdiğinde onun ünü bütün devlete yayılacak.

“Eğer halkın arasında düşmanı yenebileceklerini iddia edenler varsa onların boş konuşmalarına izin verme ama dövüşme yeteneklerini mutlaka sına.

“Başka insanların topraklarına bak ve onları kazan, başka hükümdarların halkını birbirine düşür ve onları besle. Kişi onların Saygın'larını sindirebilmeli. Eğer Saygın'ları getirip iş veremiyorsan ama Göğün Altındaki Herkes'e sahip olmak istiyorsan orduları yok edip generalleri kılıçtan geçirmelisin. Bu şekilde zaferde başarılı olsan bile devlet gittikçe zayıf düşecektir. Toprak kazansan bile devlet güçten düşer. Bütün bunlar devlet kurallarının düzgün uygulanmamasından kaynaklanır.”

4. Savaş Azameti

“Genel olarak orduda Tao aracılığıyla zafer elde edenler vardır; azamet aracılığıyla zafer elde edenler vardır ve de dayanıklılık aracılığıyla zafer elde edenler vardır. Dikkatli askeri tartışmalar yapmak ve düşmanı değerlendirmek, düşmanın *ch'i*'sini kaybetmesini sağlamak ve güçlerini korkutarak planı iyi olsa bile uygulayamamasını⁴³ sağlamak Tao aracılığıyla zafer kazanmaktır.

“Yasalar ve kurallar konusunda kesin davranmak, ödülleri ve cezaları açıkça sunmak, silahları ve ekipmanları geliştirmek insanların zihinlerini tamamen savaşa vermelerini sağlamak azamet aracılığıyla zafer kazanmaktır.

“Orduları yok etmek ve generalleri kesmek, kuleler dikmek ve mancınıklarla saldırmak halkı bezdirmek ve toprakları ele geçirmek, ancak zafer kazandıktan sonra dönmek dayanıklılık aracılığıyla zafer kazanmaktır. Krallar ve feodal lordlar bunları bildiklerinde zaferin üç yolu tamamlanmış olacaktır.

“Generaller insanları kullanarak savaşır, insanlar *ch'i*'lerini kullanarak savaşır. *Ch'ileri* güçlüyse savaşır, *ch'i*'leri çalınmışsa kaçarlar.

“[Düşman] cezalandırılmadan, askerleri ezilmeden önce düşmanı ele geçirmenin beş yolu vardır:

1. Sarayda zafere giden yolu tartışmak
2. Görev alan [generali] tartışmak⁴⁴
3. Sınırları geçmeyi tartışmak⁴⁵
4. Hendekleri derin, duvarları yüksek yapmayı tartışmak
5. [Düşmanı] harekete geçirmek, onu yer değiştirmeye zorlamak ve onu cezalandırıcı önlemler almayı tartışmak.

“Önce bu beş başlık değerlendirilmeli ve sonra harekete geçilmelidir. Bu şekilde düşmanın zayıf noktasına saldırıp onu yenebilirsin.

“Orduyu yönetmekte üstün olan, adamları kontrol eder ve başkaları tarafından kontrol edilmez. Kontrol bir zihin tekniğidir. Bir zihin kit-

lelerin zihnini kontrol eder. Kitleler doğru anlaşılammışsa emirlerin sık sık değiştirilmesi gerekir. Emirler sık sık değiştirildiğinde kitleler o emirlere inançlarını kaybeder.⁴⁷

“Bu yüzden komuta etmenin yolu küçük hataları değiştirmemek, küçük şüpheleri açık etmemektir. Bu şekilde yukarıdakiler şüpheli emirler vermezlerse kitleler iki ayrı versiyonu dinlemek zorunda kalmaz. Eylemlerin sorgulanabilir yanları olmadığında kitlelerin amacı bölünmez. İnsanların liderlerinin zihnine güvenmedikleri halde güçlü oldukları tek bir örnek bile yoktur.⁴⁸ Güçlü olmayanlar ölümüne savaşa girmezler.

“Bu yüzden bir devlette görgü kurallarına (*li*) uyulmalıdır. Güven, tanışıklık ve sevgi önce gelirse ardından açlığın yerini tokluk alabilir. Bir devlette sadakat, aile sevgisi, dürüstlük ve utançla ilgili gelenekler öncelikli olmalıdır. Ve ardından ölümle hayat değiştirilebilir. Eskiler halkı yönettiklerinde ön plana güveni koyarlardı, sonra rütbeler ve statüler gelirdi. Ön plana dürüstlüğü ve utancı koyarlardı ardından ceza ve para cezası gelirdi. Yakın ilişkiler ve aşk önce, kişisel sınırlamalar sonra gelirdi.⁴⁹

“Savaşa giden kitleler kendilerine verilen emirleri dinlemeli ve subaylar zihnin dört uzvu kontrol ettiği gibi onları kontrol edebilmelidir. Eğer zihinleri yeterince güçlü değilse subaylar onur için ölmez. Eğer subaylar onur için ölmezse kitleler savaşmaz.

“Askerleri harekete geçirmek için halkın mal varlığı az ve öz olmalıdır. Soyluluk unvanları, terfiler, ölüm ve yas törenleri ve insanların yaşamasını sağlayan faaliyetler kaçınılmazdır. Kişi insanları yaşama amaçlarına göre yönetir. Ve kişilerin eylemlerine göre onlara karşı tavırları arasındaki farkları açıkça belirler. Toprakta gelen ürün, maaşlar, akrabalara bakılması, askerleri iyi beslemek ve köylerdeki törenlerin, ölüm ve yas seremonilerinin desteklenmesi, orduların başarısını tebrik etmek - bunlar insanları teşvik eder.⁵⁰

“Birliği oluşturan beş ya da on kişinin akraba gibi olmalarını sağla, birbirlerine bağlansınlar ve subaylarıyla⁵¹ arkadaş gibi olsunlar. O zaman durduklarında sağlam bir duvar gibi olurlar. Hareket ettik-

lerinde ise rüzgâr ve yağmur gibi... Arabalar kenarda kalmaz, askerler kaçmaz. Savaşın temelini hazırlamanın Yol'u budur.

"İnsanları beslemenin yolu topraktır. Toprağı savunmanın yolu surlardır; şehirleri savunmanın yolu savaşmaktır. Bu yüzden insan toprağı ekmeye yoğunlaşırsa halk aç kalmaz, savunmaya yoğunlaşırsa toprak tehlikeye düşmez. Savaşmaya yoğunlaşırsa şehirleri kuşatmaz. Bunlar eski kralların temel endişeleri idi ve askeri olaylar arasında en önemli olanlar onlardır.

"Bu yüzden Önceki Krallar beş askeri kurala yoğunlaştı: Eğer yeterince yiyecek yoksa askerler savaşmaz. Eğer ödüller ve maaşlar cömert değilse, insanlar yeterince hevesli olmaz. Eğer askeri savaşçılar dikkatle seçilmezse kitleler güçlü olmaz. Silahlar ve ekipman hazır değilse güçleri iyi olmaz. Cezalar ve ödüller uygun değilse kitleler onlara saygı duymaz. Eğer bu beş kurala odaklanılırsa ordunun geri kalanı her yeri savunmayı ve güvende tutmayı başaracak ve harekete geçtiğinde amacına ulaşacaktır.⁵²

"Ülkede kalanlara ve saldırıya gidenlere gelince. Kalanların 'ağır' olmasını istersin. Ordularını harekete geçirirken savaş düzenlerinin sağlam olmasını istersin. Bir saldırı başlatmak için çaba harcamak gerekir. Ve savaşa gidiyorsan zihinler bir olmalıdır.

"[Gerçek] bir kralın devleti insanları zenginleştirir. Diktatörün devleti subayları zenginleştirir. Zar zor ayakta olan bir devlet üst düzey subayları zenginleştirir ve mahvolmak üzere olan bir devlet sadece kendi depolarını zenginleştirir. Bunun için kullanılan terim 'üst doilyken alttan fire vermektir'. Felaket geldiğinde kurtulmanın yolu olmayacaktır.

"Bu yüzden eğer Saygın'ların sayısını artırırsan ve yetenekli insanlara sorumluluk verirsen hazırlanmak için yeterince zaman olmadığında [bile] avantaj sende olacaktır. Yasaları açık yapar ve emir verirken dikkatli davranırsan, kaplumbağa kabuğuyla fallara gerek kalmadan iyi şans elde edersin. Eğer başarıyı hedefler ve çabayı desteklersen dua etmesen de kutsamalara kavuşursun. 'Göğün mevsimleri Yer'in avantajları kadar iyi değildir,' denir. 'Yer'in avantajları insan-

lar arasındaki uyum kadar iyi değildir.' Bilgeler insan emeğine önem verir, hepsi budur!

"Şimdi, ordu ilerlemeye hazırlanırken generalin kendi de bir [örnek] olmalıdır. Sıcak altında bile kendine şemsiye kurdurmaz; soğukta kalın kıyafetler giymez. Zor topraklara gelindiğinde inip yürümelidir. Ancak ordudakiler içmeyi bitirdiklerinde içmelidir. Ancak ordudakiler yemeyi bitirdiklerinde yemelidir. Ancak ordudaki askerler görevlerini tamamladıklarında dinlenir. O da şahsen aynı çilelere katlanmalıdır. Bu şekilde ordu uzun zaman savaş alanında olsa bile ne yaşlanır ne yorulur." ⁵³

5. Saldırıda Gücün Taktiksel Dengesi

"Ordu sessiz olarak zafer kazanır; devlet birlik olarak zafer kazanır.⁵⁴ Güçleri bölünenler zayıf düşerler; zihinlerinde şüphe olanlar birbirine düşürülür.⁵⁵ Birinin gücü zayıf düştüğünde saldırmak da geri çekilmek de cesur davranışlar değildir. Ve düşmanı kovalamak kimseyi yakalamakla sonuçlanmayacaktır. Generaller, komutanlar, subaylar ve birlikler hareket ederken ve dinlenirken tek vücut olmalıdır. Ama eğer komutanın zihni çoktan şüphelerle doluysa ve birlikler isyana eğilimliyse o zaman ilerlememelerine karar verilmiş bir plan uygulan- sa ya da harekete geçilse bile kontrol altında tutulamazlar. Farklı farklı ağızlar boş laflar ettiğinde, generaller uygun tavırlardan yoksun olduğunda ve birlikler [eğitimleri sırasında] sürekli sınanmamışlarsa saldırıya geçtiklerinde sonunda kaçınılmaz olarak yenilirler. Buna 'kavgacı ordu' denir. Savaşa girmek için uygun değildir.

"Eğer general ordunun zihnise onun altındakiler de eklemeler ve kaslardır. Zihin tam bir dürüstlikle hareket ederse eklemeler ve kaslar güçlü olur. Zihin şüpheye düşerse eklemeler ve kaslar da birbirine ters düşer. Eğer general zihnini kontrol edemezse birlikler onun eklemeleriymiş gibi hareket etmez. O zaman ordu zafer kazansa bile bu zafer şans yardımıyla kazanılmış olacaktır, saldırıda taktiksel güç

dengesi sağlandığı için değil.⁵⁶

“Şimdi halk iki ayrı şeyden aynı ölçüde korkmaz. Eğer bizden korkarlarsa düşmanı küçümserler; eğer düşmandan korkarlarsa bizi küçümserler. Küçümsenen yenilecektir; diğeri korku yoluyla zafer kazanacaktır. Genel olarak bir general, [azamete giden]⁵⁷ Yol’u uygulamasını biliyorsa komutanları ondan korkar. Komutanlar generalden korktuklarında halk komutanlardan korkar. Halk komutanlardan korktuğunda düşman, halktan korkar. Bu nedenle zaferin ve yenilginin Tao’sunu bilmek isteyenler önce ‘korku’ ve ‘küçümseme’ arasındaki güç dengesini öğrenmelidir.

“Adamlarının gözünde seilmeyen ve el üstünde tutulmayan kişiye benim tarafımdan görev verilemez; adamlarının gözünde saygı duyulmayan ve korkulmayan kişi benim tarafımdan atanamaz.⁵⁸ Sevgi astlardan gelir, azamet yukardan. Eğer generallerini severlerse askerlerin zihinleri bölünmez; eğer generallerinden korkarlarsa isyan çıkarmazlar. Bu yüzden generallik sevgi ve azamet meselesidir.

“Savaşa giren ama sürekli kazanmayan kişiye ‘savaşıyor’ denemez. Düşmana saldıran ama hiçbir şey ele geçirmeyen kişiye ‘saldırıyor’ denemez.⁵⁹ Eğer farklı olsaydı cezaları ve ödülleri yeterince güvenilir olmazdı. Güvenilirlik ihtiyaç anından önce sağlanmış olmalıdır; olaylar ilk işaretler görülmeden halledilmelidir. Bu şekilde kitleler bir kere bir araya geldiler mi meyve vermeksizin dağıtılamazlar. Ordu ilerlediğinde boş ellerle dönmemelidir. Kayıp evlatlarını arar gibi düşmanı arayacaklardır. Boğulan bir adamı kurtarıcı gibi düşmana saldıracaklardır.

“Dar geçitlerde oyalananlarda savaş zekâsı yoktur.⁶⁰ Savaş için düşmanı kışkırtan *ch’i* bütünlüğünden yoksundur. Savaşta saldırgan olan zafere yetkin askerlerden yoksundur.

“Şimdi, genel olarak kişi dürüst olduğunda savaşı başlatmak için düşmanın içinde kargaşa yaratmanın değerini bilir. Kendini kişisel kinlerine kaptırmayan kişi ancak kaçınılmaz olduğunda karşılık verir. Her ne kadar nefret tohumları atılmış ve birlikler harekete geçirilmişse de onları bekle ve peşlerinden gitmeyi tart.⁶¹ Kargaşa dö-

neminde onların ilerlemesini beklemelisin.⁶² Durgunluk olduğunda kendini [ani saldırılara hazırla].

“Sarayda zafer kazanan ordular vardır; tarlalarda ve boş topraklarda zafer kazananlar vardır. Ve pazarda zafer kazananlar vardır. Savaşıp zafer kazananlar; yenilip kaybolanlar; ve yenilmeyecek kadar şanslı olanlar (düşmanın beklenmedik şekilde korkması ve olayların yön değiştirmesi sonucu zafer kazanıldığında) vardır. ‘Olayların yön değiştirmesi’ sonucu kazanılan zafere tam bir zafer denmez. Tam bir zafer olmayan zafer taktiksel güç dengesini etkilemez bu yüzden aydınlanmış bir hükümdar saldırı günü davulların ve boruların birlik içinde çalmasına dikkat edecektir. O zaman zafer aramasa da zafer kazanır.

“Ordular arasında savunmalarını bırakanlar var, azametlerine yenilenler ama zafer kazanıyorlar çünkü yöntemleri var. Düşman saldırdığında silahlarını iyi hazırlamış oldukları için hemen yanıt verebiliyorlar ve ordularının yönetimi mükemmelleştirilmiş.

“Bu yüzden beş kişinin başında bir birlik komutanı vardır, on kişinin başında onbaşı, yüz kişinin başında yüzbaşı vardır; bin kişinin başında kıta komutanı ve on bin kişinin başında bir general vardır. [Bu örgütlenme] çoktan mükemmelleştirilmiştir. Eğer sabah bir asker ölürse sabah onun yerini bir başka asker alır. Akşam bir asker ölürse akşam onun yerini bir başka asker alır. [Bilge hükümdar] düşman karşısında taktiksel güç dengesini hesaplar, generallere doğru değer biçer ve ancak ondan sonra ordusunu harekete geçirir.

“Bu yüzden genelde bin *li* ötede ordu düşman sınırında toplanacağı zaman on gün gerekir. Ve yüz *li* ötesi için bir gün. Birlikler toplanıp general geldiğinde ordu düşman topraklarının derinlerine girmeli, yolları kesmeli ve büyük kasaba ve şehirleri işgal etmelidir.⁶³ Birlikleri duvarlara çıkar ve düşmana tehlikeli pozisyonlardan baskı yap. Kadınlar ve erkeklerden oluşan birlikleri araziye uygun şekillerde düşmana saldırt. Stratejik bariyerlere saldır. Eğer bir kasabayı veya şehri ele geçirirsen ona ulaşan yolları kes, sonra şehre saldır. Eğer düşman generalleri ve orduları birbirlerine güvenmeyi başaramıyorlarsa

subaylar ve askerler uyum içinde hareket edemez. Cezadan etkilenecekler vardır, onları yeneceğiz. Destek kuvvetleri gelmeden şehir çoktan ele geçirilmiş olacak.

“Eğer kaleler ve köprüler henüz inşa edilmemişse⁶⁴, stratejik engeller onarılmamışsa, şehir duvarlarındaki tehlikeli noktalar güçlendirilmemişse ve demir mancınklar kurulmamışsa güçlü bir şehirleri olsa da savunmaları yok demektir!

“Eğer uzak kalelerden askerler henüz şehre girmemişse, sınır devriyeleri ve diğer devletlerin⁶⁵ kuvvetleri henüz dönmemişse askerleri olsa bile askerleri yok demektir! Eğer altı evcil hayvan içeri alınmamış, beş tohum biçilmemiş, zenginlik ve kullanılacak malzemeler henüz toplanmamış ise kaynakları olsa da kaynakları yok demektir!

“Şimdi, bir şehir boşaltılmış ve ıssız olduğunda kaynakları tükenir, onlara saldırmak için bu durumun avantajlarını kullanmalıyız. [Savaş] sanatı⁶⁶ şöyle der: ‘Yalnız giderler, yalnız gelirler. Düşman askerleriyle kılıç çarpıştırmadan önce dahi [zafer] kazanmışlardır.’ İşte bu sözün anlamı budur.”

6. Savunmada Gücün Taktiksel Dengesi

“Genelde savunmadakiler ileri çıktıklarında şehrin dış duvarlarını ve sınırlarını⁶⁷ tutmuyorlarsa ve geri çekildiklerinde barikatlar ve gözetleme kuleleri inşa etmiyorlarsa [savunmada] başarılı olamazlar. Cesur kahramanlar becerikli okçular, sağlam zırhlar ve keskin silahlar güçlü yaylar ve oklar dış duvarlarda olmalıdır. Ve sonra erzak içeride toplanmalı ve dış duvarların dışındaki binalar yıkılıp malzemeleri kaleyi güçlendirmekte kullanılmalıdır. Bu sayede düşmanın normalden on ya da yüz kat daha fazla enerji harcaması sağlanırken savunmadakiler güçlerinin yarısını korur.⁶⁸ Düşman büyük yara alacaktır yine de yüzyıllar boyunca generaller bunu bilmiyorlardı.

“Savunmadakiler stratejik noktaları ihmal etmemelidir. Şehir surlarını korumanın kuralı her *chang*'i savunmak için (beş metre) on

adam görevlendirilmesinin gerekliliğidir -zanaatkârlar ve aşçılar sayılmaz. Savaşmak için dışarı çıkanlar şehri savunmazlar; şehri savunanlar dışarı çıkıp savaşmazlar. Savunmadaki bir adam saldıran on askere karşı koyabilir; on adam yüz adama karşı koyabilir; yüz adam bin adama karşı koyabilir; bin adam on bin adama karşı koyabilir. Bu yüzden bir şehrin iç ve dış duvarlarını inşa eden kişi⁶⁹ aslında gereken insan gücünü etkilemez.

“Eğer bir duvar bin *chang* uzunluğundaysa o zaman on bin asker tarafından savunulmalıdır.⁷⁰ Hendekler geniş ve derin, duvarlar kalın ve sağlam, askerler ve halk hazırlıklı,⁷¹ ateş ve erzak temin edilmiş, yaylar gergin, oklar güçlü, baltalar ve mızraklar keskin olmalıdır. Sağlam savunmanın yolu budur.

“Eğer saldırganlar yüz bin kişiden az değilse⁷² ama şehri savunanların dışarıda onları kurtarmaya gelecek bir orduları varsa o zaman şehir savunulmalıdır. Eğer kurtarmaya gelecek bir ordu yoksa o zaman bu savunulması gereken bir şehir değildir.

“Eğer duvarlar sağlam ve destek kuvvetlerinin geleceği kesinse o zaman en aptal adamlar ve en cahil kadınlar bile istisna olmaksızın duvarları savunacak,⁷³ bütün kaynaklarını kullanacak ve şehir için kan dökecektir. Eğer şehri savunanların gücü⁷⁴ saldıranların gücünü geçerse ve destek kuvvetlerinin gücü şehri savunanların gücünü geçerse bir şehir bir yıl boyunca kuşatmaya dayanabilir.

“Eğer duvarlar sağlam ama destek kuvvetlerinin gelişi belirsizse o zaman aptal adamlar ve cahil kadınlar (istisna olmaksızın) siperleri savunacaktır ama ağlayacaklardır. Bu normal, insani bir duygudur. Onları rahatlatmak ve sakinleştirmek için erzak depolarını açsan bile bunu durduramazsın. Cesur kahramanları ve keskin nişancıları, sağlam zırhları, keskin silahları, güçlü yayları ve sivri oklarıyla güçlerini göstermeleri için ön saflara yerleştirmelisin. Ve genç, zayıf, sakat ve hastaları güçlerini birleştirmeleri için arkalara sürmelisin.⁷⁵

“Eğer yüz bin kişilik bir ordu şehir duvarlarının dibinde kamp yapmışsa destek kuvveti kuşatmayı yarıp geçmelidir ve şehri savunanlar saldırmak için dışarı çıkmalıdır. Dışarı çıktıklarında kritik pozis-

yonları ele geçirmelidirler ama kuşatma kuvvetlerinin arkasından saldıran destek kuvvetleri onların lojistik hatlarını kesmemelidir ve içindeki ve dışarıdaki kuvvetler birbiriyle temas halinde olmalıdır.⁷⁶

“Bu tür kurtarmalarda yarı hevesli davran. Eğer yarı hevesli davranırsan düşman ordusu geri döner⁷⁷ ve onları bekleyebiliriz. Güçlü askerlerini arkaya, yaşlıları öne koyacaklar. O zaman düşman ilerlemeyi başaramayacak, şehri savunanların dışarı çıkmasını engellemeyecek buna ‘savunmada taktik dengesi’ denir.

7. On İki Hakaret⁷⁸

“Azamet, değişiklik yapmamakta yatar.⁷⁹ Hayırseverlik, mevsimlerde yatar.⁸⁰ Algılama yeteneği olaylara tepki vermekte yatar.⁸¹ Savaşta başarının kökeni *ch'i*'yi kontrolde yatar. Saldırıda becerinin kökeni düşmanı anlamakta yatar.⁸² Savunma dış görünüşü yönlendirmede yatar. Aşırı davranmamak hesap yapmasını bilmekte yatar. Zorluklarla karşılaşmamak öngörü ve hazırlıkta yatar. Dikkatli olmak küçük olana saygı duymakta yatar. Bilgelik büyüğü kontrol etmekte yatar. Zararı ortadan kaldırmak kararlılıkta yatar. Kitleleri kazanmanın kökleri kararı başkalarına bırakmakta yatar.

“Şüpheli olana güvenildiğinde pişmanlık doğar. Uç yaptırımlarda kötülük yatar, önyargılı görüşler çoğunlukla kişinin kendi arzularından gelir. Kişinin hatalarını duymaktan nefret etmesi kötü olaylara yol açar. Abartılı yalanlar insanların kaynaklarını tüketir. Aydınlanmış olmak seni gerçekten koparan ögütleri kabul etmektir. Havai olmak hareketleri ciddiye almamaktan doğar. İnatçılık ve cahillik kendini Saygın olandan ayırmaktan doğar. Kâr etmeyi sevmenin sonu şanssızlıktır. Halkı yakına çekmekten zarar gelir. Savunacak bir yere sahip olmamak felaket getirir. Açık emirler ve komutların yokluğunda tehlike yatar.”

8. Savaş Planları

“Genelde askerler suç işlememiş şehirlere saldırmaz ve suç işlememiş adamları öldürmez.⁸³ Her kim insanların babalarını ve ağabeylerini öldürürse; her kim başkalarının zenginliklerini kendine alırsa, her kim başkalarının oğullarını ve kızlarını köle ederse o bir hayduttur. Bu yüzden ordu adil olmayı durdurmak ve zalim olanı ortadan kaldırmak için gerekli araçları sunar.⁸⁴ Ordu geldiğinde çiftçiler topraklarından ayrılmamalı, tüccarlar dükkânlarından, memurlar ofislerinden çıkmamalıdır. Bu savaş planları⁸⁵ bir adam tarafından yapılmalıdır.⁸⁶ Böylece bıçaklarını kana bulamadan Göğün Altındaki Herkes müttefikiniz olur.

“On bin arabalık bir devlet hem tarıma hem savaş sanatına yoğunlaşmalıdır, bin arabalık bir devlet başkalarını kurtarmaya ve kendini savunmaya yoğunlaşmalıdır,⁸⁷ yüz arabalık bir devlet hizmet etmeye ve diğer devletleri desteklemeye yoğunlaşmalıdır.⁸⁸ Tarım ve savaş sanatıyla ilgilenenler kendileri dışında otorite [*ch'üan*] aramazlar; başkalarını kurtaran ve kendilerini savunanlar dışarıdan yardım beklemezler ve diğer devletlere hizmet edip onları destekleyenler dışarıdan kaynak aramazlar. Şimdi, eğer kişinin kaynakları ne ilerlemeye ne çarpışmaya ne de sınırlar içinde kalıp devleti savunmaya uygun değilse kişi eksikliklerini pazar aracılığıyla düzeltmelidir. Pazarlar hem savunma hem saldırı sanatları için gerekenleri sunar. Eğer on bin arabalık devletin ona destek olacak bin arabalık devletleri yoksa, yüz arabayı dolduracak pazarları olmalıdır.

“Genel olarak idamlar askerleri aydınlatmanın yoludur. Eğer bir adamı idam ederek orduyu yola sokarsanız, onu öldürün, eğer bir adamı ödüllendirerek on bin adam kazanırsanız onu ödüllendirin.⁸⁹ Cezalandırırken büyük olanın değerini bilin; ödüllendirirken küçük olanın değerini bilin. Eğer biri öldürülecekse onurlu ve güçlü biri olsa da idam edilmelidir. Çünkü bu herkesin duyacağı bir ceza olacaktır. Ödüllerse çobanlara ya da ahır yamaklarına kadar uzanır, bu ödülün aşığıdakine verilmesidir. Şimdi ceza verme becerisi her-

kese ulaşmış ve ödülleri en alt seviyedekilere dahi gitmişken generalin askeri cazibesi artmış olacaktır. Bu yüzden hükümdarlar generallerine değer verir.⁹⁰

“Eğer bir general davulları ele alıp savaşa kararlı olarak tehlikenin üzerine yürür, askerlerinin yanında kılıç çarpıştırır ve zaferi kazanırsa ödüllendirilecek ve ünü yayılacaktır. Eğer saldırıyı savunur ama başarısız olursa ve kendisi de ölürse devlet sefil olur. Bu yüzden hayatta kalmak⁹¹ veya yok olmak, güven ve tehlike hepsi tokmağın ucundadır! İnsan nasıl generalin değerini bilmez?

“Davulların başına geçmek, askerleri ve bıçakları hükümdarın savaş sanatı yoluyla amaçlarına ulaşması için çarpıştırmak bana göre zor değildir. Eskiler ‘üstlerinde koruyucu örtüler⁹² olan arabalar olmaksızın saldıran, mancınık olmadan savunan ordu hiçbir şey beceremez,’ derler. Pazara sahip olmamak görmeden bakmak ve duymadan dinlemektir.

“Pazarlar her tür malzemenin bulunduğu yerlerdir.⁹³ Hükümet pazarlardan ucuz malları almalı; soyluları ve halkı kontrol altında tutmak için pahaladıklarında satmalıdır. Halk tahılın sadece bir tou’sunu⁹⁴ yer ve atlar fasulyelerin üç tou’sunu yer, öyleyse insanlar neden aç ve atlar neden bir deri bir kemik görünüyor? Pazarlarda satılacak şeyler var ama onları kontrol edecek kimse yok. Şimdi Göğün altındaki en iyi orduyu toplasan da erzağı toparlayamazsan ‘savaşa çıkabilecek durumda’ sayılmazsın.

“Adamları ilk harekete geçtikleri zamandan zırhları ve miğferleri solucanlar tarafından işgal edilene kadar orduda tutabilmek için onlar işe alabileceğimiz türde adamlar olmalı. Bu av olan kuşun bir adamın koluna konan şahini izlemesi ya da birinin evine dalması gibidir. Kuş hayatını feda etmiyordur ama daha yakınında daha çok korkacağı bir şey vardır.

“Tai Kung Wang yetmiş yaşındayken Ch’ao Ko’da inekleri kesip yemeği Meng Chin’e sattı. Yetmiş yaşından yaşlıydı ama hükümdar onu dinlemedi ve insanlar deli diye onunla dalga geçtiler. Derken, otuz bin kişilik ordusu olan Kral Wen’le karşılaştı ve tek çarpışmayla Gö-

ğün altındaki topraklar düzenlendi. Onun algısı ve askeri planları olmadan nasıl birlik olmayı başarabilirlerdi? Bu yüzden denir ki, 'İyi bir atın kamçısı varsa uzun yol aşılabılır; eğer soylular ve rütbeliler bir araya gelirlerse büyük Tao aydınlanır.'

"Kral Wu, Kral Chou'ya saldırdığında ordu [Sarı Irmak] yakınlarında Meng Chin'de toplandı. Sağ tarafta kralın flaması, sol tarafta ceza baltası vardı. Ölümüne savaşmaya hazır üç yüz savaşçı ve otuz bin adam. Kral Chou'nun savaş düzeni birkaç yüz bin adamı içeriyordu ve yanında adı çıkmış bakanları Fei Liao ve O Lai vardı. Bakanlar bizzat askerlerin başındaydı. İkisinin safları arasında yüz *li* vardı. Kral Wu askerlerini ve halkı yormadı, askerler bıçaklarını kana bulamadılar ama Shang hanedanını ele geçirip Kral Chou'yu idam ettiler. Şüpheli ya da olağan dışı bir şey yoktu; insan ilişkilerinde kendini mükemmelleştirmek ve kendini mükemmelleştirmemek meselesiydi.

"Şimdiki kuşağın generalleri Hsien- ch'ih'i⁹⁵ araştırıyor, iyi ve kötü günleri yorumluyor, kaplumbağa kabuğuna danışıyor, işaretler arıyor, gezegenlerin değişimlerine, takımyıldızlara ve rüzgârlara bakıp zaferin yolunun kendilerine sunulmasını bekliyorlar. Ben bunu düşük ihtimal olarak görüyorum.

"Generaller yukarıda Gök, aşağıda Yer ve ortada insan tarafından yönetilmez. Silahlar şeytani araçlardır. Kargaşa çelişkili bir erdemdir. Bir generalin görevi ölüm kapısındadır. Bu yüzden ancak kaçınılmaz olduğunda silahlardan ve kargaşadan yararlanılmalıdır.⁹⁶ Yukarıda Gök aşağıda Yer, arkada hükümdar önde düşman yok. Bir adamın birlik halindeki ordusu kurt ve kaplan gibidir, rüzgâr ve yağmur gibidir, şimşek ve yıldırım gibidir. Güçlü ve gizemlidir. Göğün Altındaki Herkes ondan korkar.

"Zafere kavuşacak ordu su gibidir. Su, nesnelere arasında en yumuşak ve en güçsüz olandır. Ama her neye çarparsa -tepeler ve kayalar- bölünüp yeniden doğası gereği bir araya gelecektir. Ve kendini tamamen akışa adanmıştır.⁹⁷ Şimdi, eğer kişi meşhur Mo Yeh kılıcını bilirse gergedanın sertliği üç ordunun gücünü saklar ve geleneksel

ve sıra dışı yöntemler uygulanırsa kimse ona karşı koyamaz.

“Bu yüzden denir ki, Saygın’ları toplar ve yetenekleri olanları kullanırsanız, günler ve saatler [uğursuz] da olsa avantaj sizde olacaktır. Yasaları açık yapar kuralları uygulamakta dikkatli davranırsanız kaplumbağa kabuğuna danışmaya ihtiyaç duymaksızın verimli sonuçlar alırsınız. Eğer başarıyı onurlandırır, çabayı desteklerseniz dua etmeksizin iyi şansa kavuşursunuz. Ayrıca denir ki, ‘Göğün mevsimleri Yer’in avantajları kadar iyi değildir; Yer’in avantajları insanlar arasındaki uyum kadar iyi değildir.’ Kadim çağların Bilgeleri, insan çabasını vurgulamıştır, hepsi budur!

“Wu Chi, Ch’in’le çarpışmaya girdiğinde ordusuna nerede kamp kurdurursa kurdursun tarlalar arasındaki topraklara geçmezdi. Fidanlar dona ve çiye karşı koruma sağlardı. Neden böyle davranırdı? Çünkü kendini adamlarından üstün görmezdi. Eğer adamlarınızdan ölmelerini istiyorsanız onlardan saygı göstermelerini beklemezsiniz. Eğer adamlarınızdan güçlerini göstermelerini istiyorsanız onları ritüelleri uygulamakla sorumlu tutmazsınız. Kadim çağlarda miğfer takan ve zırh giyen bir subay selam vermezdi, bu sayede insanlara hiçbir şeyin onu rahatsız etmediğini gösterirdi.⁹⁸ İnsanların hem canlarını sıkıp hem onlardan ölmelerini beklemek, bütün güçleriyle savaşmalarını beklemek duyulmamıştır.

“Orduları komuta eden general görevinin başına geçtiğinde ailesini unuttur. Orduyu komuta ettiğinde ve tarlada kamp kurduklarında kimin ona yakın olduğunu unuttur. Tokmağı ve davulu eline aldığı anda kendisinin kim olduğunu unuttur.

“Savaş zamanı geldiğinde Wu Chi’nin hizmetkârları ona kılıçlarını sundular. Wu Chi dedi ki: “General flamaları ve davulları kontrol eder, hepsi bu. Neyin şüpheli olduğuna karar verir, birlikleri kontrol eder, kılıçları yönlendirir. Generalin işi budur. Tek bir kılıç taşımak, generalin işi değildir.

“Üç Ordu savaş düzeni aldığı anda bir gün ilerlemeli ve sonraki gün üç günlük mesafeyi aşmaya zorlanmalıdır.⁹⁹ Üç günlük mesafenin ötesinde kaynağının önündeki engel kaldırılmış bir ırmak gibi olmalı-

dırlar.¹⁰⁰ Düşmanı önden inceleyen kişi düşmanın gücünü kullanmalıdır. Düşman beyazsa onu daha da beyazlatın, eğer kırmızıysa daha da kızartın.¹⁰¹

“Wu Ch’i, Ch’in’le savaşa tutuştuğunda ordular çarpışmadan önce cesaretini bastıramayan bir adam düşmanlardan ikisini kesmek için öne fırladı ve kafalarıyla geri döndü. Wu Ch’i hemen onun kellesinin uçurulmasını emretti. Birliklerden birinin komutanı adamı savundu ve dedi ki: “O yetenekli bir savaşçı. Onu idam edemezsiniz.” Wu Ch’i şöyle karşılık verdi: “Onun yetenekli bir savaşçı olduğu belli ama ben ona bunu emretmedim. Kellesini uçurun.”¹⁰²

9. Kanun Uygulayıcısı Olarak General¹⁰³

“Genelde bir general kanun adamıdır, on bin şeyin efendisidir. Tek bir adamın sorumluluğu olamaz. Tek bir adamın sorumluluğu olmadığında on bin şey bir araya gelir, orada yönetilir, on bin şey bir araya gelir ve orada emir alır.

“Mükemmelleşmiş adam (*chiün-tzu*) beş adımdan uzaktaki suçluları durdurmaz. Ona dikenli oklar atsalar bile onların peşinden gitmez. Suçlunun suçunun doğası üzerine yoğunlaşır. Parçalanmış dallara güvenmeden suçlunun durumunu tamamen kavrayabilir.¹⁰⁴

“Eğer suçunun doğasıyla ilgili sorgulamak için bir adamın sırtını kırbaçlar, kaburgalarını kırar veya parmaklarını sıkıştırırsan bir devlet kahramanı bile bu zalimliğe dayanamaz ve yalan yere suçunu itiraf eder.¹⁰⁵

“Çağımızın bir deyişi vardır: ‘Bir parça altını olan ölmeyecek, yüzlerce parça altını olan fiziksel ceza çekmeyecek’. Eğer yöntemlerimi dinler ve pratikte uygulamayı denersen o zaman Yao veya Shun konusunda uzmanlaşmış biri bile kendisine yöneltilen suçları etkilemeyecek ve binlerce altını olan bile cezadan kaçamayacak.

“Şimdi ufak bölgelerde hapishanelerde yargıyı bekleyenlerin sayısı onlarca kişi, orta büyüklükteki hapishanelerde yüzlerce kişi var

ve büyük hapisanelerde binlerce kişi. On adam işlerine yüz kişiyi karıştırır, yüz kişi bin kişiyi ve bin kişi on bin kişiyi tuzağa düşürür. Suça bulaşanlar ebeveyn ve kardeşlerdir, sonra evlilik yoluyla edilen akrabalar ve sonra eski arkadaşlar ve tanıdıklar. Bu yüzden bütün çiftçiler işlerini tarlada bırakır, tüccarlar dükkânlarından çıkar ve subaylar görev yerlerini terk eder.¹⁰⁶ Bütün bu iyi insanlar yargımızın doğası yüzünden işin içine sürüklenir. *Savaş Sanatı* der ki: 'On bin kişilik bir ordu ilerlediğinde günlük masrafı bin altındır.'¹⁰⁷ Şimdi, on bin iyi insan bu şekilde suça karışıp hapse atılmışsa ve hükümdar durumu inleyemeyecek durumdaysa -Ben bunu tehlikeli bir durum olarak değerlendiririm!"

10. Mevkilerin Kaynakları

"Bürokratik mevkiler işleri kontrol etmenin yollarıdır ve yönetimin temelidir. İnsanları işlerine göre dört guruba ayıran kurallar yönetimin parametreleridir.¹⁰⁸ Onur, sınıf, zenginlik, maaş uygun şekilde belirlenmelidir çünkü zenginlik ve alçakgönüllülük onlar sayesinde sağlanır. İyiye iyi davranmak ve kötüyü cezalandırmak, insanları örgütleyecek yasalar yapmak ve vergi toplamak insanları yönetimin araçlarıdır.¹⁰⁹ Arazi paylaşımını adil yapmak, vergi toplamak ve diğer araçlar kimin zorla askere alınacağına kimin bağışlanacağına karar vermenin ölçütleridir. Zanaatkârları idare etmek ve bu işte kullanılacak araçları yaptırmak zanaatkârların katkısıdır.¹¹⁰ Toprakları bölmek ve stratejik noktaları elde tutmak, gariplikleri ortadan kaldırmak ve ahlaksızlığı durdurmaktır. Kanunları korumak, olayları araştırmak ve karar vermek yöneticinin görevleridir. Kanunları aydınlatmak ve uygulanışlarını incelemek yöneticinin işlevidir. Bürokratların görevlerini aydınlatmak, ağır ve hafif görevleri tespit etmek -bunlar bakanın ve hükümdarın görevleridir.¹¹¹

"Ödüllere ve bağışlara açıklık kazandırmak, uygulamada katı olmak ve cezalandırmak kötülüğü durdurmanın yollarıdır. Tek Tao'yu

açmakta, kapamakta ve korumakta dikkatli davranmak yönetimin özüdür.¹¹² Aşağıdan gelen bilgi yukarıya ulaştığında yukarının en-dişeleri aşağıya indiğinde en önemli algı budur.¹¹³ Devlet kaynakla-rının sınırlarını bilerek fazlalıklardan nasıl yararlanacağını tespit ede-bilirsiniz. Başkalarının zayıflıklarını bilmek güçlü olmaktır; başkalarının hareketlerini bilmek sessizliği sağlama yoludur.¹¹⁴ Mevkiler sivil ve askeri olmak üzere ikiye ayrılır ve sadece hükümdar ikisine birden hükmeder.

“Tören tekneleri Göğün Oğlu’nun çağrısına göre düzenlenir. İz sü-renlerin ve casusların içeri girme yolları olmadığına bu, tartışma-ları düzenleme tekniğidir. Feodal lordların Göğün Oğlu’nu onur-landırma ritüelleri vardır ve yöneticiler ve halkları -kuşaklar ve kuşaklar- kralın hükümdarlığına boyun eğmeye devam eder. Eğer biri var olan ritüelleri değiştirir veya yenilerini yaparsa normal olanı de-ğiştirirse veya kralın erdeminin önüne geçerse o zaman, *li*’ye [gele-nekler] bağlı olarak kral onlara saldırabilir.”¹¹⁵

“Yapacak işi olmayan memurlar, statü veya ödül vermek gerek-meyecek yöneticiler, suçluları ve davaları olmayan bir toplum -ne ka-dar mükemmelleşmiş bir hükümdarlık!¹¹⁶ Önerdiklerim Majestele-ri tarafından önemsenmiş olmalı.”

11. Temellere Hükmetmek

“Genel olarak insanlara hükmetmenin Yol’u nedir? Derim ki, beş tohum¹¹⁷ olmadan karınlarını doyuracak hiçbir şeyiniz yok demek-tir, ipek ve pamuk olmadan üzerlerini örtecek hiçbir şeyiniz yok de-mektir. Kocalareker ve biçer, eşler dokuma dokur. Eğer insanların ikin-ci işleri varsa o zaman depolara konulacak şeyler olacak demektir. Er-kekler oymacılık ve dekoratif işlemler yapmamalı; kadınlar nakış iş-lememeli, dekoratif süslemeler yapmamalı.

“Ahşap araçlar ifrazı yaymaktır, işlemeli metal araç gereçler sal-dırırı kokar. Bilge toprak kaptan içer ve toprak kaptan yer. Bu yüzden

yer altında aletleri yapmak için kil oluştuğunda gökyüzü altında israf olmaz. Bugün metalin ve ahşabın doğası onlar için soğuk değil çünkü onlarla giysilerini dokuyorlar. Atların ve öküzlerin orijinal doğası çimen yemek ve su içmektir ama onlara fasulye ve tahıl veriyorlar. Bu temelini kaybetmiş bir hükümdarlıktır, onu kontrol altına alacak kurallar koymak uygundur.

“Eğer ilkbahar ve yazda, erkekler güney tarlalarına gidiyor ve sonbahar ve kışın kadınlar giysi dokuyorsa insanlar yoksullaşmaz. Bugün kısa, üzerlerini bile örtmeyen kaba giysileri ve şarapları ve midedelerini dolduran tahıllarla hükümdarlık kaybedilmiştir.

“Kadim çağlarda toprak verimli ve çorak diye ayrılmazdı, insanlar çalışkan ve tembel diye ayrılmazdı. Eskiler bunu nasıl elde etti, biz nasıl kaybettik? Erkekler tarlalarını sürmeyi bitirmiyor, kadınlar işlerini yarım bırakıyor, öyleyse nasıl üşümez ve aç kalmazlar? Büyük ihtimalle kadim çağların yönetimleri bugünkülerin çalışmadıkları yerde etkiliydi.

“İyi hükmetmek’ terimi insanların bencil amaçları olmaması anlamına gelir. İnsanların bencil amaçları olmazsa Göğün Altındaki Herkes tek bir aile olur. Bireysel tarla sürmenin ve dokumanın yokluğunda birlikte üşürler, açlığı birlikte yaşarlar. O zaman on oğulları olsa dahi fazladan bir kase pirinç masrafları olmaz ama bir oğulları olursa bir kase pirinç dahi kâr etmezler. Böylece gürültü yapıp, içki içip serserilik ederek iyi insanları rahatsız etmek olmaz.

“İnsanlar birbirlerini kışkırttıklarında, abartılı hareketlere başvurduklarında arzu dolu zihnin şanssızlıkları ve birşeyler elde etme arzusu güçlenir. Sapkınlık bir kişiyle başlar ve sonra insanlar bencilce fazladan yiyecek ve zenginlikleri biriktirmek peşine düşerler. O zaman insanlar tek bir suç işlerse ve sen onları yakalayıp kontrol altına almak için fiziksel olarak cezalandırırsan, nasıl insanların hükümdarı olarak hareket etmiş olursun? Hükmetmekte ustalaşanlar kurallara hakimdir, insanların bencil arzularını olmamasını sağlar. Aşağıdakiler bencil olmaya cesaret edemezse kimse suç işlemeyecektir.

“Kurallara göre özüne geri dönmelisin, herşeyi tek bir Tao’ya yö-

nelt ve arzu dolu zihin ortadan kalksın. Rekabet kesilecek, hapishaneler boşalacak, tarlalar dolacak, tahıl bol olacak. İnsanları yerleştirip uzaktakileri kucaklayacaksın. Derken sınırlarının dışında Göğün altında hiç sorun kalmayacak, devletin içinde ne şiddet ne karmaşa olacak. Bu yönetimin mükemmelleşmesidir.

“Mavi gökyüzü -kimse sınırlarını bilmiyor! Kadim imparatorlardan ve bilge krallardan kim sana örnek olmalı? Geçen yıllar geri alınamaz, gelecek bekletilemez. Yanıtı kendi içinde ara.

“Göğün Oğlu denilen kişiye uygun dört nitelik vardır: ‘Ruhani aydınlanma,’ ‘zekâ göstermek,’¹¹⁸ ‘engin belagat’¹¹⁹ ve düşmansız olmak. Bunlar Göğün Oğlu’nun özellikleridir.

“Vahşi hayvanlar kurban etmeye uygun değildir, şaibeli araştırmalar insanı hünerli bir alim yapmaz. Bugün insanlar şöyle diyor: ‘Denizdeki yüz *li* bile insanın (kontROLSÜZ) susuzluğunu gidermeye yetmez ama üç ayak derinliğindeki pınar Üç Ordu’nun susuzluğunu giderir.’ Ben diyorum ki: ‘Arzu ölçüyü bilmemekten doğar; sapkınlık, yasakların olmamasından.’ En yüksek hükümdar ruhani bir şekilde değişir, sonraki şeylere dayanır, en alçak olansa insanları mevsimlik işlerinden uzaklaştırmamaya ve insanların refahlarına el koymamaya. Şimdi yasaklar askeri yollarla tamamlanmalı, ödüller sivil yollarla verilmeli.

12. Savaşta Gücün Taktiksel Dengesi

“*Savaş Sanatı*’nda¹²⁰ şöyle der: ‘Bin adam gücün taktiksel dengesi için gerekli araçtır [*chü’an*], on bin adam askeri hüneri oluşturur. Eğer önce düşmana taktiğin gücünü uygularsanız, gücünü toplamayı başaramaz. Eğer önce askeri yetenek gösterirseniz düşman bütün gücüyle saldıramaz.’ Bu yüzden ordular ilk harekete geçen taraf olmaya değer verir. Eğer bunda başarılı olurlarsa düşmanı ele geçirirler. Eğer bunda başarılı olmazlarsa düşman onları ele geçirir.

“Şimdi, biz ne zaman gidersek o zaman geliyorlar, biz ne zaman

gelirse o zaman gidiyorlar. Bunlar birlikte zaferi ve yenilgiyi yaratır. Savaşın şeması budur.

“Asıl içtenlik ruhani aydınlanmada yatıyor. Gücün taktiksel dengesi [*chi’an*] Tao’nun uzantılarında yatıyor. Eğer birşeyin varsa ona sahip değilmiş gibi davran; eğer bir eksik varsa ona sahipmiş gibi davran.¹²¹ O zaman düşman görünüşe nasıl güvenebilir?”

“Önceki Krallardan hâlâ bahsedilmesinin nedeni dürüst olanlara sorumluluk verip sahtekârları ortadan kaldırmalarıdır. Cömert tavırlarını ve cana yakın kalplerini hep korudular ama ceza vermek konusunda da kararlı davrandılar. Savaşın Tao’sunu anlayan, kaçınılmaz olarak ilk iş, nerede duracağını bilmemekten kaynaklanan yenilgilere karşı plan yapar. Neden kişi başarılı olmak için hep ilerlemeli? Eğer yeterince güçlenmeden ilerler ve düşmanla savaşa tutuşursanız ve düşman sizi durdurmayı denerse o zaman zaferin kontrolü onlarda olur. Bu yüzden *Savaş Sanatı* şöyle der: ‘Eğer bizi ararlarsa peşlerine düş; onları gördüğünde saldır. Saldırğanlar bize karşı çıkmaya cesaret edemediklerinde saldırıya yüklen. O zaman kaçınılmaz olarak taktiksel güçlerini kaybederler.’¹²²

“Ellerinden inisiyatifini almış olanların *chi*’si yoktur; korkaklar kendilerini savunacak sözler söyleyemez; yenilenlerin adamı olmaz.¹²³ Bunların hepsi Tao’su eksik ordu örnekleridir. İlerlemeye karar verdiğinde ve içinde hiç şüphe kalmadığında planını takip et. Düşmanın planlarını bozduğunda kimse seninle yüzleşmezse eve yaptığın saldırıyı güçlendir. Eğer önünü açıkça görebiliyorsan ve avantaj sendeyse o zaman onları teslim olmaya zorla. Askeri Tao’nun özü budur.

“Konuşmalarına dikkat etmeyenler yasadışı şekilde dinlenebilir. Düzgün disipline sahip olmaksızın öne çıkıp güçlerinize hakaret edenler yok edilmelidir. Saldırıları öne atılan su gibi olanlar, düşen yıldırım gibi olanlar ordularını kargaşaya sürükleyebilir.¹²⁴ Krizde olan birlikleri sakinleştirmelisin, endişelerini ortadan kaldırmalısın ve olayları bilgece değerlendirmelisin. Sarayda yapılan tartışmalarla düşmanına üstün gel, komutaları dağıtmak konusunda düşmanın beklediğinden daha ihtişamlı ve ciddi ol ve düşmanın sınırlarını geçmek

konusunda tartışmalarla onların savaşçı ruhlarını canlandır.¹²⁵ O zaman düşman devlet savaşmadan teslim olmaya zorlanabilir.”

13. Sert Cezalarla İlgili Emirler

“Eğer bin kişiyi veya daha fazlasını komuta eden general savaşta geri çekilirse, savunmasını indirir ve teslim olursa veya yerini bırakıp adamlarını terk ederse ‘devlet haini’ ilan edilir. İdam edilmeli, soyu kazınmalı, adı kayıtlardan silinmeli, atalarının mezarları açılmalı ve kemikleri pazar yerinde sergilenmelidir. Eğer yüz kişi veya daha fazlasının komutanı olan kişi geri çekilirse, teslim olursa veya yerini bırakıp adamlarını terk ederse ‘ordu haini’ ilan edilir. İdam edilir, soyu kazınır ve kız ve erkek evlatları yönetime hizmete zorlanır.

“Eğer devlette yaşayanların sert cezalardan korkmasını sağlarsanız, devletin dışındaki düşmanın yapabileceklerinden korkmazlar. Bu yüzden Kadim Zamanların Kralları dehşet salıp ağır cezalar vermeden önce kuralların açıkça öğrenilmesini sağlamıştır. Cezalar ağır olduğunda devlette yaşayanlar cezalandırılmaktan korkar. Devlet içinde korkarlarsa devlet dışında korkusuz olurlar.”

14. Beşli Birliklerle İlgili Emirler

“Ordu örgütlenmesinin kuralları şöyle olmalıdır: Beş kişi beş kişilik birlikleri oluşturur, herkes birbirinden sorumludur. On kişi, on kişilik çifte birlikleri oluşturur. Herkes birbirinden sorumludur. Elli kişi müfreze oluşturur, herkes birbirinden sorumludur. Yüz kişi bölüğü oluşturur, herkes birbirinden sorumludur.

“Eğer beş kişilik birliğin bir üyesi emirlerden birini çiğner ya da suç işlerse diğerleri onu ispiyonladıkları taktirde ceza almazlar. Eğer durumu biliyorlarsa ama ispiyonlamazlarsa bütün birlik cezalandırılır. Eğer on kişilik çifte birliğin bir üyesi emirlerden birini çiğner ya da

suç işlerse diğerleri onu ispiyonladıkları taktirde ceza almazlar. Eğer durumu biliyorlarsa ama ispiyonlamazlarsa bütün birlik cezalandırılır. Eğer müfrezenin bir üyesi emirlerden birini çiğner ya da suç işlerse diğerleri onu ispiyonladıkları taktirde ceza almazlar. Eğer durumu biliyorlarsa ama ispiyonlamazlarsa bütün müfreme cezalandırılır. Eğer bölüğün bir üyesi emirlerden birini çiğner ya da suç işlerse diğerleri onu ispiyonladıkları taktirde ceza almazlar. Eğer durumu biliyorlarsa ama ispiyonlamazlarsa bütün bölük cezalandırılır.

“Bütün subaylar -on kişilik çifte birlikten sağ ve sol ordunun generallerine kadar astlar ve üstler birbirlerinden sorumludur. Eğer biri emirleri çiğner veya suç işlerse onu rapor edenler cezalandırılmayacak, bilip rapor etmeyenlerse aynı suçtan hüküm giyecek.

“Beş kişilik ve on kişilik birliklerin askerleri birbirine bağlandığında, astlar ve üstler birbirine bağlandığında hiçbir sapkınlık gizli kalamayacak, hiçbir suç rapor edilmeden geçilmeyecek. Babalar oğullarının suçlarını gizleyemeyecek, ağabeyler kardeşlerinin suçlarını gizleyemeyecek. Devletin insanları birlikte yiyip içmeye başladıklarında nasıl emirleri çiğner ve bunu saklamayı başarırlar?”

15. Araziyi Bölmek ve Engellemekle İlgili Emirler

“Merkez, Sol, Sağ, Öncü ve Arka orduların kendi alanları vardır -her biri dört taraftan geçici duvarlarla çevrelenmiştir- aralarında konuşmalarına ve iletişim kurmalarına izin verilmez.

“Generalin kendi alanı vardır; bölük komutanının¹²⁶ kendi alanı vardır; birlik komutanının kendi alanı vardır. Hepsini hendekler ve duvarlar yapıp iletişim kurmamak konusundaki emirlere açıklık kazandırarak yüz kişilik ordunun üyesi olmayan insanların içeri girmesini imkânsız kılmalıdır. Eğer yüz kişilik ordunun parçası olmayan biri içeri girerse idam edilmelidir.¹²⁷ Eğer komutan onu idam etmekte başarısız olursa onunla aynı suçu paylaşıyormuş gibi cezalandırılır.

“Kamp yerini kesen yollarda 120 adımda bir denetleme mevkiile-

ri¹²⁸ kur. Adamları ve araziyi hesapla. Bütün mevkiler birbirinden görülmeli. Yolları geçmeyi yasakla ve bu sayede onları boşalt. Eğer bir askerın general tarafından verilmiş amblemi veya nişanı yoksa yoldan geçememeli. Odun toplayıcılar, hayvanlar için saman getirenler ve her tür hayvan bakıcısı beş kişilik birlikler oluşturur. Eğer beş kişilik gruplar halinde hareket etmiyorlarsa geçemezler. Eğer bir subay amblem veya nişan taşıyorsa, eğer askerler beş kişilik birlikler oluşturmamışsa geçişlere kurulan kapılardaki güvenlik görevlileri onları idam etmelidir. Eğer herhangi biri belirlenen sınırları geçerse onu idam et. Böylece ordu içinde hiç kimse emirleri çiğneyemez.”

16. Beş Kişilik Birlikleri Bağlayıcı Emirler

“Devletin beş kişilik birliklerini bağlayan emirler şöyledir: ‘Beş kişilik birlikler beş kişiden oluşur. Karargâhtan kolektif olarak emir alırlar. Eğer savaşta (birlikten) adam kaybeder ama düşmandan aynı sayıda adam esir alır (veya öldürürlerse) durum kendini dengeler. Eğer kendi birliklerinden kimseyi kaybetmeden düşmanı yakalarlarsa, ödüllendirilirler. Eğer düşmanın askerini yakalamadıkları -veya öldürmedikleri- halde adam kaybederlerse öldürülürler ve aileleri de ortadan kaldırılır.

“Eğer birlik kendi liderini kaybeder ama düşmandan bir birlik lideri ele geçirirlerse ikisi birbirini eşitler. Eğer düşman liderini, kendi liderlerini kaybetmeden ele geçirirlerse ödüllendirilirler. Eğer düşman liderini yakalamaksızın kendi liderlerini kaybederlerse, öldürülürler ve aileleri ortadan kaldırılır. Ancak yeniden savaşa katılır ve bir liderin kafasını uçururlarsa cezaları kaldırılır.

“Eğer generallerini kaybeder ama bir general ele geçirirlerse (öldürürlerse) ikisi birbirini eşitler. Eğer kendi generallerini kaybetmeden bir general ele geçirirlerse ödüllendirilirler. Eğer düşman generalini öldürmeksizin kendi generallerini kaybederlerse, Yerini Terk Edip Kaçmak¹²⁹ konusundaki geçerli kanunlara göre cezalandırılırlar.

“Savaş Alanı İdamlarıyla İlgili Kanun şöyle der: ‘On kişilik bir çifte birliğin lideri diğer sekizini idam edebilir. Bir komutan çifte birlik liderlerini idam edebilir. Bin kişilik ordunun generali komutanı idam edebilir. Sol ve Sağ Orduların generalleri on bin adamın generalini idam edebilir. Büyük generalin idam ettiremeyeceği kimse yoktur.”

17. Birlikleri Düzenlemekle İlgili Emirler

“Birlikleri düzenlemek için onları üç orduya böl. Sol ordunun yeşil bayrakları olacak ve birlikler yeşil tüy takacak.¹³⁰ Sağ ordunun beyaz bayrakları olacak ve birlikler beyaz tüy takacak. Merkez ordunun sarı bayrakları olacak ve birlikler sarı tüy takacaklar.

“Birliklerin beş amblemi olacak: Ön sıranın yeşil amblemleri olacak, ikinci sıra kırmızı, üçüncü sıra sarı, dördüncü sıra beyaz ve beşinci sıra siyah amblemlere sahip olacak.

“Orduları düzenlemekle ilgili bir sonraki kural, amblemini kaybeden herkesin hemen idam edilmesidir. İlk beş sıradakiler amblemlerini kafalarında taşır, sonraki beş sıra amblemlerini boyunlarına koyar, sonraki beş göğüslerine, sonraki beş karınlarına ve en son beş bellerine.¹³¹ Bu şekilde orduların kendilerinininkinden başka komutanları olmaz ve komutanların kendilerinkilerden başka birlikleri olmaz. Eğer biri hata olduğunu görür ama sorgulamazsa ya da kafa kaşıklığı görür ama müdahale etmezse o kişinin suçu, suçu işleyeninkine eşittir.

“Birliklerin hareket edip savaşmaya başlamasını söyleyen davul sesleri duyulduğunda diğer askerler ileri çıkıp tehlikeyle yüzleşirken geri çekilenlere halk tarafından sövülür. İlk beş sıranın önüne geçenler ödüllendirilir; en arkadaki beş sıranın arkasında kalanlar idam edilir. Bu şekilde ilerlemenin veya geri çekilmenin komutanların başırası olduğu bilinir.¹³² Bu yüzden şöyle denir: ‘Eğer davula vurursan, gök gürültüsü gibi ilerlerler, rüzgâr ve yağmur gibi hareket ederler, kimse sana karşı koymaya cesaret edemez, kimse peşine düşmeye cesaret edemez.’ Kurallara sahip olmak budur.”

18. Birlikleri Kontrol Altında Tutmakla İlgili Emirler

“Gonglar, davullar, çanlar ve bayraklar -bu dördünün her birini kullanmanın kendi yöntemleri vardır. Davul sesi duyulduğunda ordu ilerlemelidir, davul sesi yeniden duyulduğunda birlikler saldırmalıdır. Gong sesi duyulduğunda durmalıdırlar, yeniden gong sesi duyulduğunda birlikler geri çekilmelidir. Çanlar emirleri iletmek için kullanılır. Bayraklar solu işaret ettiğinde ordu sola gitmelidir; bayraklar sağa işaret ettiğinde sağa. Geleneksel birlikler dışında kalanlar tam aksini yapmalıdır.¹³³

“Bir kere davula vur ve sol ayak öne çıkar, bir kere daha vur ve sağ ayak öne çıkar.¹³⁴ Her adım için bir vuruş varsa bu ritim vuruşudur. Eğer on adım için bir vuruş varsa bu hızlı adım vuruşudur. Eğer ses kesintisizse bu yarış ritmidir. *Shang* notası generalin davuludur. *Chiao* notası komutanın davuludur. Küçük davul birlik komutanının davuludur. Üç davulun sesi birden duyulduğunda generaller, komutanlar ve birlik komutanları aynı fikirde demektir. Geleneksel olmayan ordular için bunun tam tersi geçerlidir.

“Eğer bir davulcu ritim kaçırırsa idam edilir. Gürültü yapanlar idam edilir. Gonglara, davullara, çanlara ve bayraklara uymayıp başlarına buyruk hareket edenler idam edilir.

“Dövüş yöntemleri yüz adama öğretildiğinde, eğitimleri tamamlandığında bin adamı eğitmek için onları diğerleriyle birleştir. Bin adamın eğitimi tamamlandığında, on bin adamı eğitmek için onları diğerleriyle birleştir.¹³⁵ On bin kişilik ordunun eğitimi tamamlandığında, onları Üç Ordu'ya böl. Üç Ordu'nun askerleri ayrılp birleşebildiğinde, büyük bir saldırının yöntemlerini gerçekleştirebilirler. Talimat vermeyi bitirdiğinde onları manevralarla sına.

“Kare dizilişte zafer kazanırlar, çember dizilişte zafer kazanırlar, dağınık dizilişte zafer kazanırlar ve zor arazilerle karşılaştıklarında yine zafer kazanırlar. Eğer düşman dağlardaysa, peşinden tırman. Eğer düşman derinlerdeyse, onun peşinden dal. Kayıp bir çocuğu arar gibi düşmanı ara, içinde en ufak bir şüphe olmadan onu takip et. Bu şe-

kilde düşmanı yener ve kaderini kontrol edersin.

“Kişi önceden karar vermeli ve önceden plan yapmalı. Eğer planlar belirlenmemişse, eğer kararlar verilmemişse ne ilerleme ne geri çekilme emri verilemez. Şüphe ortaya çıktığında yenilgi kaçınılmazdır. Böyle geleneksel bir ordu ilk olmaya önem verir, sıra dışı bir ordu sonradan gelmeye. Bazen önde gitmek bazen geriden gelmek -düşmanı kontrol etmenin yolu budur. Yüzyıllar boyunca bu yöntemi bilmeyen generaller öne çıkma emri aldıklarında hemen saldırıya geçerlerdi -sadece cesarete güvenirdi. Aralarında yenilmeyen olmadı.

“Hareketleri tereddütlüymüş gibi görünür ama değildir; hareketleri güvenli görünür ama değildir; hareketleri bazen yavaş bazen hızlıdır ama ne yavaştır ne hızlıdır. Bu üçü çarpışmadaki karışıklığı gösterir.”

19. General için Emirler

“Baş General görevini alacağı zaman hükümdar öncelikle atalarının tapınağında askeri stratejiyi tartışmalıdır ardından sarayda gerekli emri vermelidir. Hükümdar generale¹³⁶ şahsen *fu* ve *yüeh* baltalarını verir ve şöyle der: ‘Sol, Sağ ve Merkez orduların farklı sorumlulukları vardır. Her kim terfi etmek amacıyla sorumluluklarının ötesine geçerse idam edilecektir. Ordu içinde emirler iki ayrı kaynaktan gelemez. İkinci bir emir vermeye kalkan kişi idam edilecektir. Emrin uygulanmasını geciktiren kişi idam edilecektir. Emirlerle karşı gelen her kim olursa idam edilecektir.’

“Ordunun generali duyuru yapar: ‘Devlet başkentinin kapısının ötesine gidecek olanlar, hareket zamanı öğle vaktidir. Kampın içinde bir güneş saati hazırlayıp kapıya koyacağız. Belirlenen zamandan geç gelenler kanuna göre cezalandırılacak.’¹³⁷

“Ordunun generali kampa girdiğinde kapıyı kapar ve sokakları boşalttırır. Sokaklardan geçmeye cesaret edenler idam edilir. Yüksek sesle konuşmaya cesaret eden idam edilir. Emirlerle uymayanlar idam edilir.”

20. Keşif Kuvvetleri için Emirler

“Keşif kuvvetleri¹³⁸ olarak bahsi geçen birlikler ana kuvvetlerin yüz *li* önünde gider, askerler önceden belirlenen yerde ve zamanda birleşirler. Yanlarında önceden hazırlanmış üç günlük yiyecek taşır. Ordunun önünde ilerlerler. Çarpışmalara katılmak üzere birleşmeleri için flamalar hazırlanır.¹³⁹ Çarpışmaya katılmalarını söyleyen flama havaya kaldırıldığında¹⁴⁰ keşif kuvvetlerinin askerleri savaşın güç dengesi [*shih*]¹⁴¹ için stratejik önem taşıyan noktalara yerleşir. Buna ‘savaşa koşmak’ denir.

“Öncü kuvvetleri keşif kuvvetlerinin önünde gider. Çarpışma flaması kaldırıldığında ana kuvvetlerden ayrılıp öncü kuvvetlerin iki katı öne geçerler -keşif kuvvetlerinin yaklaşık yüz *li* önü- ve askerler önceden belirlenen yerde ve zamanda birleşir. Önceden hazırlanmış altı günlük yiyecek taşır. Savaş için hazırlanmaları ve birlikleri stratejik noktalara yerleştirmeleri emredilmiştir. Eğer savaş ordunun lehine gelişirse geri çekilen düşman birliklerinin peşine düşerler; beraberlik olursa düşmana saldırırlar. Eğer keşif kuvvetleri geri dönen askerlerle karşılaşırsa onları idam etmelidir. Dört sıra dışı kuvvete¹⁴² sahip ‘çeşitli generallerin orduları’ zaferi kazanacaktır.

“Ordunun on kişilik ve beş kişilik birlikleri, bu birliklerin birleşme ve dağılma yöntemleri vardır. Savaşa gitmeden önce görev dağılımı yapılır, belirlenen birlikler geçitler ve köprüler gibi stratejik noktaları ele geçirir. Birleşmelerini söyleyen flama kaldırıldığında hepsi birleşmelidir. Ana kuvvetler sabit bir erzakla yola çıkar ve savaş malzemeleri tam olmalıdır. Emirler verilir ve harekete geçerler; emirlere uymayan herkes idam edilir.

“Şimdi, karar ver ve devletin dört sınırındaki stratejik noktalara kuvvetleri gönder. Öncü kuvvetler ve keşif kuvvetleri yerlerine geçtikten sonra sınırlar içindeki insanlar hareket edemeyecektir. Kralın emirlerini alanlar, uygun amblemleri ve işaretleri taşıyanlar ‘görevleri doğrultusunda hareket eden subaylar’ olarak adlandırılır. Görevleri doğrultusunda hareket etmeyen, kendi başlarına buyruk hareket eden subaylar idam edilecektir. Çarpışmak üzere savaşa katılma flama-

sı kalktığında bu subaylar -görevleri doğrultusunda hareket edenler- her şeyin planlandığı gibi gittiğine emin olur.¹⁴³ Buna bağlı olarak her kim savaş açmak isterse önce iç güvenliği sağlamalıdır.”

21. Askeri Talimatlar I

“Askerlere talimat vermek için emirler: Onları kamplara böl ve hizaya geçmelerini sağla. Emirlerle aykırı şekilde ilerleyen veya çekilenler, talimatlara uymamak suçuyla cezalandırılır.

“Ön mevkilere ön mevkilerin komutanı, arka mevkilere arka mevkilerin komutanı, sol kanada sol kanadın komutanı, sağ kanada sağ kanadın komutanı emir verir. Bir sıradaki beş adamın beşi de emirleri kavradığında birlik komutanı ödüllendirilir. Hata halinde, hatayı yapan tek bir tanesi olsa bile hepsi birden cezalandırılır.¹⁴⁴ Eğer birlik üyelerinden biri hastalarursa¹⁴⁵ ve bunu kendisi birliğe bildirirse ve birliğin askerleri onu rapor ederlerse cezalandırılmazlar.

“Genelde beş kişilik birlik savaş düzeni aldığı anda eğer adamlardan biri öne çıkıp düşman karşısında ölümle yüzleşmezse eğitmeni bu suçu kendi işlemiş gibi cezalandırılır. On kişilik bir çifte birlik on kişi için verilmiş teminattır. Eğer biri ölür ve diğer dokuzu düşmanla ölümüne çarpışmazsa eğitmenleri kanunları çiğnemiş gibi cezalandırılır. Çifte birlikten yardımcı generallere kadar her kim kanunlara uymazsa eğitmenleri de kanunu çiğnemiş gibi cezalandırılır. Genelde cezaları ve para cezalarını açık, ödülleri doğru kılmak için bu cezalar ve ödüller eğitim kanunları içinde yer almalıdır.

“Generallerin farklı bayrakları, bölüklerin farklı amblemleri vardır. Sol ordu amblemini sol omzuna takar, sağ ordu amblemi sağ omza takar. Merkez ordu amblemi göğsüne takar. Amblemleri ‘belirli bir asker,’ ‘belirli bir subay’ olarak kaydet. Önden arkaya doğru beş sıradaki bu en onurlu askerler amblemlerini kafalarına yerleştirir, diğerleri buna uygun olarak gittikçe daha aşağı.¹⁴⁶

“Birlik komutanı diğer dört adama bir tahtayı davul, çiniyi gong, dalı bayrak olarak kullanmayı öğretir. Davula vurduğunda ilerlemeleri

gerekir, bayrağı indirdiğinde öne koşmaları gerekir, gong çaldığında geri çekilmeleri gerekir. Solu işaret ettiğinde sola gitmeleri, sağa işaret ettiğinde sağa gitmeleri gerekir. Gonglara ve davullara aynı anda vurulduğunda oturmaları gerekir.

“Birlik lideri birliği eğitmeyi bitirdiğinde başka bir birlikle birleşip çifte birlik komutanının emrine geçer. Çifte birlik lideri onları eğitmeyi bitirdiğinde bölük komutanının altında birleşirler. Bölük komutanı onları eğitmeyi bitirdiğinde, ordu komutanının altında birleşirler.¹⁴⁷ Ordu komutanı onları eğitmeyi bitirdiğinde, yardımcı generallerden birinin emri altında birleşirler. Yardımcı general onları eğitmeyi bitirdiğinde generalin emri altında toplanırlar.

“Baş general onlara eğitmeyi bitirdiğinde, onları hizaya dizer. Birbirinden yüz adım uzaklıkta üç büyük grup oluşturur ve onlardan uzaklaşır. Gruplar yüzer adım ilerleyip silah antrenmanı yapar.¹⁴⁸ Yüz adımı hızlı ritimle, yüz adımı koşarak giderler. General tarafından belirlenen seviyeye ulaşmak için savaş taktiklerini çalışırlar. Ardından cezalar ve ödüller dağıtılmalıdır.

“Komutandan itibaren her subayın bayrağı vardır. Savaş kazandığında askerleri ödüllendirmek için her seferinde topladıkları bayraklara bak.¹⁴⁹

“Savaşta zafer, dehşet vermeye dayanır. Dehşet verici olmak için güçleri birleştirmek gerekir.¹⁵⁰ Güçleri birleştirmek, düzgün cezalar sayesinde olur. Cezalar artarsa ödüller daha da dikkat çeker.

“Bugün insanlar sırtlarını sınır kapılarına dönüyorsa ve ölüm ve hayat konusunda karar veriyorsa, eğer onlara tereddüt etmeden ölmek öğretilmişse bunda mantık vardır.¹⁵¹ Eğitim ve antrenman savunmadakilerin kaçınılmaz ölçüde katı olmasını, savaşanların ölümüne savaşmasını, sapkın planların uygulamaya konmamasını, emirlerin değişime uğramadan uygulanmasını, sapkın insanlara konuşmamasını, ordunun tereddüt etmeden ilerlemesini ve hafif birliklerin fırtına gibi olmasını sağlar.

“Erdemli olanları yücelt, ahlaklı olanları ayırt et, onlarla diğerlerinin ayrımını siyah ve beyaz kadar belirgin kıl. İnsanların üstlerinin emirlerinin beynin komutunu dinleyen dört uzuv gibi yerine getir-

melerini sağla.

“Öncü birliklerin düşman saflarını yarmalarının ve savaş düzeninin bozulmasını sağlamalarının temelinde ordu talimatları yer alır. Bu talimatlar kapalı hudutları açmanın, devletin sunaklarını korumanın, felaketi ve hasarı yok etmenin ve Savaş Erdemi’ni tamamlamanın yöntemlerini sunar.”

22. Askeri Talimatlar II

“Adamların liderinin kesin zaferin Tao’suna ermesi gerektiğini duydum. Bunu yaparak başkalarını bir araya getirmenin, büyük ve kapsamlı olmanın, yazgıları birleştirmenin ve dünyaya dehşet saçmanın 12 önemli unsuru vardır:

“İlkine ‘bağlantılı ceza’ denir ve beş kişilik ekibin bütün üyelerinin suçtan aynı ölçüde sorumlu olduğu anlamına gelir.

“İkincisi ‘arazi sınırlamalarıdır’ ve sapkın güçleri durdurmak amacıyla yollardan geçişin engellenmesidir.

“Üçüncüsü ‘arabaları korumak’tır.¹⁵² Araba komutanlarının ve birlik liderlerinin birbirine bağlı olması, arabadaki üç komutan ve beş kişilik birliklerin birbirine bağlı olması anlamına gelir.

“Dördüncüsü, ‘açmak ve işlemek,¹⁵³ araziyi bölmek ve her adamın kendisine verilen görevi yaparken, konumunu savunurken ölmesi anlamına gelir.

“Beşincisi ‘sınır çekmek,’ sağ ve solun birbirini sınırlaması anlamına gelir. Düşmana karşı koymak için arabalardan bir duvar oluşturulur.¹⁵⁴

“Altıncısı, ‘belirgin emirler’ ön sıraların ilerlemeye odaklanması ve bu şekilde arka sıralardan ayrılması anlamına gelir. Böylece ilk göğe yükselen olmak için yarışamayacak¹⁵⁵ arka sıralar pozisyonlarından çıkmaz.

“Yedinci, ‘beş amblem’ amblemler aracılığıyla sıraların birbirinden ayrılması anlamına gelir. Böylece düzen bozulmaz.¹⁵⁶

“Sekizinci, ‘birlikleri korumak’ birliklerin bölünüp birleşerek

kendilerine verilen görevi yerine getirmesi anlamına gelir.

“Dokuzuncu ‘gonglar ve davullar’ onları zafere yöneltmek ve onları erdeme itmek anlamına gelir.

“Onuncu, ‘arabaları dizmek’, savaş düzenini sıkı tutmak anlamına gelir. Kalkanlarla mızrak¹⁵⁷ öne konmalı, atların gözlerine onları kör edecek at gözlükleri yerleştirilmelidir.

“On birinci, ‘ölüm savaşçıları’ savaş arabalarını sürmek için binlerce asker arasından bilge¹⁵⁸ ve yetenekli askerlerin seçilmesi anlamına gelir. İleri geri gider, savaş alanını bir uçtan diğerine dolaşır sıra dışı taktiklerle savaşır.

“On ikinci, ‘güçlü bölükler’ bayrakları¹⁵⁹ ayarlamak ve birlikleri korumak anlamına gelir. Bayraklar (bayraklardan verilen sinyalle iletilen emir) olmadan harekete geçmezler.

“Bu on iki madde başarıyla öğretildiğinde emirlere karşı çıkan hiç kimse affedilmeyecektir. Ordu güçsüzse bu emirlerle güçlenir. Hükümdar tanınmıyorsa onu onurlandırır. İnsanlar göç ederse bu emirler onları çeker. İnsanların sayısı belliyse onların yönetilmesini sağlar. Arazi genişse onun savunulmasını sağlar. Savaş arabalarını çıkarmaya, silahları kuşanmaya gerek kalmadan Göğün Altındaki Herkes’e hükmedebilirsin.

“Askerlerin beş belirleyici bağlılığı¹⁶⁰ vardır: Generalleri için ailelerini unuturlar; sınırı geçtiklerinde akrabalarını unuturlar; düşmanla yüzleştiklerinde kendilerini unuturlar; kendilerini ölmeye adadıklarında yaşarlar. Bıçağın acısına katlanmayı göze almış yüz adam düşman saflarını aşır kargaşa çıkarabilir. Bıçağın acısına katlanmayı göze almış bin adam düşman ordusunu dağıtır düşman generalini ele geçirebilir. Bıçağın acısına katlanmayı göze almış on bin adam Göğün altında dilediği gibi dolaşabilir.”

Kral Wu T'ai Kung Wang'a sordu: “Kısa zamanda¹⁶¹ adamlara görev dağıtmayı öğrenmek istiyorum.” Wang yanıt verdi: “Ödülleriniz dağlar, cezalarınız vadiler gibi olmalı. Üstün olan hata yapmaz, ondan sonra gelen hatalarını düzeltir.¹⁶² Şimdi, cezalandırılmak üzereyken cezalandırılmamayı talep eden olursa öldürülmeli. Ödül-

lendirilecekken ödüllendirilmemeyi isteyen öldürülmeli.¹⁶³

“Değişimlerini göz önünde bulundurarak bir ülkeye saldır.¹⁶⁴ Onların yoksulluğunu gözlemlemek için zenginliklerini göster. Hastalıkların görmek için yorgunluğunu göster. Hükümdar ahlaksız ve halk hastaysa saldırı için zemin hazır demektir.

“Genelde ordunu harekete geçireceğin zaman savaş açıp açmamaya karar vermeden önce hem sınırların içindeki hem sınırların dışındaki taktiksel güç dengesini [*ch'üan*] gözden geçirmelisin. Ordu hazır mı yoksa eksikleri var mı bilmelisin. Erzak fazla mı az mı bilmelisin. İlerlemek ve geri çekilmek için kullanılacak yolları belirlemelisin. Ancak ondan sonra kargaşa içinde olana saldırmak için ordunu harekete geçir ve alkesine girebileceğine emin ol.

“Eğer arazi geniş ama şehirler küçükse ilk önce araziyi ele geçirmelisin. Şehirler geniş ama arazi darsa önce şehirlere saldırmalısın. Ülke geniş ama nüfus azsa stratejik noktaları belirle. Arazi dar ama nüfus çoksa onlara yukarıdan bakabilmek için yüksek kuleler inşa et. Onların mallarını yok etme, ne de tarımdan elde ettiklerine el koy. Memurlara karşı haşmetli ol, insanların işlerini sabitle ve yoksulların rahatlamasını sağla. O zaman [Erdem]in Göğün altındaki her yere yayılır.

“Bugün savaşan devletler birbirlerine ve erdemli olana saldırıyorlar. Birliklerden bölüklere, bölüklerden orduya kimsenin ortak emirleri yok. İnsanların kafasının karışmasına yol açıyorlar; kibri ve abartıyı güçlendiriyorlar. Planları çelişkili, sürekli birbirleriyle çatışma içindeler, bu yüzden subaylar vakitlerini askerlerin işledikleri suçları araştırmakla geçiriyor. Bunlar zorluk ve yenilgi getirir. Güneş doğduktan sonra bile yol uzundur ve askerler kampa döndüklerinde hevesleri kırılmıştır. Ordu yaşlı, general aç gözlüdür. Maddi çıkar edinmek için savaştığından kolayca yenilebilir.

“General zayıf, kurallar esnek, insanların zihni karışık olduğunda onlara saldırılabilir. General güçlü, kurallar katı ama insanlar korkak olduğunda kuşatılabilirler. Genelde birini kuşattığında onlara ufak bir avantaj umudu sunmalısın, bu umutla gün be gün güçten düşerler.¹⁶⁵ Ardından savunmada olanlar her gün dağıtılan erzağı

azaltmak zorunda kalır ve sonunda hiç yiyecekleri kalmaz. Gece onlar kendi içlerinde savaşırken hepsi dehşete düşer. Eğer kitleler işlerini yapmazsa etkisizleşir.¹⁶⁶ Eğer oturup başkalarının onları kurtarmaya gelmesini beklerlerse savaş zamanı geldiğinde gergin olurlar ve iradelerini¹⁶⁷ ve şevklerini kaybederler. Şevkini kırmak orduyu yenmektir, planlarını bozmak devleti yenmektir.”

23. Ordu Talimatları I¹⁶⁸

“Silahlar uğursuz araçlardır. Çelişki bir Erdem karşıtıdır.¹⁶⁹ Her şeyin bir temeli olmalıdır. Bu yüzden gerçek bir kral karmaşa ve zalimlik içindekine saldırdığında, saldırısının temelinde cömertliği ve adaleti alır. Şimdi savaşan devletler sonra azametlerini sergiler, düşmanlarına karşı koyar ve birbirlerine karşı komplo kurarlar. Bu yüzden asla ordularını bırakmazlar.

“Ordu askeri gövde, sivilleri tohum olarak görür.¹⁷⁰ Askerleri dışı, sivilleri içi kılar. Her kim ki bu ikisini araştırır, zaferin ve yenilginin doğasını çözer. Sivil yarar sağlamanın ve zarar vermenin yoludur, güvenlik ve tehlike yaratmanın yoludur. Askere güçlü bir orduya sahip olmanın, saldıranın ve savunmanın yoludur.

“Her kim ki birleşir, zafer kazanacaktır,¹⁷¹ bölünmüş olan yenilmeye mahkumdur. Ordu düzeni sıkı olduğunda askerler sağlamdır; ön taraf dağınık değilse amaca ulaşılabilir.¹⁷² Generallerinden, düşmandan korktuklarından daha çok korkan askerlere sahip olan ordu zafer kazanır. Düşmandan, generallerinden korktuklarından daha çok korkan ordu yenilecektir. Bu yüzden kimin kazanıp kimin kaybedeceğini görmek için generalinle düşmanı karşılaştır. Düşman ve generalin, kantar ve denge gibidir. Eğer general dingin ve sessizse ordu düzenlidir; kaba ve acelecise ordu karışıktır.¹⁷³

“Birlikleri yollamak ve orduyu harekete geçirmenin standart emirleri vardır; safları hareket ettirmenin ve birlikleri hareket ettirmenin standart emirleri vardır. Safları önden arkaya doğru birbirinden

ayırmının uygunluğu ve geçerliliği vardır. Kaçan bir orduyu kovarken veya şehre ani saldırı yaparken standart emirler uygulanmaz. Eğer ön ve arka birbirine karışmışsa ordu bütünlüğünü yitirir. Eğer biri, sıralar arasında karmaşaya yol açarsa onun kellesini uçar.

“Standart ilerlemede düşmana doğru hareket edilir. Ayrıca içe odaklı düzenler vardır, dışa odaklı düzenler vardır, ayakta düzenler ve oturma düzenleri vardır. İçe odaklanmış düzenler merkezi koruma yollarını sunar, dışa odaklı düzenler dıştan gelen saldırılara hazır olmayı sağlar, ayakta düzenler ilerleme yöntemleridir ve oturur düzenler durma yöntemleridir.

“Karışık düzenler -bazı askerlerin ayakta olduğu, bazılarının oturduğu düzenler- ortada generalle, durumunun gereğine göre birbirileriyle etkileşim için kullanılan düzenlerdir. Oturan askerlerin silahları kılıç ve baltadır; ayakta askerlerin silahları kalkan ve mızraktır. General ortadadır.

“Düşmanı püskürtmekte ustalaşmış olan geleneksel savaş yöntemleri kullanılmalı, ardından onları kontrol etmek için sıra dışı savaş yöntemlerine geçmelidir. Kesin zaferin tekniği budur.

“Ceza için *fu* ve *yieh* baltalarını hazırla, ödül olarak kullanılan amblemleri ve bayrakları sergile. Erdem gösterenler ödüllendirilmeli, emirlere karşı gelenler cezalandırılmalı. Devletin korunması veya yok oluşu, askerlerin yaşamaları veya ölmeleri generalin davulun bage-tini tutan parmaklarının elindedir. Göğün altında ordulara hükmetmekte usta olanlar vardır ve kimse onları yenemez.

“Oklar uçuşmaya başlamadan uzun bıçaklar çarpışmadan ilk bağırarlara ‘tembel’, onların arkasından bağırarlara ‘sağlam’ ve sonra bağırarlara ‘gizemli’ denir. Tembel ve sağlam savaşın gövdesidir.”

24. Ordu Talimatları II¹⁷⁴

“Birlikler savunma amacıyla merkez kuvvetten ayrılıp ilerler. Sınır boyunca üç beş *li* mesafede gözlem mevkiileri kurarlar. Ordunun iler-

lediğini duyduklarında savunma hazırlıkları yapar çarpışmaya katılır ve devletin güvenliğini savunmak için her tür hareketi engellerler.

“İçeriden birlikler sınır devriyesi göreviyle dışarı çıkacakları zaman komutanlarının onlara bayrak, davul, balta ve zırh vermesini sağla. Harekete geçileceği gün her kim komutandan sınırı geçtikten sonra gelirse sınır görevine geç kalmakla ilgili yasalara karşı sorumlu olacaktır.

“Her asker için sınır görevi bir yıldır. Her kim zamanı dolmadan görev yerinden ayrılırsa askerden kaçınmakla ilgili yasalar uyarınca cezalandırılır. Eğer ailesi, çocukları, eşi bunu yapacağını biliyorlarsa, onlar da aynı suçtan yargılanır. Bilmiyorlarsa onları affet.

“Eğer bir asker komutanından bir gün sonra Büyük General’in kargâhına gelirse ailesi, eşi ve çocukları bu suçu paylaşır. Eğer bir asker görev yerini bırakıp bir günlüğüne evine dönerse ve ailesi, eşi, çocukları onu durdurmazsa veya rapor etmezse onunla aynı suçu paylaşır.

“Eğer askerler çarpışma esnasında komutanlarını kaybederse, eğer komutan çarpışma esnasında askerlerini terk edip kaçarsa, hepsinin kafasını uçur. Eğer ön saflardan bir subay askerlerini terk edip kaçarsa, onu yakalayıp askerlerini toplayan subay ödüllendirilir. Bu birliklerde erdemini ispatlamamış her kim varsa üç yıl sınır görevinde hizmet etmelidir.¹⁷⁵

“Eğer Üç Ordu büyük bir savaşa tutuşursa ve Büyük General ölürse düşmanla ölümüne savaşmayan beş yüzden ve daha fazla askeri içeren grupların subaylarının kafası uçurulmalıdır. Generalin yakınındaki, sağındaki ve solundaki onu korumakla yükümlü askerlerin kafası uçurulmalıdır. Kalan subaylar ve askerlere gelince askeri erdeme sahip olanların rütbesi bir derece düşürülmelidir. Askeri erdeme sahip olmayanlar üç yıl sınır görevine yollanmalıdır.

“Eğer beş kişilik birlik savaşta bir adamını kaybederse ya da savaşta birlik üyelerinden biri öldüğü halde birlik hiç düşman askeri öldürememişse, bütün birlik üyelerini cezalandır. Eğer düşman askeri öldürmüşlerse cezaları affolur.

“Ordunun avantajları ve dezavantajları devletin adında ve ağırlığında

yatar. Bugün birinin adı belirli bir askeri pozisyonu tutuyormuş gibi görünürken o kişi aslında evdeyse, o zaman o konum o kişinin varlığının ağırlığını, ev ise o kişinin adının kaydolmasının getireceği avantajları kazanmamış demektir. Birlikler orduyu oluşturmak için bir araya geldiklerinde ağırlığı olmayan boş bir ad olur. Devletin dışında düşmanları korkutamaz ve devletin içinde sınırları savunacak kadar güçlü değildir. Bu şekilde bir ordu yetersizleşir ve generalin azameti alınır.

“İnanıyorum ki, askerler birliklerini terk edip evlerine döndüklerinde aynı barakalardaki birliklerin diğer üyeleri ve subayları onlara ait olan erzağı aldıkları için cezalandırılmalıdır. Böylece biri ismen orduda olduğunda fazladan erzak tüketilmiş olur.¹⁷⁶ O zaman devletin kaynakları tükenir ve insan bulmak zorlaşır. Nasıl felaketten kaçılabilir?

“Bugün eğer eve dönmelerine kanunlar tarafından engel olunuyorsa ordu kaybolmaktan kurtulur ve bu ilk askeri zaferdir. Beş ve on kişilik birlikler savaşta askerlerin ve subayların birbirlerine yardım edecekleri şekilde bağlandıklarında bu, ikinci askeri zaferdir. Eğer general azametini göstermeyi başarır ve askerler onun emirlerini dinlerlerse, emirler güvenilir ve açık olursa, saldırı ve savunma aynı şekilde başarıyla yapılırsa bu üçüncü askeri zaferdir.

“Duydum ki, geçmişte orduyu yönetmekte ustalaşanlar gözlerini kırpmadan adamlarının yarısının kellesini uçurabilirlermiş.¹⁷⁷ Daha az iyi olanlar yüzde otuzunu, en kötü olanlarsa yüzde onunu öldürmeyi göze alabilirmiş. Ordusunun yarısını feda edebilenin azameti dört denizdeki herkesi etkiler. Ordusunun yüzde otuzunu feda edebilen feodal lordlara karşı kullanılabilir. Ordusunun yüzde onunu feda edebilen adamları arasında saygı görecektir. Bu yüzden emirlere uymayan yüz on bin asker, savaşan bin asker kadar iyi değildir. Savaşan bir asker, şevke gelmiş yüz asker kadar iyi değildir.

“Ödüller ay ve güneş gibi olduğunda, güvenilirlik dört mevsim gibi olduğunda, emirler *fu* ve *yüeh* baltaları gibi olduğunda ve düzenlemeler meşhur *Kan-chiang* kılıcı kadar keskin olduğunda emirlere uymayan birlikler ve subaylar duymadım!”

Huang
Shih-Kung'un
Üç Stratejisi

黃
石
公
孫
三
石
策

İçindekiler

İngilizceye Çevirenin Önsözü	113
I Üst Strateji	126
II Orta Strateji	136
III Alt Strateji	140

İngilizceye Çevirenin Önsözü

Üç Strateji'nin Kökeni

Genel kabul gören Çin gelenekleri, tarih içerisinde üç askeri metni -*Altı Gizli Öğreti*, *Huan Shih-Kung'un Üç Stratejisi* ve ezoterik *Yin Fu* (*Saklı Semboller*)- T'ai Kung olarak bilinen meşhur general, stratejist ve siyasi düşünür Chiang Shang'a atfeder. Pek çok tarihi Çin metninde olduğu gibi *Üç Strateji*'nin metninde de pek çok sorun vardır ve otantik olup olmadığı pek çok kez sorgulanmıştır. Ancak kitap -kitabın anlamlı zalimliğini hararetle reddeden Konfüçyüsçüler gibi- bazılarınun iddia ettiği üzere "değersiz bir taklit" olsaydı bile yine de tarihi, karmaşık içeriği ve önce Çinli, ilerleyen dönemlerdeyse Japon¹ askeri düşünürleri üzerindeki etkisi nedeniyle yine de ciddi bir şekilde incelenmesi gerekirdi. Bugünkü haliyle dil, içerik ve sunum metnin M. Ö. birinci yüzyıl² civarında yazıldığını göstermektedir ancak (aşağıda özetlenen) dört farklı görüş farklı yorumlar sunar.

Üç Strateji tarihi şöhretini Chang Liang'ın kısa ömürlü, baskıcı Ch'in hanedanlığını deviren karmaşa ve şiddet döneminde Han hanedanlığının otoritesini güçlendirmede kritik önem taşıyan başarıları sayesinde kazanmıştır. T'ai Kung dönemindeki belirsizlikten bugüne kadar gelişini kurgulamak mümkün olsa da metnin aniden ortaya çıkışı yarı-efsanevi Çin anlatılarını hatırlatır. Geleneksel bakışa göre *Üç Strateji*, Ulu Kişi'nin Shang hanedanlığının fethinin ardından Chi'in -Chou sınırındaki bir devlet- Kralı olduktan sonraki bildirilerinin bir kaydıdır. Buna bağlı olarak önceden planlanmadan yapılmış bireysel bildirimler -birbirinden bağımsız olarak kaydedilmiştir- toplanmış, elden geçirilmiş ve düzenlenmiştir. Bu görev Ch'i'nin resmi saray tarihçisi tarafından yapılmış olmalı. Çalışma sonraki kuşaklar tarafından büyük askeri değer taşınması nedeniyle korunur. Böyle olduğunu varsayılır çünkü T'ai Kung zaten *Altı Öğ-*

ret'i'yi hazırlamıştı ve ülkelere barış geldiğinde önceki metni geliştirmek ve ona ek metinler yazmak için çalışması mantıklıdır. Bu durum, malzemenin doğaçlamayı andıran yapısını ve içinde savaş alanında komuta ve taktikler gibi hayati önem taşıyan askeri konuların yer almamasını açıklar.

Kitap daha sonra kim olduğu bilinmeyen yaşlı bir adam tarafından meşhur ve güçlü olmasından on yıl önce Chang Liang'a verilir. *Shih chi'* de olayın kaydı mevcuttur.³

Bir keresinde Chang Liang Hsia-p'ei Köprüsü'nde iş olsun diye dolanıyordu, emekli bir askerin yoksul kıyafetleri içindeki yaşlı bir adamla karşılaştı. Yaşlı adam Chang'ın durduğu yere varınca bilerek ayakkabısını köprü'nün kenarından düşürdü. Chang'a bakıp şöyle emretti: "Genç adam, gidip ayakkabımı al." Chang Liang bu söze çok şaşkırdı ve adamı dövmek istedi ama adamın yaşı yüzünden bu dürtüyü bastırdı.

Chang köprü'nün altına gidip ayakkabıyı aldı. Döndüğünde yaşlı adam şöyle emretti: "Onu ayağıma geçir." Chang zaten inip ayakkabıyı getirmiş olduğundan resmi bir şekilde diz çöktü ve ayakkabıyı yaşlı adamın ayağına giydirdi. Ayakkabı ayağına oturduğunda yaşlı adam gülümsedi ve yürümeye başladı. Chang Liang çok şaşkındı ve yaşlı adama bakmayı sürdürdü. Yaşlı adam yüz metre kadar gittikten sonra geri döndü ve şöyle dedi: "Evlat, sana birşeyler öğretmek mümkün. Bugünden beş gün sonra, şafak vakti, benimle burada buluş." Chang Liang garip bir hisse kapıldı ama diz çöküp yaşlı adamın sözlerine rıza gösterdi.

Beş gün sonra, şafak vakti, Chang köprüye gitti. Ancak yaşlı adam çoktan gelmişti ve Chang'ı azarladı: "Yaşlı bir adamla buluşmana nasıl ondan geç varırsın?" Şöyle diyerek köprüden ayrıldı: "Beş gün sonra daha da erken bir saatte buluşacağız." Beş gün sonra ilk horozlar güneşin doğuşunu haber verirken Chang Liang köprüye gitti. Ancak yaşlı adam yine ondan önce varmıştı ve bir kere daha Chang'a öfkeleni: "Nasıl benden geç gelebilirsin?" Giderken şöyle bağırdı: "Beş gün sonra yine gel, daha da erken bir saatte!"

Beş gün sonra gecenin ancak yarısı geçmişken Chang Liang köprüye gitti. Kısa süre sonra yaşlı adam da köprüye geldi ve Chang'ı görünce memnun oldu. "Olması gereken bu," dedi. Ardından bir kitap çıkarıp devam etti: "Eğer bunu okursan kralların eğitmeni olabilirsin. Bugünden on yıl sonra zenginleşeceksin. On üç yıl sonra beni Chi ırmağının kuzey kıyısında göreceksin. Ku-ch'eng Dağı'nın dibindeki sarı kaya ben olacağım." Ardın-

dan tek kelime etmeden oradan ayrıldı ve bir daha hiç görülmedi. O sabah Chang Liang kitaba baktı ve T'ai Kung'un askeri stratejileri olduğunu keşfetti. O andan sonra kitaba olağanüstü bir yapıt gözüyle baktı, düzenli olarak onu çalıştı ve kitapta yazarları uygulamaya koydu.

Yaşlı adam, Ch'i'nin resmi tarihçisinin soyundan gelen biri olabilir, kuşaklardır kutsal öğretileri koruyan değerli bir ailenin mensubudur. Askeri tarihçi General Hsü P'ei-ken'e göre sarı kayanın (*huang shih*) yerini tarif ederken ispatladığı üzere bölgeyi tanıması bunun ispatıdır. Sarı Kaya, metne adını veren öge olur: *Sarı Kaya Dükünün Üç Stratejisi*.⁴ Adı çıkmış Ch'in tarafından ortadan kaldırılan son devletlerden biri Ch'i olduğundan Sarı Kaya Dükü'nün işkence gören hanedanlığı devirmeye yardımcı olmak istemesi anlaşılır bir durumdur. İmparatoru öldürme teşebbüsünden ötürü bütün imparatorlukta aranan genç bir kaçağa bu önemli strateji kitabını vermek buna uygun bir jesttir.

Üç Strateji'nin kökeniyle ilgili beş temel görüş mevcuttur, bunlardan ilki yukarıda bahsedilen ve metni doğrudan T'ai Kung'a bağlayan geleneksel görüştür. Birincinin bir versiyonu olan ikinci görüş metni T'ai Kung'un daha geç dönemlerde yaşayan takipçilerine atfeder. Bu görüşe göre ilk metin elden ele dolaşmış, yüzyıllar boyunca çeşitli kavramlar etrafında gelişmiş ve sonunda Ch'in öncesi dönemde kapsamlı bir şekilde elden geçirilmiştir. Bu teoriyle metnin dilinin ve içerdiği kavramların anakronik yapısı açıklanmış olur. Bahsi geçen görüş, *Üç Strateji*'nin Sun Tzu ve Wei Liao-tzu'yu etkilediğini, bazılarının iddia ettikleri gibi tam tersinin olmadığını savunur. Üçüncü görüşe göre Huang Shih-kung, T'ai Kung'un görüşlerini kağıda geçirmektense meşhur olaydan önce kitabı kendi yazmıştır. Bu teori metinde açıkça görülen Taocu görüşlere açıklama getirmiş olur. Tutucu akademisyenlerle özdeşleşen dördüncü görüş kitabın Wei-Chin döneminde veya daha sonra yazılmış bir taklit olduğunu iddia eder. Onlara göre metin sahtedir. Cheng Yüan gibi bazı araştırmacılar *Üç Strateji*'yi "Taoizm'den çalınmış boş sözler"⁵ olarak niteler ve onu işe yaramaz bir kitap ilan eder, başkalarıysa ki-

tabın vahşiliğine ve dilinin yontulmamışlığına saldırır.⁶

Çağdaş araştırmacılarından Hsü Pao-lin'in metindeki kavramlar, dil ve tarihi referanslara dayanarak ortaya attığı son görüş metnin Han hanedanlığının sonuna doğru yazıldığını ortaya koyar, Huang-Lao okulundan bir askeri strateji uzmanının metni kaleme almış olması mümkün görülmektedir.⁷ Buna ek olarak bu görüş Ssu-ma Ch'ien'in *Shih chi* biyografisinde⁸ anlatıldığı üzere Chang Liang'a verilen kitabın *Üç Strateji* değil *Altı Gizli Öğreti* -T'ai Kung'un Askeri Görüşleri- olduğunu savunur. (Bugün *Huang Shih-kung'un Üç Stratejisi* olarak bilinen kitap Sui⁹ hanedanlığında *Huang Shih-kung'un Kayıtları* olarak geçmektedir.) Böylece güçlü ailelerin kontrolü ele geçirmelerine yapılan göndermeler, Huang-Loa bağlantısı ve barış döneminde yönetim işlerine az odaklanması anlaşılabilir olur. Hsü'nün iddiaları yer yer zayıf kaçsa da aksini gösterecek arkeolojik kanıtlar olmadığından varsayımları genel olarak doğru kabul edilebilir ve böylece M. S. 0 yılındaki yazılış tarihiyle *Üç Strateji* gerçek askeri klasiklerin sonuncusu olarak tarihteki yerini alır.¹⁰

Temel İçerik ve Konu

Üç Strateji'nin tonu *Altı Gizli Öğreti*'den ve yazarın, imparatorluğu birleştirmek ve aydınlanmış bir hükümdarlık kurmak diye özetleyebileceğimiz büyük görev Han hanedanlığı döneminde zaten tamamlanmış olduğundan, alıntılar yaptığı diğer yapıtlardan çok daha az rahatsız edicidir. Her ne kadar önceki askeri stratejilerden pek çok görüşe *Üç Strateji* içinde yer verilmiş olsa da metnin odağı büyük ölçüde hükümet, askeri yönetim ve kontrol'dür. Güçlü olunan konuların değerlendirilmesiyle ilgili kısa bölüm haricinde metinde savaş stratejileri veya muharebe taktikleri eksiktir.¹¹ Bunun yerine metin hükümet kavramlarına, güçlerin yönetimine, halkın birleştirilmesine, yetenekli bir generalin sahip olması gereken özelliklere, sağlam bir temel inşa etmekte kullanılacak malzemelere, astların ve askerilerin nasıl motive edileceğine; ödüllerin ve cezaların dağıtımına, büyüklük gösterme yollarına -kritik önem taşıyan bir

kavramdı- ve sert ve yumuşak'ı dengelemeye yer verir.

Dört ana düşünce biçimi -farklılıkları azaltılmış ve bakış açıları birbirine yedirilmiş olarak- açıkça *Üç Strateji'*nin içinde vardır.¹² Yazarın, Hsü Pao-lin'in iddia ettiği gibi Huang-Lao düşüncesinin bir sentezini elde etmek için bilerek çaba harcıyıp harcamadığını tespit etmek için daha fazla araştırma yapılması gereklidir. Çağdaş araştırmacıların yaratıcılıklarını kullanarak bu metinde farklı düşünce biçimlerini birleştiren parçalar buluyor olmaları mümkündür. Genel olarak konuşmak gerekirse Konfüçyüsçülüğün temel kavramları -cömertlik, doğruluk, insani bir hükümet, halkın refahına önem verilmesi, Erdem'le yönetmek, Hak Eden'e görev verilmesi- bütün metin boyunca hissedilir. Orijinal Konfüçyüsçü bakışa ek olarak metinde rastlanan Legalistlerin savunduğu asal görüşler -devleti güçlendirmek, kanunların uygulanmasını sağlamak, cezaların ve ödüllerin dağıtılışını belirleyen katı kurallar olması- *Üç Strateji'*ye Konfüçyüs ve Mencius'un yapıtlarından çok Hsün-tzu'ya yaklaştırılan bir ton kazandırır. Taocu ruh -pasifi vurgulayan, uyumlu olmayı savunan, çatışmadan kaçınmayı ve hayatı korumayı öneren, Tao ve *Te* (erdem) ve savaşın şeytani doğası- kitabın içine işlemiş olsa da haklı savaşın ve düzenin gerçekliğine uyum sağlayacak şekilde değiştirilmiştir.

Önceki askeri stratejistlerin çalışmaları -özellikle *Wei Liao-tzu* ve *Altı Gizli Öğreti*- hükümetin nasıl idare edileceği, örgütlenme ve kontrol konularında esas kavramları sağlar. Birleştirilen Konfüçyüsçü ve Legalist düşüncelerin çoğunun, örneğin insanları ödül ve ceza yoluyla idare etmenin stratejistler arasında uzun bir geçmişi vardır. Bu kavramlardan bazılarının *Üç Strateji'*de zirveye ulaştıkları söylenir, ama bu durum aslında bakış açısına bağlıdır. Bu çalışma sıradan bir askeri idare metni olmanın ötesinde karışık bir felsefi altyapıya sahiptir ve bu nedenle daha fazla araştırılması gerekir. Çeşitli engeller nedeniyle bu tür ayrıntılı analizler bu konuda uzmanlaşmış monograflara bırakılmalıdır. Bu yüzden aşağıdaki giriş metni Huang Shih-kung'un dünyasına girmek isteyenlere sunulmuş kısa bir özetten başka bir şey olarak görülmemelidir.

Stratejilerin Hiyerarşisi

Şu anki haliyle metin geleneklere uygun şekilde birbirinden ayrılmış üç bölümden oluşmaktadır: Üst, Orta, Alt. Ne yazık ki bu tabirler iki ayrı şekilde yorumlanabilir: Kitaptaki konuları nedeniyle veya önem sıralamalarına bağlı olarak bu adları almış olabilirler. Kitabın içindeki yazardan çok yorumcuya ait olduğu anlaşılan bir paragraf kitaptaki her bölümün kendi ahlaki ve politik gerileme dönemine uygun ve gerekli olduğunu açıkça belirtmektedir.¹³ Yönetim şekilleri ve erdem seviyelerine göre bölümlerin hiyerarşik bir tanımlaması, beklendiği gibi bulunmamaktadır.

Bin yıl içinde Çinli entelektüeller tarihlerini hanedanların dönükülerine bölerek incelediler ve genel bir ahlaki çöküş çerçevesinde ele aldılar. Gerçek Bilge İmparatorlar dönemiyle başlayarak medeniyet daha karışık, yapay, sapkın bir hal aldı -insanların güç uğruna bilinçli olarak şeytaniliklerin peşinden koştıkları dönemde bu çöküş zirve noktasına ulaştı. Her felsefe okulu bu çöküşü kendine göre yorumladı, kendi işine yarayacak şekilde değerlendirdi. Aşırı derecede basitleştirilmiş haliyle Konfüçyüsçüler kültürün ve medeniyetin yaratılışını eski Bilge'lerin ve kahramanların başarısı olarak gördü; amaçları Erdem'in kök salacağı ve ahlakın hüküm süreceği bir toplum yaratmak ve bu toplumu korumaktı. Taocular, en önde gelen kişileri olan Lao-tzu ile Erdem kavramının yaratılışını ve medeniyetin insanı basitlikten, doğayla uyumdan ve doğallıktan uzaklaştıran zincirlerini kötiledi. Legalistler bu çöküşten çok farklı anlamlar çıkardı, onu gaddar önlemler almanın gerekliliğinin tartışmasız delili olarak gördü: Kanunun ve otoritelerin sivil düzeni koruyabilmeleri, devleti güçlendirebilmeleri ve hükümdarın güvenliğini garanti altına alabilmeleri için sert yaptırımlar gerekliydi.

İnsanoğlunun, her biri birbirinden gözle görülür ölçüde farklı hükümet biçimleri arasında geçiş yapması, bu hükümet biçimlerinin farklı erdemler ve politikalarla tanımlanmasıyla ilgili teorilerin doğrulanması olarak görüldü. Huang Shih-kung'daki her üç stratejiyi belirli hükümet biçimlerine yönelik yazılmış birer metin olarak gör-

mek fikri baştan çıkarıcıdır. Ancak elimizdeki metnin böyle bir iddiası yoktur ve “Üst Strateji” aslında Bilge’ler döneminde söz konusu olmayan bir tür mülk ve ödül dağıtımından söz ettiğinden metnin kronolojik olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Her çağda yeni yasalar yapılması gerektiğine inanan Legalistlerle uyum içinde olan Huang Shih-kung üç teorinin de ele aldıkları yozlaşmaları çözmek için gerekli olduğunu belirtir. Her bölüm hükümdara, hükümeti yönetmesi için işlevleri belirli teknikler sunar:

Bilgeler Cennet’in dünyadaki halidir ve bilge kişi öğretmenlerini geçmiş zamanlarda bulur. Bu yüzden *Üç Strateji* yozlaşma dönemi için yazılmıştır. “Üst Strateji” mülk ve ödül biçimlerini belirler, kötülük yapanlar ve değerli insanları birbirinden ayırır, başarının ve başarısızlığın sınırlarını belirler. “Orta Strateji”, Erdemler arasındaki farkları belirler ve güç dengesindeki (*ch’üan*) değişimi ortaya çıkarır. “Alt Strateji” Tao ve Erdem’i birbirinden ayırır, güvenliği ve tehlikeyi araştırır ve Saygın’lara zarar vermenin getireceği felaketleri gösterir.

Böylece eğer hükümdar Üst Strateji’yi baştan sona anlarsa, Saygın kişilerden yararlanıp düşmanlarını yenebilecektir. Orta Strateji’yi baştan sona anlarsa, generallerini kontrol edip halkını birleştirebilecektir. Eğer Alt Strateji’yi baştan sona anlarsa, verimin ve çöküşün kaynaklarını tespit edebilecek, devleti yönetmenin kurallarını kavrayacaktır. Eğer yardımcıları Orta Strateji’yi tam olarak anlarsa erdeme ulaşıp kendilerini koruyabilirler.

Yukarıdaki alıntıya rağmen kitap yakından incelendiğinde bu yorumun metindeki dayanaklarının sağlam olmadığını ortaya çıkar. Her ne kadar stratejilerin vurguladıkları konular arasında farklar olsa da özlerinde her üç bölüme de aynı temalar ve başlıklar hakimdir. Ana metnin çoğu birinci bölümdedir, diğer iki bölümse yeni konular sunar ve var olan konuları genişletir. Bunun nedeni metnin sonradan değiştirilmiş olması veya geçiş döneminde metnin bozulmuş ve sayfaların kaybolmuş olması olabilir. Bu tür metinsel dengesizlikler sıra dışıdır ama yazar sadece uzunluk açısından simetriye aldırmaaksızın düşüncelerini ifade etmiş de olabilir.

Hükümet Kavramları

Tarihi çöküş teorisini kabul ederek *Üç Strateji* kendini Erdem'in yüceltilmesine ve yozlaşma çağıyla baş etmek için saldırgan hükümet politikaları uygulanmasını vurgulayan bir programa adanmış oluyor. *Altı Gizli Öğreti* ve *Wu-tzu* ile bağlantılı olarak insanları des-telemenin, ittifak kurmanın ve halkın gönüllü desteğini kazanmanın önemini altını çiziyor.¹⁴ Onları ahlaki bir lider ve güçlü bir hükümet altında birleştirmeyi savunuyor. Çünkü en yüksek ideal Bilge Kral'dır, yazar özünde Konfüçyüsçülerin halkın maddi durumunu düzeltmeyi ve gönüllü desteklerini kazanmayı hedefleyen yöntemlerini savunuyor. Hükümdar ve general gerilimi ortadan kaldırmak, kötülüğü yok etmek ve refahı arttırmak için harekete geçmelidir. Bu amaç doğrultusunda vergileri ve zorunlu görevleri azaltıp kritik tarımsal mevsimleri etkilemekten kaçınmalı, istikrar ve huzuru korumalıdır. Çünkü iyi idare edilen, ideal şekilde yönetilen bir devlette, sivil hükümet bir tehditle veya askeri sorunlarla karşılaştığında vatandaşlarını harekete geçirebilir. Askeri gücün temelini askere alınan insanlar sağlar ve savunma yeteneği böylece güçlendirilir.

Otorite Kullanımı

Hem Üst hem Alt Stratejiler hükümdar, hükümetin kontrolünü kaybettiğinde ortaya çıkan problemleri tartışır. Kötüler bakanlıkların kontrolünü ve gücü ele geçirirse, çeşitli gruplar hükümet üzerinde söz sahibi olursa neler olacağını gösterir. *Üç Strateji* böyle durumların ortaya çıkmasını engellemek konusunda okuyucuyu uyarır, gücün hükümdarın elinde olması gerektiğini söyleyen Legalist görüşü destekler. Büyük ailelerin, hükümdarın akrabalarının ve güçlü askeri kişiliklerin gücü ele geçirmelerini engellemenin yolu Bilgelerden ve ödülü hak eden kişilerden doğru şekilde yararlanmaktır. (Bu noktada yapıt bireysel başarıların ve ahlaki değerlerin güvenilmez olduğunu söyleyen standart Legalist metinlerden ayrılır. Bu görüşün aksine, Mohistler ve Konfüçyüsçüler mükemmel bilgelerin örnek olarak kullanılmalarının önemini vurgular ve *Üç Strate-*

*ji'*nin yazarı Taocu görüşe uygun olarak bu politikayı değerlendirir.) İyiler'in değeri bilindiğinde ve yükselmeleri sağlandığında; kötüler ortadan kaldırılıp cezalandırıldıklarında gerçek, etkinlik ve cömert hükümet için doğru koşullar sağlanmış olur. İnsanlar saraya olumlu bir ışık altında bakabilir.

Askeri Hazırlık, Yönetim ve Uygulama

Yukarıda da bahsedildiği üzere, Taocu etki kitap boyunca hissedilir -Yol'un¹⁵ uygulanmasıyla gelen birleşmeden savaşın şeytani olduğu ve Taocuların doğal yaşama arzusu dediği şeyi yok ettiği yolundaki genel kabullenmeye kadar...¹⁶ Savaşın ulusun iyiliği için önemli olduğunu savunan *Altı Gizli Öğreti'*deki ve diğer askeri yapıtlardaki olumlu tavrın aksine *Üç Strateji'*de savaşın olumsuz ve karanlık tarafı vurgulanır. Ordu dizginlenmelidir ancak devleti korumak kaçınılmaz olarak gerekli olduğunda bu, medeniyetin ilkeleri korunarak yapılmalıdır, Taocu prensiplere uygun olarak hayat korunmalıdır. Tereddüt ve şüphe askeri konularda felaket getirdiğinden orduyu harekete geçirmeye karar verildiğinde bu karardan geri dönülmemelidir: "Bilge Kral orduyu kullanmaktan zevk almaz. Onu şiddet uygulayan sapkınları ve asileri cezalandırmakta kullanır. Silahlar uğursuz araçlardır ve Göğün Tao'su onları küçümser. Ancak kullanılmaları kaçınılmaz olduğunda, bu durum Göğün Tao'suyla uyumludur." Lao-tzu'nun meşhur cümlesi ("ordu uğursuz bir araçtır"¹⁷) *Üç Strateji'*de açıkça Huang-Lao'nun algısına uyum sağlayacak şekilde değiştirilmiştir.

Askeri hareketlerin temelindeki unsur her zaman insandır. Pek çok devlette halk yoksuldur ve hükümetten memnun değildir; gerçek hükümdar sıradan insanlara iyi bakar, onları besler, giydirir, dinlenmelerini sağlar ve onları devletine bağlar. Göçmenler hoş karşılanmalı, değerli ve yetenekli insanlara kapılar açılmalıdır. Onların gelişiyile ülke güçlenir ve hükümet politikalarının etkisi altına alındıklarında bütüne uyum sağlamaya zorlanırlar.

Halkı Motive Etmek

Üç Strateji yüzlerce yıllık motivasyon sorununu da tartışır ve dik-kati halka, bürokratlara, bakanlara, generallere, subaylara ve askerlere yönlendirir. Baskın karakterleri ve eğilimleri çerçevesinde yirmi tür bireyi tespit eder ve devletin yararına olacak şekilde her biri için farklı kullanım alanları önerir.¹⁸ Ancak istikrar ve refah hayati önem taşır çünkü güvenlik olmadan mutluluk imkansızdır ve refah olmadan hükümet gerekli inisiyatifleri kullanacak kaynaklardan yoksundur. Eğer insanlar kendilerini devlet için feda ederlerse uygun şekilde ödüllendirileceklerini bilmelidir. Eğer bu amaç uğruna ölü-müne savaşırlarsa, maddi manevi ödül vaatleriyle motive edil-melidirler.¹⁹

İnisiyatiflerin doğası ve biçimi bireylere göre belirlenmelidir çünkü insanların değerleri ve ihtiyaçları farklıdır. Örneğin pek çokları büyük kârlar peşinde koşsalar da saf ve yozlaştırılmaz olanlar şan, şeref ve rütbe gibi şeylerle motive olur. Saygı ve maddi kazan-cın doğru şekilde birleşmesi sağlanmalı ve uygulamaya konulmalı-dır. Cömertlik yoluyla ittifaklar kurulmalı, önceden tartışılan aydınlanmış hükümet politikaları uygulanmalı ve insanların sadece vücutlarının değil, beyinlerinin de isteyerek veya zorla mülk ve ülke kanunlarına boyun eğmesi sağlanmalıdır. Ondan sonra herkes ka-rakteri ve arzuları kullanılarak çekilebilir, belirli bir amaç uğruna kullanılabilir. Ancak sadece Erdem, değerli insanları çeker; bu yüz-den hükümdar ve komutan kendilerini sürekli kontrol altında tut-malıdır.

Askeri Kavramlar ve Taktikler

Her ne kadar Huang Shih-kung hükümetle ilgili problemlere odaklansa da *Üç Strateji*'deki pek çok askeri kavram ilgiyi hak eder: Generallik, hızlı davranma, otorite, uyum ile denge ve yumuşak ile sert.

İlkbahar ve Sonbahar döneminden itibaren başkomutanlara sa-dece taktiksel komuta değil, ordunun ve orduyla alâkalı her şeyin,

örneğin orduyla bağlantılı sivillerin komutası da verilmiştir. Birkaç istisna haricinde siviller için konuşulan kurallar ordu için de geçerlidir. General görevi devraldıktan sonra otoritesi sorgulanmamalıdır. Gücünün ve sorumluluklarının büyüklüğü nedeniyle ancak bilge, kararlı ve yetenekli bir adam bu görevi üstlenebilir. Duygusal açıdan kontrollü olmalı, hiçbir zaman verdiği kararlardan şüpheye düşmemelidir. Dahası önerilere ve eleştirilere açık olmalı ama otoritesinin sorgulanmasına izin vermemelidir. Haksız yere öfkelenmemeli ve öfkelenildiğinde suçluları uygun şekilde cezalandırmalıdır.

“Sertliktense çeviklik” fikrini ortaya atan Sun Tzu’dur ve *Üç Strateji* hızı ve kararlılığı vurgulamaya devam eder: “Çarpışma esen bir rüzgâr gibi olmalıdır. Saldırıları akan bir ırmak gibi olmalıdır.” Şüpheye düşmeye, kararları sorgulamaya, ruhlara danışmaya veya ordunun bağlılığını riske atacak ve eylemleri geciktirecek başka herhangi bir şeye izin verilemez.

Kadim çağlarda da bugün olduğu gibi otorite *imgesi* gerçek otoritenin kaynağıydı ve çoğunlukla adamları kontrol etmenin temelinde yatıyordu. Belki de en iyi şekilde “muhteşemlik” olarak tercüme edilebilecek *Wei*, çoğunlukla bir karakterin, bir otorite figürünün aurası için kullanılır. Konfüçyüs’e göre *wei* bir imgedir; zırhını giydiğinde, doğruluğun adamının bıraktığı izlenimdir. Bir generalin gücünün en uç noktasıdır; bir imparatorun uzaktan imparatorluğun her yanını titretmesinin yoludur.

Legalistler ve askeri düşünürler bilinçli olarak bu muhteşemliği geliştirmenin yollarını arar çünkü insanları idare etmekte ve düşmanı korkutup kaçırmakta kritik bir rol oynar. O olmadan general kifayetsizleşir çünkü adamlarının desteğini kaybeder ve emirleri ya görmezden gelinir ya da hakarete uğrar.

Hükümet gücünün ve eylem gücünün temelinde bireysel güç ve ödül-ceza sisteminin kontrolü yatar. Ödül-ceza sisteminin en katı şekliyle uygulanması Legalist düşünceyle özdeşleştirilse de askeri düşünürler bile onların önemini kabul eder. Güvenilirlikleri konusunda en ufak bir şüphe kalmadığında komutanın azameti, muhte-

şemliği yerleşmiş olur. "Ordu ödülleri biçimi, cezalarıysa özü olarak görür."

Generalin ve hükümdarın muhteşemliğinin ikinci parçası emirleri ve komutları ustaca kullanmasıdır. Emirler asla hafife alınmamalıdır, kanunlar asla lağvedilmemelidir; aksi takdirde güçleri ve etkileri kaybolur. Generalin korkusuzluğu, emirlerinin kabul edilip uygulanmasına ve emirlerin uygulanması adamlarının ondan korkmalarına, ona saygı duymalarına ve sadık olmalarına bağlıdır. Bu ilişkiyi korumak için her tür önlemin alınması gerektiği aşikârdır çünkü bir kere şüphe tohumları atıldı mı otoritenin çökmesi kaçınılmazdır.

Üst Strateji'nin girişindeki bölümlerden biri, eski bir askeri metinden alınan paragrafı genişletir: "Yumuşak, sert'i kontrol edebilir, zayıf, güçlüyü kontrol edebilir." Belki yazar okuyucuyu şaşırtmak istemiştir çünkü Taocu görüşü sunarak zaferin sırrının sertlikte ve güç'te yattığını savunan askeri görüşü küçümsemiş olur. Yumuşak'ın sert'i fethedebileceğini kabul etmek Lao-tzu'yu -pek çok dizisinde bu kavram ileri sürülmüştür-²⁰ dikkat çekmemek için pasif olmanın, zayıf görünmenin doğru olduğunu düşünmeye iter. Huang Shih-kung bu düşünceleri geliştirip askeri çerçeveye yerleştirmiştir. Ancak yumuşaklığın veya zayıflığın gücünü kabullenmek yerine sert'in ve güçlünün de kullanılmasını savunur -her birinin kullanılmasını gerektiren koşullar farklıdır. Bu tür bir bilinçli güç kullanımı Huang Shih-kung'un bakış açısına göre Göğün Tao'suyla uyumludur ve zor koşullar dâhilinde devleti idare etmek için gereklidir.

Sonraki bölümlerden birinde *Askeri Metinler*'in Huang Shih-kung'un bakış açısının temelinde yattığı ve dört elementin -yumuşak, sert, zayıflık, güç- dördünün de uygun şekilde kullanılmaları gerektiği belirtilir. Bir uca ya da diğerine gitmek dengesiz durumlar ortaya çıkmasına neden olur ve devlet kötü duruma düşer. Buna bağlı olarak Erdem -yumuşak olarak ifade edilir-²¹ uygulanmalı ama devletin savaşmaya hazır güçlü bir ordusu da olmalıdır. Yorumculardan bazıları, örneğin Ming hanedanından Liu Yin aldatma ve

kandırmaca ihtimallerine dikkati çeker -yumuşaklığın işe yaramadığı yerde sertlik kullanılır veya tam tersi.²² Ancak *Üç Strateji*'de bu konu genişletilmez ve kitabın Huang-Lao okulundan biri tarafından üretildiğinin tartışmasız delili olarak bu bölümlerden bahseden analizciler aşırı yoruma kaçıyor olabilir. Taocu düşüncenin askeri düşünceyle ilişkisi uzun zaman öncesine dayanır -Sun Tzu'ya kadar uzanır- ve bu gözlemlerin dile getirilmesi illa ki bu iddianın ispatı olarak kabul edilemez.

I ÜST STRATEJİ

Başkomutanın¹ yöntemi cesur olanların zihinlerini kazanmaya, erdem gösterenleri ödüllendirip onlara maaş bağlamaya ve iradesinin kitlelere işlemesini sağlamaya yöneliktir. Kitlelerle aynı şeyleri arzularsa, yapamayacağı hiçbir şey yoktur. Kitlelerle aynı şeylerden rahatsız olursa, geri çeviremeyeceği şey yoktur. Devleti yönetmek ve ailenin güvenliğini sağlamak insanları kazanma meselesidir. Bütün canlılar² hırslarını hayata geçirmek ister.

Askeri Metinler' de³ şöyle der: "Yumuşak sert'i kontrol edebilir, zayıf, güçlüyü kontrol edebilir."⁴ Yumuşak denilen Erdem'dir. Sert, eşkıyalardır.⁵ Zayıf, halkın yardım edeceği şeydir, güçlü olansa içerenlerin saldıracağı şey. Yumuşak'ın içine işlediği durumlar vardır, sert'in uygulandığı durumlar vardır; zayıf'ın işe yaradığı durumlar vardır ve güçlü'nün güçlendirdiği durumlar vardır. Bu dördünü birleştir ve uygun şekilde kontrol et.

Ne başlangıç ne de son ufukta görünmüyorsa kimse ne olacağını bilemez. Gök ve Yer ruhanidir ve aydınlanmıştır, herşey değişir ve dönüşür. Onun değişimleri ve hareketleri de sabit olmamalıdır. Düşmana tepki olarak değişmeli ve dönüşmelidir. Olayları o başlatmaz,⁶ düşman harekete geçtiğinde tereddüt etmeden takip eder. Böylece yenilmez stratejiler ve kontrol yöntemleri kurgulayabilir, Göğün muhteşemliğini korur, sekiz yöne sükunet ve düzen getirir, Dokuz Barbarı alt eder. Böyle bir stratejist imparator için iyi bir öğretmen veya gerçek bir kraldır.

Herkes güce göz diker ama göze çarpmadan hareket edebilenlerin sayısı azdır. Eğer biri göze çarpmadan hareket edebilirse hayatta kalmayı başarır. Bilge kişi, en ufak değişime tepki verebilmek için gücünü korur. Eğer onu serbest bırakırsa, güç Dört Deniz'e dağılır. Eğer onu toplamaya kalkarsa bir bardak bile etmez. Ama bir evi olmazsa onda boğulabilir. Onu korur, ama şehir duvarları olmaksızın. Onu göğsünde saklarsa düşman devletler boyun eğer.

Askeri Metinler şöyle der: “Eğer kişi hem yumuşak hem sert olmayı başarırsa devleti ihtişama kavuşur! Eğer kişi zayıf ve güçlü olmayı başarırsa devleti inanılmaz meşhur olur! Eğer sadece yumuşak ve sadece zayıf olursa devleti kaçınılmaz olarak sonunda çöküşe geçer. Eğer sadece sert ve sadece güçlü olursa devleti sonunda yok edilir.”

Yol [Tao] hak eden kişilere ve halka güvenerek devleti yönetmektir. Eğer hak eden kişilere karnın ve kalbinmiş gibi davranırsan ve halkı dört uzvun gibi kullanırsan bütün planların başarıya ulaşır. Eğer aldığın önlemler dört uzvun gibi uyumlu olursa veya kemiklerin birleştikleri eklemler gibi hareket ederse buna Göğün Taosu denir. Böyle bir yetenekte boşluk yoktur.

Ordunun ve devletin özü halkın zihnini araştırmakta ve bunu hükümetin yüzlerce görevine uygulamaktadır.

Tehlikede olanlara barış getir. Korkanlara huzur ver. İsyan edenleri geri çağır. Acı çekenlere karşı merhametli ol. Yasal sorunları olanların sorunlarını araştır. Yoksulları dinle. Güçlüleri bastır. Düşmanı yok et. Aç gözlüleri yoksullaştır. Arzuları olanları kullan. Korkakları teselli et. Stratejistleri yanına topla. Katilleri yargıla. Hakaret edenlere dikkat et.⁷ Asileri ortadan kaldır. Kasti suç işleyenleri boğ. Kibirliyi ez. Seninle ittifak kuranları yanına çağır. Sana boyun eğenlere hayat bahşet. Teslim olanları serbest bırak.

Stratejik bir pozisyona kavuşursan, onu savun. Tehlikeli bir duruma düşersen, tehlikenin önünü kesmek için savaş. Zor bir arazide yol almayı seçersen kamp kur ve kamplarını savun. Şehri kuşatırsan generalleri kontrol altına almak için dışarıyla bütün bağlantısını kes. Bir toprağı ele geçirirsen subaylara ödül olarak dağıtmak üzere onu böl. Zenginlikler ele geçirirsen onları askerlere dağıt.

Düşman harekete geçtiğinde onu izle; yaklaştığında onu karşılamak için hazırlan. Düşman güçlüyse savunmaya geç, düşman iyi dinlenmişse onu rahat bırak.⁸ Düşman sana hakaret ediyorsa *ch'i* sinin azalmasını bekle. Düşman patlamak üzereyse onu sakinleştir. Düşman isyan ediyorsa ona adil davran. Eğer düşman içtense onu

yönlendir ve sapkın liderini terk etmeye ikna et.

[Düşmanın eylemlerine]⁹ göre davran ve onu bastır. Onu yok etmek için gücün stratejik yapılandırmasına [*shih*] güven. Yalanlar yay ve onu hata yapmakla suçla.¹⁰ Hata yaptığında bu hataları yakalamak için bir ağ kur.¹¹

Bir şey kazandığında onu kendine saklama. Bir şehri ele geçirirsen onu çok uzun süre elinde tutma. Eğer yeni bir yönetici ilan edersen devlet sunağına dokunma. Böylece eylemleri sen yaparken bundan subaylarının çıkarı olur. Kişi gerçek kârın nerede yattığını nereden bilir? Onlar feodal lordlar olur, sen imparator olursun. Şehirleri kendilerini savunacak şekilde düzenle, subayların uygun konumlar elde etmelerini sağla.

Yüzyıllar boyunca hükümdarlar uygun törenlerle ataları anmayı sağladı ama çok azı insanlara hak ettikleri gibi davrandı. Atalarına haklarını verenler iyi aile bağları kurar, ama insanlara hak ettikleri gibi davrananlara hükümdar gibi davranılır. İnsanlara hak ettikleri gibi davranmak demek tarıma odaklanmak demektir, hasat mevsiminde insanları rahatsız etmemek demektir. Vergileri ve zorunlu ödemeleri en aza indirmek, insanları servetlerinden etmemek demektir. Eğer zorunlu hizmetleri azaltırsan, insanları aşırı çalıştırmazsan o zaman devlet refaha kavuşur ve aileler orada yaşamaktan zevk alır. Ancak ondan sonra onları kontrol edecek ve yönetecek subaylar seçmelisin.

Şimdi, “subay” terimiyle tanımlanan kişiler karakterli ve değerli insanlardır. Bu yüzden “karakterli ve kıymetli adamları alırsan, o devlet yoksullaşır” denir. Bu kıymetli adamlar devletin gövdesidir. Halk ise kökleridir. Gövde yerindeyse ve kökler güvendeseyse insanlar hükümetin eylemlerine içerlemez.

Orduyu kullanmanın özünde uygun davranış biçimleri [*li*] ve cömert maaş vermek yatar. Mülk hakları korunduğunda bilge subaylar orduya katılır. Maaşlar cömert olduğunda doğru yolda savaşan subaylar ölümü hafife alır. Böylece hak edenlere yüksek maaşlar vererek masrafları artırmış olmazsın ve beceriklileri ödüllendirmekte

üşengeçlik etmemelisin. Ancak o zaman astların güçlenir ve birleşir ve düşman devletin gücü azalır.

İnsanları kullanmanın Yol'u onları rütbelerle onurlandırmak ve dünyevi malzemelerle ödüllendirmektir. Ancak o zaman subaylar sana boyun eğer. Uygun davranış kurallarına [li] uyduğunda onları doğrulukla harekete geçirmiş olursun ve subaylar gerektiğinde devlet için ölür.

Orduyu idare edenler subaylarla ve askerlerle aynı zevkleri ve tavırları¹² paylaşmalı ve hem barışta hem savaşta onlarla yüzleşebilmeli. Ancak o zaman düşmana saldırılabilir. Böylece ordu tam bir zafere ulaşır ve düşman tamamen yok edilir. Kadim çağlardan, orduyu olağanüstü generallerin idare ettiği dönemden kalma bir olay anlatılır. Subaylardan birine bir fıçı tatlı şarap ikram edilmiş. General şarabı ırmağa döktürmüş ve ırmaktan aktığı sırada adamlarıyla birlikte kadehlerini doldurup içmişler. Bir fıçı şarabın ırmak dolusu suya şarap tadı kazandırmayacağı açıktır ama üç ordunun subayları ölümüne savaşmaya gönüllüymüş çünkü tat onların kalplerine ulaşmış.¹³

Askeri Metinler şöyle der: "Ordunun kuyuları tamamlanmadan general susuzluktan bahsetmez. Kamp alanının güvenliği sağlanmadan general yorgunluktan bahsetmez. Ordunun ocaklarının altı yanmadan general açlıktan bahsetmez. Kışın kürklü elbise giymez, yazın yelpaze kullanmaz, yağmurda şemsiyenin altına girmez.¹⁴ Bunlar uygun davranan bir generalin davranışlarıdır.

Barış zamanı da orduyladır, savaş zamanı da orduyladır. Böylece ordu kaba kuvvet kullanılarak parçalanamaz. Askerler zora koşulabilir ama yıpratılamaz. Hayırseverliğiyle onları bir araya toplar, planlarıyla onları birleştirir. Böylece, cömertliğe yatırım yaparsan bir ekip on bin biçebilirsin.

Askeri Metinler şöyle der: "Generalin muhteşemliği emirlerinde ve komutlarındadır. Tam bir zaferin temeli askeri idaredir. Subayların savaşı hafife almalarının altında komutların kullanılışı yatar." Böylece general asla bir emri geri almaz. Ödüller ve cezalar Cennet

ve Cehennem kadar kesin olmalıdır. Ancak o zaman general onları uygulayabilir. Subaylar ve askerler emirlere uyduklarında ordu sınırını geçebilir.

Orduyu her kim birleştirirse stratejik güce [*shih*] sahip olur. Bu kişi generaldir. Zaferi kazanan ve düşmanı yenense kitlelerdir. Huzursuz bir general orduyu yönetmekte kullanılamaz, asi kalabalıklar düşmana saldırmak için kullanılamaz. Eğer böyle bir general şehre saldırırsa şehir ele geçirilemez, böyle bir ordu şehri kuşatırsa o şehir düşmez. Eğer ikisi de başarısız olursa o zaman ordu güçten düşer. Ordu güçten düşerse general yalnız kalır ve kitleler isyan eder. Savunma hattına çekilirlerse güvende olmazlar, savaşmaya kalkarlarsa dönüp kaçarlar. Onlara “yaşlı ordu” diye hitap edilir.

Birlikler “yaşlandığında” generalin muhteşemliği etkili olamaz. General muhteşemlikten yoksunsa subaylar ve birlikler cezalara aldırılmaz. Cezalara aldırmadıklarında beş kişilik birliklerin kontrolü kaybedilir. Ordu beşli birlikleri kaybettiğinde subaylar ve askerler görev yerlerini bırakıp kaçar. Düşman bu durumdan yararlanmanın yolunu bulduğunda ordu ortadan kaldırılır.

Askeri Metinler şöyle der: “Örnek bir general, orduyu yönetirken adamlarına kendisine davranılmasını istediği gibi davranır. Nezaketini yayar ve cömertliğini gösterir, subaylarının gücü her gün yenilenir. Savaşta yükselen rüzgârlar gibi olurlar, saldırıları engellenen bir ırmağın birden serbest bırakılması gibi güçlü olur.”¹⁵ Böyle ordumuz görülür ama engellenemez. Dizginlenebilir ama ele geçirilemez. Eğer insanları şahsen yönetirsen askerlerin Göğün altında daha cesur olur.

Askeri Metinler şöyle der: “Ordu ödülleri biçimi, cezalarıysa özü olarak görür.” Ödüller ve cezalar açık olduğunda generalin muhteşemliği etkili olur. Düzgün subaylar kazanıldığında subaylar ve askerler generalin emirlerine boyun eğer. Sorumluluk verilen kişiler bunu hak eden kişiler olduğunda o devletten korkulur.

Askeri Metinler şöyle der: “(Görevlerini) Hakkıyla elde eden kişiler yola çıktığında hiçbir düşman önlerinde duramaz.” Böylece su-

baylara boyun eğilir ama subaylar yine de kibirli davranmaz.¹⁶ Generaller memnun edilir ve rahatsız edilmez. Planlar karışık olabilir ama onlardan şüpheye düşülmez. Subaylar kibirli olduğunda astları onları dinlemez. General sorunlu olduğunda yardımcıları ve askerleri birbirine güvenmez. Planlardan şüpheye düşüldüğünde düşmanın güveni artar. Kişi bu koşullar altında saldırıya geçerse sonuç kargaşa olur.

Devletin kaderi generalin ellerindedir. Orduyu kontrol etmeyi başarırorsa devlet güvende ve huzurlu olur.

Askeri Metinler şöyle der: "Generalin ruhu saf olmalı, sessiz kalmasını bilmeli, sakın olmasını bilmeli, kontrollü olmasını bilmeli, adamları orduya çekmeyi ve yönetmeyi bilmeli, öğütleri seçmeyi ve kabul etmeyi bilmeli, devletin geleneklerini bilmeli, dağların ve ırmağların haritasını yapmayı bilmeli, zorlukları yenmeyi bilmeli ve askeri otoriteyi [ch'üan] koruyabilmeli."

Cömert olanın ve Saygın olanın bilgeliği, Bilge'lerin planları ve düşünceleri, odun taşıyıcıların kelimeleri, saray tartışmaları ve yükselme ve çöküş meseleleri -general tüm bunları duymalıdır.

Eğer general susuzluk çekermiş gibi subaylarını dinlerse planları takip edilir. Ama general kimsenin öğüdünü dinlemezse cesur askerler gider. Eğer planlar takip edilmezse stratejistler ayaklanır. İyiye ve kötüye aynı şekilde muamele edilirse erdemli subaylar bıkar. General sadece kendine güvenirse yardımcıları sorumluluk almak nedir bilmez. Eğer böbürlenirse yardımcılarının çok az marifeti olur. İftiralara inanırsa halkın kalbini kaybeder. Aç gözlü olursa ihanetin önüne geçemez. Eğer kadınlarla meşgul olursa subayları ve askerleri ahlaksız olur. General bu zaafardan bir tekine bile sahipse kitleler onu takip etmez. Eğer ikisine sahipse ordu düzensiz olur, üçüne sahipse yardımcıları onu terk eder, dördüne sahipse devletin felaketle karşılaşması kaçınılmazdır.

Askeri Metinler şöyle der: "Generalin planları için gizlilik gereklidir. Subaylar ve askerler birlik ister. Düşmana saldırmak için çeviklik gerekir." Generalin planları gizliyse hain güdüler bastırılır.

Subaylar ve askerler birleştğinde ordunun kalbi bir bütün olur. Düşmana yapılan saldırı çevik olduğunda düşmanın hazırlanacak zamanı olmaz. Ordu bu üçüne sahip olduğunda planları çalınamaz.

Eğer generalin planları dışarı sızarsa ordu stratejik güç pozisyonunu [shih] koruyamaz. Düşman ajanları iç işlerini görürlerse felaket ordunun üstüne çöker ve bu felaketin önüne geçilemez. Karargâha servet getirilirse kötülük peşindekiler karargâha dolur.¹⁷ Bu üçü generalin başına gelirse ordu kaçınılmaz olarak yenilir.

Eğer general eylemlerini düzgün şekilde açıklayamazsa subaylar ve askerler dehşete düşer. General orduyu düşüncesizce harekete geçirirse etkili olamaz. Öfkesini masumlara yansıtırsa bütün ordu korkar. *Askeri Metinler*'in dediği gibi: "Düşünce ve cesaret generalin erdemleridir, hareket ve öfke generalin araçlarıdır." Bu dördü generalin açık kurallarıdır.

Askeri Metinler şöyle der: "Eğer ordu gerekli maddi destekten yoksunsa subaylar gelmez. Eğer ordu cömert ödüllere yoksunsa subaylar (kendilerini adanmış olarak) savaşa gitmez."

Askeri Metinler şöyle der: "Güzel yem iyi balık getirir. Cömert ödül cesur subayları getirir."¹⁸ Böylece subaylar, mülk kanunlarıyla devlete çekilir ve ödüller için ölürlür. Eğer onları, çekici bulacakları şeylerle çağırırsan ve ne uğruna öleceklerini gösterirsen çağırduğun kişiler gelir. Onlara saygılı davranır ve sonradan bunu yaptığına pişman olduğunu gösterirsen seninle kalmazlar. Onları önce ödüllendirir, sonra ödüllendirdiğin için pişman olursan subaylar senin emirlerine uymaz. Eğer mülk ve ödül dağıtmaya özen gösterirsen subaylar ölümüne birbirleriyle yarışır.

Askeri Metinler şöyle der: "Ordusunu harekete geçirmeye hazırlanan bir devlet ilk önce cömert ödüller belirler. Saldırmaya ve başka bir devleti ele geçirmeye hazırlanan devlet halkı beslemeye odaklanır." Az kişiyle çok kişiyi ele geçirmek cömertlik meselesidir. Güçlüyle zayıfı ele geçirmek halk meselesidir. Bu yüzden iyi bir general subaylarını beslerken onlara kendinden farklı davranmaz. Böylece tek vücutmuş gibi Üç Ordu'yu yönetir ve zaferi tamamlanır.

Askeri Metinler şöyle der: “Orduyu kullanmanın anahtarı önce düşmanın durumunu araştırmaktır. Tahıl ambarlarına ve silah depolarına bak, erzak stoklarını kestirmeye çalış, güçlü ve zayıf noktalarını tahmin etmeyi dene, doğal avantajlarını tespit et ve boşluklarını yakala.” Eğer devlet savaşan bir ordusu olmadığı halde tahıl transfer ediyorsa bir yerlerde boşluk var demektir. Halka yanlış muamele edilirse yoksullaşır.

Bin *li*'lik mesafeye yiyecek transfer ediyorsa subayların aç bir görüntüsü olur. Yemek yemeden önce odun ve çimen toplamaları gerekiyorsa ordunun geceyi geçirecek kadar yiyeceği yok demektir. Buna göre eğer biri erzakları bin *li* öteye aktarıyorsa bir yıllık yiyeceği eksik demektir. İki bin *li* öteye aktarıyorsa iki yıllık yiyeceği eksik demektir. Üç bin *li*, üç yıllık yiyeceği eksik demektir. Buna boş devlet denir. Devlet boşaldığında halk yoksullaşır. Halk yoksullaştığında hükümetle insanların arası bozulur. Buna “kaçınılmaz çöküş” denir.

Askeri Metinler şöyle der: “Hükümdarın eylemleri zalimlik derecesinde şiddet dolu olduğunda yardımcıları sert önlemler almaktan çekinmez. Vergilerde aşırıya kaçıldığında, halka sınırsız baskı yapıldığında, cezaların sonu gelmediğinde insanlar birbirini yaralayıp birbirinden çalar. Buna ‘kayıp devlet’ denir.”

Askeri Metinler şöyle der: “Eğer yönetimdeki subaylar gruplaşırlarsa ve klikler oluştururlarsa her biri kendi tanıdıklarının yanına çekilir. Devletkötülerin ve yozlaşmışların eline düşer, cömert ve kıymetli kişiler hakarete uğrar. Subaylar devlete sırtlarını dönüp kişisel çıkarları peşinde koşar, eşit rütbedeki insanlar birbirlerini kötüler; buna ‘kargaşa kaynağı’ denir.”

Askeri Metinler şöyle der: “Güçlü klanlar kötülük için bir araya geldiğinde, rütbesi olmayan insanlar onurlandırıldığında ve onların muhteşemliğinden etkilenmeyen kimse olmadığında; bu tür eylemler çoğaldığında ve birbirine girdiğinde -halkın cömertliğiyle elde edilen- bir erdem imgesi yaratılır ve halk subaylara ait otoriteyi [*ch'üan*] onlardan alır. Subaylar altlarındaki insanlara hakaret etti-

ğinde ve devlette herkes birbirini sırtından bıçakladığında, bakanlar saklanıp sessiz kaldığında buna 'kargaşanın kök salması' denir."

Askeri Metinler şöyle der: "Kuşaklar kuşaklar ardına haince davranır ve bölge ofislerini çalar. Saldırırken ve geri çekilirken sadece işlerine geldiği gibi davranırlar ve belgelerde sahtecilik yapıp hükümdarı tehlikeye atarlar. Onlara 'hain olanlar' denir."

Askeri Metinler şöyle der: "Subayların sayısı çok halkın sayısı az olduğunda, onurlu ve aşağılık olan kişiler arasında ayırım olmadığında, güçlü ve zayıf birbirine hakaret ettiğinde ve kimse yasakları kontrol edip kanunların uygulanmasını sağlamadığında, tüm bunlar hükümdarı etkiler ve devlet kötü kaderin kollarına düşer."

Askeri Metinler şöyle der: "Hükümdar iyiyi iyi olarak görür ama ilerletmezse, kötüyü kötü olarak görür ama kovmazsa, Saygın kişiler gizli kalır ve değersiz kişiler pozisyonları ele geçirirse devlet zarar görür."

Askeri Metinler şöyle der: "Dallar [hükümdarın akrabaları] ve yapraklar [güçlü aileler] güçlü ve geniş olduğunda gruplar oluşturup güçlü pozisyonları ele geçirdiğinde aşağılık olanlar ve kötüler onurlu insanlara hakaret ettiğinde, bu insanlar zaman geçtikçe güçlendiğinde ve hükümdar onları başından atamadığında devlet içten yenilgiye uğrayacaktır."

Askeri Metinler şöyle der: "Sahtekâr bakanlar önemli pozisyonları ellerinde tuttuklarında, bütün ordu arbedeye girer ve kavgalar başlar. Muhteşemliklerini kişisel çıkarları için kullanırlar ve kalabalıkları gücendirecek şekilde hareket ederler. Terfi ve uzaklaştırma temelden yoksundur, kötülük uzaklaştırılmaz ve insanlar ellerine ne geçerse alır. Erdeme sahip olanlar kötülenir ve hürmete layık kişilere iftira atılır. İyi veya kötü herkese aynı muamele edilir. İnsanlar toplanır ve hükümet işlerini engeller böylece komutlar ve emirler uygulamaya konulamaz. Sert hükümetler kurulur, eskinin yolları değiştirilir ve gelenekler bozulur. Hükümdar böyle serseri karakterlere görev verdiğinde felaket ve faciayla karşılaşacaktır."

Askeri Metinler şöyle der: "Kötü adamlar arasında cesur olanlar

birbirlerini övdüklerinde hükümdarın bilgeliğini köreltir. Hem eleştiri hem övgü aynı anda ortaya çıktığında hükümdarın bilgeliği durur. Herkes kendi adamını övdüğünde hükümdar kendisine sadık olanları kaybeder.”

Buna bağlı olarak hükümdar sıra dışı sözleri araştırırsa kaynaklarını keşfeder. Araştırmacıları ve kıymetli kişileri görevlendirirse kötü adamlar geri çekilir. Hükümdar deneyimli, yaşlı ve erdemli insanlara görev verirse işler iyi idare edilir. Saklanan araştırmacıları, inzivaya çekilmiş olanları saygılı bir şekilde davet ederse subaylar görevlerini yerine getirir. Eğer odun taşıyıcıları genişletmeyi planlarsa elde edecekleri açıktır. Halkın desteğini kaybetmezse Erdem gelişir.

II ORTA STRATEJİ

Ağustos'un Üç Hükümdarı¹⁹ hiç konuşmadı ama onların değişimi Dört Deniz'e aktı. Böylece dünyanın başarıları atfedebileceği kimse kalmadı.

İmparatorlar Göğün vücut bulmuş haliydi ve Yer'i örnek aldılar. Konuştular ve emirler verdiler ve dünya Büyük Barış'a kavuştu. Hükümdar ve bakan bunun gururunu birbirlerine yükledi ve Dört Deniz'in çevresindeki herkes, halk bu değişimin nasıl geldiğinin bilincinde olmasa da değişti. Böylece yardımcılarını kullanırken mülk ve ödül kavramlarına dayanmadılar. Başarının güzelliği onlara yetti ve kimse zarar görmedi.

Krallar Tao yoluyla adamlarına hükmetti, kalplerinin ve iradelerinin boyun eğmesini sağladı. Ayrıca çöküşü engelleyecek katı önlemler alıp kötü günlere hazırlandılar. Dört Deniz'deki bütün feodal liderler toplandı ve krallık görevi asla ihmal edilmedi. Askeri hazırlıklar yapsalar da asla savaşma şanssızlığına düşmediler. Hükümdarlar astlarından şüphe etmedi, astlar hükümdarlarına inandı. Devlete düzen geldi, hükümdar güvendedi ve bürokratlar gerektiği gibi iş yapıyordu, böylece kimse zarar görmeden herkes güzelliğe kavuştu.

Liderler subaylarını otorite erdemiyle yönetti-güven aracılığıyla onları birbirine bağladı ve ödüllerle motive etti. Bu güven azaldığında subaylarla komutanların arası açıldı ve ödüller uygunsuzlaştığında emirlere uymadılar.

*Ordunun Stratejik Gücü*²⁰ şöyle der: "Ordu harekete geçip savaş alanına ilerlediğinde gücü kullanma hakkı sadece generaldedir. İlerlerken veya geri çekilirken saray generale müdahale ederse başarıya ulaşmak zor olur."

Ordunun Stratejik Gücü şöyle der: "Bilge, cesur, aç gözlü ve aptal olanları kullan. Bilge kişiler başarılı olmaktan zevk alır. Cesur olanlar iradelerini eyleme dönüştürmeyi sever. Aç gözlüler yorulmak

bilmeden kar peşinde koşar. Aptallar ölümden korkmaz. Onları duygularından yararlanarak yönet. Ordunun özündeki otorite [ch'üan]kullanımı budur.”

Ordunun Stratejik Gücü şöyle der: “Subaylarının düşman ordusunun iyi özelliklerini tartışmalarına izin verme çünkü kitlelerin aklı karışabilir. Cömert kişilerin bütçeden sorumlu olmalarına izin verme çünkü fazla harcarlar ve alt rütbeden insanlara bağlanırlar.”

Ordunun Stratejik Gücü şöyle der: Ruh çağıranların ve şamanların ordunun geleceğini tahmin etmelerini yasakla, subayların ve askerlerin onlarla görüşmelerine izin verme.”

Ordunun Stratejik Gücü şöyle der: “Kişi erdemli subayları sadece maddi zenginlikler aracılığıyla kendine çekemez. Doğru yoldaki kişiler kötü niyetler uğruna hayatlarını feda etmez. Bilge kişiler kötü bir hükümdar için plan yapmaz.” Hükümdar Erdem’siz olmaz. Eğer Erdem’li değilse bakanlar isyan eder. Muhteşemliğe sahip olmayan hükümdar olmaz. Eğer hükümdar azamete sahip değilse otoritesini [ch'üan] kaybeder. Bakan erdemsiz olamaz, çünkü bakan erdemsizse hükümdara sunacağı hiçbir şeyi yoktur. Azametten yoksun olamaz çünkü yoksunsa devlet güçsüz düşer. Ama eğer aşırı azametliyse hükümdar onu geri çevirecektir.

Bu yüzden Bilge Krallar -dünyaya hükmederken- mevsimlerin yükselişini ve çöküşünü gözlemledi, insanların kazançlarını ve kayıplarını tarttı ve yönetim biçimlerini tasarladı. Bu yüzden feodal lordların iki ordusu vardır, bölge liderlerinin üç, Göğün Oğlu’nun altı ordusu²¹ olması uygun bulunur. Dünya karmaşaya düştüğünde asiler ve zıtlar doğar. Kralın etkisi azaldığında feodal lordlar ittifaklar kurup birbirlerine saldırır.

Devletin erdemi ve gücünün stratejik düzeni düşmaninkine denkse, her iki devletin de birbirini yenecek gücü yoksa o zaman cesur olanların kalplerini kazanmalısın. Halkın sevdiğini sevmeli, sevmediğini sevmemelisin. Ancak o zaman güç dengesini değiştirip düşmana saldırabilirsin. Bu yüzden strateji olmadan şüpheleri ortadan kaldıracak ve sorunları çözecek aracın olmaz. Dedikodular

ve sıra dışı yöntemler olmadan kötülere yok edip işgalcileri durduramazsın. Gizli planlar olmadan başarılı olmanın yolu yoktur.

Bilgeler Göğün vücut bulmuş halidir ve Saygınlık Yer'i örnek alır. Akıllı olan öğretmenini kadim çağlardan seçer. Bu yüzden Üç Strateji çöküş ve yozlaşma zamanı için yazılmıştır. "Üst Strateji" mülk ve ödül kavramlarını belirler, kötüyü ve değerliyi ayırmayı öğütler ve başarının ve yenilginin sınırlarını netleştirir. "Orta Strateji" Erdem türleri arasındaki farkı gösterir ve güç dengesini [ch'üan] değiştirir. "Alt Strateji" Tao ve Erdem'i inceler, güvenliği ve tehlikeyi araştırır ve Saygın kişilere zarar vermenin sakıncalarını açıklar.

Eğer bir hükümdar Üst Strateji'yi anlarsa Saygın kişileri kullanıp düşmanı ele geçirir. Eğer Orta Strateji'yi anlarsa generallerini kullanmasını ve kontrol etmesini becerir ve halkı birleştirir. Eğer Alt Strateji'yi anlarsa refahın ve yozlaşmanın kökenlerini tespit etmeyi başarır ve bir devleti yönetmenin kurallarını anlar. Eğer yardımcıları Orta Strateji'yi anlarsa erdeme kavuşur ve kendilerini koruyabilirler.

Yüksekten uçan kuşların hepsi öldürüldüğünde iyi yaylar bir kenara kaldırılır.²² Düşman devletleri ortadan kalktığında planlamadan sorumlu bakanlar kaybolur. "Kaybolmak" burada hayatını kaybetmek anlamına gelmez. Hükümdar tarafından Muhteşemliklerinin alındığı ve otoritelerinden arındırıldıkları anlamına gelir. Onları sarayında ödüllendirir, becerilerini takdir ettiğini göstermek için onlara yüksek rütbelere verir. Onlara ailelerini zenginleştirmeleri için merkez bölgelerde mükemmel devletler verir ve güzel kadınlar sunar ve kalplerini kazanmak için ayaklarına büyük hazineler serer.

Kalabalıklar bir kere bir araya getirildi mi kolay kolay dağıtılamaz. Otoritenin [ch'üan] muhteşemliği bir kere verildi mi kolay kolay geri alınamaz. Güçleri geri yollamak ve [savaşta sonra] orduyu dağıtmak kendini korumak ve kayıpları tespit etmek açısından çok önemlidir. Bu yüzden [baş generali] yeni bir pozisyona atayıp gücünü azaltmak, ona bir devlet verip otoritesini almak "hegemonya stratejisi" olarak anılır. Böylece hükümdarın eylemleri güç ve erdemden oluşmuş bir karışım olarak kendini gösterir.

Devletin geleneklerini korumak, karakterli ve cesur adamları toplamak -her ikisi de Orta Strateji'deki stratejik güç [*shih*] tarafından cesaretlendirilir. Bu tür bir gücü uygulamaya koyabilmek için Hükümdar ketum olmalıdır.

III ALT STRATEJİ

Tehlikeye atılanları korumayı başaran kişi Göğün Altındaki Herkes'in güvenliğini kontrol altına alır. Göğün altındakilerin tedirginliklerini ortadan kaldıran kişi Göğün Altındaki Herkes'e hükmetmenin zevkini tadar. Göğün altındakileri şanssızlıklar nedeniyle acı çekmekten kurtaran kişi Göğün Altındaki Herkes'in refahını kazanır. Bu yüzden hükümdarın cömertliği halka kadar ulaşırsa Saygın kişiler onunla ittifak kurar. Bu cömertlik böceklerle kadar ulaşırsa Bilgeler onunla ittifak kurar. Saygın kişiler ittifaklarını kime sunarsa o kişinin devleti güçlenir. Bilgeler ittifaklarını kime sunarsa altı yön onun kontrolünde birleşir. Kişi Saygın olanları Erdem aracılığıyla bulur, Bilgeleri Tao aracılığıyla çeker. Saygın kişiler giderse devlet güçsüz düşer, Bilgeler giderse devlette ahlaksızlık artar. Zayıflık tehlike yolunda atılan bir adımdır, ahlâksızlık felaket alâmetidir.

Saygın kişilerden oluşan bir hükümet insanların vücutlarını adalarını sağlar. Bilgelerden oluşan bir hükümet insanların zihinlerini adalarını sağlar. İnsanlar vücutlarını teslim ettiğinde başlangıç planlanabilir; insanlar zihinlerini teslim ettiğinde son, korunabilir. Fiziksel teslimiyetlerine mülkler aracılığıyla ulaşılır, zihinsel teslimiyetlerine müzik aracılığıyla ulaşılır.²³

Müzik derken kastettiğim müzik enstrümanlarından çıkan ses değildir -taşlar, metal (çanlar), teller ve bambu (üflemliler). İnsanların ailelerinden, klanlarından, mesleklerinden, başkentlerinden ve şehirlerinden, hükümet işlerinden, Tao'dan ve Erdem'den memnun olmalarını kastediyorum. İnsanları bu şekilde yöneten kişi eylemlerini kontrol edebilmek, yaptıklarının toplumun ahengini bozmamasını sağlamak için müzik yaratır. Böylece Erdemli hükümdar insanlara zevk vermek için müziği kullanır, yozlaşmış bir hükümdar kendi zevk almak için müziği kullanır. Başkalarının zevk almasını sağlayan kişi güçlenir ve zenginleşir, kendi zevk alan kişi zenginleşmez, yoksullaşır.

Uzaktakini elde etmek için yakınındakini boş veren kişi boşa çalışır.

Uzaktakine boş verip yakındakiyle ilgilenen kişi daha kolay ve daha kalıcı sonuçlar elde eder. Dengeli bir hükümetin sadık bakanları olur. İnsanları çok çalıştıran bir hükümet insanların içerlemesine yol açar. Bu yüzden şöyle denir: “Arazisini genişletmeye odaklanan kişi enerjisini ziyan eder; Erdem’ini güçlendirmeye odaklanan kişi güçlenir.” Elindekileri korumayı başaran kişi güvende olacaktır, aç gözlülük başkalarının sahip olduklarını arzulayan kişi yok olacaktır. Yok olmanın eşiğindeki bir hükümet bu şanssızlığını sonraki kuşaklara da bulaştırır. Düzgün önlemler almadan harekete geçen kişi başlangıçta başarılı olsa bile sonunda yenilir. Başkalarına emirler yağdırırken kendi keyfine bakmak doğal düzene aykırıdır; kendini düzeltmek ve başkalarına uyum sağlamak Tao’ya uygundur. Zıtlıklardan kargaşa doğar, uyumlu olmak düzenin özüdür.

Tao, Erdem, cömertlik, hakkaniyet ve uygun davranış biçimleri - bu beşi- tek bir vücuttur. Tao insanların yürüdükleri yoldur, Erdem insanların kazandıklarıdır, cömertlik insanların yaklaştıklarıdır, hakkaniyet insanların uygun bulduklarıdır ve uygun davranış biçimleri insanların cisimleşmesidir. Sende bir teki bile eksik olmamalı.

Sabah erken kalkmak ve gece uyumak uygun davranış biçimleri dâhilindedir. Haydutları cezalandırmak ve intikam almak hakkaniyetle ilgili kararlardır. Şefkatli bir kalp cömertlik göstergesidir. Kendin için kazanmak ve başkaları için kazanmak Erdem’in yoludur. İnsanların eşit olmasını sağlamak ve konumlarını atlamamak Tao’nun yoludur.

Hükümdardan başlayıp bakana giden şeyin adı “komut”tur. Bambu kamışlarına veya ipek rulolara yazılan şeyin adı “emir”dir. Başlatılan ve vurgulanan “hükümet”tir. Komutlara uyulmadığında,²⁴ emirler hayata geçirilmez. Emirler hayata geçirilmediğinde hükümet kurulamaz. Hükümet kurulamazsa Tao o diyara girmez. Tao bir diyara girmezse yoz bakanlar güçlenir. Yoz bakanlar güçlenirse hükümdarın hükümdarlığı zarar görür.

Bin *li* ötedeki Saygın kişileri dahi çekebilmenin yolu uzundur. Kıymetsiz kişileri çekmenin yolu kısadır. Bu nedenle aydınlanmış bir hü-

kümdar yakındakini bırakıp uzaktakiyle ilgilenir. Böylece amaçlarını tamamlayabilir. Saygın kişileri onurlandırır ve yardımcılarını enerjiyle dolar. Eğer tek bir iyi adamı dahi başından savarsan yüzlerce iyi eylemi reddetmiş olursun. Tek bir kötü adamı dahi ödüllendirecek olursan yüzlerce kötülüğü çekersin. İyiler ödüllendirilip kötüler cezalandırıldığında devlet güvende olur ve iyi insanlardan oluşan kalabalıklar sana gelir.

Kitleler şüpheye düştüğünde devletlerde huzur olmaz. Kitleler yanılığa düştüğünde hükümet sözünü dinlemez. Şüpheler yatıştırılıp yanılığın ortadan kaldırıldığında devlet güvende olur. Tek bir emre dahi karşı gelinecek olursa binlerce emir çiğnenir. Tek bir kötü eylem yapılacak olursa yüzlerce kötülük onu takip eder. Bu yüzden iyiyi uygulamaya koymalı ve kötü insanları sert cezalara çarptırmalısın. O zaman emirlere hiçbir huzursuzluk çıkarmadan uyulur.

Hoşnutsuz kişileri yönetmesi için hoşnutsuz kişilere görev vermek "Göğün Zıttına"²⁵ hareket etmek olarak adlandırılır. İntikam peşinde koşanlara intikam peşinde koşanları kontrol ettirirsen geri dönülemez felaketlere yol açarsın. İnsanları barış içinde olmaya teşvik ederek hükmet. Eğer kişi saflık yoluyla barışa ulaşırsa o zaman insanlar yerlerini bilir ve dünya huzura kavuşur.

Eğer hükümdara karşı çıkanlar onurlandırılırsa, aç gözlüler ve medeni olmayanlar zenginleşirse o zaman bir Bilge bile iyi yönetilen bir hükümet kuramaz. Eğer hükümdara karşı çıkanlar cezalandırılır, aç gözlüler ve medeniyetten anlamayanlar tutuklanırsa o zaman değişim gerçekleşir ve yüzlerce kötülük engellenir.

Saf, yozlaştırılması imkansız subaylar rütbe ve maaşla kandırılmaz. Kendini kontrol edebilen hakkaniyetli subaylar cezayla ihanete zorlanamaz. Bu yüzden aydınlanmış bir hükümdar Saygın kişileri aradığında onların ilgisini neyin çekeceğini bilmelidir. Saf, yozlaştırılmayan subayları çekmek için uygun davranış biçimleri ile ilgili gözlemlerini mükemmelleştirir. Kendini kontrol edebilen hakkaniyetli subayları çekebilmek için kendini Tao'da mükemmelleştirir. Ancak ondan sonra bu insanları çekmek ve hükümdarın ününü korumak

mümkün olur.

Bilgeler ve kendini mükemmelleştirmiş insanlar refahın ve çöküşün kaynağını algılar, başarının ve yenilginin başlangıcını görür, *chi* aracılığıyla hükmetmenin bilgisini kavrar ve gelmenin ve gitmenin anlamlarını bilir. Böyle adamlar yoksullukta bile lanetlenmiş bir devlette durmaz. Zor duruma düşmüş olsa bile sarsıntıdaki bir ülkenin pirincini yemez. Adlarını gizler ve Tao'ya tutunurlar. Doğru zaman geldiğinde harekete geçer, bir tebaanın ulaşabileceği en yüksek noktaya ulaşırlar. Onlara uyan bir Erdem'le karşılaştıklarında olağanüstü başarılar elde ederler. Bu yüzden Tao'ları yücedir ve adları kuşaklar boyunca övgüyle anılır.

Bilge Kral orduyu kullanmaktan zevk almaz. Onu ancak asileri cezalandırmak ve sapkınları yenmek için harekete geçirir. Haksızları cezalandırmak için haklıları kullanmak Yangtze ve Sarı Irmağı meşale söndürmek için kullanmaya ve uçurumun kenarında duran birini aşağı itmeye benzer. Başarı kaçınılmazdır! Bu yüzden eyleme geçmek gerektiğinde tereddüde düşen, sessiz olan ve ilerlemeyi reddeden kişi, herkese zarar verir. Silahlar uğursuz araçlardır ve Göğün Taosu onları hor görür. Ancak kullanılmaları kaçınılmaz olduğunda onları kullanmak Göğün Taosu'na aykırı değildir. Tao'daki insanlar sudaki balıklar gibidir. Su olursa balıklar yaşar, yoksa ölür. Bu yüzde hükümdar her zaman korkmalı ve Tao'yu kaybetmeye cesaret etmemelidir.

Eski güçlü aileler resmi pozisyonları ele geçirdiklerinde devletin muhteşemliği zayıflar. Yaşam ve ölüm gücü eski, güçlü ailelerin elinde olduğunda devletin stratejik gücü [*shih*] tükenir. Eğer eski, güçlü aileler boyun eğlerse o zaman devlet pek çok şeye katlanabilir. Yaşam ve ölüm gücü hükümdarda olduğunda devlet güvende olur.

Dört sınıftan insanlar²⁶ kullanacak şey bulamadıklarında devletin her şeyi eksik kalır. Dört sınıftan insanlar kullanmalarına yetecek mala kavuştuğunda devlet güvende, halk mutlu olur.

Saygın bakanlar hükümete getirildiğinde yozlaşmış olanlar hükümet dışında kalır. Yozlaşmış olanlar hükümete getirildiğinde Saygın bakanlar telef olur. Kimin içeride kimin dışarıda bırakılacağı konu-

sunda yanlış kararlar verildiğinde kuşaklar boyunca devam edecek bir felaketler zinciri ve düzensizlik ortaya çıkar.

Eğer belli başlı bakanlar hükümdardan şüpheye düşerse bir sürü kötülük o devlete toplanır. Eğer hükümdara gösterilmesi gereken saygı bakanlara gösterilirse üst rütbeden olanların ve düşük rütbeden olanların kafası karışır. Hükümdar, bir bakanın yerine geçerse üst ve alt seviyelerde düzen kalmaz.

Eğer biri Saygın kişilere zarar verirse felaketler üç kuşak boyunca devam eder. Biri Saygın kişiyi saklarsa o kişi zarar görmekten kaçamaz. Eğer biri Saygın kişileri kıskanırsa ünü asla tam olmaz. Eğer biri Saygın kişilerin değerini bilir onları terfi ettirirse oğulları ve torunları da bereketten nasibini alır. Bu yüzden hükümdar Saygın kişileri terfi ettirmekte sabırsızdır ve böylece iyi şanının kuşaklar boyu hatırlanmasını sağlar.

Eğer bir kişinin yararına yüz kişiye zarar veriyorsan insanlar şehri terk eder. Eğer bir kişiye kâr ettirip on bin kişiye zarar ettiriyorsan devletin halkı dağılmayı düşünür. Eğer bir kişiden kurtulur ve böylece yüz kişiye yarar sağlarsan insanlar cömertliğinin özlemine duyar. Bir kişiden kurtulur ve on bin kişiye kâr ettirirsen hükümetinde düzensizlik olmaz.

T'ang T'ai-tsung
ve Li Wei-kung
Arasında
Sorular ve Yanıtlar

李唐
衛太
宗
公
問
對

İçindekiler

İngilizceye Çevirenin Önsözü	149
Kitap I	159
Kitap II	174
Kitap III	189

İngilizceye Çevirenin Önsözü

Politik yaptırımlar ve saldırgan askeri stratejilerin ardından Ch'in hanedanlığı M. Ö. 221'de imparatorluğu birleştirdi. Yirmi yıl içinde Han'ın zafer dolu hükümdarlığı onun yerini aldı ve dört yüz yıl süren merkezi yönetimle idare edilen verimli bir medeniyet kuruldu. Ardından dağılma döneminde Çin yeniden politik parçalanmaya şahit oldu ve bu dönem 581'de İmparator Sui Wen-ti'nin gücü ele geçirmesiyle sonuçlandı. Onun hanedanlığının tarihi mirası Ch'in'inin yansımasıdır çünkü ülkeyi coğrafi olarak birleştirmekle kalmamış, onun yönetiminde merkezi bürokratik örgütlenmeler yeniden idareyi ele almış ve yerel yönetimleri devletlerin parçası haline getirmiştir. Dahası, kuzeyin ve güneyin kültürünü birbirine entegre etmek için ciddi çabalar harcar, güçlü aristokrat aileleri yerlerinden edip vergi reformu yoluna gider. Onun yönetiminde kurulan örgütlenmeler anlı şanlı T'ang'ın temelini oluşturur.¹

Ne yazık ki, varisi Sui Yang-ti (M. S. 604-618 arasından hüküm sürer) son hükümdara özgü pek çok kınanacak ayrıntıyı hemen ortadan kaldırır. Bu dönem tarihsel olarak "Göğün Hakimiyetinin" kaybedilmesi ile bağdaştırılır. Bu özellikler arasında özellikle müsrifliği de yer almaktadır. Çin Seddi'ni onarmak, kanallar inşa etmek ve geliştirmek, yeni başkenti inşa etmek gibi projeler için milyonlarca insan zorla işe koşulur. Dahası M. S. 611-614 arasındaki dönemde Sui Yang-ti Çin topraklarını Kore'ye doğru genişletmek için kuzeyde yaşayan erkekleri kullandığı ve felakete sonuçlanan üç sefer başlatır. Bu devlet politikalarının sonucu yoksulluk, memnuniyetsizlik ve ölüm olur -ve kaçınılmaz olarak iki yüzden fazla grup isyan çıkarır.

Sonunda T'ang hanedanlığını kuran güçlü Sui devlet adanı Li Yüan (T'ang Kao-tsu unvanı altında hüküm sürmüştür) geleneksel olarak, popüler kehanetler ve oğlu Li Shih-min'in (T'ang T'ai Tsung)² ısrarları sonucu isyana zorlanan biri olarak resmedilir. Li Yüan sadece güç-

lü bir orduya hükmetmekle kalmıyordu, Sui kraliyet ailesiyle akrabaydı ve kuzeybatıdaki barbar aristokrat ailelerle de kan bağı vardı. M. S. 613'te çıkan pek çok isyanı bastırması için ona güvendiler; başarısı otoritesini ve Shansi üzerindeki kontrolünü arttırdı. M. S. 617'nin beşinci ayında başlayan isyan kısa sürede diğer asilerin ve güçlü generallerin desteğini topladı. Aynı yılın on birinci ayı geldiğinde Li Yüan başkenti ele geçirdi. Sui Yang-ti'nin öldüğü M. S. 618 yılının beşinci ayında resmi olarak tahta oturdu ve T'ang hanedanlığını kurdu.

Hem Sui hem T'ang'ın yükseliş döneminde tarihi sınırlar dışındaki kuvvetler bölünmüştü. Türklerin bir kısmı resmi olarak Çin topraklarını tanımış kabilelerden bazıları imparatorluk güçlerine hizmet etmeye başlamıştı. Doğudaki Türkler ilk dönemlerde Li Yüan'a gözle görülür şekilde destek verdiler -sadece atları ve adamları beslemekle kalmadılar, kargaşadan yararlanmak için her yolu kullandılar. Hanedanlık kurulurken sadece kuzeydeki sınırlı bir bölge merkezi yönetimin idaresindeydi. Sonraki on yıl devletin idaresini güçlendirmekle geçti, imparatorluk arazisi doğudaki tarım açısından çok önemli olan topraklar da dahil olmak üzere her yöne genişletildi ve kuşaklar boyu sürecek bir huzur mirası yaratıldı.

T'ang, özellikle güneyse yetenekli generaller, Sui kurumlarının benimsenmesi, halka kendini benimsetmek ve etkisizleştirme politikaları sayesinde kendini kabul ettirdi. Üç general özellikle dikkat çekiyordu: Yedinci askeri klasiği ithaf edildiği Li Ching; Li Shih-chi ve Li Yüan'ın ikinci oğlu Li Shih-min. (Li Shih-min M. S. 627'de T'ang T'ai-tsung olarak tahta geçmiştir.) Her üç general de kuruluş ve imparatorluğa geçiş döneminde çok etkiliydi, hele T'ang T'ai-tsung pek çok kez seçkin ordusunu düşmanın üzerine sürerken resmedilmişti.

Bu askeri klasikte soruları soran ve kısa gözlemler suran T'ang T'ai-tsung Konfüçyüsçü bir eğitimden geçmişti, bu yüzden askeri klasikleri çok iyi biliyordu ve savaş sanatlarında çok yetenekliydi. On beş yaşından itibaren birlikleri idare etmeye başlamıştı; stratejist ve komutan olarak T'ang'ın kuruluşuna yardım ettikten sonra yeni devletteki pek çok zorluğun aşılmasında devlete yardımcı oldu. Bu zorluklar ara-

sında batıdaki Türklerin çıkardığı isyanların bastırılması da yer alıyordu. Sonunda babasının yerini alıp imparator oldu ama bunun için ağabeyini öldürmesi gerekti. Cesaretlerinin ve ünlü atlarının hikâyeleri Çin tarihinin popüler hikâyelerindendir.³

İmparator olduğunda bilinçli olarak düzgün bir hükümdar olduğu imajı yarattı, eleştirileri ve öğütleri kabul etti. Hem politik olarak hem kültürel olarak gerçekten birleştirdi. İnsanlara vaatler verildi ve ekonomiyi düzelterek önlemler alındı. Hükümetin masrafları azaltıldı ve etkili yerel yönetim politikaları desteklendi. Zaman geçtikçe, belki de başlangıç döneminin belirsizliklerinden uzaklaşılınca daha bağımsız daha anlayışsız ve müsrif bir hükümdara dönüştü. Ancak T'ang'ın kuruluş yılları düşüncenin ve kültürün, üç yüz yıl boyunca Asya'nın başını döndürecek bir medeniyetin doğuşunu görmüştür.

M. S. 571 ile 649 arasında yaşayan Li Ching, kariyerine Sui döneminde başladı ve kuzeybatıda askeri görevlerde yer aldı. Sonunda T'ang kuvvetlerine katıldı ve başkent Ch'ang-an'ın düşüşünden hemen sonra T'ang T'ai-tsung'un destekçilerinden oldu. Sonrasında T'ang ordularını iç ve dış tehditleri bastırmak amacıyla yönetti, Batı Türklerine karşı büyük zaferler elde etti (bu zaferlerle meşhur olmuştu) ve güneye barış getirdi. *Sorular ve Yanıtlar* aslında onun T'ang T'ai-tsung'la yaptığı sohbetlerdir ve bu sohbetlerin büyük kısmı sadece teorik olarak tartışılan askeri stratejiler değil, onlar tarafından kritik savaşlarda uygulanmış stratejilerdir.

Kitap kendisinden önce gelen askeri klasiklerden farklıdır, onların incelemesi gibidir. Önceki kitaplarda sunulan teorileri hem takdir eder hem de onlara ters düşen öneriler sunar. Karakterler kendi askeri deneyimlerinden örnekler sunarlar ve sohbetleri döneme egemen olan askeri stratejileri ve taktikleri ortaya koyar. Her ne kadar çoğu tarihçi kitabın sahte olduğunu ve Geç T'ang veya Kuzey Sung döneminde yazılmış olduğunu düşünse de kitabın gerçek bir çalışmaya ve kaydedilmiş notlara dayandığı varsayılmaktadır.⁴

Li Ching'in *Hsin T'ang-shu*'daki biyografisi sadece başarılı bir T'ang politikacısının ve komutanunun hareketli kariyerini tasvir etmez, güc-

lü bir adamı ve stratejilerini de anlatır:⁵

Kişisel adı Yao-shih olan Li Ching merkez bölgesindeki San-yüan'da doğdu. Uzun boylu ve zarif, klasiklerde ve tarih kitaplarında ondan sık sık bahsediliyordu. Bir keresinde yakınlarına şöyle demişti: "İnsan bu hayatta başarıları sayesinde servet ve mevki elde etmek ister. Kişi neden Konfüçyüsçüler gibi dönemler oluştursun?" Ne zaman amcası Han Ch'in-hu onunla askeri olayları tartışsa şaşkınlıkla, iç çeker ve şöyle derdi: "Eğer insan bu adamla Sun Tzu ve Wu-tzu'yu tartışamayacaksa başka kiminle tartışabilir?" Li Ching Sui hanedanlığına Saray Görevlileri Şefi olarak hizmet verirken Personal Dairesi Başkanı Niu Hung onu gördü ve şu yorumu yaptı: "Bu, Kral'a hizmet edecek bir yetenek!" Devlet işleri başkanı Yang Su ise elini büyük iskemleyle koyup şöyle dedi: "Beyim, sonunda buraya oturacaksınız!"

Li Ching, Ta-yeh döneminin sonunda Ma-i Bölgesi'nin yöneticisi olarak görev aldı. T'ang Kao-tsu Türklere saldırdığında Li Ching Kao-tsu'nun ne kadar hırslı olduğuna dikkat etti. Kao-tsu'nun isyan niyetini ispiyonlayabilmek için (Kao-tsu'ya sadakatsizlik ettiği gerekçesiyle) kendi kendini tutuklattı. Chiang-tu'ya gönderildi. Ch'ang-an'a ulaştığında yol kesilmişti. Sonra Kao-tsu başkenti ele geçirdi ve Li Ching'i yakaladı. Onu idam ettirecekti ki, Ching ona seslendi: "Lordum, kargaşa ve sapkınlığı ortadan kaldırmak için ordular toplayın. Eğer imparator olmayı başarmak istiyorsanız nasıl kişisel düşmanlığınız yüzünden dürüst bir adamı idam ettirebilirsiniz?" Ch'in kralı Li shih-min de onun adına olaya müdahale etti ve Li Ching serbest bırakıldı, Üç Başkent Nöbetçileri'nin üyesi olarak hükümete dahil edildi. Li Shih-min'e Wang Shih-ch'ung'u etkisizleştirmek için çıktığı seferde eşlik etti ve başarıları sayesinde komutan rütbesine yükseldi.

Hsiao Hsien Chiang-ling'i işgal edince Kao-tsu, Ching'e bölgeye düzen getirmesi için resmi bir emir yolladı. Ching birkaç atıyla Chin-chou'yu geçip on binlerce barbardan oluşan Teng Shih-luo ordusuyla yüzleşmek üzere ırmağı geçti. Düşman ordusunu oluşturan suçlular dağlarda kamp kurmuştu. Lu-chiang kralı Yüan zafer kazanamamıştı bu yüzden Ching onun adına bir saldırı planladı ve düşmanı çekilmeye zorladı. Ordular Hsia-chou'ya doğru yollarına devam etti ve orada Hsien'in ordusu tarafından önleri kesildi. Artık ilerleyemiyorlardı. İmparator işlerin ağırdan alındığını varsaydı ve bir imparatorluk emri çıkartıp Hsü Shao'nun yöneticisinden Ching'in kellesini uçurmasını istedi. Shao, Ching adına pazarlık yaptı ve Ching affedildi.

Jan Chao-tse yönetimindeki Man halkı, K'uei-chou'yu işgal etti. Chao or-

dusundan Hsiao-kung onlarla savaştı ama zafer kazanamadı. Ching onların kampını yok etmek için sekiz yüz adamla yola çıktı ve kurduğu tuzakla Chao-tse'nin kafasını uçurmayı ve beş bin askeri esir etmeyi başardı. Bunu duyan imparator adamlarına şöyle dedi: "Kendini affettirmesi gereken adamları kullanmak başarılı adamlardan yararlanmaktan iyidir. Li Ching'de de böyle oldu." Ardından bizzat kendi bir mektup yazdı: "Geçmişte olan her şeyden ötürü affedildin. Önceki olayları çoktan unuttum." Li Ching bunun üzerine Hsien'e karşı on saldırının stratejisini hazırladı.

İmparatorluk emriyle Ching Ordu Komutanı olarak atandı ve Hsiao-kung'un ordusu da ona bağlandı. Askeri Erdem döneminin dördüncü yılının [M. S. 621] Ağustosunda K'uei-chou ordusunu gözden geçirdi. Sonbahar selleri zamanıydı, Ch'ang-chiang ırmağının⁶ suları sürekli taşıyordu. Hsien Ching'in saldıramayacağını sandığı için savunmasını düzenlemedi. Ching'in adamları da saldırmak için ırmağın sakinleşmesini beklemeleri gerektiğini söylediler. Chin dedi ki: "Ordu için en önemli şey coşkusunu korumaktır. Adamlarımız toplandı ve Hsien bunu henüz bilmiyor, eğer suyun verdiği avantajı kullanıp ona saldırırsak vereceği tepki gökgürültüsüne karşı kulağını tıkamak kadar yararsız olacaktır. Ordularını zamanında toplamayı başarsa bile bize karşı koyacak güce sahip değil ve onu kesinlikle ele geçireceğiz." Hsiao-kung plana uydu dokuzuncu ayda donanma I-ling'e saldırdı. Hsien'in generali Wen Shih-hung, Ch'ing-chiang'da binlerce kişilik ordusuyla kamp kurmuştu. Hsiao-kung ona saldırmak istedi ama Ching dedi ki: "Yapamazsın! Shih-hung akıllı bir generaldir, emrindekiler cesur adamlardır. Ching-men'i kaybettikleri için şimdi bize saldırmaya hevesli olacaklar. Bu yenilenleri kurtarabilecek, karşı konulmaz bir ordu. Irmağın güney yakasına gidip *ch'i*'lerinin sönmesini beklemek en doğrusu. O zaman onlara saldıramabiliriz." Hsiao-kung onu dinlemedi, Ching'i kampa göz kulak olması için bırakıp düşmanla savaşmaya gitti. Kötü bir yenilgi aldıktan sonra geri döndü. O zaman suçlular taşraya dağılmak için teknelerden yararlandılar. Ching onlardaki düzensizliği gördü ve ordusunu üzerlerine saldı. Dört yüzden fazla tekneyi ele geçirdi ve on binlerce düşman ırmağın sularında boğuldu.

Bundan sonra Ching, beş bin hafif süvariyle Chiang-ling'e gitti. Şehri kuşatıp kamp kurdular, Yang Chün-mao ve Cheng Wen-hsiu adlı generalleri öldürdüler, binlerce askeri esir aldılar. Hsiao-kung ilerlemeyi sürdürdü ve Hsien dehşete düştü. Chiang-nan bölgesindeki birlikleri çağırdı ama birlikler gelmeyince ertesi gün teslim oldu. Hing başkente girdi. Emirleri kesindi ve ordu şehri yağmalamadı.

[Generallerinden] bazıları Ching'den orduyu ödüllendirmek için Hsien'in generallerinin mallarına el koymasını istediler. Ching şöyle dedi: "Gerçek

Kral'ın ordusu insanlara karşı anlayışlı davranır ve suçluları yakalar. Onlar bize karşı savaşmaya zorlandı, eğer -aslında kendileri istemedikleri halde- ordu bize karşı koyduğu için mallarına el koyacak olursak, onları gerçek asilerden ayırmamış oluruz. Ching ve Ying'i sakinleştirdiğimize göre cömert davranmalı ve kalplerini elde etmek için büyüklüğümüzü göstermeliyiz. Eğer teslim olurlarsa ve mallarına el koyarsak Güney Ching'den itibaren surlarını güçlendirmelerinden ve top platformalarını artırmalarından korkarım. Onları çaresiz bir savunmaya zorlamak akıllıca olmayacaktır." Adamlarını durdurdu ve askerlerin mallarına el koymadı. Bu taktik sayesinde Chiang ve Han ırmakları arasındaki şehirler teslim olmak için birbirleriyle yarıştı.

Başarıları sayesinde Ching, Yung-k'ang Dükü ve Ching-chou bölgesi sovrumlusu olarak atandı. Oradan dağları geçip Kuei-chou'ya geçip etkisizleştirme politikaları çerçevesinde çeşitli yöntemler izledi. Feng-ang gibi kabile liderleri ve çocukları teslim oldular ve tüm güney bölgesi sakinleşti. Otoriteyi sağlayıp kazancı hesapladıklarında toplam 96 komuta bölgesini ve 600 binden fazla evi topraklarına kattıklarını gördüler. Ching, imparatorluk emriyle çağrıldı ve imparator tarafından övüldü. Ling-nan'ın Yöneticisi ve Kuei-chou'nun başkomutanı ilan edildi.

Ling-hai'nin görgüsüz ve mesafeli olduğunu, uzun zaman Erdem'i görmediğini hissetti, yani dehşet salmadığı, askeri üstünlüğünü göstermediği ve adaletli olduğunu ispatlamadığı sürece gelenekleri değiştirme şansı olmayacaktı. Bu yüzden ordusunu alıp güneyi turlamaya başladı. Nereye gitseler hastaları ve acı çekenleri sordu, yaşlıları ve bilgeleri ziyaret etti. İmparatorun cömert niyetlerini anlattı ve uzaktakilerin ve yakındakilerin içine korku saldı.

Fu Kung-shih isyan çıkarıp Tan-yang'ı işgal etti. İmparator Hsiao-kung'u başkomutan olarak atadı ve Cing'i genel stratejiyi anlatmak için saraya çağırıp Hsiao-kung'un yardımcı komutanlığına tayin etti. Doğuya doğru yola çıktıklarında Li shih-chi ve diğerleri -yedi üst düzey görevli- Bölge Komutanı olarak atandı. Kung-shih Feng-Hui-liang komutasındaki otuz bin kişilik donanmayı Tan-t'u'ya saldırmak ve Ch'en Cheng-t'ung komutasındaki yirmi bin kişilik orduyu Ching-lin dağlarına gitmekle görevlendirdi. Liang'da güçlerini birleştirip Chiang yolunu ele geçirdiler ve hilal çeklinde duvarlar inşa edip kuzeyden güneye on liliik bölgeyi kontrol altına aldılar.

İmparatorun bütün generalleri görüşlerini dille getirdi: "Güçlü askerleri var ve savunma hatları kırılmamış. Çarpışma olmadan bile ordumuzu yıpratacaklardır. Doğrudan Tan-yang'ı yakalar ve güçsüz düşürürseniz Hui-liang ve diğerleri kendiliklerinden teslim olurlar." Ching dedi ki: "Öyle olmaz. Bu iki ordu seçkin birliklerden oluşsa da bizzat Kung-shih'in komutasındakiler

çoşuklu askerlerdir. Shih-t'ou dağına çoktan ele geçirdiler, onların gücünü kırmak şimdilik mümkün değil. Eğer olduğumuz yerde kalırsak amacımıza ulaşamayız ama geri çekilme ihtimalini ortadan kaldırmalıyız. Endişeli olmak başarılı bir plan yapmanın yolu değildir. Dahası Hui-liang ve Cheng-t'ung yüzlerce çarpışmaya katılmış deneyimli asiler. Savaşmaktan korkmazlar. Şimdi pozisyonlarının güvenliğini sağlamla meşguller, Kung-shih'in stratejisine göre hareket ediyorlar. Eğer bizden beklenmeyeni yapar ve onları saldırmaları için kıskırtırsak düşmanı kesinlikle yok ederiz. Hui-liang boğulur ve Kung-shih yakalanır."

Hsiao-kung onu dinledi. Huang Chün-han ve diğerlerine liderlik eden Ching su ve kara yollarından ilerledi. Acı bir savaşın ardından on binden fazla adamı öldürdüler ve yaraladılar. Hui-liang ve diğerleri kaçınca hafif süvarileri yöneten Ching, Tan-yang'a gitti. Kung-shih korkuyordu ve ordusu kalabalık ve güçlü olsa da savaşacak durumda değildi. Bu yüzden kaçtı. Onu yakaladılar ve Ch'ang-chiang ırmağının güneyi huzura kavuşturdu.

Güneydoğu Bölgesi İçişleri Bölümü kurulduğunda Ching Savaş Bakanı olarak atandı. Ona bin parça ipek, yüz köle kadın ve yüz at hediye edildi. İçişleri Bölümü feshedildiğinde Yang-chou bölgesi Komutanlığı Yöneticiliği'ne atandı. İmparator iç çekip şöyle dedi: "Ching, eski generaller Han, Pai, Wei ve Huo hayati önem taşıyan Hsien ve Kung-shih olaylarında senin yaptığından fazlasını yapabilirler miydi?"

Sekizinci yılda [625] Türkler T'ai-yüan'a girdi. Ordu Komutanı olan Ching, Chiang ve Huai ordularından on bin asker alıp T'ai-ku bölgesine doğru yola çıktı. O zamana kadar diğer generaller pek çok kez Türklere yenilmişlerdi. Ama Ching ordusunu koruyarak geri dönmeyi başardı. Kısa süreliğine Anchou bölgesi komutanlığına atandı.

T'ang T'ai-tsung tahta geçtiğinde Adalet Bakanlığı'na atandı, başarıları kayda geçirildi ve dört yüz evle ödüllendirildi.

Türklerin bir kısmı ayrılp isyan çıkardığında imparator saldırıp onları yenmek için bir strateji planladı. Savaş Bakanı olarak Ching ordunun başına geçti ve üç bin askeri Ma-i üzerinden O-yang dağlarına götürdü. Hsieh-li K'o-han⁸ şaşkıncı: "Eğer bütün T'ang ordusu harekete geçmediyse Ching ordusunu buraya getirmeye nasıl cesaret etti?" Düşman askerleri de böyle düşündükleri için çok korktular. Ching casuslarını yollayıp düşman ordusundaki korkuları ve şüpheleri güçlendirdi, K'o-han'ın güvenilir taraftarları arasında anlaşmazlıklar çıkardı. Gece Ting-hsiang'a karşı ani saldırı düzenleyip onu yok ettiler. K'o-han kaçmayı başardı ve Ch'i-k'ou'ya gitti.

Ching başarıları için ödüllendirildi ve Tai-kuo dükü olarak atandı. İmparator dedi ki: "Li Ling⁹ beş bin piyadeyle çölü geçti ama sonunda Hsiung-

nu'ya teslim oldu. Başarıları hâlâ bambu ve ipek üzerinde kayıtlıdır. Ching üç bin askerle savaşa gidip kan döktü ve Ting-hsiang'ı ele geçirdi. Geçmişte bunun eşi benzeri yok. Utancımı ancak Wei Irmağı yıkayabilir!"¹⁰

Hsieh-li, T'ieh dağına ele geçirmek için yola çıktı ve ardından suçlu olduğunu kabul eden bir bildiri yayınlayıp devlete bağlanmayı istedi. Ting-hsiang komutanı olan Ching onu karşılamak üzere gönderildi. İmparator ayrıca Başbakanı T'ang Chien'i ve General An Hsiu-jen'i yolladı. Hsieh-li'nin teslimiyetinin kesin olmadığını bilen Ching yardımcısı General Kung-ching ile konuştu: "İmparatorluk temsilcisinin söylediğinin aksine o bir mahkumdur. Yani Hsieh-li kendini güvende hissetmeli. Eğer yirmi günlük yiyeceği olan on bin kişilik ordu Pai-tao'ya aniden saldırırsa kesinlikle arzuladığımız sonucu elde ederiz." Kung-chin dedi ki: "İmparator onun teslim oluşunu kabul etmeye karar verdi ve yöneticiler de onunla. Onlar ne olacak?" Ching dedi ki: "Bu fırsatı kaçıramayız. Han Hsin Ch'i'yi böyle yok etmişti.¹¹ T'ang Chien gibi biri için pişman olunacak ne var?"

Orduyu ani bir saldırı için harekete geçirdi. Nerede düşman birlikleriyle karşılaşsalar onları ele geçirip askerleri kendi ordularına katılmaya ikna ettiler. Hsieh-li ordunun varlığını karargâhına birkaç *li* kala fark etti. Kabiledekiler korkmuşlardı ve dağıldılar. Ching'in ordusu on binden fazla askeri öldürdü, yüz bine yakın adam, kadın ve çocuğu esir etti. Hsieh-li'nin oğlu Tieh-luo-shih'i ele geçirdiler ve karısı prenses I-ch'eng'i öldürdüler. Hsieh-li kaçtı ama yakalandı ve T'a-tung bölgesi ordusu komutan yardımcısı Chang Pao-hsiang tarafından İmparatora sunuldu. Bu sayede T'ang topraklarını Yi dağının kuzeyinden büyük çöle kadar genişletti.

Bunun üzerine imparator genel af yayımladı ve beş gün beş gece sürecek kutlamalar yapılacağını duyurdu. Hsiao Yü, Ching'i orduyu idare ederken yasaları görmezden gelmekle suçladı. Askerlerin her yeri yağmalamalarına izin vermiş, devletin hakkı olan hazinelerin kaybolmasına yol açmıştı. İmparator Ching'i çağırttı. Ching kendini savunmadı, başını yere dayayıp suçlamaları kabul etti.

İmparator alçak sesle şöyle dedi: "Sui'de, General Shih Wan-sui Ta-t'ou K'o-han'ı yok ettiğinde ödüllendirilmedi, idam edildi. Ben bunu yapmayacağım. Suçlarını affediyor ve başarılarının kayda geçirilmesini emrediyorum." Ardından onu Mutluluk Ustaşı pozisyonuna getirdi, bin parça ipek hediye etti ve arazisini beş yüz ev genişletti.

Bu iş de bittiğinde şöyle dedi: "İnsanlar önceden seni kötüledi ve eleştirdi ama şimdi gerçeği anlıyorum." Ardından ona iki bin altın daha verdi ve Devlet İşleri Yönetici Yardımcılığı'na atadı. Ne zaman Ching tartışmalara katılrsa saygılı davrandı ve onu içten ve dürüst biri olarak gördü.

Zaman geldi ve imparator adamlarını on altı bölgeyi denetlemeleri için yolladı. Ching, Metropolitan bölgesinin delegesi olarak atandı. Ama ayağından rahatsız olduğu için imparatorun kendisini bu görevden azletmesini istedi. İmparator onu alması için bakanlarından Ts'en Wen-pen'i yolladı: "Zenginlik ve onur elde ettikten sonra durmasını bilen insan azdır. Hasta ve güçsüz de olsan kendini devam etmeye zorlamalısın. Eğer devletin iyiliğini düşünerek bunu yapacak olursan takdirimi kazanacaksın. Zarif amaçlarına ulaşmak ve yaşına örnek teşkil etmek için bu teklifimi kabul etmelisin." Ardından ona evinden bölgeyi yönetebilmesi için özel bir izin çıkarttı ve iki atlı bir araba ve bin parça ipek yolladı. Bu maaş karşılığında devlet görevlisi olmayı sürdürdü ve hastalığı izin verdikçe, üç günde bir bakanlığa gitti. T'u-yü-hun sınırı işgal ettikten kısa süre sonra İmparator hizmetindekilere hitap etti: "Ching generalliği üstlenebilecek durumda mı?" Ching, Fang Hsüan-ling'i görmeye gitti ve şöyle dedi: "Yaşlı olsam da bir sefere daha çıkabilirim." İmparator çok memnun oldu ve onu ordunun komutanlığına getirdi. Ordularıyla birlikte beş general daha -Ch'eng kralı Tsao-tsung, Hou Chün-chi; Li Ta-liang; Li Tao-yen ve Kao Tseng-sheng- onun emrinde harekete geçti. Ordu Fussy şehrine vardığında T'u-yü-hun çimenleri yakmış ve Ta-fei ırmağı vadisini ele geçirmek üzere yola çıkmıştı. Generaller çimenler yandığı ve atlar güçsüz olduğu için savaşamayacaklarını söylediler. Ching stratejilerinin iyice içirilerek girmek olması gerektiğine karar verdi. Buna bağlı olarak Chi-shih dağına geçip ondan fazla büyük çarpışma yaptılar. Çok sayıda düşmanı yakalayıp öldürdüler, düşman devletlerini ele geçirdiler ve halkı esir aldılar. T'u-yü-hun depresyona girip kendini astı. O zaman Ching Fu-yün'ün oğlu, Kral Ta-ning olarak da bilinen Mu-jung Sun'u bölgenin yöneticisi ilan edip eve döndü.

Seferin başlarında Kao Tseng-sheng'in kara yoluyla gelmekte olan ordusu geç kaldı. Ching onu azarladı ve Kao ona içerledi. Birlikte Kuang-chou'nun da yardımıyla T'ang Feng-i, Ching isyan planları yapmakla suçladı. Görevliler suçlamaları araştırdı ama herhangi sağlam bir delil bulamadı. Tseng-sheng ve diğerleri iftira atmaktan suçlu bulundu. O zaman Ching evinin kapılarını kapayıp inzivaya çekildi ve hem akrabalarıyla hem misafirleriyle görüşmeyi reddetti.

O zaman İmparator onu Wei-kuo Dükü¹² ilan etti. Karısı ölmüştü. İmparator mezarın Wei'nin ve Huo'nun hikâyelerini anlatacak şekilde inşa edilmesini istedi. Başarılarını göstermek için T'ieh ve Chi-shih dağları gibi kuleler yapılacaktı. Onurda Eşi Olmayan Komutan rütbesine yükseltildi.

İmparator Liao'ya saldırmak istedi. Ching'e saraya gelmesini emretti ve şöyle dedi: "Güneyde Wu'yla barışı sağladın, kuzeyde Türkleri yok ettin, ba-

tıda T'u-yü-hun sorununu çözdün. Geriye sadece Kao-li (Koguryo) kaldı. Bu sorunu çözmeye de niyetin var mı?" Ching şöyle yanıt verdi: "Geçmişte başarı elde etmek için göğün gücüne güvendim. Şimdi hastalık yüzünden güçten düşmüş olsam bile eğer Majesteleri beni görevimden azad etmek istemiyorsa hastalığım geçecektir." İmparator adamın yaşlı haline acıdı ve görevde ısrar etmedi.

Yirmi dokuzuncu yılda [649] hastalığı akut bir hal aldı. İmparator onu evinde ziyaret etti ve ağladı. "Hayatım boyunca benim dostum oldun ve refahımız için çalıştın. Şimdi seni böyle hasta görünce senin adına acı çekiyorum." Yetmiş dokuz yaşında öldü. Ölümünden sonra Eğitim Bakanı ve Bölge Başkomutanı unvanları verildi. Sadık bir bakan olarak Chao-ling'deki İmparatorluk mezarlığına gömüldü ve *Ching Wu* unvanını aldı.

Biyografiden de açıkça anlaşıldığı üzere Sui ve Tang orduları okçular, atlılar ve piyadelerden oluşuyordu. Arabaların askeri bir önemi kalmamıştı ve tunç silahlar kaybolmuştu. Küçük yerel birliklerin varlığı sayesinde ordunun hareket yeteneği artmıştı ve bu birlikler büyük seferler için seferber edilebiliyordu. Bu birlikler profesyonel askerlerden oluşuyordu ve gerektiğinde zorunlu hizmete çağrılıyorlardı. Silahlı gruplar uzmanlıklarına göre ayrılıyordu, önemli olan hareket kabiliyeti ve hızı. Kaba saldırılar yerine dolaylı manevralar tercih ediliyordu.

KİTAP I

T'ai-tsung şöyle dedi: "Kao-li [Koguryo] pek çok kez Hsin-lo'ya doğru yayıldı.¹ Onlara durmalarını söylemek için bir ulak yolladım ama dinlemediler. Onları cezalandırmak amacıyla birliklerimi yollamaya hazırlanıyorum. Nasıl bir yol izlemeliyiz?"

Li Ching yanıtladı: "Onlarla ilgili edindiğimiz bilgilere göre Kai Su-wen² askeri bilgisine güveniyor. Merkezdeki devletlerin onu cezalandırmak için ordu yollayacak durumda olmadıklarını düşünüyor ve bu yüzden sana karşı çıkıyor. Onu yakalamak için 30 bin askerlik bir ordu talep ediyorum."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Gidilecek yer uzak, asker sayın az. Onlara yaklaşmak için nasıl bir strateji uygulayacaksın?"

Li Ching şöyle dedi: "Geleneksel [*cheng*]³ birlikleri kullanacağım."

T'ai-tsung şöyle dedi: "T'u-chüeh'i [Türkler]⁴ devre dışı bıraktığında sıra dışı [*ch'i*] birliklerden yararlanmıştın. Şimdi neden geleneksel birlikleri kullanıyorsun?"

Li Ching şöyle dedi: "Chu-ko Liang,⁵ Meng Hu'yu yedi kere yakaladığında bunu başka bir yolla yapmadı. Geleneksel birlikleri kullanmakla yetindi."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Chin hanedanlığından⁶ Ma Lung, Liang-chou'ya karşı saldırıya geçtiğinde Sekiz Düzen'e⁷ uyumlu davrandı ve dar arabalar⁸ inşa etti. Geniş arazilerde geyik boynuzundan arabaları⁹ kullandı ve yol tıkalı olduğunda ahşap çatılar inşa edip onları arabaların üstüne yerleştirdi. Böylece hem ilerleyip hem savaşabildiler. İnanıyorum ki, kadim çağdakilerin değer verdikleri geleneksel birliklerdi!"

Li Chiag şöyle dedi: "T'u-chüeh'e karşı sefere çıktığımda binlerce *li* boyunca batıya ilerledim. Eğer geleneksel birlikler olmasaydı ne kadar ileri gidebilirdik? Dar arabalar ve geyik boynuzu arabalar ordunun temelidir. Yayılımın enerjisini¹⁰ kontrol etmeyi sağlar, savunma hattı oluşturur¹¹ ve beş kişilik birlikleri sınırlarını belirlerler. Bu üçü sırayla uygulanır. Ma Lung, kadim çağlardan bunu öğrendi."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Sung Lao-sheng'i yok ettiğim savaşta ordular çarpıştı ve geri çekildi. Derken ben bizzat seçkin süvarilerin¹² başına geçip orduyu güneye sürdüm, ani bir saldırıyla onları böldüm. Lao-sheng'in orduları arkada bölündüğünde onları ezip Loa-sheng'i yakaladık. Bunlar geleneksel birlikler miydi? Sıra dışı birlikler mi?"

Li Ching yanıtladı: "Siz majesteleri doğuştan bir askeri dehasınız, sadece çalışarak öğrenmiyorsunuz. Sarı İmparator tarafından belirlendiği şekliyle savaş sanatını inceledim. Önce geleneksel, sonra sıra dışı yöntemler uygulanmalı. Önce cömert ve hakkaniyetli davranmalı sonra güç dengesini uygulamalı ve zanaat sergilemeli. Dahası Huo-i savaşında ordu haksız yere harekete geçmişti ama geleneksel bir hareketti. Chien-ch'eng¹³ atından düştüğünde ve Sağ Ordu geri çekildiğinde sıra dışı bir hamleydi."

T'ai-tsung şöyle dedi: "O zaman geri çekilişimiz az kalsın zaferimizi gölgeleyecekti, buna nasıl sıra dışı bir hamle dersin?"

Li Chiang yanıt verdi: "Genelde ordular ilerlediğinde bu geleneksel bir hamledir, bilerek geri çekildiklerindeyse sıra dışı. Dahası eğer Sağ Ordu geri çekilmeseydi nasıl Lao-sheng'in öne çıkmasını sağladınız? *Savaş Sanatı*'nda şöyle der: "Onları çekmek için kâr umudu verin, güçlerinde düzensizlik yaratın ve onları ele geçirin."¹⁴ Lao-sheng ordularını kontrol etmesini bilmiyordu. Cesaretine güvenip cüretkâr bir çıkış yaptı. Ordusunun arka kısmının bölünmesini beklemiyordu. Siz majesteleri tarafından yakalanmayı da beklemiyordu. Buna sıra dışı yöntemleri geleneksel yönetmelere dönüştürmek denir."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Huo Ch'ü-ping'in¹⁵ farkında olmadan Sun Tzu ve Wu-tzu'nun taktiklerini kullandığı doğru mu? Sağ Ordumuz geri çekildiğinde babam (İmparator) Kao-tsu sararmıştı. Sonra ben acımasızca saldırdım ve durum bizim avantajımıza oldu. Bu hareket Sun Tzu ve Wu-tzu'yu birleştirdi. Lordum kesinlikle ne söylediğini biliyor."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Ne zaman bir ordu geri çekilse, sıra dışı olarak nitelenebilir?"

Li Ching şöyle dedi: "Öyle değildir. Askerler bayrakları karışmış

ve düzenleri bozulmuş olarak geri çekilirlerse, davul sesleri birbirine karşılık vermiyorsa ve emirler bağırış çağırışla iletiliyorsa bu gerçek bir yenilgidir, geleneksel olmayan bir stratejinin göstergesi değildir. Eğer bayraklar düzenliyse, davullar birbirine karşılık veriyorsa, emirler birbirine uyuyorsa geri çekilip kaçıyor olsalar da bu bir yenilgi değil, geleneksel olmayan bir stratejinin göstergesidir. *Savaş Sanatı* şöyle der: “Düzenli geri çekilmelerin peşine düşme.”¹⁶ Ayrıca şöyle der: “Yetenekli olan yeteneksizmiş gibi davranabilir.”¹⁷ Bunlar sıra dışı yöntemlere işaret eder.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Huo-i savaşında Sağ Ordu geri çekildiğinde bu Göğün isteği miydi? Yoksa Lao-sheng yakalandığında bu insanın eseri miydi?”

Li Chiang şöyle dedi: Eğer geleneksel orduları sıra dışı stratejiler uygulamaya geçmeselerdi nasıl zafer kazanırdınız? Her kim ki ordusunu idare etmekte ustalaşır, geleneksel ve sıra dışı stratejiler onun hizmetindedir. Hepsi bu! Komutan bir ruh gibi ordusunu yönetir; başarılarının göklere ithaf edilmesi bundandır.”

T'ai-tsung başını salladı.

T'ai-tsung şöyle dedi: “Geleneksel ve sıra dışı, savaştan önce mi belirlenir yoksa savaş sırasında mı?”

Li Chiang şöyle dedi: “Ts'ao Dükü Hsin Hsu'ya [*Yeni Kitap*]¹⁸ göre ‘Eğer düşmandan sayıca 2'ye 1 fazlaysan ordunu ikiye böl. Bir bölüm geleneksel olsun, diğeri sıra dışı. Düşmandan beşe bir üstünsen o zaman üç bölüm geleneksel, iki bölüm sıra dışı olmalı.’¹⁹ Bu söz önemli noktaları belirtiyor. Sun Tzu'nun dediği gibi: ‘Savaş işlerinde stratejik güç düzenlemeleri geleneksel ve geleneksel olmayan orduları aşamaz ama geleneksel olan ve olmayandaki değişimler yorucu olmamalıdır. Bu iki grup birbirini destekler, sonsuz bir çember gibidir. Kim onları tüketebilir?’²⁰ Bu söz özü gösteriyor. Öyleyse nasıl önceden bir plan yapılabilir?

“Eğer subaylar ve askerler henüz benim yöntemlerimle eğitilmemişse, eğer yardımcı generaller emirlerime aşına değilse o zaman eğitimi ikiye bölmeliyiz. Savaş taktiklerini öğretirken her durumda as-

kerler bayrakları ve davul seslerini tanıyabilmeli, bölüp birleştirebilmeli. Sun Tzu şöyle der: 'Bölmek ve birleştirmek değişimdir.'²¹

Bunlar savaş teknikleridir. Talimatlar ve değerlendirme tamamlandığında, kitleler yöntemlerime aşına olduğunda ancak o zaman bir koyun sürüsü gibi güdülebilir, generallerin istediği yere giderler.²² O zaman kim geleneksel ve geleneksel olmayan ayrımı yapar? Sun Tzu'nun da belirttiği gibi; 'Diğerlerine şekil vermek fakat kendini şekilsizleştirmek'²³ geleneksel ve sıra dışıyı uygulamanın tepe noktasıdır. Bu yüzden böyle bir ayrımı önceden yapmak ancak tatbikat amacıyla olabilir. Ne gibi değişiklikler yapılması gerektiğine savaş alanında karar vermek kaçınılmazdır."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Derin sözler! Ts'ao Dükü bunları biliyor olmalı. Ama Hsin Hsu generallerine ne biliyorsa onu öğretti, geleneksel ve sıra dışı yöntemlerin temellerini değil."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Ts'ao Dükü diyor ki 'sıra dışı birlikler yandan saldırır.' Lordum, bu konuda ne diyeceksiniz?"

Li Chiag şöyle yanıt verdi: "Ts'ao Dükü'nün Sun Tzu'dan bahse derken şöyle dediğini hatırlıyorum: 'Çarpışmak için savaşın başında öne çıkmak geleneksel bir yöntemdir, sonradan ileri atılmak sıra dışı. Ben bütün alçakgönüllülüğümle büyük kitlelerin birbirine girmesini geleneksel, generalin kendisinin öne çıkmasını sıra dışı bir taktik olarak niteliyorum."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Eğer düşmanın geleneksel yöntemlerimi sıra dışı yöntemler olarak algılamasını sağlarsam ve sıra dışı yöntemlerimi geleneksel olarak görmesini sağlarsam onları yanılmış olur muyum? 'Şekilsiz olmak' denilen geleneksel ve sıra dışı arasında rahatça geçiş yapabilmek midir?"

Li Ching iki kere eğilip şöyle dedi: "Siz majesteleri ruhani bir bilgesiniz. Benim ulaşabileceğim noktanın ötesinde olan Kadimler'e kadar gidiyorsunuz."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Eğer bölmek ve birleştirmek değişimse, geleneksel olan ve olmayan nerede yatıyor?"

Li Ching şöyle dedi: "Ordularını yönetmekte ustalaşmış olanlar için

geleneksel ve geleneksel olmayan diye bir şey yoktur. Düşman asla onların ne yapacağını kestiremez. Bu sayede geleneksel yöntemlerle de zafer elde ederler sıra dışı yöntemlerle de. Üç Ordu'nun subayları sadece zaferi bilir, nasıl elde edildiğini bilmez.²⁴ Değişimi tam olarak anlamadan generalleri bunu nasıl çözebilir? Bölme ve birleşme konusunu sadece Sun Tzu tam olarak kavrayabilir. Wu Ch'i'den beri kimse bunu uygulamayı başaramamıştır."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Wu Ch'i'nin stratejisi nasıldı?"

Li Ching şöyle dedi: "Genel noktalardan bahsetmeme izin verin. İki ordu karşılaştığında Wei Markisi Wu, Wu Ch'i'ye hangi stratejinin kullanılması gerektiğini sordu. Wu Ch'i şöyle dedi: 'Düşük rütbeli cesur askerlerinden bazılarını saldırmaları emrini ver. Ön saf lar ilk çarpıştığında onların kaçmalarını sağla. Kaçtıklarında onları cezalandırma ama düşman yemi yutuyor mu bak. Eğer tek vücut halinde oturup kalkarlarsa ve kaçan birliklerini takip etmezlerse düşmanın iyi stratejistleri var demektir. Eğer bütün birlikleri kaçan askerlerini takip ederse, bazıları ilerler bazıları durursa, ordunun düzeni bozulursa düşman yetenekli değil demektir. Tereddüt etmeden onlara saldır.'²⁵ Wu Ch'i'nin stratejisinin genel olarak bu tür olduğunu düşünüyorum, Sun Tzu'nun 'geleneksel çarpışma' diyeceği şeyler değil."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Lordum, amcanız Han Ch'in-hu bir keresinde onunla Sun Tzu'yu ve Wu-tzu'yu²⁶ tartışabildiğinizi söylemişti. Geleneksel ve sıra dışı taktikleri de kastediyor muydu?"

Li Ching şöyle dedi: "Ch'in-hu geleneksel ve sıra dışı hakkında ne bilir? O sıra dışıyı geleneksel, geleneksel olanı sıra dışı olarak alır! Geleneksel olanla olmayan arasındaki karşılıklı değişimden ve sonsuz döngülerinden hiçbir şey anlamaz."²⁷

T'ai-tsung şöyle dedi: "Eskiler düşman saflarına yaklaştıklarında, sıra dışı birlikleri gönderip en beklenmedik noktaya saldırdıklarında sonsuz döngü yöntemini mi kullanıyorlardı?"

Li Ching şöyle dedi: "Önceki çağlarda savaşlar az taktik kullanarak hiç taktik kullanmayanları yenmekten ibaretti ve azıcık yetene-

gi olan fatihler hiç yeteneği olmayanları ele geçiriyordu. Bunlar nasıl savaş sanatı olarak değerlendirilebilir? Örneklerden biri Hsien Hsüan'ın Fu Chien'i yok edişidir. Bu başarı Hsieh Hsüan'ın becerisinden değil, Fu Chien'in beceriksizliğinden kaynaklanır."²⁸

T'ai-tsung onları dinleyen subaylardan kaynaklar arasında Hsieh Hsüan'ın biyografisini bulup rapor vermelerini istedi. Raporu dinledikten sonra şöyle dedi: "Fu Chien gerçekten durumu iyi idare edememiş."

Li Ching şöyle dedi: "Fu Chien'in biyografisinde Ch'in'in ordularının yenildiğini okudum, sadece Mu-jung Ch'ui'nin ordusu ayakta kalmış. Ch'in kralı Fu Chien binden fazla atlının başına geçip ona katılmak üzere yola çıkmış. Ch'ui'nin oğlu Pao, Ch'ui'ye Fu Chien'i öldürmesini öğütlemiş ama bir sonuç alınmamış. Buna bakan kişi Ch'in ordusunun karmaşa içinde olduğunu görebilir, sadece Mu-jung Ch'ui'nin güçleri sağlam kalmış yani Fu Chien'in Ch'ui'nin ihanetine uğramış olması muhtemel. Dostlarının ihanetine uğramışken düşmanı yenmek zor değil midir? Bu yüzden Fu Chien gibi adamların taktikten yoksun olduklarını söylerim."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Sun Tzu iyi plan yaparın plan yapmayana²⁹ yeneceğini söyler. Her işte durum budur."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Sarı İmparator'un *Savaş Sanatı*³⁰ önceki kuşaklar tarafından Sıra Dışı Yöntemleri Kavrama Klasiği ve Belirsiz Değişimi Kavrama Klasiği olarak kabul edildi. Buna ne diyorsun?"

Li Ching şöyle dedi: "Sıra dışı"³¹ anlamına gelen karakterin telaffuzuyla 'belirsiz değişim'³² anlamına gelen Çince karakterin telaffuzu aynıdır. Bu yüzden bazıları başlığı ikinci örnekte olduğu gibi algılar. Ama yazılı kaynakları araştırarak olursak 'Dördü geleneksel, dördü sıra dışıdır. Geri kalan güçler'³³ belirsiz değişim içindir' yazdığını görürüz. Burada sıra dışı anlamına gelen karakter 'fazla'dır çünkü *ch'i* olarak telaffuz edilir. Benim naçizane görüşüme göre alttan alta olmayan hiçbir şey yoktur, öyleyse neden üzerine konuşarak kavrama'yı vurgulamalı? Doğru kelime hatırlatmak olmalı, o zaman isim doğru olur.

“Geleneksel birlikler emirlerini hükümdardan alır, sıra dışı birliklereyse emirleri general verir. Sun Tzu şöyle der: ‘Eğer emirler açıksa insanlar boyun eğer.’³⁴ Bunlar hükümdardan gelen emirlerdir. Ayrıca şöyle söyler: ‘Hangi birliklerin kullanılacağından önceden bahsedilemez.’³⁵ Ve ‘hükümdardan gelen ve kabul edilmeyen emirler vardır.’³⁶ Bunlar generalin kendisinin verdiği emirlerdir.

“Generallere gelince: Eğer geleneksel taktikleri sıra dışı taktikler olmadan uygularlarsa savunmacı generallerdir. Sıra dışı taktikleri geleneksel olanlar olmadan uygularlarsa saldırgan generallerdir. İkisini de uygularlarsa durumu koruyan generallerdir. Böylece belirsiz değişimi kavramak ve sıra dışısını kavramak tek başlarına kullanılacak birer yöntem değildir. Askeri stratejilerin öğrencileri ikisini de iyice anlamak zorundadır!”

T’ai-tsung şöyle dedi: “Belirsiz Değişimleri Klasiği’nde şöyle deniyor: ‘Ordu düzenlerinin sayısı dokuzdur, ağırlık baş generalin komuta ettiği merkezdedir.’³⁷ Dört taraf ve sekiz yön bu noktadan dağılır. Diğer düzenlemeler ana düzenin içinde saklıdır; birlikler diğer birliklerin içinde saklıdır.³⁸ Ön taraf arkada, arka taraf önde olabilir.’³⁹ Birlikler ilerlerken hızlı gitmezler, geri çekilirken koşarak kaçmazlar. Dört baş, sekiz kuyruk vardır.⁴⁰ Birleştikleri yer baş’tır. Eğer düşman ortaya saldırırsa ona bağlı olan diğer iki baş, kurtarmaya gelir. Sayılar beş’le başlar, sekiz’le biter.’⁴¹ Tüm bunların anlamı nedir?”

Li Ching şöyle dedi: “Chu-ko Liang taşları dikine ve yatay dizeyerek sekiz sıra yapar. Kare düzenin planı budur. Ben orduma emir verirken hep bu düzenle işe başladık. *Belirsiz Değişimler Klasiği’*nde geçen bunun en kaba halidir.”

T’ai-tsung şöyle dedi: “Gök, Yer, rüzgâr, bulutlar, ejderler, kaplanlar, kuşlar ve yılanlar -bu sekiz düzenin anlamı nedir?”

Li Ching şöyle dedi: “Onları çeviren kişi hata yapmış. Eskiler bu yöntemleri sakarlardı, bu yüzden bu isimleri verdiler. Sekiz düzen başlangıçta bir’di, sekize bölünmüştü. Örneğin Gök ve Yer bayrak işaretlerinden gelir, rüzgâr ve bulutlar forsların adlarıdır. Ejderler, kaplanlar, kuşlar ve yılanlar birlikler ve bölükler arasındaki ayrımları an-

latır. Yeni kuşaklar bunların hepsini yanlış aktarmıştır. Eğer hayvan şekillerinden askeri düzen yaratıyor olsalardı neden sekizde dursunlar?”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Sayılar beş'le başlayıp sekiz'le biter, yani onlar görüntü olarak tasarlanmadıysa o zaman gerçekten tarihi askeri düzenler olmalıdır. Bunları lütfen bana açıkla mısınız?”

Li Ching şöyle dedi: “Gözlemlediğim kadarıyla Sarı İmparator ordusunu 'köy ve kuyu' sistemine göre yönetmiş.⁴² Kuyu dört yola bölünür, sekiz aile etrafına yerleşir. Kuyu anlamına gelen Çince karakter budur. Böylece dokuz kare oluşur. Beşi askeri düzenler için kullanılır, dördü boştur.⁴³ Sayılar beş'le başlar'ın anlamı budur.

“Orta başgeneral tarafından kullanılacağı için boş bırakılır, dört tarafta birbirlerine bağlı ordular vardır, buna sekizde bitmek denir.

“Düşmanı yenmek için yapılan değişikliklere ve değişimlere gelince: Karışık ve karmaşıktır, çarpışmaları kaotiktir ama yöntemleri düzensiz değildir. Yer değişimleri döngüseldir ama net değildir, stratejik güçleri [shih] asla dağılmaz.⁴⁴ Dağılır ve sekiz olurlar, birleşir ve yeniden bir olurlar'ın anlamı budur.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Sarı İmparator orduya derinden hükmediyordu! Sonraki kuşaklarda ortaya çıkan bilge adamlar bile onun başarılarını geçemedi. Ondan sonra gelenler arasında ona en yakın olan kimdir?”

Li Ching şöyle dedi: “Chou hanedanlığı ilk kurulduğunda T'ai Kung onun yöntemlerini kopyaladı. Ch'i'nin başkentinde araziyi bölerek⁴⁵ işe başladı, üç yüz araba inşa etti ve askeri örgütlenmeyi sağlamak için üç yüz Kaplan Muhafızı⁴⁶ yetiştirdi. Altılı ve yedili ilerlemeleri, altılı ve yedili saldırıları çalıştılar.⁴⁷ Onlara savaş taktiklerini öğretti. Mu-yeh'te sadece yüz subayı kullanarak askeri başarılar elde etti.⁴⁸ Kırk beş bin adamla Chou Kralı'nın yedi yüz bin kişilik ordusunu yendi.

“Chou hanedanlığında Ssu-ma Fa, T'ai Kung'a dayanır. T'ai

Kung öldüğünde Ch'i halkı onun mirası olan stratejileri öğrendi. Huan Dükü Göğün Altındaki Herkes'in hükümdarı olduğunda T'ai Kung'un yöntemleriyle yetişmiş olan Kuan Chung'a⁴⁹ güvendi. Orduları 'kontrollü ve hükmedici' bir güç olarak anıldı ve bütün feodal lordlar ona boyun eğdi."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Konfüçyüsçüler çoğunlukla Kuan Chung'un egemen olan'ın (gerçek bir kralın değil) bakanlarından biri olduğunu söylemekle yetinmiyorlar. Onun askeri yöntemlerinin kralın emirlerine uygun olduğuna emin değiller. Chu-ko Liang kralın destekçisinin yeteneğine sahipti ve kendini Kuan Chung ve Yüeh I ile kıyaslardı. Bundan, Kuan Chung'un aynı zamanda kralın gerçek yardımcısı olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Ama Chou kralı onu kullanamayacağını söylediğinde Ch'i devletini ödünç aldı ve ordusunu orada harekete geçirdi."

Li Ching iki kere eğildi ve şöyle dedi: "Majesteleri Ruhani bir Bilge! Adamları o kadar iyi anlıyorsunuz ki, yaşlı bakanınız bugün ölecek olsa sizin emrinizde olduğu için utanç duymaz.

"Kuan Chung'un Ch'i devletini örgütlemek için kullandığı yöntemlerden bahsetmek istiyorum. Üç ordu oluşturmak için Ch'i'yi böldü. Temel birimler beş aileden oluşuyordu bu yüzden beşer kişiyle beş kişilik birlikler oluşturuldu. Mezra on aileden oluşuyordu, bu yüzden müfrezelerin elli adamdan oluşmasına karar verildi. Köy, dört mezradan oluşuyordu, yani iki yüz adam bir bölük oluşturuyordu. On köy bir kasaba demekti, yani iki bin adam bir tabur demekti. Ordu beş kasabadan oluşuyordu, yani on bin asker bir orduyu oluşturuyordu. Tüm bunlar Ssu-ma Fa'nın ordunun beş taburdan, bir taburun beş bölükten oluştuğu teorisine dayanıyordu.⁵⁰ Bunların hepsi T'ai Kung'un yöntemleridir."

T'ai-tsung şöyle dedi: "İnsanlar *Ssu-ma Fa'nın* Jang-chü tarafından yazıldığını söylüyor. Doğru mu değil mi?"

Li Ching şöyle dedi: "Jang-chü'nün *Shih chi'*deki biyografisine göre Ch'i Dükü Ching'in ordularını yöneterek ustalaşmıştı. Yen ve Chin'i yendi. Dük Ching onu Atlar Komutanı unvanıyla onurlandırdı [*Ssu*

ma] ve o günden sonra ona Ssu-ma Jang-chü dedi. Oğulları ve torunları Ssu-ma soyadını aldı. Ch'i Kralı Wei'nin zamanında Kadim Atlar Komutanı'nın yöntemleri öğretildi ve konuşuldu. Bunlar Jang-chü'nün eğitimini aldığı konulardı. Bu bilgiler sonunda on bölümlük *Ssu-ma Jang-chü* adlı bir kitaba dönüştü. Dahası askeri stratejistler tarafından ele alındı ve dört kategoriye ayrıldı: Güç dengesi ve planlar; stratejik güç kullanımı; yin ve yang; teknikler ve zanaatlar. Hepsi *Ssu-ma fa'* dan geldi."⁵¹

T'ai-tsung şöyle dedi: "Han döneminde Chang Liang ve Han Hsin savaş sanatları kitapları sipariş ettiler. Hepsinin toplamı yüz seksen iki düşünürdü ama elden geçirip en önemlileri ayırınca sayı otuz beşe indi. Şimdi onların aktardıkları bilgiler kayboldu. Buna ne diyeceksin?"

Li Ching şöyle dedi: "Chang Liang *Altı Gizli Öğreti*'yi ve *T'ai Kung'un Üç Stratejisi*'ni çalıştı. Han Hsin *Ssu-ma Jang-chü*'yü ve Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'nı çalıştı. Ama temel prensipler Üç Kapı'nın ve Dört Tür'ün ötesine geçmez!"

T'ai-tsung şöyle dedi: "Üç Kapı nedir?"

Li Ching şöyle dedi: "*T'ai Kung'un Planları*'nı oluşturan seksen bir bölümden 'gizli strateji'nin kelimelere dökülebilecek bir şey olmadığını öğrendim. *T'ai Kung'un Sözleri*'nin yetmiş bir bölümü sadece savaş sanatı olarak tüketilemez ve *T'ai Kung'un Savaş Sanatı*'nın seksen beş bölümü sadece kaynakça olarak kullanılamaz. Bunlar Üç Kapı'dır."⁵²

T'ai-tsung şöyle dedi: "Dört Tür nedir?"

Li Ching şöyle dedi: "Han döneminde Jen Hung'un tartıştıklarıdır. Askeri stratejistlerin türlerine gelince, Güç dengesi ve planlar bir türü oluşturur; stratejik güç kullanımı bir türdür; yin ve yang ve teknikler ve zanaatlar diğer iki türdür. Bunlar Dört Tür'dür."

T'ai-tsung şöyle dedi: "*Ssu-ma Fa* ilkbahar ve kış av merasimleriyle açılır.⁵³ Neden?"

Li Ching şöyle dedi: "Mevsimlerle uyumlu olmak, ruhlarla bağlantıyı koruyup önemlerini vurgulamak içindir. *Chou Li*'ye göre bunlar en önemli hükümdarlık işleriydi. Kral Ch'eng Ch'i dağının gü-

neyinde bahar avına çıkardı. Kral K'ang, Feng sarayında adamlarını toplardı. Kral Mu ise T'u dağında toplanılmasını emrederdi. Bunlar Göğün Oğlu'nun işleridir.

"Chou hükmü reddedildiğinde Chin'den Dük Wen feodal lordlarla Ch'ien-t'u'da işbirliği yaparken Ch'i'den Dük Huan da feodal devletlerin ordularını Chao-ling'de topladı. Bu örneklerde feodal liderler Göğün Oğlu'nun isteklerine saygı gösterdiler.⁵⁴ Aslında asileri yenmek için Dokuz Saldırı kanunu kullanıldı.⁵⁵ Avı bahane edip askerleri topladılar, feodal lordları turlayıp avlar düzenlediler, onlara zırhlarını ve silahlarını gösterdiler.⁵⁶ *Ssu-ma Fa*'da ayrıca tüm ülkeyi ilgilendiren bir acil durum söz konusu olmadığı sürece ordunun sebpsiz yere harekete geçirilmemesi gerektiği söylenir ama tarım mevsimleri arasında askeri hazırlıklar ihmal edilmemelidir.⁵⁷ Öyleyse başlangıcın kış ve bahar ayları arasında yer alması akıllıca değil mi?"

T'ai-tsung şöyle dedi: "İlkbahar ve Sonbahar döneminde, Ch'u Kralı Chuang'ın⁵⁸ *Müfreze Savaşı İçin Yöntemler* kitabında yüz subay uyum içinde hareket etmeli, askeri yönetimler resmi talimatlar olmasa da hazırlıklı olmalı der.⁵⁹ Bu, Chou düzenlemelerine uygun mudur?"

Li Ching şöyle dedi: "Tso Chuan'a göre ' Kral Chuang'ın arabalı müfrezeleri, müfreze başına otuz arabadan oluşuyordu.⁶⁰ Her arabaya piyadeler, bir bölük ve bir tabur eşlik ediyordu. Ordu ilerlerken sağ taraftakiler millerin yanında giderdi.⁶¹ Milleri ölçü olarak kullanırlardı. En önde olanlar savaşırdı.⁶² Bunlar Chou düzenlemeleriydi.

"Ch'u örneğinde tabur [*tsu*] yüz kişiden, müfreze [*liang*] elli kişiden oluşuyordu. Yani Chou birliklerinde her arabaya yüz elli asker eşlik ediyordu, Chou düzeninde olandan çok daha fazlası. Chou'da her arabaya yetmiş bir piyade ve silahlı üç subay eşlik ediyordu. Yani üç Chou müfrezesi toplam yetmiş beş kişiydi. Ch'i dağlık bir ülkedir, arabalar az askerler fazlaydı. Eğer üçlü müfrezelere [*tui*]⁶³ bölünselerdi işlevleri Chou'dakilerle aynı olurdu.

T'ai-tsung şöyle dedi: "İlkbahar ve Sonbahar döneminde Hsün Wu, Ti'ye saldırdığında piyade saflarını⁶⁴ oluşturmak için arabalarını terk etti. Bunlar geleneksel birlikler miydi yoksa sıra dışı birlikler miydi?"

Li Ching şöyle dedi: "Hsün Wu'nun tek yaptığı arabalarla savaş için geçerli stratejiyi kullanmaktı! Arabaları bırakmış olsa da stratejisi onların içinde saklı. Kuvvetlerin bir kısmı sağ kanattan, bir kısmı sol kanattan saldırdı. Bir kısmı da ön cephede düşmana karşı koydu. Askerleri üçe bölmek, arabalarla ilgili savaş taktiklerinden biridir. Bin araba da olsa, on bin araba da olsa sonuç ayrı olur. Dük Ts'ao'nun *Hsin shu*'su şöyle der: 'Saldırı arabalarına yetmiş beş bin asker eşlik eder. Ön tarafta düşmana karşı koyan bir birliktir, sağ ve sol köşelerde birer birlik daha yer alır. Savunma arabaları⁶⁵ ayrı bir birliktir. Yemeği hazırlayan on adam, onarımları yapan beş adam, atlarla ilgilenen beş adam ve odun toplayan beş adam bu birliktedir. Toplam yirmi beş adam eder. Saldırı ve savunma arabalarından bir çiftte toplam 100 adam vardır. Eğer bin adamı harekete geçirirsen bin [hafif] saldırı ve bin [hafif] savunma arabasını da harekete geçirmiş olursun. Hsün Wu'nun yönteminin kaba hatları budur.

"Dahası, Han'dan Wei dönemine dek ordu kurallarına göre beş araba bir müfrezeyi oluşturur. Başlarında bir denetçi vardır. On araba bir tabur eder, başlarında bir komutan vardır. On bin arabanın başında iki adam vardır -bir general ve bir yardımcı general.⁶⁶ Daha fazla araba varsa yine bu düzen izlenir. Bu yöntemi şimdiki yöntemlerimizle kıyaslayacak olursam bizim saldırı kuvvetlerimiz atlılardan, öncü birliklerimizse yarı yarıya piyadeler ve atlılardan oluşuyor. Savunma kuvvetlerimizdeyse arabalı taktikler hâlâ kullanılıyor.

"T'u-chüeh'i yenmeye ve cezalandırmaya gittiğimde acımasız topraklarda binlerce *li* yol aldık. Sistemi değiştirmeye hiç cesaret edemedim çünkü eskilerin yöntemlerine güvenmek gerekir."

T'ai-tsung, Ling-chou'yu imparatorluk ziyaretiyle onurlandırdı. Geri döndüğünde Li Ching'i çağırttı ve oturmasını söyledi. Şöyle dedi: "Tao-tsung'dan, A-shih-na She-erh'ten ve diğerlerinden Hsüeh-Yen-T'o'ya karşı bir sefere çıkmalarını istedim. T'ieh-le halklarından çoğu Han'ın bürokratik yönetimini kabul etti ve ben de onların taleplerini dinledim. Yen-t'o batıya kaçtı ama başımıza bela olabileceklerini düşündüğümden Li Chi'yi onlara saldırması için yolladım. Şimdilik kuzey topraklarında

barış hüküm sürüyor ama barbarlardan oluşan gruplar ve Han Çinlileri birbirilerine giriyorlar. Bu iki grubu kontrol altında tutmak için uzun vadede nasıl bir yöntem izlemeliyiz?"

Li Ching şöyle dedi: "Siz majesteleri T'u-chüeh'ten Hui-ho'ya atmış altı nöbet noktası kurulmasını emrettiniz. Bu adım, alınması gereken başlıca önlemleri içeriyor. Ancak, budalalığımıza verin ama ben Han askerlerinin ve barbarların farklı taktiklerle eğitilmeleri gerektiğine inanıyorum. Eğitimleri ve aldıkları talimatlar ayrı olsun, bu iki grup birbiriyle kaynaşmasın, birbirine karışmasın. Eğer başka bir grubun istilasıyla karşılaşsak generallerinize kılık değiştirip sıra dışı bir saldırı yöntemi izlemelerini emredebilirsiniz."

T'ai-tsung dedi ki: "Hangi amaçla?"

Li Ching şöyle dedi: "Buna, yanılıya yol açacak yöntemler izlemek denir.⁶⁷ Eğer Han Çinlileri gibi görünen barbarlarınız olursa, Han Çinlileri de barbarların kılığna girerlerse düşman Han Çinlileriyle barbarları birbirinden ayırt edemez. O zaman kimse saldırı veya savunma planlarımızı çözemez. Orduya hükmeden kişi derin bir kavrayışa sahip olmalıdır,⁶⁸ o zaman nereye giderse gitsin düşmanın aklını karıştırmayı başarır."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Söylediklerin benim düşüncelerime uyuyor. Gidip gizlice sınırdaki generallerimize ancak bu şekilde geleneksel ve sıra dışı yöntemleri birleştirebileceğimizi söyleyebilirsin."

Li Ching iki kere eğilerek selam verdi: "Düşünceleriniz bilge bir kişinin düşünceleri, Gökten geliyorlar! Bir duyuyor bin biliyorsunuz! Bunu başka nasıl açıklayabilirim."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Chu-ko Liang şöyle der: 'İyi örgütlenmiş bir ordunun başında beceriksiz bir general olsa bile o ordu yenilmez. Ama düzene sahip olmayan ordu başında yetenekli bir general olsa bile yenilmeye mahkûmdur.' Bu düşüncenin en yüksek prensipleri temsil etmediğini varsayıyorum."

Li Ching şöyle dedi: "Bu sözler Wu Markisi'nin birlikleri motive etmek⁶⁹ için söylediği sözlerdi. Sun Tzu şöyle der: 'Eğer talimatlar ve eğitim açık değilse subaylar ve birlikler düzenli olarak görevden mahrum

kalıyorsa, hareket düzenleri yarım yamalaksa buna kaotik⁷⁰ ordu denir. Eski zamanlardan bu yana kaotik bir ordunun zafer elde edebildiği kayıtlara geçmemiştir.⁷¹ Liderlikle⁷² ilgili öğütlerde açık olmayan talimatlar dediğinde kastettiği eski yöntemlerde eksik olan talimat yetersizliktedir. Subayların ve birliklerin görevden mahrum kalmasıyla kastettiği generallerin ve yardımcılarının pozisyonlarını uzun süre tutamamalarıdır. Kaotik ordunun başarısız olmasıyla kastettiği düşmanın onu yenmesi değil, ordunun kendi kendini yok etmesidir. Bu nedenle Wu Markisi ordu iyi hazırlanmış ve iyi eğitilmişse sıradan bir generalin bile yenilmeyeceğini söyler. Eğer birlikler karmaşa içindeyse general bilge bile olsa ordu tehlikede olacaktır. Bundan kim şüphe duyabilir?”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Orduya verilen talimatlar ve askerlerin eğitimi kesinlikle küçük görülemez!”

Li Ching şöyle dedi: “Eğitim yönteme uygun olduğunda subaylar görev almaktan gurur duyar. Talimatlar yönteme uygun olmadığında kişi sabahtan akşama onların başında dursa bile yararı olmaz. Eski kuralları ayrıntılı olarak araştırmamın nedeni iyi bir ordunun nasıl olması gerektiğini kavramak istememdir.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Lütfen benim adıma ordu düzenleri için kullanılan eski yöntemleri bulup şemalarını hazırla.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Barbar orduları saldırmak için sadece güçlü atlarına güveniyor. Buna sıra dışı yöntem denilebilir mi? Han orduları düşmanı sıkıştırmak için sadece güçlü okçularına güveniyor. Onları geleneksel kuvvetler mi?”

Li Ching şöyle dedi: “Sun Tzu'ya göre orduya komuta etmekte ustalaşanlar zaferi, gücü doğru stratejilerle yönetmekte ararlar, sadece adamlarına güvenmezler. Bu sayede stratejik olarak güç uygulayabilir,⁷³ adamları doğru yerlerde kullanabilirler. Adamları doğru yerlerde kullanmakla kastedilen barbarların ve Han askerlerinin güçlerini bilmektir. Barbarlar güçlü atlarını kullanmakta ustadır. Atlar hızlı hareket etmekte avantaj sağlar. Han birlikleri okçulukta ustadır. Oklar yavaş çarpışmalarda faydalıdır. İki örnek de doğal olarak kendi güçlü yanlarına güvenir ama onları geleneksel veya sıra dışı diye ayırmak müm-

kün değildir. Önceden Han birliklerinin ve barbarların sembollerini ve üniformalarını nasıl değiş tokuş etmeleri gerektiğinden bahsetmişim, bu, geleneksel olanla olmayanın birbirine yol verdiği bir yöntemdir. Atların geleneksel kullanımları olduğu gibi, okçuların da sıra dışı kullanımları vardır. Burada ne tür bir sadakat mevcuttur?”

T'ai-tsung şöyle dedi: "Lordum, bu tekniği yeniden ayrıntılı olarak tartışın."

Li Ching şöyle dedi: "İlk önce bir biçim sergile ve düşmanın onu takip etmesini sağla. Teknik budur."

T'ai-tsung:⁷⁴ Şimdi anlıyorum. Sun Tzu şöyle der: 'Ordu için askeri taktiğin zirvesi biçimsizliğe yaklaşımdır. Düşmanın konumuyla bağlantılı olarak kitleleri kullanıp zafer getirecek yöntemler uygularız ama kitleler bunun derinliğini anlayamaz.'⁷⁵ Kastettiğim buydu!"

Li Ching iki kere başını eğdi: "Gerçekten mükemmel! Majestelerinin bilgeliği çoktan yarısından çoğunu sindirdi!"

T'ai-tsung şöyle dedi: "Kısa süre önce Ch'i-tan'dan kalanlar ve Hsi halkları teslim oldu. Sung Mo ve Jao Le bölgelerinin An-pei yönetiminde birleşmesini emrettim. Vali olarak Hsüeh Wan-ch'e'yi atamak istiyorum, ne dersin?"

Li Ching şöyle dedi: "Wan Ch'e A-shih-na She-erh, Chih-shih, Ssulü veya Ch'i-pi Ho-li kadar uygun değil. Bunlar askeriyeden anlayan barbar tebaanız. Bir keresinde onlarla dağlar, ırmaklar, Sung Mo ve Jao Le bölgeleri üzerine konuşmuştum, pek çok kabilenin yer aldığı batıdaki barbarlar üzerine de konuştum. Her konuda onlara güvenilebilir. Onlara orduyu hareket ettirme yöntemleri öğrettim ve her seferinde başlarını sallayıp talimatlarımı kabul ettiler. Umarım hiç şüphe duymadan onlara güvenirsiniz. Wan ch'e gibi adamlar cesurdur ama planlama yeteneğinden yoksundurlar ve sorumluluğu kaldırmakta güçlük çekerler."

T'ai-tsung gülümsedi ve şöyle dedi: "Bu barbarların hepsi senin emrinde görev yaptı. Kadimler şöyle der: Adamları ve T'i'yi kullanıp adamlara ve T'i'ye saldırmak Çin'in stratejik gücüdür.⁷⁶ Lordum bu yetiye ulaşmış."

KİTAP II

T'ai-tsung şöyle dedi: "Bütün askeri kitaplara baktım ama hiçbirini Sun Tzu'dan üstün değil. Sun Tzu'nun kitabının on üç bölümündeki hiçbir şey de 'boşluk' ve 'varlık'tan üstün değil.⁷⁷ Öyleyse orduyu komuta ederken kişi var olanın ve yok olanın stratejik gücünü bilirse her zaman zafer kazanır. Çağımızın generalleri ancak dolu olanlardan kaçınıp boş olana saldırmaktan bahsetmeyi beceriyorlar. Düşmana yaklaştıklarında var ve yok arasındaki farkı çok az anlayabiliyor ve düşmanı kendilerine gelmeye yönlendiremiyor, kendileri düşmana doğru çekiliyorlar. Bu nasıl olabilir? Lordum, lütfen bunların temellerini generallerimizle tartışın."

Li Ching şöyle dedi: "Onlara ilk olarak sıra dışı (*ch'i*) yöntemlerle geleneksel yöntemler arasında geçiş yapmasını öğretmeli. Ancak ondan sonra boşun ve dolunun biçimlerini (*hsing*) anlatmak mümkün olur. Generallerin çoğu sıra dışı yöntemleri nasıl geleneksel yöntemlermiş gibi kullanacaklarını bilmiyorlar, öyleyse nasıl dolunun boş, boşun dolu olduğunu görebilirler?"

T'ai-tsung şöyle dedi: "(Sun Tzu'ya göre) Kazançları ve kayıpları hesaplamak için onlara karşı plan yap.⁷⁸ Hareket biçimlerini ve durma yöntemlerini öğrenmek için onları kışkırt. Alınabilecek toprakları ve ölümcül olanları tespit etmek için pozisyonlarını belirle. Neleri bol, neleri kıt keşfet.⁷⁹ Buna göre geleneksel olan ve olmayan yöntemler benimle, boş ve dolu düşmanla mıdır?"

Li Ching şöyle dedi: "Geleneksel olan ve olmayan, düşmanın içindeki boşlukları ve dolulukları ortaya çıkaracak yöntemlerdir. Eğer düşman sağlamsa geleneksel yöntemleri kullanmalıyım. Eğer düşman boşsa o zaman sıra dışı yöntemleri kullanmalıyım. Eğer bir general geleneksel olan ve olmayan yöntemleri bilmiyorsa, düşmanın dolu mu boş mu bilse de ne yapabilir?⁸⁰ Emrinizi saygıyla kabul ediyorum ama önce generallere geleneksel olan ve olmayan yöntemleri öğreteceğim, ardından kendileri dolu ve boş'u anlayabilecekler."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Eğer sıra dışısını geleneksel kabul edersek

ve düşman onun sıra dışı olduğunu anlarsa o zaman ona saldırmak için geleneksel yöntemi kullanacağım. Eğer geleneksel yöntemi sıra dışı olarak kullanırsak ve düşman onun geleneksel olduğunu düşünürse o zaman sıra dışı yöntemleri kullanarak saldıracağım. Bu sayede düşmanın stratejik gücünün boşalmasını sağlayacağım ve benim stratejik gücüm hep dolu kalacak. Eğer generallere bu yöntemi öğretirsen anlamaları kolaylaşır.”

Li Ching şöyle dedi: “Bir yazı, on bin makale’ diğerlerini kıskırt, onlar tarafından kıskırtılma’nın ötesine geçmez.⁸¹ Bunu bütün generalleri eğitirken kullanmalıyım.”

T’ai-tsung şöyle dedi: “Yao-ch’ih Baş Denetçisi An-hsi Koruyucu-Genereline bağladım. Bu bölgedeki Han’ları ve barbarları nasıl idare edeceğiz?”

Li Ching şöyle dedi: “Gök, insanı doğurduğunda barbar ve Han diye bir ayırım yoktu. Ama bölgeleri birbirine uzak, vahşi ve çöl gibi. Yaşamak için okçuluğa ve ava güvenmek zorundalar. Bu yüzden sürekli savaş antrenmanı yapıyorlar. Onlara karşı cömert olursak, iyi niyet gösterirsek, barış yapıp onlara yiyecek ve giyecek sunarsak hepsi Han’ın adamı olur. Majesteleri Koruyucu-generaline atadığına göre Han sınır birliklerini içlere çekmenizi öneriyorum. Bu sayede onları beslemek için ihtiyaç duyduğunuz kumanya azalır. Askeri stratejistler buna ‘gücü koruma yöntemi’ derler. Ama barbarların işlerinden anlayan Han yöneticileri seçmelisiniz ve bölgedeki savunmayı güçlendirmelisiniz. Bu sayede bölgeyi uzun süre kontrol altında tutabilirsiniz. Eğer acil bir durumla karşılaşırırsak Han birlikleri hemen oraya gidebilir.”

T’ai-tsung şöyle dedi: “Sun Tzu gücü korumakla ilgili ne demiş?”

Li Ching şöyle dedi: “Yakının içinde uzak da vardır, dinlenmişin içinde yorgun, doymuşun içinde aç.⁸² Bu, belli başlı noktaları kapsar. Orduyu yönetmekte ustalaşan üçü altıya genişletir: Cazibenin içinde geliş vardır; sessizliğin içinde şiddet, ağır’ın içinde hafif. Katı disiplinin içinde dikkatsizlik saklanır. Düzenin içinde karmaşa, savunmanın içinde saldırı vardır.⁸³ Durumlar bunların tersiyse gücü-

nüz yetersiz demektir. Kontrol edecek güce sahip olmadan kişi nasıl orduyu yönetebilir?”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Bugün Sun Tzu’yu çalışanlar laflarını boş boş tekrarlıyor. Çok az onların gerçek anlamını kavlıyor. Gücü kontrol etmenin yolları bütün generallere açıklanmalı.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Yaşlı generallerimiz ve yaşlanan ordumuz yorgun düştü, neredeyse ölecekler. Diğer askerlerimizse yeni orduya alındı ve düşman karşısında ne yapmaları gerektiğine dair en ufak bir fikirleri yok. Onları eğitmek istersek, en önemli unsur ne olur?”

Li Ching şöyle dedi: “Askerleri hareketlerini üç adıma bölerek eğitirdim. İlk önce adamlar Beşli Yöntem’e göre birliklere ayrılmalı. Beşli birliklere ayırma işi bitince onları bölüklere ve ordulara yerleştirmeli.⁸⁴ Bu birinci adım.

“Birlikleri ordu yapma işi birden ona kadar, ondan yüze kadar adamları birleştirmektir.⁸⁵ Bu bir adımdır.

“Onları yardımcı generallere emanet edin. Generaller onları taburlar ve müfrezeler halinde birleştirir. Bu bir adımdır.

Baş general bu üç adımdaki tüm talimatları inceler ve deneme manevralarını yapıp askerlerin düzenlerini değerlendirir. Onları geleneksel olan (*chi*) ve sıra dışı (*cheng*) birliklere ayırır, kitleleri yemine birleştirir ve cezaları açıklar. Siz majesteleri onlara yukarıdan bakmalısınız, o zaman herşey mümkündür.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Beşli Yöntem’i öğreten pek çok askeri okul var. Hangisi en iyisi?”

Li Ching şöyle dedi: “Tso Usta’nın *İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları* yorumunda şöyle der: ‘İlk önce arabalardan oluşan müfreze, sonra beşli gruplar.’⁸⁶ Dahası *Ssu-ma Fa*’da şöyle yazar: ‘Beş kişi, beş kişilik birliği oluşturur.’⁸⁷ *Wei Liao-tzu*’da bu konuyu anlatan bir bölüm vardır.⁸⁸ Han askeri örgütlenmelerinde kayıtlar ahşap üzerinde tutulurdu.⁸⁹ Sonradan onların yerini kağıt aldı ve bu yüzden düzensizleşti.

“Onların yöntemlerini çalıştım ve düşündüm. Beş kişilik birliklerden yirmi beş kişiye geçtiler. Yirmi beş kişiden yetmiş beş kişiye geçtiler, yetmiş iki piyade ve üç atlı subay. Arabaları bırakıp atlı birlikleri kul-

lanmaya başladıklarında yirmi beş piyade sekiz atlıya eşitti.⁹⁰ Beş asker beş askere eşittir dendiğinde bahsedilen düzen buydu.⁹¹ Çeşitli stratejistlerin askeri yöntemleri arasında sadece Beşli Yöntem önemlidir. En küçük düzenlemede beş asker yer alır, en büyük düzenlemede yirmi beş. Bu sonuncusu üç katına çıkarılırsa sayı yetmiş beş olur. Beşle daha çarpılırsa üç yüz yetmiş beş elde edilir. Üç yüz asker geleneksel kuvvetlerdir, altmış asker sıra dışı kuvvetlerdir, (kalan on beş zırhlı *shih*'lerdir.) Bu durumda ikiye bölünebilirler, yüz elişer kişilik iki geleneksel bölük ve otuzar kişilik iki sıra dışı müfreze. *Ssu-ma Fa*'nın beş asker beş kişilik birlikleri oluşturur, on tane beş kişilik birlik bir müfreze eder dediğinde kastettiği budur. Bu yöntem bugüne kadar gelmiştir ve özü böyledir."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Li Chi ile askeri stratejiyi tartıştım. Çoğunlukla senin söylediklerine katılıyor ama Li chi bu yöntemlerin kökenini anlamıyor. Altı Çiçek Düzeni'nin kökeni hangi tekniklere dayanır?"

Li Ching şöyle dedi: "Ben onları Chu-ko Liang'ın Sekizli Düzeni'ne dayandırıyorum. Büyük düzenler küçük düzenleri içerir; büyük karargâhlar küçük karargâhları içerir.⁹² Bütün köşeler birbirine geçer, eğimler ve noktalar birbiriyle bağlantılıdır. Eskilerin yöntemi böyleydi ben de buna uygun bir şema yaptım. Böylece dışarı karedir ama içi çemberdir. O zaman herkesin adlandırdığı şekliyle 'Altı Çiçek'e dönüşürler."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Dışı kare içi çember derken ne demek istiyorsun?"

Li Ching şöyle dedi: "Kare adımdan doğar,⁹³ çember tek sayıdan doğar. Kare adımların dengeli olmasını sağlar, çember devam etmesini. Bu nedenle adımların sayısı dünya tarafından belirlenir ama çember Göğe hesap verir. Adımlar yerleşip çember tamamlandığında ordu-daki değişimler düzensizliğe yol açmaz. Sekiz Düzen, Altı Çiçeğe dönüşebilir. Chu-ko Liang'ın yöntemi budur."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Kareyi çizerek kişi adımları tartabilir; çemberi yerleştirerek silahları değerlendirebilir. Adımlardan kişi 'adım

teknikleri' ile ilgili talimatları verebilir; silahlarla el yöntemleri gösterilebilir. Bu elleri ve ayakları eğitmek konusunda avantajdır ve doğru görünür.”

Li Ching şöyle dedi: “Wu Ch'i der ki: 'Umutsuz durumlarda bile birbirlerinden ayrılamazlar, geri çekilseler bile dağılmazlar.’⁹⁴ Adımların yöntemi budur. Askerlere emir vermek piyonları satranç tahtasına yerleştirmek gibidir. Eğer sınırları belirleyecek çizgiler yoksa kişi nasıl satranç taşlarını kullanabilir? Sun Tzu şöyle der: 'Toprak ölçüyü doğurur, ölçüyse güç tahminini. Güçleri tahmin etmek insanların sayısını tahmin etmeyi sağlar. İnsanların sayısını tahmin etmek gücü tartmayı sağlar; gücü tartmak zaferi doğurur. Bu yüzden zafer elde eden ordu gramla karşılaşan ton gibidir, yenilen orduysa tonla kıyaslanan gram gibi.’⁹⁵ Her şey kareyi ve çemberi doğru hesaplamakla başlar.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Sun Tzu'nun kelimeleri gerçekten de derin. Kişi yakın ya da uzak toprağı belirlemezse, toprağın şeklinin dar mı geniş mi olduğunu tespit etmezse engelleri nasıl kavrar?”⁹⁶

Li Ching şöyle dedi: “Sıradan bir general ender olarak engellerin ne olduğunu bilir. 'Gücün stratejik kullanımı [shih] savaş sanatında ustalaşanların odak noktasıdır. Stratejik güçleri gerilmiş bir yay gibidir, kararlılıkları tetiktir.’⁹⁷ Bu yöntemleri çalıştım. Bu yüzden piyade birlikleri birbirinden on adım uzakta durur, arabalı müfrezeler piyadelerden yirmi adı uzakta durur. Arabalı müfrezelerin arasına savaş birlikleri yerleştirilir. İlerlerken bir ölçü elli adımdır.⁹⁸ İlk boru sesiyle bütün müfrezeler yola çıkar ve yerlerini alır. Birbirlerinden on adımdan fazla uzaklaşmazlar. Dördüncü boru sesinde kalkanlarını kaldırıp çökerler. O noktadan itibaren davullar çalmaya başlar, üç kısa üç uzun darbe.⁹⁹ Her seferinde birlikler otuz adımla elli adım arasında ilerler. Atlılar arkadan gelir ve her seferinde elli adım ilerler. Ön taraftaki birlikler gelenekseldir, arka taraf sıra dışıdır.¹⁰⁰ Düşmanın tepkisini gözlemler, ardından yeniden davullara vur, ön taraf sıra dışı yöntemlere geçerken arka taraf geleneksel birliklere dönüşsün. Düşmanı ilerlemeye zorla, zaaflarını keşfet ve budalalıklarını değerlendir. Altı Çiçek yöntemi genellikle böyledir.”

T'ai-tsung şöyle dedi: "Dük Ts'ao'nun *Hsin shu*'da şöyle der: 'Düşman karşısında birliklerini konumlandırırken ilk önce bayrakların yerini belirlemelisin. Birlikleri bayraklara göre yerleştirmelisin. Bir bölük saldırıya uğradığında onları kurtarmaya gitmeyen bölüktekilerin kellesini uçur.'¹⁰¹ Bu hangi taktiktir?"

Li Ching şöyle dedi: "Düşmana yaklaşmak ve bayrakları yerleştirmek doğru. Bu yöntem sadece askerleri savaş sanatı taktikleri konusunda eğitirken uygulanır. Savaş sanatında ustalaşan eskiler geleneksel yöntemleri öğretirdi, sıra dışı yöntemleri değil. Kitleleri koyun güder gibi güderlerdi. Kitleler onlarla birlikte ilerler, onlarla geri çekilir ama nereye gittiklerini bilmezlerdi.¹⁰² Dük Ts'ao kibirliydi ve zafer kazanmayı severdi. Zamanımızdaki generallerin hepsi hatalarını sorgulamaya cesaret etmeksizin *Hsin shu*'yu takip ettiler. Dahası düşmanla savaşacakken bayrakları yerleştirmeye kalkarsan geç kalmış olmaz mısın?"

"Düzenlerin Yok Edilişi adını verdiğiniz müziği ve dansı gizlice izledim. Ön tarafa dört bayrak konuyor, arkaya sekiz. Sol ve sağdan çember içine alınıp gonglar ve davullar eşliğinde yürünüyor.¹⁰³ Ardından Sekiz Düzen Diyagramı var, Dört Kafa ve Sekiz Kuyruk yöntemi. İnsanlar sadece müziğin ve dansın güçlenişini görüyor; askeri eylemlerin böyle olduğunu nereden bilebilirler?"

T'ai-tsung şöyle dedi: "Kadim çağlarda Han İmparatoru Kao diyarları kontrol altına aldığı anda 'dört diyarı koruyacak nöbetçileri nereden bulurum' diye bir şarkı bestelemişti. Askeri stratejiler düşünce olarak nitelenebilir ama kelimelere aktarılmaları kolay değildir. Düzenlerin Yok Edilişi'ni ben yarattım ama onun özünü ve biçimini sadece sen anlıyorsun. Sonraki kuşaklar onu bilinçsizce hazırlamadığını anlayacaklar mı?"

T'ai-tsung şöyle dedi: "Farklı renkli beş bayrak geleneksel kuvvetler için beş yönü mü belirler?¹⁰⁴ Bayraklar ve flamalar sıra dışı kuvvetlerin saldırılarında mı kullanılır? Dağılmak ve birleşmek değişim demektir, kişi kaç müfreze kullanmanın uygun olduğunu nereden anlar?"

Li Ching şöyle dedi: "Durumu inceledim ve eskilerin yöntemle-

rini uyguladım. Genelde üç müfreze birleştiğinde bayrakları birbirine doğru eğilir ama çarpışmaz.¹⁰⁵ Beş müfreze birleştiğinde ikisinin bayrağı birleşir. On müfreze birleştiğinde beşinin bayrağı birleşir. Boru üflendiğinde birleşen beş bayrak ayrılır ve birleşen birimler yeniden on müfrezeye bölünür. Birleşen iki bayrak ayrıldığında tek birim yeniden beş müfrezeye bölünür. İki bayrak birbirine doğru eğilir ama birleşmezse tek birim yeniden üçlü müfreze formunu alacaktır.

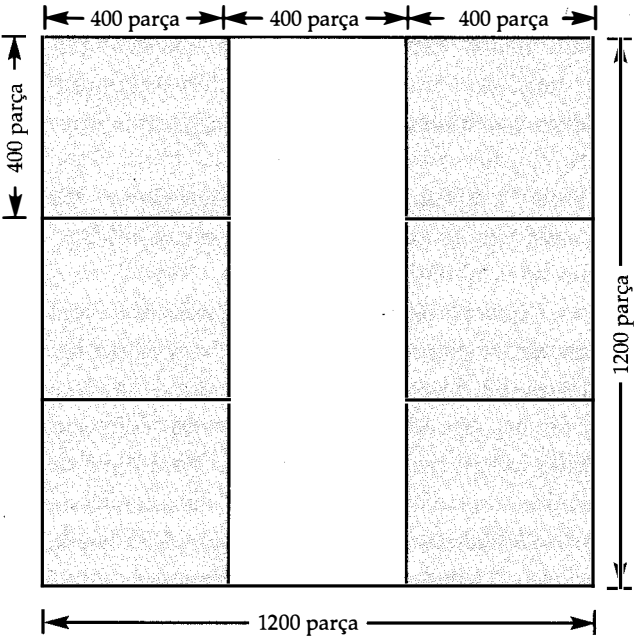
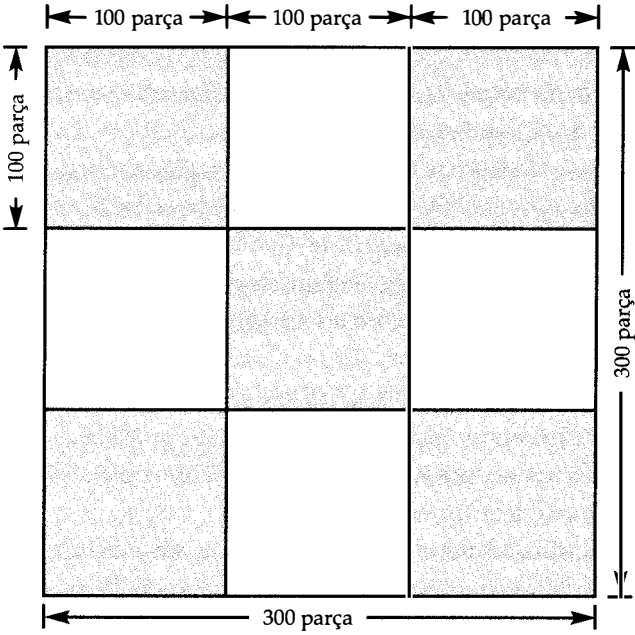
“Askerler dağıldığında onları birleştirmek sıra dışı yöntemdir; birleştiklerinde onları ayırmak sıra dışı yöntemlerdendir. Emirleri üç kere ver, beş kere açıkla. Üç kere dağılmalarını sağla, üç kere yeniden birleşmelerini gör. Sonra geleneksel düzene geçmelerini sağla, o zaman onlara dört kafa ve sekiz kuyruk yöntemini öğretebilirsin. Müfrezeleleri eğitmek için uygun yöntem budur.”

T'ai-tsung bu konuşmayı övdü.

T'ai-tsung şöyle dedi: “Dük Ts'ao'nun savaşan atlıları, saldırı için atlı birlikleri ve gezgin atlıları vardı. Çağdaş atlı birlikler ve ordular bunlarla karşılaştırılacak öğeler içeriyor mu?”

Li Ching şöyle dedi: “*Hsin shu*'ya göre: 'Savaşan atlılar ön cephe dedir, saldırı atlıları ortada ve gezgin birlikler arkada yer alır.' Eğer durum buyrsa her birinin bir adı ve görevi var demektir, yani üç gruba ayrılmışlardır. Genel olarak konuşmak gerekirse sekiz atlı, arabalara eşlik eden yirmi dört piyadeye eşittir. Yirmi dört atlı arabalara eşlik eden yetmiş iki piyadeye eşittir. Eski sistem buydu.

“Arabalara eşlik eden piyadelere normalde geleneksel yöntemler öğretilirdi; atlılarsa sıra dışı yöntemler. Dük Ts'ao'ya göre öndeki, ortadaki ve arkadaki atlılar üç güce bölünmüştü¹⁰⁶ ama iki kanattan bahsetmiyordu. Yani taktiklerin sadece bir yönünü tartışıyordu. Sonraki kuşaklar üç gücün önemini kavramadılar, bu yüzden savaş atlılarının, saldırı atlılarının önünde olmak zorunda olduğunu zannettiler. Ama o zaman gezgin atlılardan yararlanmak nasıl mümkün olurdu? Bu taktiklere oldukça aşinayım. Düzene çevirecek olursanız gezgin birlikler önde, savaşan atlılar arkada olur. Saldırı atlılarıysa her tür değişikliğe hemen uyum sağlar. Bunlar Dük Ts'ao'nun yöntemleridir.”

T'ai-tsung güldü ve şöyle dedi: "Kaç kişi Ts'ao Ts'ao tarafından kandırıldı?"¹⁰⁷

T'ai-tsung şöyle dedi: "Arabalar, piyadeler ve atlılar -bu üçünün tek bir yöntemi var. Kullanımları insana mı bağlı?"

Li Ching şöyle dedi: "*İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları*'na kaydedilmiş olan Yü-li düzeninde şöyle der: 'Önce arabalı taburlar, sonra beşli birlikler.' Bu örnekte araba ve piyade var ama atlı yok. Sağ ve sol kanatta direnişten bahsettiğinde karşı koymayı ve savunmayı kastediyor, hepsi bu! Zafere ulaşmak için herhangi bir sıra dışı stratejiden yararlanmıyorlar.

"Chin'den Hsün Wu, Ti'deki barbar kabilelere saldırdığında arabayı bıraktı ve piyadeleri sıraya dizdi.¹⁰⁸ Bu örnekte atlılar yararlı olurdu. Zaferi elde etmek için sadece sıra dışı güçlere konsantre oldu ve ne direnişe ne savunmaya önem verdi.

"Bu yöntemleri tarttım: Genel olarak¹⁰⁹ bir atlı üç piyadeye eşittir; arabalar ve piyadeler yan yana götürülür. Karışıklarında tek bir yöntemle onlara hükmedilir; kullanımları adamlara bağlıdır. Düşman arabalarımın öne çıkacağını nereden bilebilir? Piyadelerin nereden saldıracağını nereden anlayabilir? 'Yer'in derinliklerinde saklı olan, Göğün yükseklerinde¹¹⁰ hareket eden. Onun bilgisi ruhlarınkı gibidir!' Bu söz sadece sizi tanımlıyor Majesteleri. Ben nasıl böyle bir bilgiye nail olabilirim?"

T'ai-tsung şöyle dedi: "T'ai Kung'un kitabında şöyle diyor: 'Altı yüz adım altı yüz adımlık bir alanda on iki burca uygun olarak bayrakları dizin.'¹¹¹ Bu nasıl bir taktiktir?"

Li Ching şöyle dedi: "Çevresi bin iki yüz adım olan bir kare yap. İçindeki her bölümün kenarı yüz adım¹¹² olacaktır. Yatay olarak her beş adıma bir adam yerleştir, dikey olarak her dört adıma bir adam yerleştir. Böylece iki bin beş yüz adam beş bölüme yerleşirken dört bölüm boş kalır. Düzen içinde düzen denilen budur. Kral Wu Kral Chou'ya saldırdığında her Kaplan Muhafızı üç bin askere liderlik ediyordu.¹¹³ Her düzende altı bin asker vardı, toplamı otuz bin kişiydi. T'ai Kung'un araziye ele geçirmek için kullandığı yöntem buydu."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Altı Çiçek Düzeni için alanı nasıl tanımlıyorsun?"

Li Ching şöyle dedi: "Büyük çaplı manevralar şöyledir: Bin iki yüz adımlık bir karede altı düzen uygulanır, her biri kenardaki dört yüz adımlık bölgeyi kaplar. Tamamı doğuda ve batıda iki kutuya bölünmüştür, ortada bir boşluk vardır, bin iki yüz adım uzunluğundadır ve savaş sanatlarını çalışmak içindir. Bir keresinde otuz bin askeri eğitmiştim, her düzende beş bin kişi vardı. Biri kamp yaparken beşi kare, çember, eğimli, düz ve köşeli pozisyonları çalışıyordu. Durmamızdan önce her düzen tüm beş değişimden geçti."¹¹⁴

T'ai-tsung şöyle dedi: "Beş Aşama Düzeni nedir?"

Li Ching şöyle dedi: "Bu ismi başlangıçta beş bölümün renkleri yüzünden verdiler ama gerçek hayatta hepsi arazi şekillerinden gelir - kare, çember, eğimli, düz ve köşeli. Genel olarak bir ordu barış zamanı bu düzenleri düzenli olarak çalışmazsa düşmana nasıl yaklaşılır? Kandırmaca savaşın Tao'sudur.¹¹⁵ Bu yüzden onlara Beş Aşama denir. Teknikler ve Sayılar Okulu'nun fetih ve karşılıklı üretim şemalarındaki fikirlere göre tasvir edilirler.¹¹⁶ Ama gerçek hayatta ordunun düzeni akışı araziye göre şekillenen suyunki gibidir.¹¹⁷ Esas nokta budur."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Li Chi erkekten ve dişiden, kare ve çember kuşatma taktiklerinden bahsetti. Bu taktikler kadim çağlarda da var mıydı?"

Li Ching şöyle dedi: "Erkek ve dişi yöntemler popüler gelenekten gelir. Gerçek hayatta yin ve yang'a göndermedirler, hepsi bu. Fan Li'nin¹¹⁸ kitabında şöyle yazar: 'Eğer sonuncuysan yin taktikleri kullan, birinciyse yang taktikleri kullan.'¹¹⁹ Düşmanın yang önlemlerini tükettiğinde yin'ini kullanıp onu ele geçir.' Stratejistlere göre yin ve yang'ın belirsiz gizemi budur."

Fan Li ayrıca şöyle der: 'Sağı dişi, solu erkek olarak belirle. Şafakta ve gün batımında Göğün Tao'suyla uyum sağla.' Böylece sağ ve sol, şafak ve gün batımı zamana göre değişim gösterir. Geleneksel olan ve olmayanın değişimlerinde yatarlar. Sağ ve sol insandaki yin ve

yang'dır, şafak ve gün batımı Gök'teki yin ve yang'dır. Geleneksel olan ve olmayan Gök'teki ve insandaki yin ve yang'ın karşılıklı değişimleridir. Kişi onları yakalamak ister ama değişmezse yin de yang da yıpranır. Kişi nasıl sadece erkek ve dişi şekli koruyabilir? Bu yüzden düşmanın karşısında belirlediğinde sıra dışını göster, bizim geleneksel olanımızı değil. Fethettiğinde düşmana saldırmak için geleneksel yöntemlerden yararlan, sıra dışı yöntemlerden değil. Geleneksel ve geleneksel olmayanın birbirine dönüşmesi budur.

"Tuzak kuran ordu' dendiğinde kastedilen sadece dağlarda, vadelerde, çimenlerde ve ağaçlarda tuzak kuran ordu değildir, ordunun saklanması bile tuzağa giden yoldur. Geleneksel yöntemimiz dağ gibi olmalı, sıra dışı yöntemimiz yıldırım gibi. Düşman tam karşımızda olsa bile kimse geleneksel olan ve olmayan güçlerin hangileri olduğunu tahmin edemez. Bu noktada nasıl bir biçimim vardır?"

T'ai-tsung şöyle dedi: "Dört hayvan düzeninin onları sembolize edecek *shang, yü, wei, chiao* işaretleri var. Bunun gerekçesi ne?"

Li Ching şöyle dedi: "Bu kandırmacanın Yolu'dur. [Tao]"

O zaman T'ai-tsung şöyle dedi: "Onlar kullanılabilir mi?"

Li Ching şöyle dedi: "Onları koruyarak uygulamak mümkündür. Eğer onları tutar ama kullanmazsanız kandırmaca daha da büyür."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Ne demek istiyorsun?"

Li Ching şöyle dedi: "Gök, Yer, rüzgâr ve bulutlarla beraber bu dört hayvan dört düzenin adlarını gizlerler. *Shang* metaller, *yü* suyla, *wei* ateşle ve *chiao* ahşapla özdeşleştirilir.¹²⁰ Eski savaş stratejistlerinin kurnazlığı buydu. Onları kullanırsan kandırmaca daha da büyür. Onları bırakırsan aç gözlü ve aptal olandan nasıl yararlanırsın?"

T'ai-tsung şöyle dedi: "Lordum bu bilgiyi gizli tutmalı, dışarı sızmasına izin vermemeli."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Sert cezalar ve etkili kanunlar adamların benden korkmasını sağlar. Düşmandan değil.¹²¹ Bu konu kafamı karıştırıyor. Eskilerden Han İmparatoru Kuang Wu, kendi kuvvetleriyle Wang Mang'ın milyonlarca askerden oluşan gücüne saldırdı ama insanları kontrol altında tutmak için cezalardan ve yasalardan yarar-

lanmadı. Öyleyse nasıl zafer elde edebildi?"

Li Ching şöyle dedi: "Ordunun zaferi veya yenilgisi durumla ve başka pek çok etkenle ilgilidir. Tek bir unsura bağlanamaz. Ch'en Sheng ve Kuang Wu'nun Ch'in ordusunu yenmeleri, Ch'in'den daha sert cezaları ve kanunları olmasıyla mı ilgilidir? İmparator Kuang Wu'nun yükselişi büyük ihtimalle insanların Wang Mang'e duydukları nefretle alâkalıydı. Wang Hsün ve Wang I askeri stratejilerden anlamıyorlardı ve ordularındaki asker sayısını arttırmakla yetindiler. Böylece bir bakıma kendi kendilerini yenilgiye uğrattılar.¹²²

Sun Tzu şöyle der: 'Eğer duygusal olarak bağlanmalarından önce birlikleri cezalandırırsanız boyun eğmezler. Duygusal olarak bağlanmalarından sonra ceza uygulamasına gitmezseniz onları kullanamazsınız.'¹²³ Bu, normalde bir generalin öncelikle askerlerin kendisine bağlanmalarını sağlaması gerektiğini, ancak ondan sonra sert cezalar uygulama yoluna gitmesini söylemektir. Eğer askerler duygusal bağ kurmamışlarsa çok azı fethetmeyi başarır ve sadece kanunlar sayesinde kontrol altında tutulur."

T'ai-tsung şöyle dedi: " *Shang shu*' da şöyle der: 'Azamet sevgiyi geçtiğinde işler başarılı olur. Sevgi azameti geçtiğinde başarı elde edilemez.'¹²⁴ Bu ne demektir?"

Li Ching şöyle dedi: "İlk önce sevgi oluşturulmalı ve azamet sonra gelmeli -aksi olamaz. İlk önce azamet uygulanır ve sevgi sonra gelirse işlere yararı olmaz. *Shang Shu* sonunda aşırı dikkatlidir, ama başlangıçta planlar bu şekilde yapılmamalı. Sun Tzu'nun yöntemi on bin kuşak sonra bile görmezden gelinemez."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Hsiao Hsien'i etkisiz hale getirdiğinde generallerimiz kendi subaylarını ve askerlerini ödüllendirmek için hain subayların evlerine el koymak istedi. Ama sen onlara izin vermedin çünkü K'uai T'ung, Han Kao-tsu tarafından idam edilmemişti. Chiang ve Han ırmakları bölgesi sana bağlandı.¹²⁵ Eskilerin şöyle bir deyişi olduğunu hatırlıyorum: 'Medeni olan kitleleri kendine çeker ve bağlar, savaşçı olan düşmanı dehşete düşürmeyi başarır.' Bu söz sizi mi anlatıyor lordum?"

Li Ching şöyle dedi: “Han’dan İmparator Kuang Wu Kızıl Kaşlar’ı¹²⁶ etkisiz hale getirdiğinde denetlemek için asilerin kampına girdi. Asiler şöyle dedi: ‘Kral Hsiao kalbinin saflığını başkalarına sunduğu anlayışla gösteriyor.’ Bunun temeli büyük ihtimalle önceden kralın, asilerin niyetinin şeytani olmadığına karar vermiş olmasında yatıyordu. Olacakları öngörememiş miydi?

“Han ve barbarlardan oluşan birlikleri komuta ederek T’u-chüeh’i tasfiye ettiğimde sınırı bin *li* kadar geçmiş olsak da ne tek bir Yang Kan öldürdüm ne de bir Chung Chia’nın kellesini uçurdum.¹²⁷ Bu da benim içtenliğimin ve kamu yararını koruyuşumun göstergesiydi, hepsi bu! Majestelerinin duyduğu uç bir örnek, beni eşsiz bir pozisyonda bırakıyor. Eğer bu medeni olanla askeri olanı birleştirme meselesiye, nasıl böyle bir yeteneğe sahip olduğumu iddia edebilirim?”

T’ai-tsung şöyle dedi: “Eskiden T’ang Chien T’u-chieh’in düşmanıydı. Sen bu durumdan yararlanıp onlara saldırdın ve yendin. İnsanlar T’ang Chien’i harcanabilir bir casus olarak kullandığını söylüyor.¹²⁸ Şimdiye kadar bundan şüphe duyuyordum. Buna ne diyeceksin?”

Li Ching başını iki kere eğdi ve şöyle dedi: “T’ang Chien ve ben siz majestelerine eşit ölçüde hizmet ettik. T’ang Chien’in önerilerinin onları boyun eğmeye ikna edemeyeceğini biliyordum. Bu yüzden ordumuzla onu takip edip onlara saldırmayı seçtim. Büyük bir tehlikeyi ortadan kaldırmak söz konusu olduğundan ufak bir haklılık meselesini kafama takmadım. İnsanlar T’ang Chien’den harcanabilir bir casusmuş gibi bahsetseler de amacım bu değildi.

“Sun Tzu’ya göre, casus kullanmak aşağılık bir önlemdir. Bir keresinde bu konuda bir konuşma hazırlamıştım, şöyle bitiyordu: Su bir tekneyi yüzdürebilir ama tekneyi batırabilir de. Bazıları başarılı olmak için casusları kullanır; diğerleri casuslara güvenir ve alabora olur.

“Eğer biri saçını örüp hükümdara hizmet ediyorsa, sarayda düzen davranıyorsa, sadık ve safsa, güvenilir ve içtense -bu kişi casuslukta usta olsa bile nasıl böyle aşağılık bir görevde kullanılabilir?

T'ang Chien önemsiz bir meseledir. Majestelerinin ne gibi şüpheleri var?"

T'ai-tsung şöyle dedi: "Gerçekten de kişi, hayırseverlik ve dürüstlük olmadan casusları kullanamaz.¹²⁹ Sıradan bir adam bunu nasıl yapar? Bütün haklılığıyla Dük Chou bile akrabalarını yok ettiyse kişi düşmanın bunu yapmayacağını nereden bilebilir?¹³⁰ Şüphe duyulacak bir şey olmadığı açık."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Ordu ev sahibi olmaya değer verir, konuk¹³¹ olmaya değil. Hıza değer verir, sürece değil.¹³² Neden?"

Li Ching şöyle dedi: "Ordu ancak başka seçenek olmadığına kullanılır,¹³³ konuk olmakta veya uzun süre savaşmakta ne gibi bir yarar vardır? Sun Tzu şöyle der: 'Erzak çok uzaktan getirildiğinde halk yoksul düşer. Bu, konuğun tüketiciliğidir.'¹³⁴ Ayrıca şöyle demiştir: 'İnsanlar iki kere askere çağırılmamalı, erzak üç kere getirtilmemelidir.'¹³⁵ Bu, deneyim yoluyla uzun süreçlere katlanılamayacağını bilmekten gelir. Ev sahibinin ve konuğun stratejik gücünü karşılaştırıp tartıştımda konuktan ev sahibine dönme, ev sahibinden konuğa dönmek için geçerli taktikleri de göz önünde bulundururum."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Ne demek istiyorsun?"

Li Ching şöyle dedi: "Yiyecek arayarak ve düşmanın yiyeceğini alarak konuktan ev sahibine dönersiniz.¹³⁶ Eğer oturana aç bırakır, dinlenmiş yorarsanız ev sahibi konuğa dönüşür.¹³⁷ Böyle ordu ev sahibi ya da konuk olmakla sınırlı kalmaz, yavaş veya hızlı olmakla sınırlı kalmaz ama kendi önündeki engellere odaklanır ve koşullara uygun davranır."¹³⁸

T'ai-tsung şöyle dedi: "Kadim çağlarda bunun örnekleri var mı?"

Li Ching şöyle dedi: "Kadim çağlarda Yüeh, Wu'ya iki orduyla saldırdı -biri solda, diğer sağdaydı. İlerlemek için boruları üfleyip davulları çaldıklarında Wu onlarla çarpışmak için ordularını böldü. Ama Yüeh merkez ordusunu ırmak kenarına saklamıştı. Bu ordu davullarını çalmadan aniden saldırdı ve Wu ordusunu yendi. Bu, konuktan ev sahibine dönüşmeye bir örnektir."

“Shih Le, Chi Chan’la¹³⁹ savaştığında Chan’ın ordusu uzak mesafeden geliyordu. Shih Le, K’ung Ch’ang’dan öncü kuvvet olarak ileri çıkıp Chan’ın saldırılarının karşılık vermesini istedi. K’ung Ch’ang geri çekildiğinde Chan onun peşinden geldi. Shih Le o zaman sakladığı orduları kullanarak iki taraftan onu tuzağa düşürdü. Chan’ın ordusu çok kötü yenildi. Bu yorgun olanla dinlenmiş olanın yer değiştirmesine örnektir. Kadim çağlarda bunun pek çok örneği vardır.”

T’ai-tsung şöyle dedi: “Demir domuzayakları ve *chevaux-de-frise*’ler* T’ai Kung tarafından mı icat edildi?”

Li Ching şöyle dedi: “Öyle. Ama onlar düşmana karşı koymak içindi, hepsi bu! Ordu insanları ikna etmeye değer verir, onlara karşı koymaya değil. *Altı Gizli Öğreti*’de T’ai Kung savunma ve püskürtme ekipmanlarını tartışır, saldırıda kullanılanları değil.”

* Ortaçaę’da süvarilerin geçişini önlemek için kullanılan bir tür barikat.

KİTAP III

T'ai-tsung şöyle dedi: "T'ai Kung der ki: Piyadeler savaşta arabalar ve atlılarla çarpıştıklarında tepeciklerden, ceset yığınlarından, tümseklerden ve dar geçitlerden yararlanmalı.¹⁴⁰ Ayrıca Sun Tzu şöyle der: 'Çatlaklara ayrılmış görünen, tepeciklerle, ceset yığınlarıyla ve eski barikatlarla dolu araziler ordu tarafından ele geçirilmemeli.'¹⁴¹ Bu çelişkiye ne diyeceksin?"

Li Ching şöyle dedi: "Kitleleri doğru hareket ettirmenin sırrı herkesin yekvücut hareket etmesinde yatar. Zihinlerin birleşmesi kötü işaretleri engellemekten ve şüpheleri ortadan kaldırmaktan geçer. Orduya komuta eden generalin zihninde herhangi bir şüphe veya korku varsa askerlerin duyguları da tereddütlü olur. Askerler duygularında tereddütlü olduklarında düşman saldırmak için bunu fırsat bilir. Böylece karargâh kurar veya bir araziye ele geçirirken insanların işlerine uygun yerler seçilmelidir. Dar boğazlar, derin vadiler, yarıklar ve geçitler, doğal hapisaneler ve otlarla kaplı alanlar insan faaliyeti için uygun değildir. Bu yüzden askeri stratejistler düşmanın avantaj sağlamasını engellemek için orduyu bu tür arazilerden uzak tutmayı tercih eder. Tepeler, ceset yığınları ve eski kaleler terk edilmiş yerler değildir ve tehlikeli oldukları söylenemez. Onları ele geçirmek avantajdır, öyleyse neden onlara sırtımızı dönmek uygun olsun? T'ai Kung'un tartıştığı, meselenin özünden ibarettir."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Şiddetin araçları arasında inanıyorum ki hiçbiri ordudan kötü değildir.¹⁴² Eğer orduyu harekete geçirmek insan işlerine yararlı olacaksa kişi -kötü işaretlerden kaçınmak için- nasıl şüpheye düşebilir? Gelecekte generallerden biri yin ve yang yüzünden harekete geçmekte tereddüt edecek olursa lordum onları azarlamalı ve yeni talimatlar vermeli."

Li Ching bu bilgiyi onayladığını belli etmek için iki kere eğildi ve şöyle dedi: "*Wei Liao-tzu*'nun şöyle dediğini hatırlıyorum: 'Sarı İmparator erdemi korudu ama şeytani olana cezalarla karşılık verdi. Burada bahsedilen gerçek cezalar ve erdemdir. Astrolojinin mevsimle-

rinin ve günlerinin kullanımı söz konusu değildir.¹⁴³ Buna bağlı olarak kandırmanın Tao'suna göre kitlelerin astrolojiyi takip etmesine izin vermeli ve bunları bilmelerine izin verilmemelidir.¹⁴⁴ Sonraki çağlarda sıradan generaller mistik tekniklere başvurmayı denedi ve bu nedenle çoğunlukla yenilgiye mahkum oldular. Onları ancak azarlamak mümkündür. Majestelerinin bilge sözleri bütün generallere iletilmelidir.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Ordu bölünüp birleştiğinde her seferinde eylemlerin uygun olması önemlidir. Önceki dönemlerden kalan kayıtlara göre kim bu konuda ustalaşmıştı?”

Li Ching şöyle dedi: “Fu Chien milyonlarca askerden oluşan bir orduya hükmetti ve Fei Irmağı'nda yenildi.¹⁴⁵ Ordu birleştikten sonra bölünemediğinde olan budur. Wu Han, Kung-sun Shu'ya karşı sefere çıktığında gücünü Yardımcı General Liu Shang'le ikiye böldü ve yirmi *li* mesafeyle kamp kurdu.¹⁴⁶ Kung-sun Shu ileri atılıp Wu Han'a saldırdığında Liu Shang ordusunu alıp karşı saldırıya geçmek üzere Wu Han'la birleşti ve Kung-sun Shu'yu yendi. Ordu bölünüp birleşebildiğinde elde edilen sonuç budur. T'ai Kung şöyle der: ‘Bölünmek isteyen ama yapamayan ordu birbirine dolanmış bir ordudur, birleşmek isteyen ama birleşemeyen yalnız bir ordudur.’¹⁴⁷

T'ai-tsung şöyle dedi: “Evet. Fu Chien, Wang Meng'i¹⁴⁸ elde ettiğinde orduyu nasıl kullanması gerektiğini iyi biliyordu ve merkeze yerleşti. Wang Meng öldüğünde Fu Chien de yenildi, birbirine dolanan ordu derken kastettiğin bu mu? İmparator Kuang Wu, Wu Han'ı atadığında ordu uzaktan kontrol edilemiyordu ve Han, Shu bölgesine barış getirebildi. Bu durum ordunun yalnız bir ordu konumuna düşmenin zorluğunu yaşadığını göstermez mi? Kazançlar ve kayıplar üstüne tutulan bu askeri kayıtlar on bin kuşağı bilgilendirmeye yeter.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Bin bölümün ve on bin cümlemin aslında ‘hata yapmalarını sağlayacak yöntemler kullan’¹⁴⁹ deyişinin ötesine gitmediğini görüyorum.”

Li Ching biraz düşündükten sonra şöyle yanıt verdi: “Daha bilgece

ifade edemezsiniz. Ordunun kullanılmasını gerektiren sıradan durumlarda eğer düşman yargı hatası yapmazsa onu nasıl yenebiliriz? İki rakibin birbirine denk olduğu bir satranç karşılaşması düşünün. Bir hata yaptığı anda artık onu kimse kurtaramaz. Bu nedenle hem eskiden, hem günümüzde zafer ve yenilgi tek bir hataya bakar. Öyleyse pek çok hata yapıldığında neler olacağını düşünün...”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Saldırma ve savunma eylemleri gerçekte tek bir yöntem midir? Sun Tzu şöyle der: ‘Kişi saldırıda ustalaştığında düşman, nereyi savunacağını bilemez. Kişi savunmada ustalaştığında düşman nereye saldıracağını bilemez.’¹⁵⁰ Düşmanın bana saldırmasından ve benim düşmana saldırmamdan bahsetmez. Eğer savunma pozisyonu alırsak ve düşman da savunma pozisyonu alırsa ve gücümüz eşitse nasıl bir taktik uygulanmalıdır?”

Li Ching şöyle dedi: “Eski çağlarda buna benzer karşılıklı saldırı veya karşılıklı savunma örneklerine çok rastlanırdı. Hep şöyle denir: ‘Kişi, gücü yetersiz olduğunda savunma yapar, gücü yeterden fazla olduğunda saldırıya geçer.’¹⁵¹ Burada yetersiz derken kastedilen zayıf olmak ve yeterden fazla derken kastedilen aşırı güçlü olmaktır. Anlaşılan saldırı ve savunma yöntemlerini kavramıyorlardı. Sun Tzu’nun şöyle dediğini hatırlıyorum: ‘Zafer kazanamayacak olan savunma pozisyonu alır, zafer kazanabilecek olan saldırır.’¹⁵² Bu sözler düşman ele geçirilemeyeceği zaman kendimi savunmam gerektiğini gösteriyor. Düşmanı ele geçirebileceğimiz zamana kadar beklediğimizde ona saldırırız. Bu durum, güç ve zayıflıkla ilgili değildir. Sonraki kuşaklar onun ne demek istediğini anlamadı, bu yüzden saldırımları gerektiğinde savunmaya geçip, savunmaya geçmeleri gerektiğinde saldırdılar. Bu iki durum farklıdır yani ikisi için kullanılan yöntem aynı olamaz.”

T'ai-tsung şöyle dedi: “Fazlalık ve kıtlık kavramlarının güç ve zayıflık konusunda sonraki kuşakların kafasını karıştırdığını görebiliyorum. Büyük ihtimalle iyi savunmanın özünün düşmana eksiklikler göstermek olduğunu bilmiyorlardı. Saldırgan stratejinin özündeysen düşmana elindeki fazlasını göstermek yatar. Eğer düşmana sa-

hip olduğun yetersizlikleri gösterirsen saldıracaktır. Bu örnekte düşman nereye saldıracağını aslında bilmemektedir.¹⁵³ Eğer düşmana güçlü olduğun yönleri gösterirsen savunmaya geçecektir.¹⁵⁴ Bu örnekte düşman aslında nereyi savunması gerektiğini bilmemektedir. Saldırmak ve savunmak aynı yöntemin parçalarıdır ama düşman ve ben onu ikiye böleriz. Eğer ben başarılı olursam düşman yenilir. Eğer düşman başarılı olursa o zaman amacımda başarısız olmuş olurum. Kazanmak ve kaybetmek, başarı veya başarısızlık -amaçlarımız ve düşmanın amaçları zıttır ama saldırılmak ve savunmak birdir! Eğer onların bir olduğunu anlarsan o zaman yüz savaşa girecek olsan yüzünü de kazanırsın. Bu yüzden şöyle denir: 'Kendini biliyorsan ve düşmanı biliyorsan yüz savaşa da girsen tehlikede olmazsın.'¹⁵⁵ Bu söz, bahsi geçen bir'liği bilmeyi anlatıyor, değil mi?"

Li Ching iki kere öne eğildi ve şöyle dedi: "Bilge'nin yöntemleri gerçekten de mükemmel! Saldırı, savunmanın en önemli parçasıdır, savunma ise saldırı stratejisidir. Her ikisi de zafere gider, hepsi bu! Eğer saldırıda savunmadan anlamıyorsanız ve savunmada saldırıdan anlamıyorsanız, onları iki ayrı iş gibi görüyorsanız, sorumluluğu iki ayrı birime yüklüyorsanız dudaklarınız Sun Tzu ve Wu-tzu'dan cümleler söylese bile saldırı ve savunma sanatından anlamıyorsunuz demektir. O zaman gerçek nasıl bilinebilir?"

T'ai-tsung şöyle dedi: "*Ssu-ma Fa* 'bir devlet geniş bile olsa savaş sanatını sevenler kaçınılmaz olarak helak olacaktır' ve 'Göğün altında barış olsa da savaş sanatını unutanlar kaçınılmaz olarak tehlikede olacaktır' der.¹⁵⁶ Bu da saldırı ve savunma yollarından biri midir?"

Li Ching şöyle dedi: "Eğer kişinin malları ve ailesi varsa nasıl saldırmaktan ve savunmaktan bahsetmez? Saldırı şehirlere veya ordulara saldırmakla sınırlı değildir. Kişi düşmanın zihnine saldırarak tekniklere sahip olmalıdır. Savunma duvar inşa etmekle ve ordu düzenlerini bilmekle bitmez. Kişi ruhunu korumalı ve beklemesini bilmelidir. Söz konusu olan, daha geniş çerçevede konuşacak olursak hükümetnin Tao'sudur. Daha dar bir çerçevede konuşacak olursak generallerin yöntemleridir. Düşmanın zihnine saldırmaktan 'onları bilmek' ola-

rak bahsedilir. Kişinin *ch'i'sini* [ruhunu] korumasıysa 'kendini bilmek'tir."

T'ai-tasung şöyle dedi: "Doğru! Savaşa gireceğim zaman ilk olarak düşmanın zihniyle kendiminkini karşılaştırır, kimin daha hazırlıklı olduğunu kontrol ederim. Ancak bundan sonra düşmanın durumunu kavrayabilirim. Düşmanın *ch'i'sini* değerlendirmek için onu bizimkiyle karşılaştırırım ve kimin daha kontrollü olduğuna bakarım. Ancak o zaman kendimi bilebilirim. Bu nedenle, 'onları ve kendini bil' büyük askeri stratejistlerin özüdür. Zamanımızın generaller, düşmanı bilmeseler de kendilerini bildikleri sürece avantajlarını kaybetmezler."

Li Ching şöyle dedi: "Sun Tzu, 'ilk önce kendini ele geçirilemez yap' derken 'kendini bil' demek istiyordu.¹⁵⁷ 'Düşman ele geçirilebilir hale gelene kadar bekle'¹⁵⁸ derken 'onları bil'i kastediyordu. Dahası ona göre ele geçirilemez olmak kişinin içinde yatarken, ele geçirilebilir olmak düşmanın içinde yatıyordu.¹⁵⁹ Bu sözden şüphe etmeyi bir an bile düşünmedim."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Sun Tzu Üç Ordu'nun *ch'i'sini* çalabilecek stratejilerden bahseder: 'Sabahları *ch'i'leri* şevklidir; gün içinde *ch'i* miskinleşir ve akşam *ch'i* yorgun düşer. Orduyu yönetmekte ustalaşan kişi canlı *ch'i'*den kaçınır ve yorgun düştüğü zaman saldırır.'¹⁶⁰ Buna ne diyorsun?"

Li Ching şöyle dedi: "Her kim ki canlıysa ve yetenekli bir kandan geliyorsa davullar çaldığında tereddüt etmeden ölüme gitmesini sağlayan *ch'i'*dir. Bu yüzden orduyu idare etmekte kullanılan yöntemler ilk önce subayları ve birlikleri tanımaktan geçer. Önce *ch'i'*mizi canlandırmak, ancak ondan sonra düşmana saldırmak gerekir. Wu Ch'i'nin Dört Hayati Nokta'sı arasında *ch'i* en hayati olandır.¹⁶¹ Başka Tao yoktur. Eğer kişi adamlarının savaşmayı istemelerini sağlayabiliyorsa o zaman kimse onun ateşiyle savaşamaz. Sun Tzu'nun *ch'i'*nin sabahları şevkli olmasıyla ilgili sözü bu saatlerle sınırlı değildir. Günün başını ve sonunu sembolik anlamda kullanmıştır. Genelde davullar üç kere duyulmuşsa ama düşmanın *ch'i'si* ne azalmış ne tü-

kenmişse o zaman onu yormayı nasıl başarabilirsiniz? Bu metni çalışanların söyledikleri büyük ihtimalle düşman tarafından yanlış yönlendirilmeleri sonucu ortaya çıkan yararsız tekrarlardır. Eğer biri onları *chi'i*'yi çalmanın ilkeleri konusunda aydınlatabilseydi o zaman ordu onlara teslim edilebilirdi."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Bir keresinde General Li Chi'nin¹⁶² askeri strateji konusunda yetenekli olduğunu söyledin ama ona tamamen güvenilebilir mi? Eğer onu kontrol edecek ve yönetecek durumda olmazsam işe yaramaz olmasından korkuyorum. Gelecekte varisim onu nasıl idare etmeli?"

Li Ching şöyle dedi: "Majesteleri adına plan yapacak olsaydık, hiçbir şey sizin onu kovmanız ve varisinizi onu yeniden işe alması kadar yararlı olmazdı. Böylece varisinize minnettar olur ve ona borcunu nasıl ödeyeceğini düşünürdü. İlkel olarak bunda bir sakınca var mı?"¹⁶³

T'ai-tsung şöyle dedi: "Mükemmel. Buna hiç şüphem yok."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Li Shih-chi ve Chang-sun Wu-chi'ye¹⁶⁴ birlikte hükümetin dizginlerini ele almalarını emredebilirdim olsam ne düşünürsün?"

Li Ching şöyle dedi: "Li Chi sadık ve adildir, görevlerini yerine getireceğini garanti ederim. Wu-chi emirlerinizi takip etti ve büyük katkıları oldu. Akranınız olduğu için siz majesteleri Bakan Yardımcılığı görevi konusunda ona güvündünüz. Ama dışarıdan bakıldığında diğer subaylara karşı hürmetkâr olsa da aslında Saygın olanı kısıyor. Böylece Yü-chih Ching-te¹⁶⁵ zayıflıklarını yüzüne vurduktan sonra emekli oldu. Hou Chün-chi eski arkadaşlarını unuttuğu için ondan nefret etti ve sonuçta isyan çıkarıp size karşı ayaklandı.¹⁶⁶ İkisi de Wu-chi tarafından yetiştirilmişlerdi. Beni bu konuda sorgulamış olmasaydınız bundan bahsetmeye cesaret edemezdim."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Bu bilgiyi dışarı sızdırma. Bunu çözümlen bir yolunu bulacağım."

T'ai-tsung şöyle dedi: "İmparator Kan Kao-tsu generallerine hükmedebiliyordu ama sonra Han Hsin ve P'eng Yüeh idam edildi ve Hsiao Ho hapse atıldı.¹⁶⁷ Bunun nedeni neydi?"

Li Ching şöyle dedi: “Ne Liu Pang ne Hsiang Yü generallerine hükmedebilen hükümdarlardı.¹⁶⁸ Ch’in’in çöküş döneminde Chang Liang eski devleti Han’ın öcünü almak istemişti, Ch’en P’ing ve Han Hsin kendilerini kullanmadığı için Hsiang Yü’ye içerlediler.¹⁶⁹ Bu yüzden kendilerini Han’ın stratejik gücünden ayırdılar. Hsian Ho, Ts’ao Ts’an, Fan K’uai ve Kuan Ying hayatlarını kurtarmak için kaçıyorlardı.¹⁷⁰ Han Kao-tsu onlara güvenerek Göğün Altındaki Herkes’i kazandı. Altı Devletin varislerinin yeniden kontrolü ele almalarına izin verseydi, herkes eski devletlerine geri dönerdi.¹⁷¹ O zaman generallerini komuta edebilse bile Han’ın yararlanabileceği kimse kalmazdı. Han’ın, Kao-tsu’nun yemek çubuklarını ödünç alan Chang Liang ve Hsiao Ho’nun su taşıma sistemleri sayesinde toprak kazandığını söyledim. Bu bakış açısına göre Han Hsin ve P’eng Yüeh’in idam edilmeleri ve Fan Tseng’in Hsian Yü tarafından kullanılmaması ayırdır.¹⁷² Bu yüzden Liu Pang ve Hsiang Yü’den generallerine hükmedemeyen hükümdarlar olarak bahsederim.”

T’ai-tsung şöyle dedi: “Hanedanlığı yeniden kuran Han İmparatoru Kuang-wu generallerini elinde tutmayı başarmış ama sivillerle ilgili konularda onlara güvenmemiştir. Bu, generalleri yönetmekte usta olmak mıdır?”

Li Ching şöyle dedi: “İmparator Kuang-wu Önceki Han hanedanlığının şatafatına bürünmüş ve kolayca başarı elde etmiş olsa da Wang Mang’ın stratejik gücü generalleri K’ou Hsün ve Teng Yü¹⁷³ asla Hsiao Ho ve Ts’ao Ts’an’ı geçemese de Hsiang Yü’nünkünden az değildi. Tek başına o dahice bir yönetim sergilemeyi başarmış ve erdemli tebaasını korumuştur. O, Han Kao-tsu’dan çok daha değerliydi. Buna dayanarak, eğer generalleri idare etmekten bahsediyorsak o zaman İmparator Kuang-wu’nun bunu başardığını söyleyebilirim.”

T’ai-tsung şöyle dedi: “Kadim çağlarda ordu yollanacağı zaman başgeneral üç gün vejetaryen bir rejim yapardı. Ardından generale yüeh baltasını verir ve şöyle derdi: ‘Bundan üstümüzdeki Göğe kadar her şey ordunun generali tarafından idare edilecek.’ Dahası ona bir fu baltası verir ve şöyle derdi: ‘Bundan altımızdaki Yer’e kadar her

şey ordunun generali tarafından idare edilecek.¹⁷⁴ Ardından generalin arabasının tekerleğini¹⁷⁵ ittirdi. 'İlerleme ve geri çekilme doğru zamanda yapılmalı. Sefere başlandığında ordudakiler generalin emirlerine uyacaktır, hükümdarın komutlarına değil.' Bu satırların uzun zamandır ihmal edildiğine dikkat ettim. Bugün generali görevlendirip yollarken lordumla birlikte bu seremoniyi yeniden uygulamaya koymak istiyorum. Ne diyorsun?"

Li Ching şöyle dedi: "Bilgelerin bu töreni ve vejetaryen yemek geleneğini, atalarımızın tapınağına ruhların dehşet vericiliğini ve ruhani gücünü ödünç almak için getirdiklerine inanıyorum. *Yüeh* ve *fu* baltalarını vermek, tekerleği itirmekle birleşince otorite konusunda generale güvenildiği anlamına gelir. Majesteleri ne zaman orduyu yolcu etmeye karar verecek olursa generalleriyle ve üst düzey yetkilileriyle durumu tartışacağına ve tapınağa haber vereceğine eminim. Bu, ruhları öne çıkmaya davet etmektir. Ne zaman bir general atarsanız ona koşullar nasıl gerektiriyorsa öyle davranmasını söylersiniz. Bu, otoriteyi ona teslim etmektir. Vejetaryen bir rejim izlemekten veya tekerleği itmekten ne farkı var? Eski seremoniyle tamamen uyumlu, anlamı da aynı. Düşünüp yeni bir seremoniye karar vermenin gereği yok."

Hükümdar "mükemmel" dedikten sonra subaylara bu iki örneği gelecek kuşakların ders alabilmesi için not almalarını emretti.

T'ai-tsung şöyle dedi: "Yin ve yang'ın¹⁷⁶ kehanetsel uygulamaları bırakılabilir mi?"

Li Ching şöyle dedi: "Bırakılamaz. Ordu'nun Tao'su, kandırmanın Tao'sudur, eğer yin ve yang'ın kehanet gücüne inanırsak aç gözlü olanları ve aptalları kandırabiliriz. Yin ve yang bırakılamaz."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Bir keresinde astrolojik olarak uygun mevsimleri seçmenin aydınlanmış generallerin yöntemi olmadığını söylemiştin. Cahil generaller onlara güvenir, yani bir kenara bırakmak uygun görünüyor."

Li Ching şöyle dedi: "Kral Chou, *chai-tzu* olarak belirlenen günde öldü; Kral Wu aynı günde serpiildi. Astrolojik olarak hayırlı mevsimler ve günler listesinde *chai-tzu* ilk gündür. Shang kargaşa içindeydi,

Chou iyi idare ediliyordu. Serpilmek ve ölmek bu örnekte farklıdır. Dahası Sung İmparatoru Wu ordusunu ölüme giden bir günde harekete geçirdi.¹⁷⁷ Ordudaki bütün subaylar bunun yasak olduğunu düşünüyorlardı ama imparator şöyle dedi: 'Orduyu ileri süreceğim ve o ölecek.' Gerçekten de düşmanı yendi. Bu örnekle bağlantılı konuşacak olursak astrolojik uygulamaların bir kenara bırakılabileceği açıktır. Ancak T'ien Tan, Yen tarafından kuşatıldığında Tan adamlardan birinden ruh kılığına girmesini istedi. Adam boyun eğip emre uydu ve "ruh" Yen'in yok edileceğini söyledi. Tan bunun üzerine ateş öküzlelerini kullanarak ilerledi ve Yen'e saldırdı, onu yok etti.¹⁷⁸ Bu askeri düşünürlerin yanılmaca Tao'sudur. Astrolojik açıdan hayırlı mevsimlerin seçilmesi de buna benzer."

T'ai-tsung şöyle dedi: "T'ai Kung kandil çiçeği ve kaplumbağa kabuğu yakıp Kral Chou'yu yok etmeye giderken T'ien Tan kaderini doğaüstü olana teslim etti Yen'i yok etti. Bu iki örnek birbirine zıt değil mi?"

Li Ching şöyle dedi: "Alttan alta güdüleri aynıydı. Biri geleneklere aykırı davrandı ve düşmanı ele geçirdi, diğeri geleneklere uydu ve planlarını gerçekleştirdi.¹⁷⁹

"Kadim çağlarda T'ai Kung'un, Kral Wu'ya danışmanlık yaptığı günlerde Mu-yeh'e ulaştıklarında gök gürültüsü ve yağmurla karşılaştılar. Bayraklar ve davullar kırıldı ya da yok oldu. San I-sheng harekete geçmeden önce hayırlı bir işaret almak istedi. O zaman ordu içinde korku ve şüphe ortaya çıkmıştı, bu yüzden ruhlara danışmanın doğru olacağını düşündü. Ama T'ai Kung çürümüş çimenlere ve kurumuş kemiklere bir şey danışmaya değmeyeceğini düşünüyordu. Dahası hükümdara saldırmak söz konusu olduğunda nasıl ikinci bir şans olabilirdi? Şimdi, San I-sheng'in daha baştan amacını açıkladığına inanıyorum ama T'ai Kung amacına ulaştı. Her ne kadar ikisinin düşüncesi birbirine zıt olsa da amaçları aynıydı. Bu tekniklerin bırakılmaması gerektiğini, çarpışma başlanmadan önce *ch'i*'nin korunması hayati önem taşıdığı için söyledim.¹⁸⁰ Başarılı olmaya gelince, bu insanın çabasıyla ilgilidir, hepsi bu!"

T'ai-tsung şöyle dedi: "Şimdi üç gerçek general var -Li Chi, Li Tao-tsung ve Hsüeh Wan-ch'e. Akrabam olan Li Tao-tsung dışında hangisi büyük sorumluluk alabilir?"

Li Ching şöyle dedi: "Siz Majesteleri bir keresinde Li Chi ve Li Tao-tsung'un orduyu idare ederken büyük başarılar elde etmeyeceğini söylediniz ama büyük yenilgiler de yaşamayacaklar. Cahil olduğum için bilgece sözlerinizi düşündüm. Büyük zaferler peşinde olmayan ve ciddi yenilgiler yaşamayan bir ordu kontrollü ve disiplinlidir. Büyük zaferler elde edebilecek ya da kötü yenilgilere katlanması gerekecek ordu kazanmak için iyi şansına güvenir. Bu yüzden Sun Tzu şöyle der: 'Savaş oyunlarında ustalaşan kişi düşmanı yenmek için hiçbir fırsatı kaçırmadığı sürece yenilemeyeceği bir pozisyon elde eder.'¹⁸¹ Bu sözden anlaşılacağı üzere kontrol ve disiplin içimizdedir."

T'ai-tsung şöyle dedi: "İki ordu birbirine yaklaştığında savaşmak istemiyorsak, bu sonucu nasıl elde ederiz?"

Li Ching şöyle dedi: "Kadim çağlarda Chin ordusu Ch'in'e¹⁸² saldırdı, savaşa tutuştular ve sonra geri çekildiler. *Ssu-ma Fa* şöyle der: 'Kaçan bir orduyu çok uzaklara kadar takip etme, geri çekilen bir orduyu yakından izleme.'¹⁸³ Geri çekilen derken dizginleri kontrol altında olanları kastediyorum. Eğer ordumuz disiplinliyse, düşmanın ordusu da düzenli sıralardan ve birliklerden oluşuyorsa nasıl her iki taraf da savaşı hafife alabilir? Bu yüzden iki ordu da ilerler, çarpışır ve sonra geri çekildiklerinde onları takip eden olmaz. İki taraf da yenilgiye ve kayba karşı mücadele eder. Sun Tzu şöyle demiştir: 'İyi düzene sahip ordulara saldırmayın, iyi düzenlenmiş bayraklara müdahale etmeyin.'¹⁸⁴ İki düzen eşit stratejik güce sahipse [*shih*] tek bir yanlış hareket düşman, avantajı ele geçirmesini sağlayabilir. Stratejik, ilkel bunun böyle olduğunu söyler. Bu nedenle ordular savaşmayacakları ve savaşmak zorunda oldukları durumlarla karşılaşır. Çarpışmaya girmemek bizim seçeneğimizdir, savaşmak zorunda olmak düşmanın."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Çarpışmaya girmemek bizim seçeneğimizdir derken ne demek istiyorsun?"

Li Ching şöyle dedi: "Sun Wu'nun belirttiği gibi: 'Eğer çarpışmaya girmek istemiyorsam yere bir çizgi çeker ve onu savunurum. Hamlelerini geri püskürttüğümüz için bizimle mücadele edemezler.'¹⁸⁵ Eğer düşmanın yetenekli adamları varsa çarpışma ve geri çekilme arası önceden planlanamaz. Bu yüzden çarpışmaya girmemek bize bağlıdır diyorum. Çarpışmak zorunda olmanın düşmana bağlı olmasına gelince, Sun Wu şöyle der: 'Düşmanı harekete geçirmekte ustalaşan kişi düşmanın tepki vereceği durumlar yaratır. Düşmanın ele geçirmek isteyeceği bir şey sunar. Kazanç vaadiyle onları harekete geçirir, ana kuvvetleriyle onların tuzağa düşmesini bekler.'¹⁸⁶ Eğer düşmanın yetenekli subayları yoksa bu numaraya kanıp öne çıkar ve savaşır. O zaman durumun kontrolünü ele geçirip onları yok edebilirim. Bu yüzden savaşmak zorunda olmak düşmanın seçeneğidir dedim."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Derin sözler! Kontrollü ve disiplinli ordu-uygun stratejiler uyguladığında- zenginleşir ama doğru stratejiler izlenmezse ölür. Lordum lütfen yıllar boyunca orduyu kontrol etmekte ve disiplini sağlamakta ustalaşanların yazdıklarını derleyin, şemalar hazırlayın ve bana sunun. Aralarından sonraki kuşaklara kalması gerekenleri seçeceğim."

[Li Ching¹⁸⁷ şöyle dedi: "Sarı İmparator'a iki diyagram sundum; *Ssu-ma Fa*'yla T'ai Kung'un mevzilenişleri ve Chuko Liang'ın geleneksel olan ve olmayan stratejileri. Hepsi çok ayrıntılıydı. Tarihte sayısız general bu yöntemlerden birini veya ikisini kullandı ve başarıya ulaştı. Ama resmi tarihçiler askeri konulardan ender olarak anlar, bu yüzden bu başarıları düzgün bir şekilde kaydetmeyi başaramamışlardır. Majesteleri'nin emrini kabul etmemeye cesaret eder miyim? Sizin için bir derleme hazırlayacağım."]

T'ai-tsung şöyle dedi: "Askeri stratejide en önemli şey nedir?"

Li Ching şöyle dedi: "Askeri stratejiyi bir zamanlar öğrencilerin yavaş yavaş ilerleyebilmeleri için üçe bölerdim. İlki Tao olarak tanımlanır, ikincisi Gök ve Yer; üçüncüsü Generalliğin Yöntemleri'dir. Tao için olmazsa olmaz I Ching'in 'herşeyi algılamak, herşeyi bilmek, kimseyi katletmeden ruhani ve askeri olmak'¹⁸⁸ dediği şeydir. Gök baş-

lığı altında tartışılan yin ve yang'dır; Yer başlığı altında tartışılan dar ve kolaydır. Orduyu idare etmekte ustalaşan yang'ı yakalamak için yin'i kullanabilen, kolayla saldırmak için dardan yararlanabilendir. Mencius'un Gögün mevsimleri ve Yer'in avantajları dediği budur.¹⁸⁹ Generalliğin Yöntemleri adamları görevlendirmeyi ve silahlardan yararlanmayı tartışır -Üç Strateji'nin 'doğru subaylara sahip olan zenginleşir' ve Kuan-tzu'nun 'silahlar keskin ve sağlam olmalıdır' derken söyledikleri budur."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Evet. İnsanları savaşmadan teslim olma-ya ikna eden bir ordunun en iyisi olduğunu söyledim; yüz savaşa girip yüz savaş kazanan ordu orta karardır ve kendini savunmak için derin hendeklerden ve yüksel kalelerden yararlanan düşük seviyededir. Kıyaslama için bunları standart olarak kullanacak olursak üçünün de Sun Tzu'nun yazdıklarında olduğunu görürüz."

Li Ching şöyle dedi: "Ayrıca yazılarını inceler ve eylemlerini takip edersek onları birbirinden ayırabiliriz. Örneğin Chang Liang, Fan Li ve Sun Wu dünyadan el etek çektiler. Kimse nerede olduklarını bilmiyor. Eğer Tao'yu sindirmemiş olsalardı bunu nasıl başarırlardı? Yüeh I,¹⁹⁰ Kuan Chung ve Chu-ko Liang her zaman savaşta zafer kazandılar ve savunmaları sağladı. Gögün mevsimlerini ve Yer'in avantajlarını araştırıp anlamamış olsalardı nasıl başarılı olurlardı? Sonraki Wang Meng'in Ch'in'i koruması ve Hsieh An'in Chin'i savunması olacak.¹⁹¹ Eğer bilge generaller kullanmamış olsalar ve yetenekli adamlar seçmeseler, savunmalarını onarıp güçlendirmeseler nasıl sorunları çözerlerdi? Bu yüzden askeri strateji en düşükten ortaya, ortadan yükseğe olmalıdır. Bu sayede sonunda öğretinin derinliklerine girebilirler. Eğer öyle olmazsa sadece boş sözlere dayanıyor olurlar. Sadece sözleri hatırlamak ve tekrarlamak başarılı olmaya yetmez."

T'ai-tsung şöyle dedi: "Taocular üç kuşaktır general olarak hizmet ediyorlar.¹⁹² Askeri öğretiler dikkatsizce aktarılmamalı, ama aktarılmadan da kalmamalı. Lütfen bu konuya dikkat et."

Li Ching iki kere eğilip dışarı çıktı ve bütün askeri kitaplarını Li Chi'ye devretti.

EK-A: Savaş Arabası

Savaş arabalarının tarih sahnesine çıktıkları zaman kadar, oynadıkları rol ve önemleri de son yıllarda çeşitli makalelere konu olmuştur. Şüphesiz, savaş arabası, Batı'dan Orta Asya'ya M. Ö. 14. yüzyıl civarlarında gelmiş ve Batı'daki daha sonraki gelişmeler Çin'de hiç yankı uyandırmadığı için bu geçiş yolu da kesintiye uğramıştır. (Hayashi Minao, Shang'ın M. Ö. 1300'de savaş arabalarına sahip olduğunu ve bunların avlarda kullanıldığını ısrarla savunmaktadır.¹ Edward L. Shaughnessy, savaş arabalarının gelişinin M. Ö. 1200 olması gerektiğini ileri sürmektedir.)² Yöresel kökenlerden çok yayılma teorisinin desteklenmesi, savaş arabalarının öküzlerin çektiği kağnılar ya da dört tekerlekli arabalar gibi öncülerinin olmaması nedeniyle daha makuldür ve aynı zamanda atlar da bu dönemden önce evcilleştirilmiştir.³

Çin savaş arabasının Batılı örneğiyle hemen hemen aynı olmasına rağmen, kazılarda çıkarılan daha önceki döneme ait savaş arabaları, oldukça ayırıcı özelliklere sahiptirler: Her tekerleğin çok daha fazla jantı bulunmaktadır -kimi zaman bu sayı kırk sekizi bulmaktadır; tekerleğin şekli koniye benzemektedir; tablası dikdörtgendir ve Batı'dakinden daha geniştir, üçgen dizilişte üç adam taşıyabilmektedir.⁴ (Bu gelişmelerden bazılarını, söz konusu arabaların bu yüzyılda keşfedilen Trans-Kafkas versiyonlarının ara aşamalarında da rastlanmıştır.⁵) Ortaya çıkışından itibaren, daha güçlü, daha ağır, daha hızlı araçlara doğru tarihsel bir yönelim olsa da, özünde pek değişiklik olmamıştır. Savaş arabası tablasını dingile ve boyunduruğa oturtma yöntemleri gibi kayda değer küçük değişiklikler ve geliştirmelerle kullanım alanlarındaki değişiklikler, doğal olarak yüzyıllar boyunca sürmüştür. (Shang Dönemi'nde savaş arabalarını ya da yük arabalarını olağan nakliyeler için kullansalar da, savaş arabaları -belki sınırlı sayıda- savaş ve av için tasarlanmış ve yük arabalarına benzer

olanlar nakliyede kullanılmıştır.⁶⁾

Shang Dönemi'nde savaş arabası, rütbe ve iktidarın gözle görülür bir simgesiydi ve özenle süslenir, sıklıkla da imparatorluk nişanlarıyla bezenirdi. Ancak, belki de çok fazla sayıda olduğundan, Chou Dönemi'ndeki savaş arabaları, çarpıcı kraliyet nişanlarıyla süslü olsalar da, çok daha kullanışlı ve işlevseldiler.⁷ Son olarak, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'yle Savaşan Devletler Dönemi'nde, kuşatma savaşları ve diğer özel saldırı görevlerinin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oldukça ayrıntılı savaş arabaları ve tekerlekli araçlar tasarlandı; geniş kalkanlarla, kulelerle, koçbaşlarıyla, seyyar merdivenlerle ve çoklu ok atabilen yaylı tüfeklerle donatıldılar.⁸

Geleneksel görüşe göre, savaş arabasını -ya Sarı İmparator'un ya da Hsia hanedanlığının bir yöneticisi olan- Hsi Chung tasarladı. Rivayete göre Shang, Hsia'yı yıkmak için yetmiş ya da üç yüz kadar savaş arabası kullanmıştı; fakat bu iddianın gerçek olması mümkün değildir. Shang'ın kullandığı savaş arabalarının sayısı tartışmalıdır; kimi otoriteler Shang'ın bir savaş aracı olarak savaş arabası kullandığına dair hiçbir kanıt bulamamışlar;⁹ kimi-leri de -özellikle Ku Chieh-kang gibi geleneksel görüşlü uzmanlar- nitelikli karşıt görüşler ileri sürmüşlerdir.¹⁰ Ancak, kesin gerçekler bilinmemektedir. Örneğin, hanedanlığın son dönemlerinde bile, Shang savaşçıları savaş arabalarında çarpışmaktan çok, piyadeler gibi yerde dövüşüyorlardı. Bununla birlikte, Shang'ın düşmanlarından bazıları, savaş arabalarını, bütün kuvvetleriyle orantılandığında azımsanmayacak ölçüde kullanmışlardı.¹¹

Chou'nun, geleneksel olarak, savaş arabalarında at gücünü artırdığı, iki yerine dört at kullandığı belirtilmektedir.¹² Shang mezarlarında da dört atlı savaş arabasına rastlanmaktadır fakat bunlar günlük kullanımdan çok cenaze törenlerinde kullanılıyor olabilirler. Chou'nun şaşırtıcı zaferiyle ilgili diğer bir açıklama da -üstün erdemi ve halk desteğinin yanı sıra- hareketlerinin çabukluğu ve Sarı Irmak'ı beklenmedik şekilde güneye doğru ge-

çerek, batıdaki Shang savunma hatlarından kaçınmasıdır. *Shih chi'*ye göre Shang hükümdarı, aniden tepesine binene kadar ilerleyişlerini bilinçli bir şekilde görmezden gelerek, Chou'nun çabalarına kayda değer bir destek sunmuştur. Savaşta, muhtemelen üç yüz savaş arabası kullanılmıştır ki bu da genellikle başvuru alan bire on oranına denk gelen üç bin Kaplan Muhafız'ın kullanımıyla örtüşmektedir.¹³ Saldırının hızı ve vahşiliği Shang'ı şaşirtmiş ve belki de Chou'nun üstünlüğüne mal edilmiş olabilir; belki de bu, savaş arabasının ilk kez etkili biçimde kullanıldığı savaştır.

Savaş arabalarının oldukça fazla kullanıldığı, Chou ile bozkır komşuları arasındaki kayda değer çatışmalar, Chou hâkimiyetinin ilk yüzyılında başlamıştır; hatta bir savaşta 130 düşman aracının ele geçirildiği kaydedilmiştir.¹⁴ Savaş arabalarının yoğun olarak kullanıldığı savaşlar M. Ö. 9. yüzyılda ortaya çıkmış ve Batı Chou Dönemi ile İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde de devam etmiştir. Ancak, savaş koşulları altında savaş arabasının etkinliği, son yıllarda Creel¹⁵ ve diğerleri tarafından sorgulanmaktadır. Savaş arabaları yaya askerlerinden farklı olarak güç, hız ve hareketlilik sunsa da, daha çok simgesel bir anlam taşımış ve üstün bir saldırı silahı olmaktan ziyade komuta platformu olarak kullanılmış olabilirler. Bu, savaş arabası savaşlarının olduğunu inkâr anlamına gelmez. Ancak, Yang Hung'un da belirttiği gibi, savaş arabasının geniş alana ihtiyacı vardır ve arka tarafta konuşlanan savaşçılar, (özellikle de sağ tarafta mızraklı balta taşıyanlar) ancak savaş arabaları hepsini mükemmel bir şekilde -ne çok uzak ne de çok yakın- geçtikten sonra düşmanla çatışmaya girebiliyorlardı.¹⁶ Ayrıca, dengeleri ve manevra kabiliyetleri -özellikle hız yaparken dönmeyi oldukça zorlaştıran sabit dingillerin engellemesiyle- en düz arazilerde bile oldukça düşüktü. (Bir mısır tarlasında amortisörsüz bir araçla gittiğinizi ve ne yapacağı belli olmayan, silahlı bir düşman aniden karşınıza çıktığında ok atmaya ya da ani bir hareket yapmaya çalıştığınızı düşünün.)

Wu ve Yüeh'in hatası, M. Ö. 541 civarlarında kullanmayı öğrenmek için gösterdikleri bariz çabalara rağmen savaş arabasını benimsemeleridir ve ayrıca araziden kaynaklanan sınırlamaları da göstermektedir. İki devlet de ırmaklar ve akarsularla dolu dağlık bölgelerdeydiler, her yerde göller, bataklıklar ve göletler bulunuyordu.¹⁷ Bu karşı konulmaz sınırlamalara karşın Wu ve Yüeh, piyade ve deniz kuvvetlerine vurgu yaparak -kılıç gibi- yakın dövüş silahları geliştirmişler, tüm coğrafyada bu sayede ünlü olmuşlar, bugün tekrar gün yüzüne çıktığı gibi, üstün niteliklerini korumaya devam etmişlerdir.¹⁸

Yapılarından kaynaklanan kusurlara rağmen savaş arabaları, asker sevkıyatına nispeten bir hız kazandırmış, yetenekli bir sürücü yönetiminde ve makul arazi koşullarında kuşkusuz yenilmesi güç araçlar olmuşlardır. Cesur savaşçıların parlak, deri zırhlı savaş arabalarıyla birbirleriyle savaştıklarını gösteren romantik tasvir, Batı'da olduğu kadar Çin'de de geçerlidir ve savaş arabası, özellikle düşmanı aceleci bir hareket yapmaya kıskırtmak ve bireyleri kahramanca saldırmaya teşvik etmek için oldukça uygundur. (Bununla birlikte, Creel, Süvari Çağı'nın İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'ne kadar ortaya çıkmadığını gözlemlemiştir.¹⁹)

Ölçülü bir hızla ilerlemeyi gerektiren yakın dizilişler sağlamanın zorluğu (*Shih chi* ve *Ssu-ma Fa*'da bahsedilen Kral Wu'nun savaş öncesi talimatlarında da belirtildiği gibi) sadece savaş arabalarını diğer savaş arabalarıyla koordine etmekte değil; aynı zamanda savaş arabalarını destek piyadelerle de koordine etmektedir. Bu kısıtlamaların dayatmaları ve usulleri, bir saldırının azami hıza sıkı sıkıya bağlı olduğunu o kadar açık gösterir ki, kitapta kadim uygulamaları yansıtırken, şüphesiz *Ssu-ma Fa*'nın uygun tedbirlere bağlı kalmayı ısrarla vurguladığının altı çizilir. (Daha fazla bilgi için, bkz. *Ssu-ma Fa* çevirisinde çevirmenin önsözü ve notları.) Koordine edilmiş piyade için savaş arabasının zorluklarından avantaj kazanmak, etrafını sarmak ya da ters

çevirmek ya da engellemek mümkündür; *Tso chuan'* a göre aynı zamanda sürekli olarak tablalar düşüyor -kırık dingiller, çamura saplanmalar, dalların tekerleklere dolaşması ve görünmeyen çukurlara düşmeleri nedeniyle zarar görüyorlardı. Belki de bu kısıtlamalar, arabaların maliyetleri ve bunları sürececek savaşçıların yoğun eğitim görmesi gereğiyle birleşince, orduyu genişletmenin tek etkili yolu piyadeleri kullanmak oldu. Ancak, piyade birliklerinin artması, diğer unsurlar kadar, toplumsal ve politik koşulların da değişimini açıkça yansıtmaktadır ve Yang Hung gibi uzmanlar, savaş arabası kullanımını sorunlarının onları yerinden ettiğini açıkça reddetmişlerdir.²⁰

EK-B: At ve Süvari

At, Çin’de Neolitik Çağ’da evcilleştirildi fakat bu dönemde ata binilmiyordu. Bozkır bölgelerden yayılan yöresel yetiştiricilik, görünüşe göre daha kısıtlıdır -özellikle de MÖ 5. yüzyıl civarlarında Çin’in batı sınırlarında ortaya çıkan göçebe halkların yetiştiriciliğiyle karşılaştırıldığında... (Creel, dogmatik olarak, MÖ 300 civarlarından önce Çin’de at binicileri olduğuna dair kanıt olmadığını ileri sürmektedir¹ fakat Shaughnessy MÖ 484’te, İlbahar ve Sonbahar Dönemi’nin sonlarında, Çinlilerin ata binmeye başladığını savunmaktadır.² Kimi geleneksel görüşlü otoriteler, yetersiz arkeolojik kanıtlara dayanarak, uzun yöresel gelişme dönemi esnasında ve Shang’ın erken dönemlerinde at biniciliğinin ve avcılığın bulunduğu bahsetmektedirler fakat bu görüş oldukça güvenilmezdir.³ Kimi otoriteler de, *Tso chuan* verilerinin barbarların MÖ 664’te atlı savaşlar yaptıklarını kanıtladığını ileri sürmektedirler.⁴ Pulleyblank⁵ ve Yetts,⁶ temelde Creel’le aynı fikirdedirler. Ancak, ünlü komutan Wu Ch’i’nin (MÖ 440-361) at bindiğini gösteren tarihsel bilgiler mevcuttur; benzer bir bölüm *Wu Tzu’* da da bulunmaktadır. *Altı Gizli Öğreti’* de süvarinin taktiksel kullanımını ele alan bölümlerde, aynı zamanda geç dönem Savaşan Devletler’de Kral Wu-ling’in MÖ 307’de yaptığı yeniliklere atıfta bulunmaktadır.⁷)

MÖ 5. yüzyılın başlarında göçebeler hâlâ yaya idiler ve piyade olarak ya da savaş arabalarıyla savaşıyorlardı. Dördüncü yüzyılda, Hu halkı, Chao ve Yen’in kuzey sınırındaki devletlere ilk atlı baskınları düzenledi. Atları, onlara hızlı ve hareketli olmanın bariz avantajlarını sunuyor ve çok daha geniş arazilerde durağan savunmanın gereklerini hızla yerine getirerek hedef seçmede büyük bir özgürlük sağlıyordu. Bu nedenle, Chou Kralı Wu-ling, savaşçılarına barbar tipi kıyafetler (pantolon ve kısa gömlek) giydirmeye karar verdi çünkü bu giysilerin süvarilerin gü-

cünü serbestçe kullanmalarına olanak sağladığına inanıyordu. Görünen o ki, sadece yenilmesi güç olmayan Hu'nun üstesinden gelmenin değil, aynı zamanda ordunun saldırganlık potansiyelini arttırmanın da peşindeydi. Çünkü hemen sonrasında Ch'in'i kuzeyden istila etmeye ve yandan kuşatmaya teşebbüs etti.⁸ Bundan sonra, at ve süvarinin önemi arttı fakat Han hanedanlığına kadar, Sun Bin ve T'ai Kung gibi stratejistlerin önerdiği taktiklere rağmen orduda küçük bir unsur olarak yer aldılar. Bu düşünürlerin eserlerine göre, süvari hareketlilik sağlar; orduyu temel saldırı silahının (bugüne kadar savaş arabasıydı) arazi kısıtlamalarından kurtarır ve sıradışı manevraların geliştirilmesine olanak sağlar. Savaşan Devletler Dönemi boyunca, savaş arabaları süvariden daha önemli bir rol oynadılar. (Güç ve sayı anlamında piyade daha da önemli bir rol oynamıştır). Ch'in ordusunun yenilmesinde bile, sadece yüzde on oranında süvari kullanılmıştır. Han'ın kurucusu Liu Pang, Hsiang Yü ile olan nihai savaşlarda istikameti değiştirmek için seçkin bir süvari birliği oluşturdu fakat bu yine de toplam kuvvetlerin sadece yüzde yirmisine denk geliyordu.⁹

Sonrasında Han Wu-ti, Önceki Han'ın büyük yayılmacı imparatoru, uzak göçebelerin ünlü ve üstün atlarını getirtmeye karar verdi. Bu inatçı halklara boyun eğdirmek için Orta Asya'ya büyük seferler düzenledi ve atları zorla ele geçirdi.¹⁰ Pekçok destek arabasının eşlik ettiği yüz bin süvari, MÖ 128'den 119'a kadar yapılan seferlerde kullanıldı. Bu tarihten sonra, (T'ang döneminde Fang Kuan tarafından kadim yolları izlemek ve yeniden tesis etmek için yapılan verimsiz bir girişime rağmen) savaş arabasının savaşta taktiksel bir rol oynadığı dönem sona erdi. Belki de Önceki Han Dönemi'nin ortalarından itibaren, süvari geleneksel taktikler için merkezi bir güç, sıradışı taktikler için de esneklik sağlayan bağımsız bir unsur haline geldi.¹¹ Üzengilerin keşfi ve kullanışlı eyerlerin geliştirilmesiyle, T'ang'ın yaklaşımıyla hafif süvari tarafından tekrar yerinden edilse de, ağır süvari müm-

kün hale geldi. T'ang Tai-tsung, özellikle imparatorluğun kontrol altında tutulmasında süvarileri etkin bir şekilde kullandı ve biniciliğiyle ün kazandı. Belki de göçebe bir soydan geliyordu ve (adını içeren askeri çalışmada ve çevirmenin önsözünde de görülebileceği gibi) süvarinin etkisini iyi biliyordu.

EK-C: Zırh ve Kalkanlar¹

Hanedanlık öncesi Neolitik Çağ'da ve Hsia'daki ilkel zırh, -küçük bir değişiklikle- korkunç kaplanı da içeren hayvan derisinden oluşuyordu. Shang'dan Savaşan Devletler'in sonuna kadar, deri temel malzemeydi. Bu dönemde zırhlar genellikle inek derisinden, kimi zaman da gergedan ya da manda derisinden yapılırdı. Geniş kalkanlarla birleştirildiğinde deri zırh, dönemin bronz silahlarına karşı yeterli korumayı sağlıyor gibi görünmektedir. Chou'dan elde edilen kanıtlara dayanarak, (ve Shang ile Chou'da da esasen devam ettiğini varsayarak) kudretli Shang savaşçıları, bronz miğferlerle birlikte hem önü hem de arkayı koruyan iki parçalı deri zırh giyiyorlardı. Erken Chou Dönemi'nde, çatışmanın artan kapsamı ve yoğunluğuna bağlı olarak yapım teknikleri önemli ölçüde değişti. İki geniş parçadan, deri kayışlarla birbirine bağlanan küçük dikdörtgen parçalara dönüldü ve daha sonra bu parçalar kaplamada kullanılarak katmanlı gömlekler tasarlandı. Her bir parça deriden kesiliyor ve tabaklanıyor, cilalanıyor ve son olarak da boyanıyordu (Genellikle kırmızı ya da siyah cilayla kaplanıyor ya da ürkütücü motiflerle süsleniyordu). Bu tip malzemelerin çabuk bozulabilen yapılarına bağlı olarak, evrimlerinin izledikleri yol belirsizliğini korumaktadır; fakat böyle bir zırh muhtemelen İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde iki parçalı modeliyle karşımıza çıkmaktadır.

Görünüşe göre zırh, savaşçının işlevine ve dövüş tarzına uygun olarak geliştirilmişti. Örneğin, savaş arabası kullananlar için -esas olarak aracında sabit bir şekilde oturmaktadır- genellikle uzun ve ağır, kolları serbest bırakırken tüm vücudu koruyan bir zırh tasarlanmıştır. Bununla birlikte, piyadeler -bunların üstünlükleri hayatta kalmak ve saldırgan olabilmek için büyük oranda çeviklik ve hızlı yürümeye dayanmaktadır- daha kısa gömleklerle, daha az kısıtlayıcı bacak koruyucularla ve çok daha ha-

fif zırhlarla dövüşüyorlardı. Süvariler geliştirildiğinde, piyadelere daha fazla yük taşıyabilmelerine rağmen, bacaklarının rahat olması gerekiyordu (fakat dışarıdan gelecek saldırılara karşı da korunmalıydı) ve bu da barbar tarzı pantolon ve gömleklerin benimsenmesini sağladı. Ayrıca, üzeningilerin keşfine kadar, aşırı yük, sürücünün dengesizliğini gidermesine katkıda bulunuyordu. Böylelikle, ağır süvariler Han sonrası döneme kadar gelişmedi; sadece birkaç yüzyıl içinde tekrar daha hızlı ve hafif unsurlarla yer değiştirdi.

Demirin gelişmesinden ve tarım aletleri ile silah yapımında kullanılmasından sonra bile, yaylı tüfeklerin daha etkili ateş gücüne ve daha güçlü demir kılıçlara karşı gerekli olan demir zırh, Han'a kadar deri zırhın yerini alamadı. Bronz zırh erken Chou'da ortaya çıkmış olabilir ve deriyle çeşitli kombinasyonlar oluşturması, bronzun dış çeperi takviye etmek için (özellikle de kalkanlarda) kullanıldığını göstermektedir. Ancak demir plakaların gelişmesiyle deri katmanlar kadar esnek ve makul bir ağırlığa sahip olamaya başlayan metal, yine de oldukça az rastlanan bir malzemedir. Han ve sonrasında dahi, deri asla tam olarak gözden kaybolmamış, tamamlayıcı bir unsur olarak yerini korumuştur.

Her savaşının savunma donanımları arasında olmazsa olmaz bir parça olan kalkanlar, genellikle cilalanmış deri ya da gerilmiş çeşitli cilalı kumaş parçalarıyla kaplı ahşap bir çerçeveden yapılırdı. Sadece ahşaptan oluşan kalkanlar, kamışlardan ya da hasır otlarından yapılanlar gibi, tarihleri henüz tam olarak incelenmemiş olsa da, bazı bölgelerde ve farklı dönemlerde kullanılmaktaydı. Fakat vücut zırhında olduğu gibi, burada da seçilen malzeme deriydi ve kimi zaman koruyucu bronz tabakalarla takviye ediliyordu. Demir silahların ve yaylı tüfeklerin ortaya çıkmasıyla birlikte, demir kalkanlar da ortaya çıktı fakat Savaşan Devletler Dönemi'nin sonları ya da Han hanedanlığına kadar pek de yaygınlaşmadı.

Miğferler, Savaşan Devletler Dönemi'nin başlangıcıyla birlikte demirleri de çıksa da, bütün dönem boyunca bronzdan yapıldı. Ancak, demir kılıç ve zırh gibi onlar da en azından Han'a kadar ağırlık kazanmadılar.

Dönem boyunca bir miktar evrim geçiren savaş arabaları da, *Wu Tzu*'da Wu Ch'i'nin kralla yaptığı ilk söyleşide belirtildiği gibi, cilalı deriyi takviye olarak kullanmışlardır. Düşman açısından öncelikli hedef olan at için de koruma önemli kabul edilmiş ve bunun uygulaması Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarında başlamış olabilir. Ancak, Han'a kadar at zırhlarının hem yaygın hem de kapsamlı olmaması, süvarinin yeni yeni baskın hale gelen rolünü ve değerli savaş atlarını koruma ihtiyacını yansıtmaktadır. Atlı unsurların dışında, oldukça hareketli olan bozkır halkları da zırhın (aynı zamanda bazı silahların da) gelişmesine katkıda bulunmuşlar fakat çoğu gelişme, diğer bölgelerden örnek almaktan ziyade yöresel kalmıştır.

EK-D: Kılıç

Kılıcın kökeni, evrimi ve sayısı hakkında birkaç aykırı fikir olsa da, gerçek kılıcın -kabzasının iki katı uzunluğunda bıçağa sahiptir. İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonlarına kadar Çin'de ortaya çıkmadığı bilinmektedir.¹ Bu dönemden önce savaşçılar hançer, mızrak başı ve bazen de kısa bir kılıç taşırlardı ve bunların hepsi de bronzdan yapılırdı.² (Bununla birlikte, son dönemdeki arkeolojik kanıtlara dayanarak, kimi geleneksel görüşlü otoriteler Batı Chou savaşçılarının bronz kılıçlar taşıdıklarını savunmuşlardır.³ Shang'dan kalan nadir bulunan bir parça, literatürde "kılıç" olarak sınıflandırılmış fakat boyutları göz önüne alındığında, bıçağın kabzanın boyunu nadiren aştığı görüldüğünden, bunu kısa kılıçlar ya da uzun hançerler kategorisine sokmak daha doğrudur).

Batı Chou ile İlkbahar ve Sonbahar dönemlerindeki kılıçlar, keserek yaralamak için değil, delmek ve saplamak için tasarlanmışlardı.⁴ Piyadenin ortaya çıkışıyla, mecburen yakın dövüş için silahlar geliştirilmiş ve bunlar mızraklı balta ile savaş arabası merkezli savaş donanımlarının yerini almaya başlamıştır. Kılıca ek olarak, *chi* (mızrak uçlu mızraklı balta,⁵ mızrak gibi saplamak için kullanılır) Savaşan Devletler Dönemi boyunca piyadeler içinde, özellikle de Wu ve Yüeh gibi savaş arabalarının taktiksel olarak uygun olmadığı devletlerde, oldukça yaygın hale gelmiştir.⁶

Kimi otoriteler, kılıcın son evrimi ile yaygınlaşmasını, Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarında ve sonrasında Han hanedanlığında süvarinin gelişmesiyle bağlantılandırmıştır.⁷ Aşırı uzun kılıçlar, özellikle de iki tarafı da keskin olanlar, süvariler için hem tehlikeli oluyor hem de hantal kalıyordu;⁸ bu nedenle, geç Savaşan Devletler Dönemi'nde ve erken dönem Han'da geliştirilen aşırı uzun kılıçlar, muhtemelen özellikle piyadeler için ya da

sadece törenlerde kullanılmak üzere geliştirilmiştir.

Kılıcın kökeniyle ilgili teoriler ise karışıktır.⁹ Bir teoriye göre, Shang ve erken dönem Chou'daki savaşçılar mızraklı balta ve bir çeşit kısa hançer taşırlardı ve bunlardan -özellikle de mızraklı baltalar daha uzun ve daha güçlü hale gelmişti- kabzalı kısa hançer ve sonrasında da ince uzun kılıç evrilmişti.¹⁰ Metal işçiliğindeki teknoloji ilerledikçe, biçim, mukavemet, keskinlik ve görünüşteki gelişmeler hızla bunu takip etti. Ancak, kökenleri ne olursa olsun, kesme gücü olan kılıçlar ile kabzayla arasındaki kayda değer uzunluk, gerçekte sadece Savaşan Devletler Dönemi'nin sonlarında, Ch'in ve Han'da ortaya çıkmıştır.¹¹

Süvari, silahlı kuvvetlerde ana savaş unsuru haline gelince, kılıç da onun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde evrim geçirdi. Böylece, Han'dan bu yana halkalı kabzasıyla tek tarafı keskin olan kılıç -aslında "bıçak" olarak nitelendirilmiştir- yavaş yavaş Savaşan Devletler Dönemi'nin uzun kılıçlarıyla yer değiştirmiştir. Bundan sonra, metal işçiliği, özellikle kaplama ve yüzey işlemlerinde sürekli ilerlemiş ve iki belirgin eğilim ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, daha kaliteli, kısa, işlevsel silahlar; diğeri de sadece törenlerde kullanılan ve özenle süslenmiş sembolik kılıçlardır. Çelik "bıçaklar", T'ang'ın yaklaşımıyla -*Yedi Askeri Klasik*'in son kitabının zamanlarında- hem piyade hem de süvariler için ilk tercih olmuştur.

(Bu özet taslak, kılıcı ve tarihini tam olarak anlamak için yetersiz olsa da, çok daha kapsamlı bir değerlendirme ayrı bir kitabı gerektirmektedir. Asya dillerine hâkim olan okuyucular, Hayashi Minao'nun ayrıntılı çalışmasına¹² ve Çin'deki benzer yazılara başvurabilirler.¹³)

EK-E: Askeri Örgütlenme

Askeri örgütlenme, her açıdan, -yönetimsel sınırlamalar, nüfus kayıtları ve genel askeri hizmet yükümlülükleri gibi- ayrı bir çalışma gerektirmektedir. Temel, köken sorunları ve erken dönem tarihi gibi pek çok konuda hemfikir olunamamaktadır. Bununla birlikte, söz konusu meseledeki temel örgütlenme yöntemleri ve ilkeler *Yedi Askeri Klasik*'in anlaşılmasında yardımcı olacağı için, burada özet bir değerlendirme yapılmıştır.

Shang hanedanlığındaki örgütlenmeyi nitelendirmede karşılaşılan esas sorun, savaş arabasının oynadığı rolün belirsizliğidir çünkü kimi otoriteler savaş arabasının bölüğün -temel askeri birim- esas unsuru olduğuna inanmaktadırlar. Savaş arabaları önemsiz veya sadece bir nakliye rolü oynadıysa, bu pek de olası değildir. Bu nedenle, iki teori değerlendirilmelidir: savaş arabası merkezli ve klan merkezli. İlkinde, soylu sınıftan üç adam taşıyan savaş arabasına, askere alınmış sıradan halk eşlik etmektedir; muhtemelen bir arabaya on adam.¹ İşlevleri sadece destek güç olmaktır; çünkü devletin tarım işlerinden alıkoyduğu köylü nüfustan ve soyluların kişisel muhafızlarından oluştukları için -bronz silahların pahalı ve sınırlı olduğu bir çağda- çok az silaha sahiptiler.² Gömülü örneklerden anlaşıldığı kadarıyla, bu düşünce, savaş arabalarının beşerli mangalara ayrıldığını, üç ila beş manganın da bir bölük oluşturduğunu ileri sürmektedir. Her manga yüz kişilik bir piyade birliği tarafından korunur ve (bazı görüşlere göre) yirmi subay ihtiva ederdi. Bir tabur üç ila beş mangan ve beraberindeki piyadelerden oluşarak, bir operasyon birimi haline gelirdi. (Bu yapılanmalar için ikna edici kanıtlar bulunmamaktadır.³)

Diğer bir görüşe göre, -günüşiğine çıkan mezarlıklara dayanarak- *tsu* ya da bölük başına düşen sayı yüzdür: Savaş arabası için üç subay ve yetmiş iki piyade üç müfrezede örgütlenir, yir-

mi beş kişilik personele sahip bir erzak arabasıyla desteklenirdi. Bununla birlikte, bu kavramsallaştırma, daha sonra *Chou li*'de bulunan idealleştirmeden kaynaklanmakta ve İlkbahar ve Sonbahar dönemlerinin sonlarındaki devlet meselelerini tanımlamaktadır.⁴

Hatırı sayılır miktarda metinsel kanıtlar, klanın temel örgütsel biriminin, yine yüz adamdan meydana gelen *tsu*'dan oluştuğunu ileri sürmektedir.⁵ Bu yüz adam, klan şefinin komutası altındaki soylulardan oluşurdu -bu şef, normal olarak bir kral, önemli bir tebaa ya da yerel bir feodal lord olabilirdi. Bu şekilde örgütlenerek, savaş arabaları da nakliye ve komuta amacıyla kullanılsa da, muhtemelen piyade birlikleri halinde savaşmışlardır. (Hsü Cho-yün'e göre, klan birlikleri -*tsu*- İlkbahar ve Sonbahar'daki yakın muharebelerde kullanılmıştır.⁶) Bu bölüklerden on tanesi muhtemelen temelde bin adamdan oluşan bir orduyu, *shih*'i oluşturuyordu; aslında *shih* terimi bu dönemde "ordu"yla eşanlamlı olarak değerlendirilebilir.⁷ Normalde "ordu" -*chün*- olarak tercüme edilen kelime, İlkbahar ve Sonbahar'a kadar ortaya çıkmamıştır.⁸

Erken dönem Batı Chou askeri örgütlenmesi aslında hemen hemen aynıdır fakat birlikler kesinlikle savaş arabası merkezlidir. *Altı Gizli Öğreti*'nin dipnotlarında da ele alındığı gibi, çığır açıcı Mu-yeh savaşındaki üç bin ünlü Kaplan Savaşçısı, savaş arabası başına on adam olacak şekilde dizilmişlerdir. Bundan sonra, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin başlarına kadar, savaş arabasına eşlik eden piyadelerin sayısı yavaş yavaş arttı ve zamanla araç başına yirmi, yirmi iki ve hatta otuza kadar çıktı.⁹ İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nde, -*Tso chuan*'da da bahsedilen savaş arabası savaşlarının klasik çağında- adamların beşli mangalar halinde sistematik olarak gruplandırılması ile beşin katları halinde dikey bir hiyerarşiyle planlanması gelişmiş ve yaygınlaşmış gibi görünmektedir.¹⁰ Bu kimi askeri klasiklerde ve *Chou li*'de çeşitli bölümlerde tanımlanmış bir dönemdir; yetmiş iki piyade bir savaş

arabasına eşlik etmekte ve sol, merkez ve sağ olmak üzere üç müfreze oluşturmaktadırlar. (Bu düzenleme kağıt üzerindedir; gerçek diziliş işlevlerine göre değişmektedir. Örneğin, kolay bir arazide merkez müfreze savaş arabasını takip edecek, zorlu bir arazide ise önünden gidecektir -iki yöntem de savunma tedbiri ve engelleri temizlemek için kullanılmaktadır.¹¹) Bu yüz askerin içine subayların da dahil edilmesiye ayrı bir tartışma konusudur.¹²

Chou li ve askeri yazıların bazılarında, Batılı karşılıklarıyla birlikte şu tablo görülebilir:

<i>Birlik</i>	<i>Güç</i>	<i>Muhtemel Batılı Karşılığı</i>
<i>wu</i>	5	takım
<i>liang</i>	25	müfreze
<i>tsu</i>	100	bölük
<i>lü</i>	500	tabur (alay)
<i>shih</i>	2.500	alay (tugay)
<i>chün</i>	12.500	ordu (kolordu)

Batılı karşılıkları görelidir; tanımları çağına ve örgütlenmenin bulunduğu ülkeye göre değişir.¹³ Sütunlarda diğer seçenekler de belirtilmiştir, yani alay, *lü* için kullanıldıysa, tugay (ya da tümen) *shih* için kullanılabilir. *lü* terimi kadim bir terimdir; ilk olarak Shang tarafından on bin kişilik bir sefer ordusunu tanımlamak için kullanılmıştır fakat düzenli ordu olarak da kullanılabilir.¹⁴ Daha sonrasında, İlbahar ve Sonbahar ile Savaşan Devletler Dönemi'nde orduyu ya da genel olarak askeri birimleri belirtmek için ordu anlamına gelen karakter olan *-chün-*le birleştirilerek *chün lü* olarak kullanılmıştır. Orijinal anlamı, "bir bayrak altında hizmet verenler" demektir.

Az öncede belirtildiği gibi, ordu terimine *-chün-* sadece İlbahar ve Sonbahar Dönemi'nde ve sonrasında sadece merkez devletlerde rastlanmaktadır çünkü *Ch'u* gibi çevre devletlerin kendilerine özgü örgütlenme biçimleri bulunmaktadır.¹⁵ "Üç Ordu" terimi (*san chün*) askeri metinlere göre, sadece yukandaki tabloda belirtilen ordu kuvvetlerinin üç birimini değil, normalde genel olarak orduyu ta-

nımlamaktadır.¹⁶ Erken Chou teorisi, sadece kralın altı ordu (*shih*) sağlama hakkı bulunduğunu ileri sürmektedir; büyük bir feodal lord, üç ordu; daha küçük lord iki ordu ve en küçük lord bir ordu sağlayabilir. Bütün bu tebaa orduları, kraliyet kuvvetlerini tamamlamak ve genellikle asi devletlerle göçebeleri bastırmak için çıkılan askeri seferlerde hanedanlığa destek olmak için çağrılabilirlerdi ve çağnırlardı. İlkbahar ve Sonbahar'da egemenlerin yükselişiyile, Chin gibi devletler Chou sarayına ve yetkilerine kulak asmadılar ve sonunda altı ordu oluşturdular.¹⁷

Shang ve Chou'nun ilk zamanlarında, kuvvetlerin boyutu oldukça düzensizdi; duruma ve ihtiyaca göre numaralandırılmış, kurulmuş ve örgütlenmişlerdi. Ancak, Savaşan Devletler Dönemi'nde çatışmanın oldukça genişleyen kapsamı ve genel askeri hizmet yükümlülüğünün dayatılmasıyla, askeri hiyerarşi ve disiplin olmazsa olmaz hale geldi ve bu da *Yedi Askeri Klasik*'te bunlara yapılan vurgudan belli olmaktadır. Yeni kaydedilen nüfustan istenen askeri hizmet yükümlülükleri, İlkbahar ve Sonbahar Dönemi ile Savaşan Devletler Dönemi'nde gittikçe arttı; önceleri her aileden bir erkek alınırken daha sonra bütün erkekler alınmaya başlandı. Bu, erken dönem Chou eğilimlerine, ülkede (*kuo*) yaşayan bütün insanların askeri eğitimden geçirildikleri ve savaşma yükümlülüğüne tabi oldukları fakat sadece son derece zor koşullar altında harekete geçirildikleri gerçeğine ayna tutmaktadır.¹⁸ Halk için hiyerarşik yönetim sistemlerinin kurularak dayatılmasıyla (Bu durum köy ve bölgeler için Chin ve Ch'u'da İlkbahar ve Sonbahar Dönemi'nin sonunda, belki de Kuan Chung'la birlikte başlamıştır) erkek nüfus hızla aktif göreve çağrılabilirdi. Köy ve bölgelerdeki beşli ve yirmi beşli gruplar, hızla mangalara ve müfrezelere naklediliyorlardı. Daha yüksek rütbeler için profesyonel askeri personel olmasına rağmen, her kademedeki yerel memurlar, hızla subay olarak saygın bir yer ediniyorlardı.¹⁹ Bu da demektir ki, nitelikli nüfus askeri seferler için harekete geçirilebiliyor ve neredeyse bütün ülke savaşa girebiliyordu.²⁰

Wu-tzu

Kısaltmalar

HFTCC	<i>Han Fei-tzu chi-chieh</i> , Shih-chieh shu-chü, Taipei, 1969.
LSCC	<i>Lü-shih ch'un-ch'iu</i> (SPKY ed.), 4 volumes, Shih-chieh shu-chü, Taipei, 1958.
TPYL	<i>T'ai-p'ing yü-lan</i> (SPTK ed.), 7 volumes, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1975 reprint.
WT CCCY	Fu Shao-chieh, <i>Wu-tzu chin-chu chin-i</i> , Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1976.
WT CS	Li Shou-chih and Wang Shih-chin, <i>Wu-tzu ch'ien-shuo</i> , Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Pekin, 1986.

Çevirmenin Önsözüne Notlar

1. Söylenildiğine göre, Lord Shang, Wei'de eğitim aldı ve Wu Ch'i'nin ayrılmasından yaklaşık kırk yıl sonra özel eğitmen olarak hizmet verdi. Dolayısıyla, Wu Ch'i'nin düşüncesinden ve politik mirasından etkilenmiş olabilir. Bkz. WT CCCY, s. 1; Kuo Mo-jo, Kuo Mo-jo ch'üan-chi, Jen-min ch'u-pan-she, Peking, 1982, Vol. 1, s. 506, 526 ("Shu Wu Ch'i" bölümü orijinal 1943 çalışmasıdır, Ch'ing-t'ung shih-tai).

2. Harvard-Yenching İndeks Dizileri, çeşitli kitaplarda Wu Ch'i'ye atıflarda bulunsa da, en önemlileri Han Fei-tzu, Lü-shih ch'un-ch'iu, Chan-kuo ts'e, Huai-nan tzu ve Shuo yüan'da bulunmaktadır. Bununla birlikte, güncel metindeki küçük materyaller bu kitaplarda ve diğerlerinde de korunmuştur ve sadece birkaç bölüm T'ai-p'ing yü-lan'da bulunmaktadır (bundan sonra TPYL).

3. Örneğin, bkz. T'ao Chi-heng'in Wei-shu t'ung-k'ao'daki yorumu, *Wu-tzu* maddesi, s. 802. Wu Ch'i'nin erdem yoksunluğunu ve kaba gerçekçiliğe dayanmasını küçümseyen tipik suçlayıcı ifadeler *Huai-nan tzu*, 9: 21A ve 13: 7a'da ve (aşağıda çevirisi verilen) *Shih chi* biyografisinde bulunmaktadır. Bununla birlikte, Kuo Mo-jo'nun da belirttiği gibi, bunların çoğu Konfüçyüsçülüğün değerlerine bağlı olduğu ve düzenli bir devlet

yarattığı için muhtemelen muhalifleri tarafından uydurulmuştur. Bkz. "Shu Wu Ch'i," s. 527-528.

4. *Wu-tzu*'nun yazılma tarihi ve yazarı hakkındaki en sistematik analizler Li ve Wang'ın WTCS, s. 3-12'de bulunmaktadır. Kısaca kitabı, ciddi kayıpları, gözden geçirmeleri ve yıllar içinde oluşan ilaveleri de göz önüne alarak ve onun faaliyetlerinin açıklandığı bölümlerin öğrencileri tarafından kaleme alındığının da farkında olarak *Wu-tzu*'nun kendisine atfederler. Bu görüşün savunusu, hem tarihsel kaynaklara hem de kitabın içeriğine dayanarak ve (az çok yeniden düzenlenerek) şöyle özetlenebilir:

Öncelikle, Sun Tzu ve *Wu-tzu*'nun eserlerinin, Han Fei-tzu'nun "Sınırlar içinde herkes savaştan bahseder ve herkesin evinde de Sun ve Wu'nun kitaplarını gizlice saklardı" yorumuna dayanarak, Savaşan Devletler döneminde büyük tirajlara ulaştığı bilinmektedir. Ayrıca, kitabı Han hanedanlığı yazarları ve ünlü Üç Krallık generalleri de dahil olmak üzere pek çok kişi tarafından asırlar boyunca incelenip tartışılmıştır. (*Ssu-ma Ch'ien*, Han Fei-tzu'ya benzer bir yorum yapmaktadır -çevirmenin önsözünde yer alan *Wu Ch'i*'nin biyografisinin sonlarındadır-, böylece *Wu-tzu*'nun Önceki Han hanedanlığındaki tirajını da doğrulamaktadır.) Gerçekte bu, *Wu Ch'i* ve öğrencileri tarafından oluşturulan orijinal eserle başlayarak, yüzyıllar boyunca kitabın süregelen aktarımına kanıt sağlayan, böylesi bir dikkate odaklanmaktı. (Sürekli bir ilginin bulunması, kitabın örnek alınacak koşullarda korunmasını güvence altına almıştır. Fakat art ardına gelen hanedanlıklardaki bibliyografik tanımlamalar, büyük bir bölümünün kaybolduğuna ya da daha sonradan düzenlenip gözden geçirildiğine, belki de kasıtlı olarak çok daha özlü bir baskının meydana getirildiğine işaret etmektedir.)

İkincisi, *Wu-tzu*'daki kavramlar ve bölümler, Sun Bin'in *Savaş Sanatı*, *Wei Liao-tzu* ve *Altı Gizli Öğreti* de dahil olmak üzere çeşitli Savaşan Devletler dönemi eserlerinde bulunmaktadır. Bu, özellikle de Sun Bin'in çalışması iki bin yıldır kayıp olduğundan ve bu nedenle bölümler, T'ang hanedanlığının hemen öncesinde *Wu-tzu*'nun sahtesini yapmak için çalışamayacağından, onlardan önce var olduğunu göstermektedir. (Görünen o ki, aşağıda Kuo Mo-jo'nun teorisinde de görüleceği gibi, bu Önceki Han hanedanlığının sahte bir tarihleme yapmasını engellememektedir.)

Üçüncüsü, felsefi içerik Konfüçyüsçü ve Legalist bakış açılarının bir-

leşmesini yansıtmaktadır -Konfüçyüsçü insancıl değerler ile Legalistlerin Savaşan Devletler döneminde geliştirilip özellikle askeri eserlerde ifade bulan ödül ve cezaların katı ve adil uygulamalarına yaptığı vurgu.

Dördüncüsü, çevirmenin önsözünde de belirtildiği gibi, Wu Ch'i hem sivil hem de askeri bir yönetici, iki alanda da oldukça parlak olan tarihsel bir şahsiyettir. Bu ikili kabiliyet, Savaşan Devletler döneminde askeri ve sivil birimlerin ve memurların gittikçe uzmanlaşmasıyla hızla ortadan kaybolmuştur. Bu nedenle, hayatı ve kitabın yaklaşımı daha önceki bir dönem yansıtmaktadır.

Son olarak, kampta boruların çalınması ya da muhtemelen Wu Ch'i'nin çağından sonra ortaya çıkan terimlerin dahil edilmesi gibi tarihsel hata iddialarına dayanan, Ch'ing'in metin üzerine skolastik eleştirileri, aksi kanıtlar bulunduğu için reddedilebilir. Dahası, son dönem arkeolojik keşifler, Ch'ing araştırmacılarının bilemeyeceği, astrolojik semboller gibi unsurların daha önce var olduğunu onaylamaktadır.

Li ve Wang böylece, özellikle can sıkıcı bir eleştiriye karşılamakta başarısız olsa da, ikna edici bir tez sunmaktadırlar: *Wu-tzu*, belirgin bir şekilde süvari kullanımını ele almakta ve bir süvari kuvvetinin üç bin kişiden oluştuğunu ileri sürmektedir. Bu da, yazarlardan birinin sadece süvarilerin ortaya çıktığı dönemde değil, aynı zamanda en azından tamamlayıcı bir güç haline geldiği dönemde yaşadığını işaret etmektedir. Daha önce, süvariden ilk kez Sun Bin'in kitabında bahsedildiği bilinmekteydi ve süvarinin Savaşan Devletler döneminin sonlarından önce etkin bir askeri unsur haline gelmediği varsayıldı. Bu nedenle, *Wu-tzu*'nun özgünlüğü kabul edilirse ve esas yazarı olarak da Wu Ch'i benimsenirse -her ne kadar öğrencileri tarafından gözden geçirilse de- Çin'de süvarinin kullanımının, çoğunlukla inanılan tarihten çok daha öncesinde başlamış olması gerekmektedir. Süvari, M. Ö. 300'den sonrasında ortaya çıktıysa, o zaman en azından *Wu-tzu*'nun parçaları daha sonradan eklenmiş ya da tüm metin geç dönem Savaşan Devletler ya da Han hanedanlığı ürünü demektir. Li ve Wang bu soruna tatmin edici bir açıklama getirmemektedirler. (Çin'de süvarinin tarihi üzerine bir tartışma için bkz. Ek-B. Eyer de dahil olmak üzere, *Wu-tzu*'da listelenen kimi at aksamaları, Sonraki Han dönemine kadar ortaya çıkmamıştır.)

Pek çok askeri çalışmayı içeren Han mezarında, *Wu-tzu*'dan herhangi bir parça bulunmamaktadır. Bu, tek başına erken dönem kökenli olduğu

iddialarını çürütmez çünkü pek çok olası açıklama bulunmaktadır ve ayrıca diğer eserlerden de kayıp olanlar vardır. Bununla birlikte, mezarda olmamasına dayanarak, süvariye yapılan atıfların varlığı ve terimlerdeki diğer tarihsel hatalar -yukarıda belirtildiği gibi- Kuo Mo-jo orijinal Wu-tzu'nun kaybolduğu ve mevcut metnin daha sonra, muhtemelen Erken Han dönemi sahtekârlığı olduğu sonucuna varmaktadır. (bkz. Chung-kuo chün-shih-shih Pien-hsieh-tsu, Chung-kuo chün-shih shih, Vol.4: Ping-fa, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Peking, 1988, s. 149ff.)

Wu-tzu'da süvariye kayda değer bir yer verilmesi sonucunda bizim vardığımız sonuç, çalışmanın içeriğinin Wu Ch'i'nin kendisinden kaynaklandığı fakat aktarım ve gözden geçirme sırasında geç dönem Savaşan Devletler stratejistlerinin (ve muhtemelen Han öğrencilerinin) -belki de çalışmayı "güncellemek" adına- süvari hakkında bölümler ekledikleri ve terminolojinin bir kısmını değiştirdikleridir. Dahası, kitabın bir bölümünün kaybolduğu ya da kasten ortadan kaldırıldığı açıktır fakat bu kaybın çok da önemli olmadığı, Wu Ch'i'nin bir eylem adamı olduğu ve yazmak için fazla vaktinin olmadığı da bilinmektedir. (Cf. Wang Hsien-ch'en ve Hsü Pao-lin, Chung-kuo ku tai ping-shu tsa-t'an, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Peking, 1983.)

5. Bu biyografinin diğer bir tercümesiyle ilgilenen okuyucular, Chauncey S. Goodrich'in bundan böyle "Biography" olarak adlandırılacak, Monumenta Serica'daki (35 [1981-1983], s.197-233) "Ssu-ma Ch'ien's Biography of Wu Ch'i" başlıklı makalesine başvurabilirler. Goodrich, metni incelemekte ve önemli kaynaklar, şahsiyetler ve tarihsel sorunlar üzerine kapsamlı dipnotlar sunmaktadır. Kuo Mo-jo ("Shu Wu Ch'i," s. 506-533) da Wu Ch'i hakkındaki çeşitli öyküleri ve efsaneleri ayrıntılarıyla inceleyerek, karısını öldürdüğünü anlatan bölüm de dahil olmak üzere birçoğunu titizlikle temizlemiştir. Rivayetlerin birçoğunun şüpheli olduğu aşikâr olsa da, belki de altlarında bir gerçeklik payı da yatmaktadır.

Çeviri, Takigawa Kametaro'nun oldukça beğeni toplayan eserine dayanmaktadır: Shiki kaichu kaöshö, I-wen yin-shu-kuan, Taipei, 1972 (cilt. tıpkıbasım; orijinal baskı, 10 cilt., Tokyo, 1932-1934), s. 845-847

6. Ya da "sevilen silahlar."

7. Konfüçyüs, M. Ö. 479 civarlarında öldüğü için ve Tseng-tzu (M. Ö. 505-436) onun ilk talebelerinden olduğundan, genellikle Wu Ch'i'nin bundan sonra yetmiş yıl boyunca Tseng-tzu'nun oğlu Tseng Shen ile çalıştı-

ğına inanılmaktadır. Daha fazla bilgi için, bkz. Goodrich, "Biography", not 6, s. 218; Lü-shih ch'un-ch'iu (bundan böyle LSCC), 2:16b; ve WT CCCY, s. 10-11'de Fu Shao-chieh, Wu Ch'i, Marki Wen ve Li K'o'nun tesadüfen, uzun bir yaşam süren ilk talebelerden Tzu Hsia ile çalıştıklarını ileri sürmektedir. (Kuo Mo-jo, benzer şekilde onun Tseng-tzu'nun oğlu olduğu ve Wu Ch'i'nin Tzu Hsia ile çalışmış olabileceği sonucuna varmaktadır. Bkz. "Shu Wu Ch'i," s.506-509.)

8. Lu'da Ch'i'nin yüksek memurlarından biriyle tanışıp oldukça etkilendikten sonra Wu Ch'i'nin kızıyla evlenmesi ayarlanmıştır. Cf. Chung-kuo li-tai ming-chiang, s. 28.

9. Bu olay, Han Fei-tzu'nun (Han Fei-tzu chi-chieh [bundan böyle HFTCC], Shih-chieh shu-chü, Taipei, 1969, s. 232) 34. Bölüm'ünde "duygulara karşı" bir eylemin illüstrasyonu şeklinde geçse de, aşağıda da belirtildiği gibi, gerçekliği uzun süre sorgulanmıştır. Cf. ayrıca Goodrich, "Biography", s. 203-204'de, bu hikâyenin Wu Ch'i'nin muhalifleri tarafından uydurulduğunu ileri sürmektedir. (Goodrich, Kuo Mo-jo ile aynı fikirdedir. Bkz. "Shu Wu Ch'i," s. 511-515.)

10. Tseng-tzu, özellikle evladın yükümlülükleri ve li'de, doğruluk formlarındaki duygusal ifadeleri üzerine geliştirdiği teorilerle tanımlanmaktadır. Uzun süre kabul edilmese de, Classic of Filial Piety'nin yazarı olarak da sıklıkla ona atıf yapılmaktadır. Daha fazla bilgi için, Goodrich, "Biography", not 9, s. 219; ve Tseng-tzu'nun Analects: I: 9, XIX:17 ile XIX:18'deki bazı açıklamalarına bakınız.

11. Marki Wen, arifane politikaların uygulanması ve bilgili danışmanların etkin ısrarlarıyla güçlü devletler oluşturan hükümdarların tipik bir örneğiydi. Büyük devlet Chin; aynı zamanda Üç Chin olarak da bilinen Han, Wei ve Chao'ya bölündüğünde Wei'nin kuruluşuna önderlik etti. Cf. ayrıca bkz. Goodrich, not 12, "Biography," s. 219-220.

12. Li K'o ve His-men Pao, devleti yeniden biçimlendirmek ve yeni politikalar üretmek konusunda Marki Wen'e yardım eden iki ünlü saygın insandı. Gerçek ilmi ilişkileri ve politik yönelimleri -sözde Konfüçyüsçü fakat açıkça aktivist- önemli ölçüde spekülasyon malzemesi sağlamaktadır.

13. Ünlü general Ssu-ma Jang-chü, Ssu-ma Fa'da çevirmenin önsözünde ele alınmıştır.

14. Wu Ch'i'nin at bindiğine dair bu atıf, belki de at kullanımının ve ustalığının dördüncü yüzyılda Chao devletinin önemli ölçüde sahneye

çıkmasından daha erken bir dönemde ortaya çıktığını göstermektedir. Cf. Goodrich, "Biography," not 16, s. 220.

15. Bu hikâye aynı zamanda Han Fei-tzu, HFTCC, s. 206; ve Shuo yüan, 6:19b'de de görülmektedir.

16. Batı Irmağı, esasen kuzey ve güneye akan Sarı Irmak'ın bir bölümüdür. Cf. Goodrich, "Biography," not 19, s. 221.

17. Bu olay, aynı zamanda Shuo yüan, 5:3b-4a; ve Chan-kuo ts'e, 22:2b'de de yer almaktadır.

18. Tam anlamıyla, "yüz soyadı" -serf ve sıradan insanların zıttı olarak, orijinal soyluluk mensupları.

19. Alimlerin de uzun uzun bahsettiği gibi, bu ifade sorunludur. Gerçekten de "yatay ve dikey ittifakların" yandaşlarına atıfta bulunuyorsa, kronolojik bir hata yapmaktadır çünkü bunlar tarih sahnesine bir elli yıl daha çıkmamışlardır. (cf. Goodrich, "Biography," not 36, s. 224). Bu bölüm, sıklıkla *Wu-tzu*'nun daha sonra oluştuğuna bir kanıt olarak ele alınmıştır.

20. Başlıca politik suçlar kaçınılmaz olarak tüm ailelerin başını belaya sokmakta, hatta üçüncü dereceden akrabalar da dahil olmak üzere tüm aile üyelerinin yok edilmesi gibi ciddi sonuçlar doğurabilmekteydi. Bu politikalar kalabalık aileler ve karşılıklı sorumluluk hakkındaki Çin düşüncesini yansıtmaktadır. Eserin Türkçesi için bkz. Sun Bin, *Kayıp Savaş Sanatı*, Çev. Haluk Hepkon, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2008.

21. Sun Bin -Sun Tzu'nun soyundan gelen biri- ünlü bir stratejist, askeri danışman ve yakın zamanda keşfedilen bir çalışmanın, *Military Methods*'un yazarıdır. Kıskançlıktan kaynaklanan entrikaların kurbanı olarak ağır, sakat bırakan cezalarla karşılaşmıştır.

22. Cf. Goodrich, "Biography," s. 203, 214-217; Kuo Mo-jo, "Shu Wu Ch'i," s. 511-515.

23. HFTCC, s. 214.

24. HFTCC, s. 246.

25. HFTCC, s. 246.

26. Bu deyim tüm baskılarda bulunmamaktadır. ta-fu, yüksek bir hükümet kademesinde bulunan bir soyluluk mensubu olabilir.

27. HFTCC, s. 171. LSCC, 25:15'te bir posta taşımasıyla ilgili benzer bir hikâye yer almaktadır.

28. Not 7'de ele alındığı gibi.

29. Çiftçilerin, savaşta sadece destek birlikleri olarak değil, piyade olarak hizmet etmeleri için kitleler halinde harekete geçirilmesi, zorla yaptırıldığı kadar, kendi rızalarının da arandığı anlamına gelmektedir. Çoğu, yeni ekim alanları getiren ve devletin tarımsal zenginliğini artıran bu insanlara kucak açan başka devletlere kolaylıkla kaçabilirlerdi.

30. Shuo yüan, 3:1.

31. LSCC, 11:15b-16a; tekraren, ufak karakter değişiklikleriyle, LSCC, 20:30b-31a.

32. HFTCC, s. 67.

33. LSCC, 21:14b-15.

34. Tao Te Ching'deki en açık ifade Bölüm 31'de bulunmaktadır: "Artık, silahlar uğursuz araçlardır. Onlardan nefret eden şeyler vardır." İlk bölüm daha sonra da tekrar edilmektedir. Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'nın önsözündeki tartışmalar ile *Sorular ve Yanıtlar*'ın son bölümüne bakınız.

35. Shuo yüan, 15:2.

36. Bıçak, hataları kazımakta kullanılırken, fırça, halihazırda bambu ve diğer ahşap malzemelere karakterleri yazmakta kullanılıyordu.

37. Huai-nan tzu chu, Shih-chieh shu-chü, Taipei, 1969, s. 366.

38. Savaş arabalarının sınırlandırılması hakkında genel bir değerlendirme için, genel girişe bakınız.

Metin İçin Notlar

1. Savaş arabaları o kadar fazlaydı ki, saray kapılarını kaplayabiliyorlardı. Alternatif bir okumaya göre ise, kapılar da merkez gibi korunuyordu. Tekerlekler muhtemelen, merkezin ele geçirilmesini önlemenin yanı sıra düşman askerlerinin tekerlek millerinin arasına bir direk sokmalarını ve arabayı ele geçirmelerini önlemek amacıyla kaplanıyordu. Bu tip koruyucu kaplamaların bulunduğu ahşap savaş arabaları örnekleri, yakın zamandaki mezar kazılarında keşfedilmiştir. Bu önlemler, zemin seviyesinde bulunan ve hızlı koşucuları sayesinde süratleri en üst seviyeye çıkan piyadelere karşı savaş arabalarının ne kadar savunmasız olduğunu göstermektedir.

2. Bu bölümün diğer bir versiyonu fakat sadece üç uyumsuzluk bulunmaktadır ve TPYL, 272: 2B'de yer almaktadır.

3. Askeri harekâtların planlanan başlama tarihlerinin tapınakta resmen açıklanarak göçmüş ataların rızasını almanın psikolojik ve törensel öne-

mi, diğler askeri yazılarda da tekrarlanmaktadır. Kehanetlere başvurmak, kimi metinlerde karşı çıkılsa da ve bu bölüm daha önceki çağlara ait bir inancı ifade ediyor gözükse de, muhtemelen metnin oluşturulma tarihi daha önceki bir döneme atfetmektedir.

4. Konfüçyüs, insan davranışlarında utancın önemini ve rolünü gözlemlemiştir (Analects, II: 3, XIII: 20, IV: 22 ve V: 25) ve Konfüçyüsçü eköl, Li chi gibi eserlerde, utanç duygusunun gelişimini, li'nin -doğruluk formları- felsefesini ve psikolojisini kurmak için kullanmıştır. Askeri stratejistler, aynı zamanda, bunun bir adama arkadaşlarından önce rezil olma korkusunu veren dağıtıcı gücü üzerine de tartışmalar yapmışlardır. *Wu-tzu* açıkça sadece ceza ve ödüllerin savaş meydanındaki gerekli performansı sağlamakta yetersiz olacağını düşünmüştür. (Yunan birliklerinde utancın rolü üzerine bir değerlendirme için bkz. Victor Hanson, Bölüm 10, *The Western Way of War*, Alfred A. Knopf, New York, 1989.)

5. Alternatif fakat geleneksel olmayan bir okumaya göre ilk cümle şöyle olabilir: "Savaşta muzaffer olmak kolaydır fakat savunma tedbirleriyle [saldırgan olmadan] muzaffer olmak zordur." Bölüm, savaşların sayısına odaklanarak devam ederek böylece geleneksel yorumları desteklese de, tek bir zaferle dünyayı kazanmak, şüphesiz Erdem'in fethi olacaktır. Bu, dışarıya vahşi bir savaş açmaktan ziyade sadece takınılan tutum korunarak tamamlanabilir.

6. Ya da muhtemelen "savaş." Bununla birlikte, erdemlinin bakış açısından, "karşıt bir düşmana" karşı savaşmak yine de haklı bir nedendir.

7. Sadece basit bir adam sayısı ya da ayrı bir nüfus sayımı değil, insanların dayanıklılık ya da sürat gibi yeteneklerine dayanan bir sınıflandırma ve sayımdır. Seçilmeleri ve görevlendirilmeleri aşağıda ve sonraki bölümde ele alınmıştır.

8. Ünlü Dük Huan egemenlerin ilki, Chou'yu destekleme maskesi altında hüküm süren diktatördü.

9. Altı Gizli Öğreti, Bölüm 53, "Seçilmiş Savaşçılar," etkileyici sonuçlara ulaşmak için benzer önlemler önermektedir.

10. Bu ünlü bölüm aynı zamanda Han Fei-tzu, *HFTCC*, s. 360'ta da bulunmaktadır.

11. Sun Tzu benzer şekilde bu devletleri sınıflandırmış ve "Discussions of Military," Bölüm 15'te askeri taktiklerini özetlemiştir. Cf. Wang Hsien-ch'ien, *Hsün-tzu chi-chieh*, Shih-chieh shu-chü, Taipei, s. 180-181.

12. Kimi yorumcular bunun “kaçmayacaklar” anlamına geldiğini düşünmektedirler.

13. Kimi yorumcular, bunun çevrileden ziyade “hafif birlikler” anlamına geldiğini düşünmektedirler. Bununla birlikte, kışkırtma tutumunun tanımlandığı açıktır çünkü düşman hiçe sayılmış, “küçümsermiştir.” “Kolayca ilerleme” aynı zamanda “hızla geri çekilme” ile paraleldir.

14. “Beş silah”ın tanımlanması farklılıklar göstermektedir. Fu (WT CCCY, not 46, s. 75) bunların yay ile ok, mızraklı balta, mızrak, savaş kadroları ve mızrak başlı kargı olduğunu ileri sürmektedir. (“Savaş kadroları”nın tanımında bazı anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Chou li’ye göre, bambudan yapılan bileşik bir silahtır ve sekizgen bir şekile sahiptir. Bununla birlikte, bu muhtemelen daha sonraki [Han hanedanlığı] bir idealleştirmeyi temsil etmektedir çünkü mezarlıklarda bulunan örnekler yuvarlaktır ve sadece ahşaptan yapılmışlardır.) Ayrıntılı bir değerlendirme için, Hayashi Minao’nun kapsamlı çalışması, Chügoku In-Shü jidai no buki, Kyoto Daigaku Jimbun Kagaku Kenkyüşo, Kyoto, 1972, s. 237-241. Hem savunma hem de saldırı araçlarını içeren diğer listeler; Huai-nan tzu’ya göre bunlar bıçak (ya da hançer), kılıç, mızrak, mızrak başlı kargı ve oklardır. En erken dönemlerde mızraklı balta ve balta en çok göze çarpanlardır.

15. Bu ve ardından gelen paragraf, kehanetlere inananların hâlâ bulunduğu fakat askeri stratejinin savaş kararlarında belirleyici olduğu bir çağı ele almaktadır.

16. Bu cümle, kısmen sorunludur. Aynı zamanda, “Erken kalktılar ve geç saatlerde bile hâlâ yürüyorlardı.” anlamına da gelebilir. Benzer şekilde, çevrildiği gibi, ırmakları aşmak ya da belki de göllerden kayıkla geçmek için kasten ya da geçmeye çalışırken istemeden de olsa buzları kırıyor olabilirler. Çetin rüzgâr ve soğuk koşullarını da göz önüne alırsak, ilk seçenek daha makul görünüyor.

17. Benzer materyaller Altı Gizli Öğreti’de de bulunmaktadır.

18. Ayrıca, TPYL, 313: 6’da da bulunmaktadır.

19. Tam anlamıyla, “yönetmek” veya “hükmetmek” -burada “kontrol” olarak çevrilmiştir çünkü Wu-tzu’ya göre bu tüm örgütlenme, disiplin ve talim konularını kapsamaktadır.

20. Birlikler ve komutanları (ve hükümdar) arasındaki ilişki baba ve oğul arasındaki ilişkiye benzer bir biçimde idealize edilmiştir: Ebeveynlerden gelen hayırseverlik, doğruluk, cömertlik, iyi niyet ve sevgi karşı-

lığında evlattan gelen doğruluk, sevgi, saygı ve itaat erdemleridir.

21. Sun Tzu'nun Bölüm 6 "Boşluk ve Doluluk" takine benzer bir anlam taşıyan bu bölümün burada yersiz olduğu aşikârdır.

22. Cf. TPYL, 297: 4A.

23. Bu ve benzeri bölümler, Wu-tzu'nun taklit bir eser olduğunun kanıtı olarak görülmektedir çünkü süvari -eldeki kanıtların en iyisi olarak Wu Ch'i döneminde henüz ortaya çıkmamıştı. Bununla birlikte, süvari taktikleri ele alınmamış sadece atların binme amaçlı olarak kullanılması değerlendirilmiştir. Az önce de belirtildiği gibi, Wu Ch'i'nin biyografisi, adamlar bezmiş durumdayken ata binmek yerine yürümeyi tercih etmesiyle kazandığı itibarını korumakta ve ata binmenin dördüncü yüzyılın başlarında ortaya çıktığına dair kanıtlar sunmaktadır.

24. Cf. TPYL, 270:8.

25. Kullanılan karakter, "kehanette bulunmak"tır fakat ardından gelen değerlendirme sadece karakterin akılcı evrimine ve kabiliyetine odaklanmaktadır.

26. Geceleri boruların ve düdüklelerin kullanılması T'ao Nai tarafından metnin Altı Hanedanlık döneminde oluşmuş olması gerektiğine dair bir kanıt olarak ele alınmaktadır çünkü askeri müzikte, Wei-Chin döneminden sonrasına kadar böyle bir kullanım alanı yoktur (Ch'ü Wan-li, Hsien-Ch'in wen-shih tzu-liao k'ao-pien, Lien-ching, Taipei, 1983, s. 480). Bu elbette, sadece işaret vermekten ziyade işlevlerinin aynı olduğunu varsayan bir yaklaşımdır ve daha erken döneme ait bir metni gözden geçiren biri, çağdaş kullanımını yansıtabilecek bir deyim bulamayacaktır. (Bununla birlikte, Li ve Wang'ın, bu enstrümanların çok daha önceleri de benzer biçimde kullanıldığını gösteren kanıtları ileri sürerek, bu iddianın geçerliliğini reddettiğini gözden kaçırmayın. bkz. önsöz bölümünün üzerindeki not 4 ve burada aktarılan alıntılar.

27. Hem savaş arabalarının hem de adamların hareketlerini kısıtlayacak sınırlı alanların taktiksel olarak kullanılması pek çok askeri eserde geçmektedir. Bu, taktiksel bilginin, kapsamlı geçişlerin bir bütün olduğu ya da acı tecrübelerle kazanılan sağduyu anlamına gelebilir.

28. Görünen o ki bu, atları sadece subayları taşımak için kullanılmaktan ziyade, savaş alanında bir güç olarak süvarinin kullanılmasına açık bir göndermedir. Benzer göndermeler bu bölümde devam etmektedir.

29. Bu bölüm, (Wei devleti) kaybederse, gülünç duruma düşeceği ile-

ri sürülerek genellikle Wu Ch'i'ye, konuşmacıya bir gönderme olarak anlaşılır; bu nedenle, pazar yerindeki öfkeli haydutların tam bir bağlılık gösterdikleri sahte bir kuvvet oluşturmuştur. Bununla birlikte, bu, kandırmanın mantığına tamamen ters bir durumdur çünkü eğer Wei sadece sınırlı bir kuvvetle kaybederse, hem cüretkârlığına gülünecek hem de yenilgi sürpriz olmayacaktır. Ancak, -tüm beklentilerin aksine- kudretli Ch'in altedilebilirse, onlara elbette gülünecek ve Wei'nin ordusu buna bağlı olarak büyük başarısından dolayı övülecektir.

30. Ayrıca TPYL, 33: 7'de bahsedilmiştir.

Wei Liao-tzu

Kısaltmalar

- BS Bamboo Slips: YCS CP ya da diğer metin ve yorumlardan alıntı yapılmış olabilecek bambu şeritlerde bulunan metin.
- RT Reconstructed Text: WLT CS'de Hsü Yung tarafından yeniden düzenlenmiş metin; geleneksel olarak aktarılmış metinlere dayanmakta, Ch'ün-shu chih-yao ve bambu şeritlerde bulunan materyallerle yeniden gözden geçirilmiş ve tamamlanmıştır (YCS CP). RT, WLT CC'nin genişletilmiş dipnotlarında da belirtildiği gibi, genellikle Chung Chao-hua'nın çalışmalarına dayanmaktadır.
- WLT CC Chung Chao-hua, Wei Liao-tzu chiao-chu, Chung-chou shu-hua-she, Honan, 1982.
- WLT CS Hsü Yung, Wei Liao-tzu ch'ien-shuo, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Peking, 1989.
- WLT CY Hua Lu-tsung, Wei Liao-tzu chu-i, Chung-hua shu-chü, Pekin, 1979.
- WLT CCCY Liu Chung-p'ing, Wei Liao-tzu chin-chu chin-i, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1975.
- WLT WCHC Wei Liao-tzu, in Ch'ung-k'an Wu-ching hui-chieh, Chung-chou Ku-chi ch'u-pan-she, Cheng-chou, 1989.
- WLTCC WCCS Wei Liao-tzu chih-chieh, Ming-pen Wu-ching Ch'i shu chih-chieh, Shih-ti chiao-yü ch'u-pan-she, Taipei, 1972, 2 cilt.
- YCS CP Yin-ch'üeh-shan Han-mu Chu-chien Cheng-li Hsiao-tsu, "Yin-ch'üeh-shan chien-pen Wei Liao-tzu shih-wen (fu chiao-chu)," WW 2 (1977), s. 21-27.

Çevirmenin Önsözü İçin Notlar

1. Tarihsel olarak Wei Liao'ya ve metnin geçirdiği evrime ilişkin bu ve diğer konular, çevirmenin önsözünün son bölümlerinde ele alınmıştır.

2. Bu metinler arasındaki ilişki, özellikle de Wei Liao-tzu ve Altı Gizli Öğreti arasındaki, aydınlığa kavuşmayı beklemektedir. Tamamlanma

sıraları ve birbirlerinden bölümler alıp almadıkları, şimdi kayıp olan metinlerle birlikte yeni metinlerin keşfedileceği güne kadar çözümsüz bir sorun olarak kalacaktır. Wei Liao-tzu; Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'ndan, Mo-tzu'dan ve Sun Bin'in *Savaş Sanatı*'ndan'inden ve Wu-tzu'dan ileri bir tarih taşımakta; Wu Ch'i'nin pek çok kavramını ve ilkesini benimsemekte ve ilerletmektedir. (Hsü Yung, her bir bölüm için verdiği notlarda, Wei Liao-tzu'nun düşüncesini Sun Tzu ve Wu Ch'i ile bağlantılı olarak ele almakta fakat garip bir şekilde, Altı Gizli Öğreti'den alınan sayısız materyali ihmal etmektedir. Bunda bulunanlar ve diğer pek çok ortak kavramla birlikte bazı noktalar, çevirinin notlarında bulunabilir fakat yerimiz kısıtlı olduğundan, ancak yüzeysel göndermeler olarak verilmektedir.)

3. ÇHC'nin gelenekselci askeri tarihçileri, bugün *Wei Liao-tzu*'ya, askeri talimleri sistematik biçimde ele alan ilk çalışma olduğu için itibar etmektedirler. bkz. örneğin, Tung Chien, "Ch'ien-t'an *Wei Liao-tzu* te 'ping-chiao' ssu-hsiang," Chün-shih li-shih yen-chiu-hui, ed., içinde, *Ping-chia shih yüan*, cilt 2, Chün-shih k'o-hsüeh ch'u-pan-she, Pekin, 1990, s. 283-291.

4. Kral Hui'nin saltanat sürdüğü tarihler metinsel tarih bölümünde ele alınmaktadır.

5. Mencius'un ilk kitabı, Mencius ve Kral Hui (ve tahta çıktıktan sonra Kral Hui'nin oğlu Kral Hsiang) arasındaki çeşitli görüşmelerle başlamakta ve bu nedenle geleneksel olarak "Liang Kralı Hui" olarak adlandırılmaktadır. Mencius, VIIB1'de Kral Hui'yi şiddetle kınamaktadır.

6. *Wei Liao-tzu*'nun ana konularından biri, aşağıda metin için verilen notlarda 1-9'da ele alındığı gibi, Göklerden ya da ruhlardan çok insan çabasına dayanmaktadır.

7. "Annals of Ch'in Shih Huang," *Shih chi chüan* 6. Çeviri, Takikawa Kametarö, *Shiki kaichu kosho*, I-wen yin-shu-kuan, Taipei, 1972'ye dayanmaktadır (bir cilt orijinal 1934 baskısıyla tipkibasımıdır), s. 107-108.

8. Eğer kâtip, şeritlerin ve böylece *Wei Liao-tzu*'nun Han öncesi döneme ait olduklarının bir göstergesi olarak, metinleri Han'ın yükselişinden sonra kaleme aldıysa, karakterlerin tarzı ve varlıklarından kaçınılmalıdır.

9. Wei Liao-tzu böylelikle kitlesel olarak nüfusun yer değiştirmesinin, orta ve özellikle de geç dönem Savaşan Devletler'de görülen büyük çaplı savaşlardan kaynaklandığını yansıtmaktadır.

10. Aynı zamanda *Wei Liao-tzu*, her ne kadar Legalizm-bir bakıma Konfüçyüsçü hayırseverlik ve erdemden esinlenmiştir- baskın olsa da, Tao-

cu kavramları da içermektedir. Kilit bölümler, ortaya çıktıkları yerde çeviride not edilmiştir.

11. *Wei Liao-tzu*'nun aksine, Legalist düşüncede erdem, dürüstlük ve utanç, zararlı kavramlardır.

12. Wei Liao, ekonomik merkezler olarak şehirlerin ve askeri kuvvetler ile seferleri finanse etmek için gereken zenginliği yaratmakta alışı ve alış ve diğer ticari faaliyetlerin hayati önemini anlamaktadır. Bu nedenle, politikaları Lord Shang'ın ticari girişimleri kınadığı politikalarından ayrılmaktadır (bkz. Chung-kuo Chün-shih-shih Pien-hsieh-tsu, *Chung-kuo chün-shih-shih*, Vol.5: *Ping-chia*, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Pekin, 1990, s. 140). Aynı zamanda, bu faaliyetler doğrudan devletin yararına yöneltilmeli ve insanlar ile onların temel mesleklerine zarar vermesine izin verilmemelidir. Şehirlere saldırmak ile savunma için ilkeleri de içeren taktikleriyle *Mo-tzu* ve Sun Bin'in eserlerinde görülen daha da ileri kavramlar, Sun Tzu'nun (*Ssu-ma Fa*'da çevirmenin önsözünde de belirtilen) kuşatma ve şehirlere saldırarak başını belaya sokmaktan kaçın şeklindeki tavsiyesini tersine çevirmektedir. Wei Liao ayrıca ekonomik çatışmanın, savaşın temel sebebi olduğunu da belirtmektedir (bkz. WLT CS, s. 40-41).

13. *Ssu-ma Fa*'nın ilk bölümü, aynı kavramları ve önlemleri savunmaktadır.

14. Beşli mangalar halinde birleşmek, Çin tarihi boyunca askeri örgütlenmenin temeli olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın davranışsal analizlere dayanan çağdaş Batı askeri teorisi, temel saptanabilir ve güdüsel birlikleri oluştururken altı veya yedi kişiden oluşan küçük grupları kabul etmekle, aslında kadim anlayışı devam ettirmektedir.

15. Ayrıca bkz. Tung Chen, "Ch'ien-t'an *Wei Liao-tzu* te 'ping-chiao' ssu-hsiang," s. 283-291.

16. Bu konular, *Ssu-ma Fa*'da da kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Askeri tarihçiler, çağdaş Batı teorisini bu güçlü manipülasyonlarla kabul edeceklerdir.

17. bkz. Wu Ju-sung'un Hsü Yung'un *Wei Liao-tzu ch'ien-shuo*'suna yazdığı önsöz, s. 5-12. Büyük oranda Sun Tzu'dan kök alan hsing (biçim, form) ve shih (gücün [ya da kuvvetin]stratejik yapılandırması, gücün stratejik konumlandırmasıyla kazanılan avantaj) kavramları için, çevirmenin Savaş Sanatı'na yazdığı önsöze başvurunuz.

18. Metin, sıra dışı taktiklerden ismiyle nadiren bahsetmektedir fakat Hsü

Yung'un ayrıntılı analizleri, bunları Wei Liao-tzu'nun somut taktikleri ve önlemlerinde tanımlamaktadır. (Bkz. WLTCS, s. 34-35 ve her bir bölüm için verdiği notlar. Ayrıca, ch'i ve cheng'in açıklaması için çevirmenin Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'na yazdığı önsöze bakınız.) Wei Liao-tzu'da süvarilerden hiç bahsedilmemesi, dördüncü yüzyılda oluşturulduğuna dair bir kanıttır ve savaş arabaları ile piyadelere sıra dışı taktiklerin uygulanması olasılıklarını sınırlandırmaktadır. Bununla birlikte, süvarinin, *Wei Liao-tzu*'nun mevcut metrinde henüz kayıp olan bölümlerde geçiyor olma olasılığı bulursa da, metinlerin kronolojik ilişkisi hakkında daha fazla soruya yol açarak, Sun Bin'in süvarileri kullandığını unutmayınız.

19. Hsü Yung'un belirttiği gibi, Wei Liao, büyük sayılarda ateşli, iyi eğitim almış ve disiplinli kuvvetlere değer vermektedir. bkz. WLTCS, s.38.

20. "Muhtelif" kategorisi, içerikleri Konfüçyüsçüler veya Taocular gibi tek bir ekole dahil olmayan kitapları kapsamaktadır. Bu nedenle, "muhtelif", çeşitli kitaplardan oluşan bir koleksiyonu değil, tek bir çalışmanın birleştirilmiş içeriklerini kastetmektedir.

Han shu kaynakçası (Bölüm 30), esasen Liu Hsiang'ın ve Liu Hsin'in erken dönem çalışması *Chi lüeh*'e dayanmaktadır ve bu da dört sınıflandırmaya bölünen "askeri" bir bölüm içermektedir: "*Ping mou-ch'üan*," ya da "Military Plans and Balance of Power"; "*Ping hsing-shih*," ya da "Military Shape (or Disposition) and Advantage Conveyed by Strategic Deployment of Force"; "*Yin-yang*"; ve "*Ping Chi-ch'iao*," ya da "Military Techniques and Crafts." (Daha fazla bilgi için, bkz. Robin D.S. Yates, "New Light on Ancient Chinese Military Texts: Notes on Their Nature and Evolution, and the Development of Military Specialization in Warring States China," TP 74 [1988], s. 211-247.)

21. *Hsing ve shih* için bkz. yukarıda not 17.

22. Örneğin, bkz. Yao Chi-heng'in *Wei-shu t'ung-k'ao* (ed. Chang Hsin-ch'eng)'de toplanan yorumları, Shangwu yin-shu-kuan, Taipei, 1970 (tıpkıbasım) (orijinal baskı, 1939), s. 803. Yao ayrıca, bazı tarihi komutanların kasıtlı olarak savaştan hemen önce kuralları çiğneyenleri tespit ettikten sonra yüz kadar askeri infaz ederek birlikleri kuvvetli biçimde etkiledikleri şeklindeki görüşü de tam yerinde mahkum etmektedir.

Hsü Yung'un, bu deyimden geleneksel anlamıyla sıkı bir tartışmaya girdiğini, orduyla karşılaştırıldığında -yarısı ya da yüzde otuzu- kadar güç kaybetmiş bir kuvvetle savaşan bir komutanı kastettiğine inandığını unutmayınız. (bkz.

WLT CS, s. 167-175. Ayrıca bkz. bu bölümün çevirisinin hemen ardından gelen notlar 174-177.) Hua Lu-tsung, çağdaş alimler içinde, bu "öldürmenin", birliklerinin coşkulu bir şekilde savaşmasını ve disiplini sağlayacak büyük cezalar uygulamakta istekli olan komutanın seviyesine atıfta bulunduğu görüşünü benimsemektedir (*Wei Liao-tzu chu-i*, Chung-hua shu-chü, Pekin, 1979, s. 6).

23. *Wei-shu t'ung-k'ao*, s. 803. Bunun çok ağır bir eleştiri olduğunu söylemek zordur çünkü Mencius'un bu sözün sahibi olması gerekmez; Wei Liao kendi düşüncelerine uygun bir ifade kullanmakta ve tepki vermektedir. bkz. örneğin, *Ping-chia*, s. 144'te verilen çağdaş görüşü.

24. Yen Shih-ku, Liu Hsiang'ın (artık mevcut olmayan) *Pie lüeh*'inden bir alıntı yapmaktadır. Bununla birlikte, eğer Wei Liao görüşmesini Kral Hui'nin son yılında (M. Ö. 320) yaptıysa, kırk yaşının üzerinde demektir ve M. Ö. 338'de ölen Lord Shang'la çalışması pek olası değildir. Dahası, Wei Liao büyük olasılıkla Wei'de iken, Lord Shang Ch'in'in yabancı devletlerinde etkindi.

25. *Chung-kuo chün-shih-shih* (Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Pekin, 1988), örneğin, kısa analizlerinde esas olarak Lord Shang'ın düşüncelerinin devamlılığına odaklanmaktadır. Bkz. Vol. 4: *Ping-fa*, s. 102-103.

26. Hu Ying-lin önemli ölçüde bu görüşle tanımlanmaktadır. Chung Chao-hua, bir makalesinde her bir kategorinin tanımlarının farklılıklarını vurgulamakta ve mevcut durumdaki tüm metinlerin kayıp olan muhtelif metinlerin ve aynı orijinal metnin uzantıları oldukları sonucuna varmaktadır. (bkz. Chung Chao-hua, "Kuan-yü Wei Liao Tzu mou-hsieh wen-t'i te shang-ch'üeh," WW 1978, No. 5, s. 60-63, ya da *Hsü Wei-shu t'ung-k'ao*'daki özet baskı [ed. Cheng Liang-shu], Hsüeh-sheng shu-chü, Taipei, 1984, s. 1639-45.)

27. Örneğin, bkz. Hua Lu-tsung'un modern baskıya önsözü, WLT CY, s. 1-4. (Kısa bir özet de *Hsü Wei-shu t'ung-k'ao*, s. 1631-1632'de bulunmaktadır.) Ayrıca bkz. Chung Chao-hua, WLT CC, s. 3-5; ve Hsü Yung'un özeti, WLT CS, s. 16-17. Tüm tarihsel referanslar, Kral Hui'nin devrinden önce yaşamış insanlarla sınırlıdır; ünlü generallerin bulunmayışı bu nedenle büyük ihtimalle dolaylı olarak eserin daha sonraki bir dönemde yazıldığını göstermektedir. Diğer bir konu da, "shih Chiang," ya da babadan oğula geçen generallik sorunudur. İfadeleri daha erken bir dönemde oluştuğunun kanıtı olarak değerlendirilmektedir; ancak, Yates bu görüşün hatalı olduğunu belirtmektedir (bkz. "New Light," s. 226-227. Ay-

rica bkz. Hsü Yung, WLT CS, s. 24-25).

28. Bu konular aşağıda ele alınmıştır. Karşılaştırmalı bir değerlendirme için bkz. Hsü Yung, WLT CS, s. 17. Başlıca iddialar arasında Wei Liao'nun iki yüz bin kişilik ordulara yaptığı gönderme, sadece Savaşan Devletler döneminin sonları için geçerlidir. Ancak, Hsü'nün de belirttiği gibi, ordular çeşitli boyutlarda olabilir ve bu cümle bir sefer ordusundan ziyade, devletin tüm askeri gücüne işaret ediyor olabilir.

29. Bu görüş belli ki, Ch'ien Mu'dan kaynaklanmaktadır. bkz. Ch'ü Wan-li, Hsien-Ch'in wen-shih tzu-liao k'ao-pien, Lien-ching, Taipei, 1983, s. 489; ve Hsü Yung, Wlt CS, s. 23.

30. Açıkça görülmektedir ki, mevcut kitabın iki yarısındaki farklı karakterlerden değilse, yazarlık meselesi orijinal Wei Liao'ya atfedilerek, ekler ve yeniden gözden geçirmelere izin vererek ve belki de ikinci tarihsel şahsiyetin hatalı bir referans olduğu kabul edilerek kolaylıkla çözülebilirdi.

31. Chang Lieh'in makalesi ("Kuan-yü Wei Liao-tzu te chu-lu ho ch'eng-shu," Wen shih, Vol. 8, No. 3 [1980], s. 27-37) özet baskı olan *Hsü Wei-shu t'ung-k'ao*, s. 1646-1652'den alıntıdır.

32. *Hsü Wei-shu t'ung-k'ao*, s. 1647. Metnin erken dönem Wei Liao olduğunu destekleyen Hua Lu-tsung, benzer bir görüş bildirmektedir: Ch'in'in Wei'ye olan tarihsel husumeti (teorik olarak) Wei Liao'nun Wu Ch'i, Ch'in kralıyla konuşurken gönderme yaptığı düşüncelerini ifade etmesini engellemiştir (WLT CY, s. 3; ayrıca bkz. Ping-chia, s. 139-140).

33. *Hsü Wei-shu t'ung-k'ao*, s. 1648-50. Diğer otoritelerin, askeri gücün ve faaliyetlerin gerçekliğini hiçe sayarak hayırseverliği övdüğü için Hsün-tzu'nun görüşünü eksik bulduklarını not etmeliyiz (bkz. Wu Jung-sung'un WLT CS'ye yazdığı önsöz, s. 8).

Askeri metinlerin ilk başta hayırseverlikle askeri kudretin sentezini yapmaları -belki de önceden var olan bir konumu kapsamaktan ziyade, savaşın büyüyen kapsamı ve toplumsal ayaklanmalara karşılık Konfüçyüsçü temelde bir yanıtır- ilginç ve ucu açık bir soru gibi durmaktadır. Hsün-tzu, eğer M. Ö. dördüncü yüzyılın sonlarında olsaydı, *Wei Liao-tzu'* dan da eşit derecede faydalanabilirdi. (Change Lieh'in Ch'in'deki vahşiliğin aniden artması üzerine yorumlarına bakınız. Belki de savaşa karşı hayırsever ve insancıl yaklaşımın esas olduğunun farkına varılmasını teşvik etmektedir. bkz. *Hsü Wei-shu t'ung-k'ao*, s. 1649-1650.)

34. a.g.e., s. 1650-1651.

35. a.g.e., s. 1652.

36. "Wei Liao-tzu ch'u-t'an," WW 1977, No. 2, s. 28-34. Geleneksel karakterlerle yapılan özet bir baskı *Hsü Wei-shu t'ung-k'ao*'da bulunabilir, s. 1632-1639. (Tüm alıntılar orijinal makaleye göndermedir.) Bambu nüshalardaki basitleştirilmiş karakterlerle yapılan bir baskı WW'nin aynı sayısında bulunmaktadır: "Yin-ch'üeh-shan chien -pen *Wei Liao-tzu shih-wen*," s. 21-27.

37. *Ch'ün-shu chih-yao*, T'ang hanedanlığında derlenmiş, esas bölümler klasiklerden, tarihçilerden ve düşünürlerden özetlenmiş ve böylelikle kaybolabilecek pek çok değerli materyal korunabilmiştir.

38. Ayrıntılı bir inceleme için bkz. "*Wei Liao-tzu ch'u-t'an*," s. 28-31.

39. a.g.e., s. 32-33. (Ayrıca bkz. *Ping-chia*, s. 139-140.) Kontrolü altındaki bölgelerde güçlü yönetim politikaları uygulayan Wu Ch'i'den ayrı olarak (Bkz. *Wu-tzu* çevirisinde çevirmenin önsözü) Li Li ve Hsi-men Pao özellikle göze çarpmaktadır. Ho, Wei Liao'nun bunlarla tanımlanmasının, daha önceki bu mirastan oldukça etkilenen Lord Shang'la tanımlanmasından daha uygun olacağına inanmaktadır.

40. "*Wei Liao-tzu ch'u-t'an*," s. 33-34. Mencius sayesinde ün kazanan bu düşünsel faaliyet, muhtemelen geç dönem Savaşan Devletler'de iyi bilinmekteydi ve bu nedenle Liang saltanatı altında *Wei Liao-tzu*'nun sahtecilik yaptığına dair iddiaların temelini oluşturmaktaydı. (Ayrıca bkz. Chang Lieh, *Hsü Wei-shu t'ung-k'ao*, s. 1651-1652.)

41. bkz. yukarıda not 20.

42. "New Light," s. 230. Bununla birlikte, metnin bu kategoride ele alınmasının uygunluğuna odaklanan WLT CS'deki bir önsözde, Wu Ju-sung tersi bir sonuca ulaşmaktadır. Üstün gelen kuvvetin savaş öncesi gelişimini (*hsing*'le bir tutmakta) ve uygulamadaki hızını vurgulamaktadır (ki bunu da *shih* olarak tanımlamaktadır). bkz. WLT CS, s. 5-12.

43. "New Light," s. 230.

44. a.g.e., s. 232.

45. Hsü Yung, WLT CS, s.13-31.

46. a.g.e., s. 16.

47. a.g.e., s. 17.

48. a.g.e., s. 18. *Bambu Yıllıkları* tarafından da düzeltildiği gibi, *Shih chi*'ye dayanmaktadır ve Kral Hui'nin ölüm tarihi olarak genellikle M. Ö. 319

kabul edilmektedir. (bkz. D.C. Lau, *Mencius*, 2 vols., The Chinese University Press, Hong Kong, 1984, II: 309-312.)

49. İlgili görüşmeler için çeşitli tarihler verilmektedir. Örneğin, Hua Lu-tung, Wei Liao'nun dinleyiciliği için M. Ö. 334 sonrası bir tarih vermekte -Kral Hui'nin acilen dışarıdan tavsiye aradığı dönem- ve Ch'in'de daha sonra M. Ö. 237'de ortaya çıktığını düşünmektedir (WLT CY, s. 4). D.C. Lau, Mencius'un muhtemelen Wei'yi Kral Hui'nin ölümünden kısa süre önce ya da M. Ö. 320 civarlarında ziyaret ettiğine inanmaktadır. (Mencius, s. 310). Hsü'nün tarihi de M. Ö. 312 ya da 311 olarak görülmektedir. Chung Chao-hua, WLT CC'ye yazdığı önsözde (s. 3) standart görüşü benimsemekte -zamanı, Kral Hui'nin ölümünden sonraki ilk yıldan (M. Ö. 318, diğer otoriteler Kral Hsiang'la görüşmüş olabileceğini düşünürlerken) Ch'in hanedanlığına geldiği tarih olan M. Ö. 236'yı temel alarak, seksen iki yıl olarak hesaplamaktadır. Chang Lieh geldiği tarihi M. Ö. 237 olarak saptar. (*Hsü Wei-shu t'ung-k'ao*, s.1652).

50. WLT CS, s. 18-20.

51. a.g.e., s. 23.

52. a.g.e., s. 27-28. Hsü Yung ayrıca, yıllar boyunca pek çok tarihçi tarafından dillendirilen ekler ve kayıplar ile farklı metinlerde bulunan bölümlerdeki farklılıklar üzerine de kapsamlı değerlendirmeler yapar. Bu uzmanlık gerektiren sorunla ilgili ayrıntılar için bkz. a.g.e., s. 26-30.

Metin İçin Notlar

1. Bu bölümün başlığı, "Kutsal Makamlar", bölümün içinde birkaç kez geçmekte ve görünen o ki, iki farklı anlamda kullanılmaktadır. Kimi yorumcular (WLT CCCY, s. 2) bunu sadece bir kitap başlığı olarak ele alsada, çoğu yorumcu bazı örneklerde de görüldüğü gibi, bunun hayırlı ve hayırsız yorumları gösterdiğine dayanarak astrolojik yargılara ve yasaklamalara değil, kutsal bir olaya işaret ettiğine inanmaktadır. Çeviri, bu tip olayların sınırlarını çizmekte varılan uzlaşmayı takip etmektedir. (Cf. WLT CY, s. 2-3; WLT CC, s. 2. WLT CS'de bunun asla bir kitap başlığı olarak düşünülmediğini belirtmek gerekir. bkz. WLT CS, s. 46-47.)

2. "Cezalandırma ve Erdem" aynı zamanda, farklı yorumlamaların da konusudur. Hsü Yung (WLT CS, s. 46) bunu bir kitap başlığı olarak görmesine rağmen, terimler bir araya getirilince, genellikle hayırlı ve hayır-

sız zamanlarla ilgili inanç sistemine bir gönderme olduğunu düşünmektedir. *Hsing* -“cezalandırma”- yin, karanlık (*hsüan*) ve (Dünyevi) dallarıyla özdeşleşerek gün dönümünün ikili karakterini göstermekte; *Te* -“Erdem”- ise yang, aydınlık ve (Semâvi) ile özdeşleşerek döngüsel sıralamayı tamamlamaktadır. Her birinin askeri dünyayla özdeşleştiğine dair belirtiler bulunmaktaydı ve faaliyetlerin başlaması için uygun zamanlar ile kamp kurmak için gereken başlangıç noktası ve ayarlamalar da belirlenebilmekteydi. “Cezalandırma” aynı zamanda ölümle, “Erdem” ise yaşamla özdeşleşmekteydi.

3. *Wei Liao-tzu*'nun yazarı böylelikle cezalandırma ve Erdem'i, yönetim faaliyetlerinin terimleriyle tanımlamakta, bu nedenle faaliyetleri metafiziksel hayırlı olaylara dayandırmak yerine özellikle de insani çabaya-insan ilişkilerine- odaklanmaktaydı. (“*Wei Liao-tzu*”ya yapılan tüm atıflar, bundan böyle, genel olarak anlaşılmalı, tarihi bir kişilikten ziyade *Wei Liao-tzu* metninin yazarı ya da yazarları olarak ele alınmalıdır.)

4. Yorumcuların çoğu, bu Kutsal Makamlar'ı bir kitap başlığı olarak benimsemektedir. Sung baskısı, “*Kutsal Makamlar*”daki görevlendirmelere göre...” anlamına gelen ilave karakterler içermektedir.

5. Tam anlamıyla, “ayrılmış arazi”, burada “yalıtılmış arazi” olarak çevrilmiştir ve *Savaş Sanatı* Bölüm 8'de, “*Dokuz Arazi*”de çevirdiğimiz terimle tutarlıdır. Bu düzende konuşlanan kuvvetler, arkalarını suya dönerek hayırsız bir şekilde sıralanmışlardır. Bu, büyük ihtimalle, geri çekilme emri verilmesi olasılığından yoksun herhangi bir konuşlanmaya yol açabilecek tamamen stratejik bir değerlendirmeden kavramsal olarak ayrılmaktadır.

6. Bu, hayırsız bir ilerleme ve geri dönmenin örneğidir.

7. Muhtemelen, Ch'ing Irmağı hakkında yapılan bir hatadır çünkü önceki Mu-yeh'deki savaş alanı bölgesine dökülmezken, sonraki dökülmektedir (bkz. WLT CC, no 11, s. 3).

8. Bu cümlede, bazı mantıksal tutarsızlıklar bulunmaktadır ve yorumcular farklı anlamlar önermektedir. Açıkça görülmektedir ki, Kung, kuyruklu yıldızın ilgisiz olduğu ve hayırsız âlâmete rağmen muzaffer olacaklarını ifade etmektedir. Bununla birlikte, diğer yorum da şudur: “Eğer

kuyruklu yıldızı da savaşa sokacaksak, muzaffer olmadan önce kuyruğunu çevirmeliyiz” (WLT CS, s. 47).

9. Sung baskısında, “Kutsal Makamlar” yerine “Gökyüzü’nün mevsimleri” bulunmaktadır. Bu bölümde ifade edilen düşünce, tüm eserin ana fikrini yansıtmakta ve aynı zamanda Li Ching’in *Sorular ve Yanıtlar* eserinin Üçüncü Kitabı’nda toplanmaktadır.

10. Bu cümleler, *Savaş Sanatı*, Bölüm 4’teki bir bölümü yansıtmaktadır. Bu bölüm, ifade edilen düşünceler ya da metindeki malzemelerin eksiklikleri nedeniyle değil, *Ch’ün-shu chih-yao’* da ilave edilen mezarlık malzemeleri (YCS CP) sayesinde mümkün olabilen kapsamlı düzenlemeler sebebiyle oldukça karmaşıktır. Bu örnekte, RT’ye göre: “Yeryüzünün doğurganlığını ve kısırlığını ölç, sonra kasabalar ve şehir duvarlarını inşa et. Şehir duvarlarıyla bağlantılı olarak da uygun araziye belirle” (WLT CS, s. 53).

11. RT: “Araziyle bağlantılı olarak, uygun adam sayısını belirle” (WLT CS, s. 53).

12. RT: “Bu üçü karşılıklı olarak belirlenir, böylece geri çekildiğinde sağlam bir savunma yapabilir, (ilerlediğinde) savaştan muzaffer çıkabilirsin” (WLT CS, s. 53).

13. Bambu şeritlerde “pei” (hazırlıklar) yerine, “fu” (kutsama, iyi tali, başarı) bulunur. Tam olarak RT’de: “Dışarıda, savaşta muzaffer olmak, içeride başarının gelmesini sağlar, zafer ve başarı karşılıklıdır...” (bkz. WLT CC, notlar, s. 6; WLT CS, s. 53).

14. Sung baskısında, not 13’te de çevrildiği gibi, “karşılıklı” kelimesi vardır.

15. *Savaş Sanatı* Bölüm 4’ten bir resim.

16. Hsü Pei-ken, “kapalı” yerine “açık” yazılmasının bir hata olduğunu çünkü askeri işlerin gizli ve kolay kolay anlaşılamayan işler olduğunu belirtmektedir (cf. WLT CCCY, s. 15).

17. RT: “Kapatmak, küçük ama değil... Bu nedenle, kral olan kişiye, insanlar bir akarsu gibi akacaklar, onu güneş ve ay gibi görecekler, annebabalarına dönermiş gibi ona döneceklerdir. Bu nedenle söylenmiştir...” (devamındaki dönemler, metinden bazı parçaların kaybolduğuna veya tahrip olduğuna işaret etmektedir).

18. Hayat yolunu açmak, insanları beslemek olarak anlaşılmalıdır (cf. WLTC WCCS, I: 5).

19. Liu Yin “durdurmayı”, küçük ihlallerin aşırı bir tepkiyle karşılık bulduğuna dair bir atıf olarak ele almaktadır (a.g.e.). Diğerleri ise, aşırılıkların ve utanmazca alışkanlıkların durdurulması çabası olarak görmektedirler (cf. WLT CY, s. 5; WLT CS, s. 56). RT: “Göğün Altındaki Herkes’i alması, bir dönüşüm gibi olacaktır. Devleti yoksullaşan, zengin olmayı başaracaktır” (cf. WLT CS, s. 53).

20. RT: “Dört mevsimin [kısıtlamalarına] karşılık vermeyen, onlara karşılık verenler gibi başarılı olabilecektir” (WLT CS, s. 53).

21. RT’deki iki deyim de, vurgulamak için ikili olumsuz kullanmaktadır: “olamaz ama zengin,” “olamaz ama kalkınmış” (a.g.e.).

22. RT: “İyi yönetilen ve ayrıca zengin bir devlet, savaş arabalarını kullanmasa ve hatta zırhlarını kuşanmasa da, harikalıkları Göğün Altındaki Herkes’in boyun eğmesini sağlar” (a.g.e.).

23. Sun Tzu’nun savaşa yaklaşımıyla uyumludur. Ancak RT’de, zafeirin meydanlarda, pazarlarda, vs yerlerde geldiğini belirten ifadeler bulunmaktadır (a.g.e.).

24. Cümleye göre, ordu meydanda olduğunda, herhangi bir zafer generale atfedilebilir. Ancak RT, bu anlamı bir şekilde değiştiren ifadeler içermektedir: “Savaşa girer ve muzaffer olursan, bu, subayların zaferidir. Eğer ikinci kez muzaffer olursan, bu, bir mağlubiyete eşdeğerdir. ‘Eğer yüz bin kişilik bir ordu ilerlerse, günlük harcaman bin parça altın olacaktır.’ ‘Bu nedenle, yüz savaşta yüz zafer kazanmak, mükemmelliğin zirvesi anlamına gelmez. Düşman ordusunu savaşmadan boyunduruk altına almak, mükemmelliğin zirvesi demektir.” (a.g.e.). Bu ifadeler, Sun Tzu’nun, uzun süreli savaşlara karşı uyarısını ve Wu-tzu’nun sayısız savaşta kaçınarak, belirleyici bir zafer kazanmaya yaptığı vurguyu yansıtmaktadır.

25. Bu, Sun Tzu’nun *Savaş Sanatı*, Bölüm 12’de yaptığı uyarıyı yansıtmaktadır.

26. Ne yazık ki, bu görece basit cümle, yorumcuların çeşitli izahlarına malzeme sağlamaktadır. Tam anlamıyla, “bir günlük orduyu harekete geçirme”, çevrildiği gibi anlaşılabilir ve orduyu bir gün için harekete

geçirme anlamına gelir (çünkü bu vurdumduymaz ve gelişigüzel bir harekettir ve kuvvetlerinin mağlubiyetle tanışmasına yol açar); ve aynı zamanda ordunu bir günde harekete geçirme demektir çünkü bu da çok aceleci bir davranış olacaktır. (Çeviri, Liu Yin'in hızla ve kararlılıkla hareket edip fırsatı kaçırmamak üzerine yaptığı vurguya sadık kalmaktadır. bkz. WLTC WCCS, I:6; ve WLT CS, s. 56; WLT CY, s. 6; ve WLT CCCY, s. 18-19.) RT, uzun, tamamlayıcı bir bölüm eklemektedir.

27. RT, general ve duyular hakkında uzun ve eksik bir bölüm eklemektedir.

28. RT, "İnce uzun bir düzende dizilen, muzaffer olacaktır" (WLT CS, s. 54).

29. RT'de bir diğer eksik bölüm, uygun olmayan cümleler içermektedir.

30. *Savaş Sanatı*'ndan bir açıklama, Bölüm 11. RT, "Başları eğilenler tekrar kaldıramazlar, başları dik olanlar ise eğemezler" (WLT CS, s. 54).

31. *Savaş Sanatı*'ndan başka bir açıklama daha, Bölüm 6. (Bunun, savaş meydanında zekâ ve bilgiden yoksun bir generalin vaziyetini gösterdiğine dikkat ediniz.) RT, "Bilge subaylar plan öneremez, cesur subaylar (harekete geçemez mi?)" (a.g.e.).

32. Liu Yin, bunun bir "kasırğa"ya benzediğini düşünmektedir (WLTC WCCS, I:8A).

33. Davullar ilerlemek için, bayraklar birlikleri yönlendirmek için kullanılırdı.

34. Sung baskısında, "eksiltmek" yerine "zarar vermek" bulunmaktadır.

35. Liu Yin'e (WLTC WCCS, I: 9) ve WLT CCCY (s. 29) sadık kalarak, shih chiang "asırlık generaller" olarak anlaşılabilir. Ancak, diğer yorumlara göre "kalımsal generaller" -aileleri nesillerdir general olarak hizmet verenler- (yeterli olmadıkları da ima edilerek) - ve çağlarının "çağdaş generaller"i. Sonuncusu daha az olası gibi görünmektedir. (Cf. WLT CS, s. 62; WLT CY, s. 10; WLT CC, s. 13.)

36. Bazı baskılarda, *pao* "benimsemek" yerine *t'o* "sürüklemek" bulunmaktadır.

37. *Ch'i* ("sıradışı") kuvvetler kavramı, çevirmenin önsözü ve *Savaş Sa-*

nati' nin notlar bölümünde ele alınmıştır.

38. Yorumcuların, "komutan"ın *Ssu-ma* ve generale atıfta bulunan cümlelerin ardından gelen ifadelerle paralellik gösterdiği şeklindeki uzlaşmasına sadık kalmaktadır.

39. Bkz. *Huang Shih-kung*'un *Üç Stratejisi*, not 5.

40. Ch'i'de M. Ö. 685'ten 634'e kadar hüküm süren Dük Huan, beş egemenin ya da diktatörün ilkidir ve Chou sarayının zayıflamış mirası adına tüm ülkede mutlak bir hakimiyet kurmuştur.

41. Sun Tzu'nun "Stratejik Askeri Güç" (*Savaş Sanatı*, Bölüm 5) eseri ile benzerlikler taşımaktadır.

42. Sung baskısında, "adam" yerine "Gök" kullanılmakta ve cümleyi "Göğün altında savaşa giren ilk adam olma" olarak değiştirmektedir.

43. Ming baskısındaki "cezalandırma" yerine, "mevzilenme", "biçim" ve "şekil"i Sung baskısına bağlı kalarak okumaktadır.

44. Çağdaş yorumcular genellikle bu cümleyi çevrildiği gibi anlamaktadırlar. Ancak, Göğün Fermanı'nın gelmesini, ilerle ve kötüyü cezalandır olarak da düşünebiliriz. (Cf. WLT CCCY, s. 51; WLT CS, s. 72; WLT CY, s. 16; WLT CC, s. 19.)

45. "Hız" gibi diğer olası yorumlar için bkz. WLT CS, s. 72; WLT CC, s. 19; ve WLT CY, s. 16.

46. "Birleştirmek" kastedilmiş ve diğer baskılarda da kullanılmıştır.

47. RT, *Ch'ün-shu chih-yao*'daki materyallerden oldukça eklemekte ve önemli cümlelerin şöyle okunmasını sağlamaktadır: "Askeri meseleler, kitlelerin dayanıklılığından güç almaktadır. Yapılanlardan son derece emin değilseniz, onları pek çok kez değiştirmek zorunda kalırsınız. Onları pek çok kez değiştirdiğinizde, kabul edilseler bile, kitleler tedirgin olacaktır" (WLT CS, s. 71.) General'in emirlerinin kesinliğini teşvik etmek ve hem kitlelerin hem de generalin kafasındaki şüpheleri dağıtmak, *Yedi Askeri Klasik*'in birçok kitabında önemli konulardır.

48. Çeviri, Ming metnini esas almaktadır (WLT CCCY, s. 53-54; ve WLT CY, s. 17). Bununla birlikte, RT, WLT CS aracılığıyla daha tutarlı bir görüş sağlamaktadır: "Kadim çağlarda, insanlara liderlik yapanların arasında, hem onların sağduyularına seslenip hem de desteklerini sağlamamış olan

yoktur" (WLT CS, s. 71).

49. RT'ye göre: "İnsanlar sadece, aileleri için ölecekleri gibi hükümdarları için de öleceklerse, onları kurallarla kısıtlayabilirsin. Bu nedenle kadim çağlarda savaşa girenler, istisnasız, iradelerini canlı tutmak için *ch'i*'yi temel alırlardı. Dört organı harekete geçirmek için iradeyi canlı tutarlar, beş silahı kullanabilmek için de dört organı harekete geçirirlerdi. Bu nedenle, irade canlı tutulmadığında, askerler onur için ölmezler. Askerler onurları için ölmediğinde, ne kadar kalabalık olurlarsa olsunlar, savaşa uygun değildirler" (WLT CS, s. 71).

50. Liu Yin'in de belirttiği gibi, hükümdar halkın arzularıyla ve toplumsal meselelerle uyumlu olmalıdır ki faaliyetlerini sağlam bir zemine oturtup yönlendirebilsin (WLTCC WCCS, I:20).

51. Ming metnini ve WLT CCCY, s. 59 ile WLT CY, s. 16'daki, terimlerin doğru olduklarını savunan görüşleri esas almaktadır. "Bölük" ve bir "po", bölük subayı anlamına gelmektedir. Ancak, WLT CS'nin metindeki çapraz yollar terimlerini düzelttiğini ve bunların kadim dönemdeki tarım alanları anlamına geldiğini belirttiğini gözden kaçırmayın. Böylece, ima yoluyla, tarımla ilgilenen topluluğun örgütsel bağlılığına atıfta bulunmaktadır (cf. WLT CS, s. 71-72. Ancak bu, içerik açısından uygun görünmemektedir). WLT CC (s. 22) *po'*yu daha geniş bir birim olarak ele almakta, bölüğün iki katı ya da alay olarak görmektedir. Ancak, *Wei Liao-tzu*, Bölüm 15'te bunun yüz adamdan oluştuğu ve bir bölük olduğu belirtilmektedir.

52. RT, bölüme "Önceki Krallar"la başlamaktadır (WLT CS, s. 71). Bu durumda, kalan cümleler kadim dönemlerdeki uygulamaları tanımlamaya devam etmekte, aynen çevrildiği gibi, genel bir kaniya varmak yerine sonuçlarını ele almaktadır. Tabii ki genel bir kaniya varmak, Kral Hui gibi o dönemin dinleyicileri için daha uygun bir davranış olacaktır.

53. "Yaşlı" bir ordu, *Huang Shih-kung*'un "Üstün Strateji"sinde öne çıkan bir kavramdır. Bir generalin şahsen liderlik yapması gibi uygun bir davranış, pek çok askeri metinde ele alınmıştır: *Altı Gizli Öğreti*, Bölüm 23 ("Orduyu Cesaretlendirmek") ve *Huang Shih-kung* "Üstün Strateji". İkisi de bu bölümde bulunan tanımlamalara benzer yaklaşımlar sergile-

mehtedir.

54. BŞ'de, "Askeriye, sessiz olduğu sürece sağlam ve birlik olduğu sürece muzafferdir" demektedir. (WLT CS, s. 80; WLT CY, s. 22; WLT CC, s. 27.)

55. Bu, son bölümdeki gözlemleri ve ilkeleri devam ettirmektedir.

56. Sun Tzu'nun kavramsallaştırmasında, komutanın amaçların da biri de, kolay ve üstün bir zafer sağlamakta oldukça işine yarayacak olan gücün taktiksel dengesini (*ch'üan*) yaratmaktır. Bu dengeyi kurmakta başarısız olunursa, zafer sadece tesadüflere bırakılmış olur. (Cf. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 1. Ayrıca, çevirmenin önsözüne ve *ch'üan*'ın "gücün taktiksel dengesi" ya da kimi zaman istenen yönelimi vurgulamak için, gücün "dengesizliği" olarak çevrilmesiyle ilgili görüşlere başvurulabilir.)

57. BŞ'de "Tao/Yol'u uygulayabilmek" yerine "Tao/Yol için ölmek" kullanılmaktadır (WLT CC, s. 28). General'in azameti ve *Huang Shih-kung*'un "Üstün Stratejisi"ndeki şüphe sorunu üzerine tartışmalar olduğunu unutmayınız. Akıl ve organlar benzetmeleri burada da kullanılmıştır.

58. Bu oldukça basit görünen cümle hakkında da çeşitli yorumlar mevcuttur. Hükümdarlar sıklıkla ve generaller de kimi zaman, "halkı sevdiklerinden" ya da "adamlarını sevdiklerinden" bahsederler. Ancak, "adamların akıllarını sevmek ve değer vermek" tanımı pek sık rastlanan bir tanım değildir ve devamındaki bölümün içeriğine bakarsak, çok daha nedensel bir anlayışla söylendiği ortaya çıkar: "Adamların onları sevmesini ve değer vermesini sağlamak", "adamların onlardan korkmasını ve saygı duymasını sağlamak" demektir. (Liu Yin'in yorumu, "adamlarını sevmek"le uyumludur, bizim çevirimiz ise WLT CY, s. 23; ve WLT CCCY, s. 78'le aynı fikirdedir.) Diğer bir olasılık da, "Subaylarının ve birliklerinin kendisine değer vermesini ve itaat etmesini sağlamak için sevgiden ve yalnızlıktan mahrum olanlar benim tarafımdan görevlendirilemez; subaylarının ve birliklerinin kendisinden korkup saygı duymasını sağlamak için azametten ve ciddiyetten mahrum olanlar, orduyu benim adıma yönetmez" (bkz. WLT CS, s. 82).

59. Muhtemelen Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*, Bölüm 3 ve 4'ündeki görüşleri yansıtmaktadır. Bilge bir general, muzaffer olmadığı sürece hiç-

bir saldırıyı üstlenmeyecektir.

60. "Geçitleri işgal etmek" olarak çevrilen terim, aynı zamanda *Altı Gizli Öğreti*, Bölüm 50'nin "Bölünmüş Vadiler" in başlığıdır. *Altı Gizli Öğretit'* de yazarlar, sayıca az olduğunda ya da dezavantajlı pozisyonda bu tip stratejik noktaların ele geçirilmesini savunmaktadırlar. BŞ, farklı bir açıdan bakmaktadır: "Bir geçitte hapsolanların savaşacak durumu kalmaz." (WLT CC, s.28. Chung'un, Sun Tzu'yla ilişkili fikirleri için bkz. not 19. Bununla birlikte, bu durumun adamların mutlak bağlılıklarını sağlamak için yeterince yüreklendirmeye yetip yetmeyeceğini ele almamaktadır.)

61. Ming ve Liu Yin baskılarını esas almaktadır, WLTCC WCCS, I:27B. Doğruluk bayrağı altında ilerleyen ordular, Shang üzerine yürüyen Chou hanedanlığı Kralı Wu gibi, muhtemelen büyük bir halk desteğine sahiptirler ve bu sayede harekete geçerler. Daha azı için, "aşırı milliyetçi" devlet meseleleri için mücadele edenler ise, harekete geçmekten ziyade, halk desteği sağlamak için çaba sarfederler. BŞ tamamen farklı bir konumdadır: "Düşmanı bekleyenler, değerlerine öncelik verirler" (WLT CC, s. 29, takiben WLT CS, s. 80).

62. BŞ'de "Çarpışma boyunca zamanında hareket etmelisin" yazar (WLT CC, s. 29).

63. Bu emir, saldırı için komuta noktasına ulaşmakta gereken sürati vurgulamaktadır. Düşmanın hazırlıksız yakalanmasının avantajını değerlendirmektedir. Bu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 2'deki kavramlarla benzerlik gösterir. Ancak, Sun Tzu'nun askeri kuvvetlerin bitkin düşmesine neden olacak görevlendirmelerden kaçınılmasına dair açık uyarılarının bulunduğu unutulmamalıdır. Bu durum ordunun, onları bekleyen iyi dinlenmiş kuvvetler tarafından mağlup edilmesine yol açabilir (bkz. *Savaş Sanatı*, Bölüm 7). *Savaş Sanatı* ile *Wei Liao-tzu*'nun ilk bölümlerinin yazılması arasında geçen zamanda, iki ya da üç yüzyıl geçmiş olsa da, nakliye konusunda küçük ilerlemelerin sağlanmasına rağmen, süvarinin henüz ortaya çıkmaması, savaş arabaları ve piyadelerin bir sefer durumunda sadece otuz li ilerleyebildiklerini gözardı etmemek gerekir.

64. WLT CCCY, s. 88; WLTCC WCCS, I: 30A'yı (Liu Yin'in yorumları) ve WLT CS, s. 84'ü esas almaktadır. İki baskı, "fa"yı "inşa etmek," ya da

“bozuk” veya “yok edilmiş” olarak ele almaktadır ki bu pek olası değildir (WLT CY, s. 22; WLT CC, s. 30). Mevziler ya da köprüler inşa etmek (ya da muhtemelen “geçitler”), savunma kuvvetlerinin genel hareketlerini kolaylaştıracak ancak bunları ortadan kaldırmak düşmanın ilerleyişini önleyecektir. Özellikle de işgalcinin amacının bariz olduğu somut durumlarda...

65. Tam anlamıyla, “konuklar”; başka bir devletin topraklarını işgal eden kuvvetler olarak anlaşılması doğru olacaktır. Bu nedenle, bu kuvvetlere, askeri terminolojide genellikle “konuk” denmektedir. Ya da bu kuvvetler, yabancı bir bölgede, hemen sınırın yanı başında, sızmaları önlemek amacıyla kamp kurmuş, karakollar inşa etmiş olabilirler.

66. Bu cümleler kesinlikle Sun Tzu’nun düşüncelerini yansıtsa da, *Savaş Sanatı*’nda bulunmamaktadırlar.

67. WLT CCCY, s. 92’yi esas almaktadır. Yorumcular genellikle *yü* terimini “sınırlar” ya da “sınır savunma işleri” olarak anlamaktadırlar.

68. İçerik, işgalcilere yapılacak tüm maddi yardım ve yataklıkları engellemek için tasarlanan bu uygulamaları açıkça kapsamaktadır. Erzaklarını mümkün olan en uzak yerden getirmelerini ve böylece kuşatmaya harcayacakları enerjinin büyük bir kısmını kullanmalarını amaçlamaktadır. (Bu fikirleri *Huang Shih-kung*’un “Üstün Strateji”sindekilerle karşılaştırınız.) Bu nedenle, bu pek çok yıkım ve kayba yol açsa da, savunan taraf düşmanın erzak toplamak, sığınak yapmak ve kuşatmaya hazırlanmak için kullandığı enerjisinin sadece bir bölümünü tüketebilmektedir (Yorumcuların da belirttiği gibi, yok etmek daha faydalı olacaktır). Çeviri, Liu Yin’in yorumlarını, WLTCC WCCS, I: 31A’yı esas almaktadır. CCCY ve CY baskıları da bu konuda hemfikirdir. Ancak, Hsü Yung’un CS baskısı, bu konuyu tamamen yanlış anlamaktadır. Meseleyi bir *ch’i* tartışması zannetmekte, çaba ve enerjiden ziyade ruha yönelmektedir. Bu nedenle de bölümü çağdaş Çinceye “Bu koşullar altında, saldıran tarafın ruhunun (*chi*) artmasına ve savunan tarafın da ruhunun düşmesine yol açar” olarak çevirir (WLT CS, s. 89). Anlaşılan, YCS BŞ’e dayanarak ve metnin uygunsuz hareketlerin kınanmasıyla devam ettiğine inanarak, bir sonraki cümleyi, “Düşmanın ilerleyişi ve saldırısıyla karşılaştıklarında, savunma

ordusu büyük kayıplar verecektir“ şeklinde çevirir (WLT CS, s. 89).

69. Savaşın Devletler döneminin başlarında, duvarlar genellikle sıkıştırılmış topraktan yapıldı. Kimi zaman da, dış cephe taşlarla örülerek sabit bir destek inşa edilirdi. Sonuç olarak, duvar için gereken çamuru taşımak büyük bir çaba gerektirmekteydi ve bu duvarlar -eğer savunma amaçlı kullanma fırsatı doğmazsa- büyük bir enerji kaybından başka bir işe yaramayacaklardı.

70. Sung baskısına göre, “duvarı” “savunma” için düzeltmek.

71. YCS CP’de “askerler, halk ve kitleler seçildi” yer almaktadır (WLT CS, s. 88; WLT CC s. 32).

72. Burada YCSCP, oldukça güç bir bölümü, kuşatma kuvvetlerine, “dengeleme” ve “uygun olma” kelimelerini ekleyerek gayet iyi çözmektedir. Böylece cümle, “[göreve] uygun olması için saldıran kuvvetler yüz binden fazla olmamalıdır” olarak okunmaktadır (cf. WLT CS, s. 88-89).

73. Liu Chung-p’ing, bunu az çok kırılğan olan toprak duvarları yağmur ve rüzgâr gibi doğal nedenlerden korunması olarak yorumlamaktadır (WLT CCCY, s. 97).

74. Kimi yorumcuların da belirttiği gibi, sayısal üstünlüğe nazaran, dayanıklılık daha fazla ele alınmıştır.

75. YCS CP, iki cümle arasında “öyleyse” bağlacını kullanmaktadır. Buna bağlı olarak da, zayıf olan, güçlü olan tarafından ön saflarda yer alması için teşvik edilecek ve kendisi de arka saflarda yer alacaktır (cf. WLT CS, s. 88).

76. BŞ versiyonu oldukça farklıdır: “Elli bin kişilik bir orduysa... [şehir] gerçekten kurtarılmalıdır. Arkalarını kontrol altına alın, stratejik noktalarına doğru ilerleyin. Arka taraftan hafif saldırılarda bulunun, erzak teminini engelleyin.” Hsü Yung, elli bin kişinin bir kurtarma kuvveti olduğuna kanaat getirmektedir. (Cf. WLT CS, s. 88. Onun metni, s. 86, CC baskısı, s. 33’teki dipnotlardan biraz daha farklıdır. “gerçekte kurtarılmalıdır” yerine, “gerçekte kurtarılmamıştır” olarak geçmektedir.) Burada ortaya çıkan taktiksel endişeler, daha sonraları kuşatma kuvvetlerine odaklansa da, *Altı Gizli Öğreti*, Bölüm 40, “*Düşman Arazisini İşgal*”deki endişeleri yansıtmaktadır.

77. Tao, kelime anlamıyla, "düşünüp taşınmak", genellikle "kafa karışıklığı", düşmandaki kafa karışıklığı olarak ele alınmıştır (cf. WLT CY, s. 26; WLTCC WCCS, I: 33B). Bununla birlikte, gönülsüz bir çabayla girilen hile, aynı zamanda "ordularını alt üst etmek" olarak da anlaşılabilir çünkü güçlü olanları arkaya alarak dizilişlerini tersine çevirmektedir.

78. Başlıktaki ikinci kelimenin esas anlamı "höyük" demektir ve ikinci anlamı da "aşağılamak"tır. Temel düşünce, eğer tavsiye edilen on iki uygulamaya sadık kalınırsa, devletin güçlü olacağı ve böylece diğerleri üzerinde üstünlük kurarak düşmanlarını "aşağılayacağıdır". Benzer şekilde, eğer devlet on iki hastalıklı davranışı sergilerse, diğer devletler, zayıfladıkça onu aşağılayacaklardır ve düşmanları için kolay lokma olacaktır. Bu nedenle metin, Bölüm 5, "Saldırılarda Gücün Taktiksel Dengesi"ndeki düşünceler doğrultusunda ilerlemektedir.

79. Yirmi dört uygulama, kalıplaşmış bir deyimde ifade bulmaktadır; "X, Y'de yatar", "yatar" terimi *tsai yü*'dür. *Tsai yü*, aynı zamanda, "olmak," "bağlı olarak," "dayanmak," "bulunmak" anlamında da çevrilebilir. Bizim çevirimiz, terimin kullanıldığı yere bağlı olarak ufak değişiklikler yapmayı benimsemektedir. Ancak hepsinde de anafikir, belli bir koşulun köklerinin belli bir uygulamanın altında yattığıdır.

80. Yönetim, halkın mevsimlik işlerine müdahale etmekten kaçınmalı ve aynı zamanda mevsimlerle uyumlu faaliyetlerin törensel uygulamalarını bilerek bunları etkin bir şekilde teşvik etmelidir.

81. Yorumcular, *ch'i*'yi genellikle "plan yapmak," "strateji oluşturmak" olarak ele alırlar. Bununla birlikte, terimin esas anlamı "gizli," "kritik an"dır ve bu nedenle de küçüğe olan hassaslık ve algılayıştır. (Wu-tzu'daki anlamı ise, "hayati nokta"dır. bkz. Bölüm 4, "General'in Tao'su." Ayrıca bkz. *Sorular ve Yanıtlar*, not 32.)

82. Harici formlara nüfuz etmek ve sonrasında bu durumdan fayda sağlamak için planlar yapmak.

83. İlk bölüm, dürüst bir ordunun nasıl davranacağına ya da kadim çağların ideal ordularının -özellikle de Chou hanedanlığının- sefere nasıl çıktıklarına ve davranışlarını nasıl olması gerektiğine dair kuralları tanımlamaktadır.

84. Bunlar, *Ssu-ma Fa'nın* Kitap I'de belirtilen cezalandırma seferlerine çıkmanın gerekçeleri arasında yer almaktadır. (Ayrıca bkz. *Sorular ve Yanıtlar*, not 55.)

85. Bölümün başlığının, burada ve metinde de pek çok yerde rastladığımız bu deyimden alındığı açıkça görülmektedir. Ancak, başlık, Liu Yin'in de yorumlarında belirttiği gibi, "Savaş Tartışmaları" ya da "Askeri Tartışmalar" olarak anlaşılabilir (cf. WLTC WCCS, I:35B).

86. Hua Lu-tsung, tüm bu planların tek bir amaca yönelik olduğunu ileri sürmektedir; zalim hükümdar. Bu, Chou'nun sadece zalimin kökünü kazımak teorisiyle uyumlu gibi gözükse de, burada pek olası değildir (cf. WLT CY, s. 32).

87. Kimi yorumcular, deyimini "birini kurtarmak," olarak anlamaktadır fakat bu da pek olası değildir. (Çağdaş Çince çevirileri için bkz. WLT CY, s. 34; WLT CS, s. 98.)

88. WLT CCCY, s. 112'yi benimsemektedir. Bununla birlikte, Liu Yin küçük bir devletin "halkını geliştirmekten zevk duyacağını" belirtmekte, (I:37A) ve WLT CY'de (s. 34) devletin diğerlerine hizmet etmektense kendini geliştirmeyi tercih ettiğini ifade etmektedir. Ancak, İlkbahar ve Sonbahar ile Savaşan Devletler dönemlerinin gerçekliğinde, küçük bir devletin varolmak için kendini kayda değer bir kuvvete dayaması gerektiği unutulmamalıdır. Bu nedenle "hizmet etmek ve desteklemek" pek olası görünmemektedir.

89. Metni, *Altı Gizli Öğreti*'deki (Bölüm 22, "General'in Azameti") cümleyle esasında aynı şekilde yazarak düzeltiyor. Hem Sung hem de Ming metinlerinde, "ödüllendirmek" yerine "infaz etmek" yer almaktadır ve paragraf, düzeltmeye uygun olacak şekilde, hem cezalar hem de ödüller hakkında bir sonuca ulaşmaktadır.

90. Son cümle Sung baskısından alınmıştır.

91. Sung baskısındaki "varolmak", Ming baskısında "gelişmek" olarak düzeltilmiştir.

92. Kimi yorumcular, bunu şehirlere saldırmak için kullanılacak çeşitli araçlarla birlikte bir çeşit kayık ya da tekne olarak tanımlamışlardır. Cf. WLT CC, s. 118; WLT CY, s. 33; WLT CC, s. 39.

93. Bunu, "çeşitli malzemeler sorumlusu" ya da "pazarlar çeşitli malzemeleri kullanır" olarak anlamak mümkündür. Cf. WLT CCCY, s. 118; WLT CY, s. 33; WLT CC, s. 39.

94. Bir *tou* -en azından Han hanedanlığında- genellikle 1.996 litreye denk gelmekteydi. Bu muhtemelen bir aylık asgari kuru erzak (pişirmeden önce) miktarıydı. Bir at için verilen miktar ise, günlük birimlerle hesaplanmadığı ve samanla takviye edilmediği sürece tamamen yetersizdir. (Bölüm 11'de Wei Liao-tzu, atları tahılla beslemenin büyük bir savurganlık olduğunu ifade etmektedir.)

95. Bir yıldız ismi (WLT CY, s. 34).

96. Bu cümleler ve Taocu klasiklerdeki kökenleri üzerine tartışmalar, Tao Te Ching, için *Üç Gizli Strateji*'de çevirmenin önsözü ve notlarına bakınız. Benzer bir bölüm üçüncü bölümde de bulunmaktadır.

97. Lao-tzu'nun *Tao Te Ching*, Bölüm 78'inden alınan cümleler olduğu açıktır. Sun Tzu, *Savaş Sanatı* Bölüm 5 ve 6'da ilkelerini betimlemek için sayun gücü ve tasvirlerinden faydalanmıştır.

98. Sivil dünyanın sıkıcı yükümlülükleri ile kaba ve dizginlenmemiş askeri dünyarunkiler arasındaki temel fark, *Ssu-ma Fa*'nın ikinci bölümünde, "Göğün Oğlunun Yükümlülükleri" nde ele alınmıştır.

99. Yorumcular bu cümle için farklı açıklamalar ileri sürmektedirler. Ancak genellikle, ordunun ikinci günde, üç günlük bir yolu katettiği anlamında birleşmektedirler. Bununla birlikte, bu açıklama Sun Tzu da dahil olmak üzere neredeyse tüm askeri stratejistlerin ilkeleriyle çatışmaktadır. (Özellikle Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 7. Sun Tzu burada savaşa girmek için yüz li ilerlemeyi özellikle kınamaktadır; *Ssu-ma Fa*, Kitap II, "Göğün Oğlunun Yükümlülükleri"; ve Wu Ch'i, *Wu-tzu*, Bölüm 2.) Bir günde iki günlük yol gitmek hem birlikleri hem de hayvanları bitkin düşürecek; üç günlük bir mesafe katetmek ise imkansız hale gelecek ve Sun Tzu'nun ilkelerine uyararak iyice dinlenmiş bir kuvvet karşısında kolay lokma olmasına yol açacaktır. (Muhtemelen bir günlük yürüyüşte ya da kabaca otuz li, başlangıçtaki düzensizlik nedeniyle bir günde tamamlanabilir, ikinci gün iki günlük bir yol gitmek daha olasıdır çünkü adamlar henüz yorulmamış olacaktırlar. Görünen o ki yazar, düşmanı görece ha-

zırlıksız yakalamak için hızlı gitmeyi vurgulamaktadır. Sun Tzu da *Savaş Sanatı*, Bölüm 9'da bunu savunmaktadır.)

100. Bastırılmış ırmak benzetmesi, *Üç Gizli Strateji*'de "Üstün Strateji" bölümünde de karşımıza çıkmaktadır.

101. Metin, aynı renkteki bir minerali vererek bunu ima etmektedir. Bu, genellikle savaş arabalarına karşı savaş arabalarını görevlendirerek dayanıklılık kazanmak olarak anlaşılır (büyük ihtimalle, dayanıklılıklarını ortadan kaldırarak hızla dağılmasına yol açmaktadır). Veya, benzer renkteki flamalar kullanılarak kafa karışıklığına yol açabilirler. (İlki için bkz. WLT CCCY, s. 133; ikincisi için bkz. WLT CY, s. 37; ve WLT CS, s. 101.)

102. Wu Ch'i'nin vecizesiyle aynı şekilde, "Emirlere uymayanları infaz edin" (Bölüm 5, "Değişikliğe Karşılık Vermek," *Wu-tzu*). Sadece bu tip acımasız tedbirler orduyu birlik içinde tutabilir ve potansiyel gücünü ortaya çıkarabilir.

103. Bölümün başlığı, *Chiang Li*, başlı başına "Generallik İlkeleri" ya da "General'in İlkeleri" olarak anlaşılabilir. Ancak, bölüm generalin rolünün kanunların tarafsız bir uygulayıcısı olmasını tartışmaya açmakta ve o dönemin suçlarının kınanmasıyla devam ettirmektedir. Buna suç ve kabahatlerin genişlemesi sistemi de dahildir. (İkincisinde suçlunun akrabaları ve suç ortakları çeşitli yollarla buna dahil edilmekte ve genellikle cezalandırılıp infaz edilmekteydiler.) İlk cümle generali (kanunun) uygulayıcısı olarak tanımlamaktadır (cf. WLT WCHC, 5: 57).

104. Yorumcular ve çağdaş Çinli çevirmenler, bu paragrafın ilk iki cümlesinin çok daha basit ve anlaşılır bir versiyonunu tasarladılar. İlk sorun, *ch'iu* için uygun bir anlam bulmakta ortaya çıktı. "Dur" olarak çevrildi fakat "durmak"ın ve "doğru bir şekilde yönetmek"ın yanı sıra esasen "yardım," "destek," anlamlarında da kullanıldı. (Benzer bir karakter olan "aramak," ya da "takip etmek" karakteriyle karıştırılmış da olabilir.) Çağdaş baskıların çoğu, cümledeki bariz imaları ortaya koymaktadır: Örneğin, davalarda uygulayıcı konumunda olan mükemmelleştirilmiş insan kanıt aramaz ya da varolan dava dışında bir suçla ilgilenmez. Bu nedenle, eğer suçlu geçmişte kendini vurmuş olsa bile, bu o anda bir şey ifade etmez. Ancak, bu tip açıklamalar pek de tatmin edici değildir. (Cf. WLTCC WCCS,

1:4; WLT CS, s. 106; WLT CY, s. 39-40; WLT CC, s. 44.)

105. BŞ baskısı daha farklı bir sonuçta varmakta ve Wei Liao-tzu'nun iddialarından uzaklaşmaktadır: "Kötü adam' [yanlışlıkla kendini suçladığında] bir kahraman bunun [hatalı suçlamanın] üstesinden gelecektir" (WLT CC, s. 45; ve WLT CS, s. 104-105). Bu bölüm, kahraman açısından çekilen acının büyük bir kapasitesi olduğunu varsaymaktadır.

106. Bu, Bölüm 8'de belirtilen ideal durumun tamamen tersi bir durumu tanımlamaktadır.

107. Sun Tzu'nun Savaş Sanatı, Bölüm 2 ve 13'teki ifadelerle benzerlik taşısa da, cümlelerin tamamında bu görülmemektedir.

108. Dört grup subay (aristokratlar), çiftçiler, zanaatkârlar ve tüccarlardır.

109. BŞ metninde "göçmenleri hesaplayın" yer almaktadır (cf. WLT CC, s. 48; ve WLT CS, s. 109-110). Bu da, daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, Wei Liao-tzu'nun göçmenleri ve yer değiştiren insanları kendine çekecek devlet politikalarını yansıtmaktadır.

110. "Usta zanaatkârlar," WLT CC, s. 48.

111. BŞ'de "otorite"den ziyade "kök" yer almakta ve böylece cümlelerin son bölümünü değiştirmektedir: "hükümdar ve bakanların kökü / temelidir" (cf. WLT CC, s. 48; WLT CS, s. 110). *Ch'en chu* teriminin "bakanlar ve hükümdar" anlamına mı geldiği yoksa sadece hükümdar mı olduğu tartışmalı bir konudur (cf. WLT CCCY, s. 149; WLT CY, s. 43).

112. "Açma ve Kapama" (veya "tıkamak") Bölüm 3'te ele alınmıştır. "Tek Tao" hem tarımla savaşın bir kombinasyonuna hem de halkı birleştirerek halka yönetimin iç içe geçmesine yönelik politikalara bir gönderme olabilir (bkz. not 18).

113. Hsü Yung bunu "kaynakların bir getirisi olacağından emin olmanın temeli" olarak düşünmektedir (WLT CS, s. 110).

114. Yönetimin yerel politikaları tartışıldığından kimi yorumcular bu cümlelerin devlet içi faaliyetlerin konumuna işaret ettiğini düşünmektedirler (WLT CY, s. 43). Bununla birlikte, düşmanı tartmak, zayıflıklarını ve hareketleneceği noktaları bilmek olarak da anlaşılmaktadır (WLTCC WCCS, I: 52B; WLT CCCY, s. 150; WLT CS, s. 110-111).

115. *Li* (usuller) hükümdarla tebaası, kral ile feodal lordları arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır. (*Chou li* [Ssu-ma'nın Makam'ının altında] ve Ssu-ma Fa sapkın davranışlar için benzer mazeretleri sunmaktadırlar. *Li*'nin cezalandırma seferi için yönetimin parametrelerini sağladığını da hesaba katmaktadırlar. İkisi de Bölüm 8'de, yukarıda [bkz. not 84] ele alınmıştır.)

116. Anlaşılan, devlet o kadar ideal ki halk temel işlerine odaklanabiliyor, ne tartışma çıkarıyor ne de ödüllere motive edilebiliyor. Ancak, bu tasvir Wei Liao-tzu'nun devletin refahının ve askeriyeyi finanse etmenin temeli olarak pazarları ve ticari faaliyetleri savunmasıyla çelişmektedir.

117. Beş tahıl, kadim çağlarda bile çeşitli tanımlarla açıklanmıştır. Darı, kuzeydeki besinlerin temelini oluşturmakta ve erken dönem listelerinden biri de iki çeşit darı olduğunu ortaya koymaktadır. Diğer tahıllar; pirinç, buğday, arpa ve baklagillerdir. (bkz. Francesca Bray, *Agriculture, Science and Civilisation in China*, Vol. 6, Part II, Cambridge University Press, Cambridge, 1984, s. 432ff.)

118. Hükümdarın Erdem'i ve aydınlanmış yönetimi dünyayı aydınlatacaktır.

119. Büyük ihtimalle, insan ilişkilerinde uygun bir yapıdır. Liu Yin Shu Ching'de "Büyük Plan"a göndermede bulunur ki bu durumda hükümdarın sözleri herkesi sarmalayacaktır (WLTCC WCCS, I:56A).

120. Bu cümleler, bugün elimizde bulunan Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'nda bulunmamaktadır.

121. Sun Tzu'nun ilkelerini yansıtmaktadır, özellikle de *Savaş Sanatı*, Bölüm 1'deki ilkeleri...

122. *Savaş Sanatı*'nın günümüzdeki metninde bulunmayan bu alıntı, ne kadar yorumcu ve ne kadar çevirmen varsa, hepsi tarafından farklı farklı yorumlanmıştır. Bizim çevirimiz büyük oranda Liu Yin'e bağlı kalmaktadır (WLTCC WCCS, I: 61A), diğer yorumlar için bkz. WLT CS, s. 120; WLT CY, s. 50; ve WLT CCCY, s. 176-177.

123. Son deyim, geçmiş zaman olarak anlaşılabilir; "mağlup olanların [aslında] hiç adamları yoktu."

124. Taşkın sular ve ışıklandırma benzetmeleri askeri yazıların çoğunda bulunmaktadır; hızlı ve yoğun bir saldırının etkisini ve gücünü tanımlar.

lamaktadır. Çoğu stratejist, bu tip bir telaşın doğasında bulunan kargaşa ve düzensizlik kâbusundan korksa da (ve bundan mümkün olduğu kadar yararlanmayı tavsiye etmektedirler) genellikle bunun uygulanmasını istemişlerdir.

125. Bölüm 4'te belirtildiği gibi. (Yorumcular ve çevirmenler, "tartışmalar"ı görmezden gelerek hata yapma eğilimindedirler; karakteri "plan" olarak tanımlamakta ya da hepsini birden metinden kaldırmaktadırlar. Böylece, Wei Liao-tzu'nun, Sun Tzu'nun da savunduğu, savaşa girmeden zafer kazanmak için planlama ve ayrıntılı tartışma vurgularını kaçırmaktadırlar.)

126. "Bölük komutanı" olarak çevrilen terim, daha önce Bölüm 4'te de bahsi geçen *po*'dur (bkz. not 51). Takibeden bölümde, komutası altındaki adamların sayısı, yüz adam olarak belirtilmekte ve takım, bölük olmaktadır.

127. Bu bölümde, "cezalandır" ya da "infaz et/öldür" anlamındaki *chu*'yu, yorumcuların genel kanısına katılarak -hemfikir olmasalar da- "infaz et" olarak çeviriyoruz. Askeri kanunlar katıdır, Shang Yang'dan bu yana gelen gelenek, sadece sert cezaları uygulamakta gösterilen titizliğin halkı ve askerleri kanunlara ve düzene uymakta hizaya sokabileceğine inanmaktadır.

128. Yorumcular, bunların sancaklar mı -muhtemelen nöbet mevzisi ya da gözetleme kulesi- yoksa sadece sancak ve flamalar mı olduğu hususunda fikir ayrılığı yaşamaktadırlar. (Cf. WLT CCCY, s. 195; WLT CC, s. 58; WLT CS, s. 130.)

129. Muhtemelen, suçların üstünü örtecek diğer kanun hükümleri su-baylar tarafından yapılmış ve Bölüm 13'te ele alınmıştır.

130. Büyük ihtimalle, şapkalar ya da miğferlere takılan tüyler, üniformalarındaki diğer işaretlere oranla çok daha rahat görülmektedir.

131. Pek çok yorumcu, ilk beş sıradaki askerin amblemlerini başlarına, arkalarındaki sıradakilerin ise boyunlarına taktıklarına inanmaktadır. Bununla birlikte, bu gereksiz bir uygulama olabilir; sıradaki askerler zaten amblemlerinin renkleri nedeniyle kolaylıkla ayırt edilebilmektedirler. Bu, muhtemelen yüz kişilik bölük içindeki beşli mangaların birer alt grup

olduğuna işaret etmektedir. Bizim çevirimiz de bu yöndedir. (WLTCC WCCS, II: 3B; WLT CCCY, s. 203; ve WLT CY, s. 61.)

132. Kelime anlamı, “birliklerin komutanı”dır (cf. WLTCC WCCS, II:4a; WLT CY, s. 61; ve WLT CCCY, s. 207). Bununla birlikte, kimi otoriteler bunu “komutanlar ve birlikler” olarak anlamaktadır (cf. WLT CS, s. 136).

133. Benzer bir bölüm, Wu-tzu, Bölüm 5’te de bulunmaktadır.

134. Çeviri, Robin D.S. Yates’in önerisini takip etmektedir. Yorumcular ve çağdaş çevirmenler bunu “Davula vur ve ordu sola gitsin, tekrar vur ve sağa gitsin” olarak ele almaktadırlar (cf. WLT CY, s. 63; ve WLT CS, s. 139). Liu Chung-p’ing kendine özgü bir açıklama getirmektedir: Davul tokmaklarından soldaki daha ağırdır ve bu nedenle daha geniş, derin bir ses çıkarır; sağdaki daha hafiftir ve daha yumuşak, hızlı bir ses çıkarmaya daha müsaittir. Bununla birlikte, teorisi ağır, yavaş vuruşla, hızlı, seri vuruş arasındaki ayrımı tanımlayabilse de, bu cümle için tatmin edici bir çeviri yapamamaktadır (bkz. WLT CCCY, s. 211-213).

135. Önsözdeki birkaç karakter dışında, bu bölüm *Altı Gizli Öğreti*, Bölüm 54’le ve *Wu-tzu* Bölüm 3’le hemen hemen aynıdır. Wu Ch’i, birlikler için eşmerkezli daireler halinde sürekli genişleme talimlerini sistematik hale getirmenin yollarını aramaktadır. Bir adam -muhtemelen bir subay-on adam eğitir. Bu on adam, talimatları yüz adama götürmekle ve bu yüz adam da bin adama götürmekle yükümlüdür. Sonuç olarak, bu *Sorular ve Yanıtlar*’daki gibi, emirlerin yüksek rütbeli subaylardan alt rütbedekilere ve oradan da birliklere iletilmesi uygulamasına benzemektedir. *Altı Gizli Öğreti*’deki bölüm şu ifadeyle başlamaktadır: “Komutanlara ve subaylara öğretirken...” Bu da yukarıdan aşağı bir yayılma gösterdiğini ifade etmektedir. Ancak, *Wei Liao-tzu*’daki bölümde bu giriş cümleleri bulunmamaktadır. Bunun yerine, ch’eng, “tamamlamak” (“genişletmek”in de yardımıyla) karakterinden ziyade ho, “birleşmek” ya da “katılmak” karakteri bulunmaktadır. Ho, ch’eng yerine kullanılabilse de *Wei Liao-tzu*’da yazarlar belki de aynı anlama gelebilecek bu iki karakteri farklı ele almışlardır. Sonuç olarak, her bir küçük birlik seviyesinde talim tamamlandığında, benzer birliklerle birleşerek daha büyük bir taktiksel birlik oluştururlar ve bu şekilde talime devam ederler. Bu nedenle, çeviri, önceki bö-

lümlemlerden farklılık göstermektedir. (Cf. WLT CY, s. 63-64; WLT CS, s. 139; ve WLT CCCY, s. 214-215.)

136. Altı Gizli Öğreti, Bölüm 21’de tanımlanan tören ve baltalar hakkında açıklama için not 41’e bakınız.

137. *Altı Gizli Öğreti*’nin Bölüm 51’deki benzer tanımı.

138. “Öncü Kuvvet” olarak çevrilen terim chung chün, geleneksel olarak arkada bir kuvvet tasarlamak, “arkadan gelen” bir ordu anlamında kullanılmaktadır (WLTCC WCCS, II: 8B; WLT CCCY, s. 226-232). Bu açıklama, chung’un “topuk” ve “ayak izlerini takip etmek” anlamlarına gelmesinden dayanak almaktadır. Ancak, çağdaş yorumcular “öncü kuvvet”e gönderme yaptığını düşünmektedirler çünkü bölüm ilerleyen orduyu arkadan takip etmekten bahsetmektedir (cf. WLT CC, s. 65; WLT CY, s. 67-68; WLT CS, s. 146-147).

139. *Piao*’yu bir çeşit komuta flaması olarak ele almaktadır (cf. WLT CC, s. 65). Bölümde bu flamalara çeşitli göndermeler bulunmaktadır ve yorumcular tarafından çeşitli açıklamalar sunulmuştur. Bir tanesi, bayrak ya da flamaların toplanma noktasına ya da tasarlanan savaş meydanlarına yerleştirildikleri ve çeşitli kuvvetlerin bunlara doğru ilerledikleridir. Diğer bir açıklama ise, benzer işleve sahip birer işaret olduklarıdır (cf. WLTCC WCCS, II: 8B-9A). Başka bir görüş de, *piao*’nun önceden hazırlanan bir programa göndermede bulunduğu ve faaliyetlerin buna uygun düzenlenmesi gerektiğidir (cf. WLT CY, s. 68). Son olarak, başka bir görüş de, önceden belirlenmiş bir işaret ya da emir olduklarına inanmakta ve muhtemelen bir çeşit bayrak ya da flama olduklarını savunmaktadır (cf. WLT CS, s. 136). Son görüşte, *ho piao* komuta kademelerini birleştirmekte ve böylece bu görüşü doğrulamaktadır.

140. Yükseltilmiş ya da muhtemelen komutana sunulmuştur.

141. Askerler sadece doyurulmamış aynı zamanda törensel bir ziyafet verilerek savaş için moralleri artırılmıştır.

142. Bu cümle kimi yorumcular tarafından, metnin içeriğiyle çok az ilgisi olması nedeniyle yanlış yere konulmuş bir cüz olarak kabul edilmektedir. Dört sıra dışı kuvvet için yapılan açıklamalar; ana orduyu, ileri orduyu, öncü birlikleri ve birlikleri kapsamaktadır. (Sonuncusu, tüm

açıklama gibi biraz zorlamadır. Sıra dışı taktiklerde herhangi bir kuvvet kullanılabilir; özel eğitim almış bir kuvvet olmalarına rağmen doğalarında sıra dışılık bulunmamaktadır.) Diğer yorumcular, dört temel savaş dizilişi olduğunu (WLT CC, S. 65-66) ya da dizilişin köşe konumlanmaları bulunduğunu savunmaktadırlar (WLT CS, s. 9-10.)

143. Yorumcular, *hsiang tsan*'ın anlamı konusunda anlaşamamaktadırlar; kimileri "askeri işleri planlamaya dahil olmak" olarak ele alırken diğerleri "birbirlerini kontrol edip araştırmak" olarak anlamakta ve diğerleri de çevrildiği gibi düşünmektedirler. (Cf. WLT CCCY, s. 232; WLT CS, s. 146-147; WLT CC, s. 66.)

144. Metnin anlaşılması güç olsa da, hem bölük komutanının -adamlarının davranışlarından ve becerilerinden sorumludur- hem de eğitmenin cezalandırılabilceği açıktır.

145. "Hasta düştü" olarak çevrilen terim, dizilişten ayrılmak ve bu nedenle çökme ve sürünme talimlerine katılmamak gibi çeşitli biçimlerde anlaşılabilir. Böyle bir durumda askerin bizzat rapor vermesine gerek yoktur. (Cf. WLT CY, s. 70; WLT CC, s. 68; ve WLT CS, s. 151.) Liu Yin, terimin çok açık olmadığını fakat bir "kabahat işlendiği" anlamına gelebileceğini belirtmektedir (WLTCC WCCS, II:1 1B; bkz. WLT CCCY, s. 236).

146. Bölüm 17'de de ele alındığı gibi.

147. Muhtemelen sekiz yüz adamdan sorumlu orta kademe bir subay (WLT CS, s. 151).

148. *Chüeh*'i ne kadar hızlı yüründüğünü anlatan bir terim olmaktan ziyade, okçuluk ya da silah talimlerine katılmak olarak kabul eden yorumcuları benimsemektedir.

149. Şüphesiz ki ödüller -öldürülen adam, alınan tutsak ve ele geçirilen sancak sayısı gibi savaş alanında elde edilen başarılarla dayanmaktadır- rütbe artırımını da içermekteydi. Bu nedenle, herkes bu ödülleri kazanmak ve rütbe almak için çaba sarfetmekteydi.

150. Yorumcular, *Kuo yü*'ye dayanarak *lu li*'yi genellikle "dayanıklılığı birleştirmek" olarak ele almaktadırlar. Ancak, bu cümlede orijinal karakterin anlamı -"öldür," "savaşta acımasız ol," "katlet"- daha uygun olabilir. Böylece cümle şu şekilde okunabilir: "Azameti yaratmak öldürücü

kuvvette yatmaktadır.”

151. WLT CY, s. 70; WLT CC, s. 69’u benimsemektedir.

152. Mevcut metinlerde “savaş arabaları” için “ordu” bulunmaktadır. Ancak, cümle eğer üç savaş arabası subayı ve beşli mangalara gönderme yapıyorsa daha rahat anlaşılabilir. Savaş arabalarıyla piyadeler arasındaki gittikçe artan işbirliğini yansıtmaktadır (WLT CC, s. 71).

153. Bu terimler daha önce farklı anlamlarda da kullanıldı. Bkz. not 19, bölüm 3 ve not 112.

154. Muhtemelen kamp kurmak için durmak. (Cf. WLTCC WCCS, II: 16A; WLTCC, s. 71; ve WLT CS, s. 154.)

155. Bir duvara tırmanmak ya da yüksek bir yere çıkmak gibi...

156. Liu Yin’in yorumlarından yola çıkarak, “birinci”yi “nedenler”le değiştirmektedir (WLTCC WCCS, II: 16B).

157. Görünen o ki, buradaki amaç dizilişi mümkün olduğunca, mızraklar birbirine değecek kadar sıkışık yapmaktır (cf. WLTCC WCCS, II:17A). Kimi yorumcular bunun kamp yapıldığında uygulandığını düşünmektedirler fakat bununla sınırlandırmamak gerekir (cf. WLT CY, s. 75).

158. Sung baskısında bilgeden ziyade “güçlü” bulunmaktadır. Bununla birlikte, savaş arabası aynı zamanda bir kumanda platformu olarak kullanıldığı için, “güçlü”nün doğru olduğu kesin değildir.

159. Sung baskısına uyarak, “onların”ı “bayraklar”la değiştirmektedir.

160. Bu bölüm, generallerin görevlendirilmesi için gereken yükümlülükleri tanımlayan çeşitli metinlerle benzerlikler göstermektedir.

161. Ming baskısından ziyade Sung baskısını esas almaktadır. Ancak ikisi de “kısa süre içinde” anlamında kullanılabilir. (Liu Yin Ming metnindeki “birkaç casus” olarak ele almaktadır ki bu içerikle daha da uyumsuz görünmektedir [WLTCC WCCS, II: 19A].)

162. Bu muhtemelen, hükümdarın ödül ve ceza sistemini uygulamasına bir göndermedir.

163. Metnin içeriğine dayanarak, bu iki cümle, kanunların uygulanmasına engel olduğu varsayılan kişiye bir gönderme olarak anlaşılabilir. Bu nedenle, “Eğer biri cezalandırılacaksa, canının bağışlanmasını isteyen birini infaz et. Eğer biri ödüllendirilecekse, ödüllendirilmemeyi isteyen

birini ödüllendir.”

164. İçsel değişiklikler, ideal ve uygun olandan sapmalar. Takibeden cümleler, Bölüm 6 ve 20’de T’ai Kung’un adamları değerlendirmek için kullandığı tekniklere benzer şekilde, ortaya çıkan değişikliklerin nedenlerini araştırmayı önermektedir.

165. *Altı Gizli Öğreti*, Bölüm 40’ta kabul edilen bir ilke. Bir fırsat yakalama ya da başka bir avantaj elde etme beklentisi, muhtemelen kuvvetlerine bir saldırı vaat etmelerine yol açacak ve böylece çaresiz ve eğimli bir arazide savaşmalanna neden olacak tamamen umutsuz bir durumun içine atmadan onları yıpratacaktır. (İnsanların canını bağışlayarak şehirlere saldırmayla ilgili daha önceki materyallerin çoğu Bölüm 40’ı yansıtmaktadır.)

166. Ayrılmayı, kaçmayı düşünüyorlar.

167. Kelime anlamıyla, “akılları kayboldu”. Liu Yin ilginç bir yorumda bulunmaktadır: “akıllarını kaybettiler, nasıl plan yapabilirler?” Bu, bölümün son cümlesinde belirtilen “bozuk planlar” sorununu açıklamaktadır.

168. Bu metin aktarılma sırasında ya bilinçli olarak kısaltılmıştır ya da bazı önemli bölümleri kayıptır. *Ch’ün-shu chih-yao* ve bambu şeritler, pek çok yerde Ming (Sung) baskısını tamamlamakta fakat bir bütün oluşturmuş Sung/Ming metnini çevirme amacımızla uyumlu, yeniden gözden geçirmeyi gerektirecek kökten değişiklikleri tam anlamıyla temsil etmemektedir. Bununla birlikte, bu metinle ilgilenen okuyucular için, her bölümden sonra ayrı ayrı kafa karıştırıcı cümlelerle açıklamak yerine, bu bölümün notlarından sonra deneme niteliğinde bir tam çeviri veriyoruz. (Çeviri, WLT CS, s. 159-160’ta bulunan metne sadık kalmaktadır.)

169. Daha önce de bu ve diğer askeri yazılarda bahsi geçen *Tao Te Ching*’den bir deyiş.

170. Kimi yorumcular “sandık”ın “sütun” olarak, “tohum”un da “kuruluş” olarak anlaşılması gerektiğini savunmaktadırlar (cf. WLT CY, s. 79).

171. Çeviri, metindeki Liu Yin bölümünü esas almaktadır. Ancak, kimi yorumcular önceki cümlelerin yolunu takip ederek, bu cümleyi askeri ile sivil’in iç içe geçmesi ve birleşmesi olarak ele almaktadırlar. (bkz. WLT CY, s. 79; ve aşağıdaki RT çevirisi.)

172. Öncü bir kuvvetin etkili olabilmesi için dağıntık düzende bulun-

ması ilkesini ileri süren Ming metnini esas almaktadır. (Cf. WLTC WCCS, II: 22B ve biraz daha farklı bir görüş için WLT CY, s. 79.) Diğer yorumcular, ta'yı pasif anlamda -"içine nüfuz edilen"- anlamına da gelebilecek "nüfuz etmek" olarak anladıkları için dağınık düzen almak zararlı olabilir. (Bu RT'de "öncü kuvvet" in almamasına dayanmaktadır. Aşağıdaki çeviriye bakınız.) Ayrıca, bu ifadeye Ssu-ma Fa Kitap III'te de rastlarız: "İlerlerken, dizilişteki en önemli şey dağınık olmaktır; savaşa girildiğinde ise sıkılaştırılmalıdır."

173. Cümlenin general ve birliklere gönderme yaptığını savunan Liu Yin'i esas almaktadır WLTC WCCS, II:23A).

Gözden geçirilen metnin çevirisi: "Silahlar uğursuz araçlardır; savaşmak Erdem'in zıttıdır; çatışma devlet işlerinin sonucusudur. Gerçek kral gaddar ve kaotiğe, hayırseverlik ve dürüstlüğü sağlamak için saldırır. Bunlar, savaşan devletlerin azametlerini tesis etme ve düşmanlarına zarar verme araçlarıdır, zayıf devletler bundan vazgeçemez.

"Askeriye, askeri olanı ana sütun, sivil olanı da destek sütunları olarak görür. Askeri olanı harici, sivil olanı dahili olarak görür. Bu üçünü inceleyen ve derinine inen, zafer ve mağlubiyete neden olan vasıtaları bilecektir. Askeri olanlar düşmanı aşığılamanın, yaşamı ve ölümü belirlemenin araçlarıdır. Sivil olanlar fayda ve zararı ayırt etmenin, güvenlik ve tehlikeyi kontrol etmenin araçlarıdır. Askeri olan, düşmana karşı gelmenin sivil olan savunmanın araçlarıdır. Askeriyenin askeri ve sivil olarak örgütlenmesi, sese verilen bir yankı, bedeni takip eden bir gölge gibidir.

"Bir ordu birleştiği sürece muzafferdir, çekişmeler olduğu sürece mağlup. Yakın oldukları zaman düzenleri sıkıdır, dağıldıklarında gevşerler. Azameti olan general hayatta kalır, azametini kaybeden ölür. Azameti olan muzaffer olacaktır, olmayan ölecektir. Birlikler, generalleri olduğunda savaşacaklar, olmadığında kaçacaklardır. Generalleri olduğunda ölecekler, olmadığında rezil olacaklardır. Azametle söylenmek istenen ödüller ve cezalarıdır. Generalinden düşmandan korktuğundan daha fazlakorkan birlikler muzaffer olacaklardır. Generalinden düşmandan korktuğundan daha az korkanlar savaş meydanından kaçacaklardır. Bu nedenle, savaşa girmeden önce kimin mağlup kimin galip olacağını bilmek için generalin ile

düşmanı bir tartıya koy. Düşman ve generalin hassas bir terazi gibidir.

“Ordu sakin ve hazır olduğunda düzenlidir, gaddarlık ve telaş olduğunda karmaşaya sürüklenir. Birlikleri ileri yollamak ve orduyu düzene sokmak için kesin emirler gerekir; safların ve mangaların dağılıp birleşmesi için değişmez yöntemler gerekir; önden arkaya doğru düzgün bir sıra yapmak için uygun şartlar gerekir. Kesin emirler, kaçan bir orduyu kovalamak ya da bir şehire aniden saldırmak için değildir. Eğer ön ve arka taraf düzensizse o zaman [ordu] [bütünlüğünü] kaybeder. Ön taraf [düzenini] kaybederse, arka taraf onların başını keser.

“Ordunun değişmez dizilişleri arasında düşmanla karşı karşıya gelindiğinde alınan, içe yönelmiş diziliş, ayakta diziliş ve oturarak diziliş bulunmaktadır. Düşmanla karşı karşıya gelindiğinde alınan diziliş, harici tehditlerin bertaraf edilmesini sağlar. İçe yönelmiş diziliş, merkezi korumaya yarar. Ayakta diziliş harekete geçmeye, oturarak diziliş durmaya yarar. Karışık dizilişler, -askerlerden bazıları oturur bazıları ayakta- ilerleme ya da durma durumlarında devreye girerler, general ortadadır. Oturan askerlerin silahları kılıç ve baltadır; ayaktaki askerlerin silahları mızrak uçlu balta ve yaylı tüfeklerdir; general yine ortadadır.

“Düşmanı püskürtmekte başarılı olanlar savaşa önce geleneksel birliklerle girerler, sonra onları kontrol etmek için [sıra dışı olanları kullanırlar]. Kesin zafer için gereken teknik budur.

“Generaller ve birlikleri, babalar ve oğullar kadar yakın değildirler, ne bir kan bağları ne de altı nesil öncesine uzanan aile bağları bulunur. Yine de, önlerinde iki kilometrelik derin bir vadi varken ya da iki dağ arasında uçurum gibi bir boğazın karşısında iken, düşmanı gördüklerinde sanki eve koşuyorlarmış gibi saldırırlar. Düşman suyun veya ateşin içine girdiğinde arkalarından giderler. Çünkü onlar düşmanı değil verilecek ödülleri ve ayrıcalıkları görmekte iken. Arkalarında kaldıklarında ise, kesin bir ölümün onları beklediğini bilirler. Onların önünde general, verilecek ödülleri açıklığa kavuşturamaz, arkalarında kalırsa da ağır cezalar verme yeteneğini kaybeder, bu da orduyu mağlup eder, generalin ölümüne ve birliklerin ele geçirilmesine yol açar. Subaylarını ve birliklerini kontrol edebilen general, karargâhta ve diziliş talimi yapılırken fiziksel cezaları

ve verilecek ödülleri açıklığa kavuşturur. Sonra, ilerlediklerinde, tam bir başarı sağlayacaklardır.

“[Cezalandırma için] *fu* ve *yüeh* baltalarını dizin, [ödül olarak kullanılan] amblem ve bayrakları da gösterin. Hak edenler ödüllendirilmelidir; emirlere karşı çıkanlar ölmelidir. İki düşmanın karşı karşıya geldiği yere ulaşıldığında, dizilişler birbirlerine yaklaşırlar, general davulları çalarak ilerleme emri verir, sonrasında, hayatta kalmak ya da sürünmek, ölüm ve yaşam artık davul tokmaklarının ucundadır. Göğün altında ordulara komuta etmekte üstün olanlar olsa da, [hiç kimse] onları davullar çalmaya başladıktan sonra geri püskürtemez. Birlikler ilerlediğinde, ordular düzenini aldığı anda ve dizilmiş askerler düşmanı gördüğünde -oklar atılıp havada süzülmeden, uzun kılıçlar çarpışmadan önce, birbirlerinin amblemlerine ve flamalarına bakarlar- ilk bağıranlara ‘aptal’ sonra bağıranlara ‘değerli’ hiç bağırmayanlara ise ‘ketum’ denir. ‘Aptal’, ‘değerli’ ve ‘ketum’ savaşın vücut bulmuş halidir.”

174. “Ordu Düzenleri I” gibi, WLT CS’de (s. 160-161) RT’nin bir çeviri denemesi bulunmaktadır. Aşağıda verilmiştir.

175. Böyle bir kaçış durumunda askere verilecek ceza, daha önceden belirtilen bir yıllık yükümlülük yerine üç yıl sınırlarda görev yapmaktır.

176. Çift harcama genellikle ya evdeki bir adamın tükettiği tayın miktarına ya da daha büyük olasılıkla, ön cephedeki bir adamın aldığı iki tayın olarak anlaşılmaktadır. (Cf. WLT CS, s. 165; WLT CY, s. 83; WLT CCCY, s. 291.)

177. Metnin anlaşılır görünmesine karşın, bu cümle, yüzyıllar boyunca kayda değer tartışmalara neden olmuştur. Çevirmenin önsözü, not 22’de de belirtildiği gibi, genellikle birliklere verilen büyük cezalara bir gönderme olarak algılanmış, düşmandan çok kendi komutanlarından korkmaları sağlanmak istenmiştir. Muhtemelen, şöyle anlaşılmalıdır: “General, zafer kazanmak için adamlarının yarısını öldürmeyi göze alabilir.” (Bkz. Hsü Yung’un WLT CS, s. 166-175’teki uzun açıklaması.)

Yeniden gözden geçirilmiş metnin çevirisi: “Ordudan yüz li uzaklıktaki bölgeler, sınırdaki bir şehirmiş gibi savunma ve düşmanı püskürtme hazırlıklarını yapmalıdır. Orduyu harekete geçirme emri geldiğinde, su-

baylar davullarına, bayraklarına, mızraklı baltalarına ve zırhlarına ulaşabilmelidir. İlerleme günü geldiğinde, başındaki subayın ardından bölgenin sınırlarına ulaşan, sınır görevi için geç kalmış biri olarak cezalandırılacaktır.

“Sınır görevinde bir yıl geçirdikten sonra, bölgeyi terk eden ve subayının emirlerine uymayan asker, orduyu terk etmek suçundan ceza alınmalıdır. Eğer ailesi, karısı, çocukları bundan haberdarsa, suç ortakları olarak muamele görmelidir. Haberdar değilse, onları affedin.

“Eğer bir asker Genelkurmay karargâhına komutanından bir gün sonra ulaşıyorsa, ailesi, karısı ve çocukları suç ortağı sayılmalıdır. Eğer bir asker, görev yerini bir gün önce terk edip evine dönüyorsa, ailesi, karısı ve çocukları onu teslim etmiyorlar, saklayıp bildirmiyorlarsa, suç ortağı sayılmalıdırlar.

“Eğer savaşta, başlarındaki subayı kaybederlerse ya da subay savaşta ölürse ve birlikler kendi başlarına kaçmaya ve gerilemeye başlarsa, hepsi kellelerinin kesilmesini hak eder. Bir geri çekilme sırasında birliklere komuta eden subayın kafasını kesip birliklerini ele geçiren, ödülü hak eder. Orduda, layıkıyla hizmet etmeyen, sınırda üç yıl geçirmelidir.

“Eğer ordu büyük bir savaşa girer ve Genelkurmay Başkanı ölürse, beş yüz adamdan daha fazlasına komuta eden ve düşmanla ölümüne savaşmayan altındaki tüm subaylar, kellelerini kaybederler. Generalin yanındaki tüm birlikler, koruma pozisyonu alan sağ ve soldaki birlikler, kellelerini kaybederler. Kalan subay ve askerler içinde orduya layıkıyla hizmet edenlerin bir istihkakları düşürülür. Orduya layıkıyla hizmet etmeyenler üç yıl sınır görevi ile cezalandırılır.

“Beş kişilik manga savaşta adam kaybederse ya da mangadan biri savaşta ölür ve cesedi alınmazsa, o mangadaki tüm askerlerin istihkakları alınır. [Askeri istihkakları olmayanlar] üç yıl sınır göreviyle cezalandırılır. Cesedi savaş alanından alabilirlerse, bütün suçları affolunur.

“Eğer birlikler kaçıp evlerine dönerlerse... bu orduya büyük zarar verir ve devlet için de büyük bir kayıptır. Eğer generaller bunu durdurmuyorlarsa, bu kendi kendini zayıflatmanın bir yoludur.

“Ordunun avantajı ve dezavantajı devletteki varlığından ve adından

kaynaklanır. Eğer birinin ismi askeri [belgelerde] geçiyorsa fakat o gerçekte evdeyse, o zaman [ordu] onun varlığından yararlanamamış olur. Ev halkı da onun isminden yararlanamaz. Birlikler, orduyu oluşturmak üzere toplandıklarında, boş bir isme ve orada var olmayan birine sahip olacaktır. Devletin dışında, düşmanları püskürtmekte yetersiz kalacak, sınırlar içinde ise devleti savunamayacaktır. Bu, ordunun yetersiz hale gelmesinin yoludur. Generalin azameti de ortadan kalkar.

“Askerler birliklerini terk edip evlerine döndüklerinde, aynı kışladaki diğer manga üyeleri ve subaylar, o askerin evde olmasına rağmen onun istihkakını almaktadırlar. Böylece, asker sözde orduda yer almakta fakat gerçekte iki kat istihkak harcanmaktadır. Devletin kaynakları boşalmakta ve tamamen talan olmakta, kıtlık kapıda beklemektedir. [Diğer bir okuma önerisi: (Birlikler) yıllarca dışarıda kalmaktadır.] Eve kaçışların sayısı nasıl [düşürülebilir]?”

“Eve kaçmaları engellenebilirse, bu ordunun kaybını engeller ve kazanılan ilk zafer bu olur. Eğer beşli ve onlu mangalar, savaş anında karşılıklı olarak birbirlerine bağlanırlarsa, birlikler ve subaylar birbirlerine yardım eder ve bu da ikinci askeri zafer olur. General azametini göstermekte başarılıysa, askerler onun talimatlarına uyuyorlarsa, emirler ve talimatlar açık ve güvenilirse, hem saldırı hem de savunma yapılabilirse, bu üçüncü askeri zaferdir.

“Kadim çağlarda, orduyu görevlendirmede üstün olanlar, subay ve askerlerinin yarısını öldürmeyi göze alırlardı. Ardından gelenler yüzde otuzunu, onun da ardından gelenler ise sadece yüzde onunu. Birliklerinin yarısını feda etmenin azameti denizleri aşar. Yüzde otuzunu feda edenin dayanıklılığı feodal lordları dize getirir. Yüzde 10'unu feda edenin emirleri ise subayları ve birlikleri arasında yankı uyandırır. Yüz binlerce kişilik orduların on bin ceset kadar iyi savaşmadığını işittim. Ölmeyen on bin adam, yüz adamın hayaleti kadar iyi değildir.

“Ödüller, güneş ve ay kadar belirgin ve dört mevsim kadar güvenilir olduklarında; emirler fu ve yüeh baltaları kadar sert ve [ünlü kılıç] Kanchian kadar keskin olduklarında, kitleler halinde ölmeyen subaylara ve askerlere rastlanmamıştır!”

Huang Shih-kung'un Üç Stratejisi

Kısaltmalar

- HSK CCCY Wei Ju-lin, Huang Shih-kung San-lüeh chin-chu chin-i, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1975.
- HSK CS Hsü Pao-lin, Huang Shih-kung ch'ien-shuo, Chieh-fang chün ch'u-pan-she, Peking, 1986.
- HSK WCHC Huang Shih-kung San-lüeh, in Ch'ung-k'an Wu-ching hui-chieh, Chung-chou Ku-chi ch'u-pan-she, Cheng-chou, 1989.
- HSKCC WCCS San-lüeh chih-chieh in Ming-pen Wu-ching Ch'i-shu chih-chieh, Vol.2, Shih-ti chiao-yü ch'u-pan-she, Taipei, 1972.
- SL MK Manabe Kureo, Sanryaku, Kyöikusha, Tokyo, 1987.
- SL OK Okada Osamu, Rikuto, Sanryaku, Meitoku Shuppansha, Tokyo, 1979.

Çevirmenin Önsözü için Notlar

1. Ayrıntılı bir açıklama için Hsü Pao-lin, HSK CS, s. 26-33 ve metnin Japonya'daki tarihi için özellikle s. 29-30.
2. Genel bir bakış için bkz. a.g.e., s. 1-18.
3. *Shih chi* 55, "The Hereditary House of Marquis Liu." Çeviri Takigawa Kametaro, *Shiki kaichu kosho*, 1-volume, I-wen yin-shu-kuan, Taipei, 1972 (Tokyo, 1932-1934), orijinal baskı, s. 784-785.
4. Cf. Hsü Pei-ken, *T'ai-kung Liu-t'ao chin-chu chin-i*, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1976, s. 29-31.
5. Ch'ü Wan-li, *Hsien-Ch'in wen-shih tzu-liao k'ao-pien* (Hsien-Ch'in, Lien-ching, Taipei, 1983, s. 481.
6. Bir Sung otoritesi, Chang Shang-ying-*Su shu*'yla yakından bağlantılıdır (bir önsöz ve yorum yazmıştır), Chang Liang'a atfedilen ünlü kitabın ne *Üç Strateji* ne de *Altı Gizli Öğreti* olduğu, bu kitabın *Su shu* olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca, Chang Liang'ın, değersizlerin eline geçmesin diye kitabın kendisiyle birlikte gömülmesi emrini verdiğini ve ancak Chin hanedanlığı döneminde mezar hırsızlarının marifetiyle gün yüzüne çıkabildiğini belirtmektedir. Genellikle Chang'ın *Su shu*'yu kendi-

ne atfetmesinin bir sahtekârlık olduğu kabul edilse de, eserin başka ellere geçmesini önlemek için gömülmesini istemek kayda değer bir yaklaşımdır. *Su shu* hakkında kısa bir değerlendirme için bkz. Ch'ü Wan-li, *Hsien-Ch'in*, s. 481; Chang Hsin-ch'eng, *Wei-shu t'ung-k'ao* (Wei-shu), Vol. 2, Taiwan Shangwu yin-shu-kuan, Taipei, 1970 (tıpkıbasım) (orijinal baskı, 1939), s. 808-809.

7. Cf. Hsü Pao-lin, HSK CS, s. 6-18.

8. Büyük Tarihçi biyografisinde şöyle yazmaktadır: "Chang Liang, T'ai Kung'un askeri stratejilerinin yardımıyla ikna kabiliyetini P'ei Dükü (Liu Pang) üzerinde kullandı" (Takigawa, *Shiki*, s. 785). Chang Lieh de aynı sonuca ulaşmaktadır. Bkz. Cheng Liang-shu, *Hsü Wei-shu t'ung-k'ao* (*Hsü Wei-shu*), Vol. 3, Hsüeh-sheng shu-chü, Taipei, 1984, s. 1594-1597.

9. Cf. Hsü Pao-lin, HSK CS, s. 6-9.

10. Önceki Han devri resmen Wang Mang'ın tahta el koyması ve kendisini Hsin hanedanlığının ilk imparatoru olarak ilan etmesiyle, M. S. 9'da sona ermiştir. İmparatorla akrabalık bağı bulunan Wang ailesindendi. Ailenin gücü ve etkisini sömürerek iki genç imparatorun vekili olmuş ve bunları sonunda kendi hakimiyeti altına almıştır. Buna bağlı olarak, Hsü Pao-lin *Üç Strateji*'nin bu tahtı ele geçirmenin koşullarını tanımladığına, güçlü imparator akrabalarının gücü tekellerine almasının ve yetenekli politikacıların devlet işlerini kontrol etmesinin tehlikesini dile getirdiğine inanmaktadır. Ancak, eski feodal hiyerarşideki tüm hükümdarlar, kadim Çin tarihi boyunca bu tip sorunlarla sürekli karşı karşıya kalmışlar, Han Fei-tzu da dahil olmak üzere, pek çok stratejist ve düşünür de bu durumu kınanmışlardır. Hsü'nün, sefer sonrasında generallerin gücünün azaltılması hakkındaki bölüme yaklaşımı, Han'ın kuruluşundan sonraki dönemin eşsizliği yansıtmakta tek olmadığına gönderme yapmaktadır. Açıkçası, Ch'in artık toprağa bağlı olmayan muazzam bir gücün etkisizleştirilmesi sorunuyla karşı karşıyadır (cf. Owen Lattimore, *Inner Asian Frontiers of China*, Beacon Press, Boston, 1960, s. 411-443). Savaşan Eyaletler dönemi boyunca diğer devletler de büyük çabalar ve kayda değer stratejik zaferler kazanmışlardır.

11. Hsü Pao-lin, *Üç Strateji*'deki stratejik noktaların değerini gerçekleştirmenin yeni bir yolunu fark ediyor. Bu, Han hanedanlığının kuruluşuna yol açan çatışmanın gittikçe artan devasa kapsamından elde edilen deneyimlerden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, bu tarihsel olayları stra-

tejik düşüncenin içine yansıtma sorunu da olabilir. (Hsü'nün de bildiği gibi) *Altı Gizli Öğreti* arazi yapılandırmalarını sistematik olarak ele almak için taktiksel yöntemler geliştirmiştir ve görüşlerinin dayandığı bölüm sadece üç-dört karakterlik deyişlerdir. Cf. Hsü, HSK CS, s. 22, 74-75.

12. Bkz. Wei Ju-lin'in HSK CCCY'deki yorumları; Hsü Pao-lin, HSK CS, özellikle s. 10-13'teki yorumları ve analizleri. Hsü belki de önceki stratejik düşüncenin içinde bulunan Legalist öğeleri ayırtmıştır. Wei'nin yorumu kitabın önceki askeri eserlerle uyum gösterdiğini, özellikle de *Altı Gizli Öğreti*'yi takip ettiğini belirtmektedir.

13. Hsü, HSK CS, s. 87-88. Bunun bir eklenti olabileceği olasılığını kabul etmemektedir.

14. Hsü, *Üç Strateji*'nin yeni, oldukça ileri bir tavır sergilediğine inanmaktadır. Zafer kazanmak için insanların da en az generaller kadar önemli olduğunu ileri sürmektedir. Dahası, Sun Tzu'nun savunduğu gibi general askerlerini görmezden gelerek komuta etmek yerine kitlelerin içine karışma eğilimi göstermektedir (bkz. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 11). Etkili yönetim, büyük ihtimalle, halkın isteklerine ve ihtiyaçlarına yanıt verecek, böylece yeni bir ilişki yaratılacaktır (bkz. Hsü, HSK CS, s. 20-21, 57-58). Ancak, Wei Ju-lin karşıt bir fikir savunmaktadır (HSK CCCY, s. 39).

15. HSK CS, s. 52, 108-111.

16. Bu anlayışın tüm *Tao Te Ching*'e yayıldığı açıktır. Bu Taocu klasiğe aşına olmayan okurlar, D.C. Lau'nun çevirisi Wing-tsit Chan (bkz. not 17) veya Arthur Waley'e başvurabilirler.

17. Bu ünlü deyiş Mısra 31'dendir ve şöyle çevrilebilir: "Silahlar uğursuz araçlardır." İkinci deyişle devam etmektedir, "Göğün Taosu onları hor görmektedir" yerine "Onu hor gören şeyler vardır." D.C. Lau, çevirisinde (*Tao Te Ching*, Chinese University Press, Hong-Kong, 1982, s. 49) bu mısranın Wang Pi'nin yorumundan mahrum olduğunu, bunun da yorumcuların bir eklemesi olduğu şüphesini doğurduğunu belirtmektedir. Aynı anda, kavram başka bir yerde de karşımıza çıkar: Kou Chien'in *Shih chi*'deki biyografisi, 41 (Takigawa, *Shiki*, s. 654) ve *Altı Gizli Öğreti*, Bölüm 12 (cf. HSK CCCY, s. 123).

18. Bkz. Hsü, HSK CS, s. 64, 96-97. Hsü'nün de belirttiği gibi, *Üç Strateji*'nin o zamana kadarki en gelişmiş karakter kullanımını kavramsallaştırdığı fikri şüpheyle karşılanmalıdır.

19. Utanç kavramının nasıl ortadan kalktığına dikkat ediniz (Konfüç-

yüschü düfüncede, *Wu-tzu'* da ve diğer askeri eserlerde hayati öneme sahiptir).

20. *Tao Te Ching*, Mısra 78'de çok önemli bir ifade bulunmaktadır: "Göğün altında hiçbir şey sudan daha yumuşak ya da zayıf değildir, fakat güçlü ve sağlam bir şeye saldırmak için ondan daha iyisi de yoktur." Ayrıca Mısra 76.

21. *Üç Strateji*, gerçekte sert ve yumuşak, zayıf ve güçlü gibi kavramlarla ilgilenmez fakat iki bölümde bunlardan kısaca bahseder. İkilik bir kez ortaya kondu mu spekülasyonlar da ortaya çıkar.

22.Liu Yin, HSKCC WCCS, "Üstün Strateji," 3B-4A.

Metin İçin Notlar

1. Bu cümle, genellikle, hükümdara değil de "başkomutan"a bir gönderme olarak algılansa da, bölümün alt içeriği şöyle çevrilebilmesine izin vermektedir: "Hükümdar'ın komuta yöntemi, yiğitlerin aklını kazanmaya odaklanır."

2. "Tüm canlılar" esasen "*ch'i* içeren [canlılar] kategorisi" olarak ifade edilmiştir. İnsanın *ch'i* terimi altında kavramsallaştırılması, diğer askeri klasiklerde de pekâlâ görülebileceği gibi, askeri psikoloji döneminde cesaret, disiplin ve *ch'i* manipülasyonu anlaşılmaktadır.

3. "Beyanlar" *ch'en* teriminin İngilizce karşılığı olarak sunulmuş gibi görünmektedir ve kehanet ya da doğrulama anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, bu "beyanlar" gelecekle ilgili kehanetlerden ziyade genellikle askeri deneyime ve sağduyuya dayanmaktadırlar. Belirli durumlarda belli başlı hareketlerin doğuracağı sonuçları öngörmekte ve ayrıca soyut bir bilgi sağlamaktadır. Bu alıntıların orijinal kaynağı, eğer varsa bile, kayıptır. Çevirmenin önsözünde de ele alındığı gibi, Hsü Pao-lin, bu terimin kullanılımasının metnin Han döneminde yazıldığına dair bir kanıt olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü, *ch'en* karakteri Ch'in hanedanlığından önce kullanılmamıştır (HSK CS, s. 15). Ayrıca HSK CCCY, s. 40.

4. Bu cümle, metindeki Taocu etkiye kanıt olarak sunulmaktadır. *Üç Strateji*, hem sert hem de yumuşak'ın uygun kullanımının savunmasını yaparken saflıktan uzaktır. Görelî bir bakış açısı olsa da, yumuşak sert'i alt edebilir. Buna bağılı olarak, Hsü Pao-lin, eserin bir Huang-Lao Taoculuğu ürünü olduğunu ve bu nedenle de Huang-Lao, Önceki Han döneminde fikirlerini geliştirene kadar yazılamayacağını savunmaktadır (HSK CS, s. 10-13).

5. “Eşkuya” *tsei* terimi için en iyi çeviri gibi görünmektedir. Orijinal anlamı, insanları öldürmek ya da zarar vermek ve yerleşik düzene karşı suç işlemektir (bir subayın üstünü ya da hükümdarı öldürmesi gibi). Aynı zamanda sınıfsal ya da toplumsal bir temeli de vardır. Büyük bir ihtimalle sadece kötü ya da sıradan insanlar Tao’ya uyabilirler ki bu da hırsızlığı ve aynı zamanda subayların öldürülmesini içermektedir. Cf. Tu Cheng-sheng, “Ch’uan-t’ung fa-tien shih-yüan –ch’ien lun Li Li Fa-ching te wen-t’i,” Hsü Cho-yün, *Chung-kuo li-shih lun-wen-chi*, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1986, s. 433-438. *Tsei* aynı zamanda “haydut” ya da “katil” olarak da çevrilebilir.

6. Wei Ju-lin, metinde bir hata olduğuna inanmaktadır. Çünkü temel askeri düşünce, karşılık vermektense çok etkin bir rol oynamayı dayatmaktadır. Bkz. HSK CCCY, s. 42. (Bununla birlikte, devlet işlerinin gözler önüne serilmesine izin vermek, aynı zamanda kontrolü elde tutmak ve manipülasyon yapmaya devam etmek anlamına da gelebilir.)

7. Bu dört karakterlik deyiş sorundur. Ming yorumcusu Liu Yin’e göre (HSKCC WCCS, I: 8) hükümdara zarar verip aşağılayan düşmanlar devrilmelidir. (Bununla birlikte, karakter devrilmelidir yerine “araştırılmalıdır” olarak da anlaşılabilir.) Kabahatleri çok ciddi olmayanlara değişmeleri için hoşgörü gösterilmelidir. Hsü Pao-lin bunu “uyarmak” olarak çeviriyor (HSK CS, s. 35 ve 42). Diğer bir seçenek de, bunun “yok edileni geri getir” anlamına gelen bir cüz olduğudur.

8. Hsü Pao-lin de (HSK CS, s. 35) dahil olmak üzere kimi yorumcular, bunu ‘düşmanı uzak tut ki yorulsun’ olarak anlamaktadırlar. Diğer yorumcular ise daha basit bakmakta, ‘kendini uzak tut’ olarak anlamaktadırlar. İkincisi daha olası gibi durmaktadır. Düşmanı oyalayarak yormak askeri eserler için genel bir ilkedir. Bkz. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 5 ve 6.

9. Liu Yin bunu ayrıntılandırarak, planlarına ve hareketlerine etkin bir karşılık vermektense, “Uygun tedbirleri uygulamak için halkın istekleriyle uyum içinde olmak” olarak ele almaktadır. Bkz. HSKCC WCCS, I:9B.

10. Diğer bir yorum da şudur: “Suçlamaları dağıt ve hatalarına parmak bas.” Bu, psikolojik savaşta temel bir propaganda tedbiridir.

11. Liu Yin bu cümlelerin şöyle de anlaşılabilceğini savunmaktadır: “Değerli’yi yakalamak için bir ilkeler ağı at” (HSKCC WCCS, I:9B). Hsü’nün çağdaş çevirisi, “Onları kuşatıp yok etmek için dört bir yanına pusular

kur” (HSK CS, s. 43).

12. Wu Ch’i bu ilkeyi hem savunmuş hem de hayata geçirmiştir.

13. (M. Ö. 375 dolaylarında) Yüeh Kralı Kou Chien’in dahil olduğu bu olay, Wu devletini ortadan kaldıran savaştan öncedir. Sonuç olarak, *Üç Strateji*’nin M.Ö. 375’ten sonra yazıldığı savunulmaktadır (olayın sonradan yapılan bir ekleme olmadığı göz önüne alınmaktadır).

14. Bu *Shih chi*’deki Wu Ch’i biyografisinden yapılan bir alıntıdır. *Wu-tzu*’da, çevirmenin önsözünde verilmiştir. Benzer bir bölüm de *Wei Liao-tzu*’da Bölüm 4’ün sonunda yer almaktadır.

15. Bu, eğer kopyalamıyorsa, Sun Tzu’nun *Savaş Sanatı*, Bölüm 5, “Gücün Stratejik Yapılandırması”nı yansıtmaktadır.

16. Bu bölümün iki yorumu bulunmaktadır. Biri çeviride geçmektedir; ikincisi ise, “Bu nedenle subaylara saygılı davranılabilir fakat kibirli davranılamaz.”

17. Varlık, burada generalin mülkleri, tüccarlara getirttiği mallar, ordu için alınan fazla mallar ya da diğer devletlerden gelen rüşvet ve hediyeler anlamına gelebilir. Her koşulda, baştan çıkarılma artmakta ve onu kötülük takip etmektedir.

18. Bu esasen, *Altı Gizli Öğreti*’nin ilk bölümünde de geçen, Chou hanedanlığının Kralı Wen ile yaptığı görüşmede T’ai Kung tarafından kullanılan kinayenin özetlenmesidir.

19. Üç Yüceler çeşitli tanımlarla açıklanmıştır; ancak, ışıklar saçan Erdem aracılığıyla yönetimin vücut bulmuş en üstün halidir. Onları takip eden beş efsanevi imparator da çeşitli tanımlarla açıklanmıştır. Bunlar, kültürü yaratmak ve medeniyetin temel taşlarını döşemek konusunda daha etkindirler. Taocu görüşe göre, medeniyet Erdem’den hileli bir oyuna doğru gerileyince, hükümdarlar daha etkin olmuşlar, yasalar, vergiler ve bürokratik angaryalar yaratarak insanların hayatlarına gittikçe daha fazla müdahale etmişlerdir. Konfüçyüsçüler de benzer bir “Erdem’den dönüş” görüşü geliştirmişler, dünya sorunlarını artık böyle Bilgelerin olmayışına ve ahlaki değerlerin uygulanmamasına bağlamışlardır. Buna büyük hükümdarların yaptıkları değil, yapmadıkları neden olmuştur.

20. *Ordu’nun Stratejik Gücü*, muhtemelen diğer bir kayıp metindir. Bunun gerçek bir kitap mı yoksa sadece yazarların kendi görüşlerine uygun olan deyişler için yarattıkları bir başlık mı olup olmadığı bilinmemektedir.

21. Bu ordular hiyerarşisi, feodal kademeler arasında dağıtılmıştır ve belki de Chou hanedanlığının başladığı dönemdeki koşulları yansıtmaktadır. İlkbahar ve Sonbahar döneminin ortalarında, güçlü devletlerin beş ya da daha fazla ordusu bulunmaktaydı ve bir ordunun 12.500 askerden oluştuğu varsayılyordu.

22. Bu cümle, eserin Han hanedanlığı barış ve huzuru sağladıktan sonra yazıldığına dair bir kanıt olarak sunulmaktadır. Hsü Pao-lin daha da ileri giderek, bunun *Shih chi* biyografisinde kaydedilmiş bir diyalog olduğunu savunmakta ve *Shih chi* sonrası dönemde yazıldığını ileri sürmektedir.

23. “Zevk” ve “müzik” için kullanılan karakterler aynı fakat telaffuzları farklıdır. Konfüçyüsçüler hem doğruluğun hem de müziğin biçimlerinin, kişisel gelişim ve eğitim için temel öğeler olduklarına inanmaktadırlar. Bu nedenle karakter müzik olarak çevrilmiştir. Bununla birlikte, “zevk” de aynı derecede işe yarar; “Fiziksel duruşları doğruluk biçimleri aracılığıyla kazanılır; psikolojik duruşları ise zevk aracılığıyla. Zevk olarak bahsettiğim şey, müzik aletlerinin sesleri değildir.” Duyular hiçbir zaman karşılıklı olarak özel değildir. Mencius’un Liang Kralı Hui ile müzik, zevk ve hükümdarlığın sorumlulukları üzerine ünlü bir tartışması vardır (Kitap I). Ek olarak, *Hsün-tzu* ve *Li chi*’deki sayısız bölüm, doğruluk biçimlerini *-li-* müzikle eşleştirmektedir. *Li*’nin düzgün, iradi uygulamasının kendi kendini eğitime ve duygusalsimayla sonuçlanmasına rağmen, müzik duyguları geliştirme ve uyumlu hale getirmede gerçekten etkili bir araç olarak tanımlanmıştır. Hsü Pao-lin’in yorumları mevcut çeviriyle örtüşmektedir (a.g.e. s. 100). Çoğu yorumcu soruyu geçiştirerek sadece karakterin müzik / zevk olduğunu belirtmekte, daha fazla açıklama gereği duymamaktadırlar.

24. Kelime anlamı, “kayıp.” Hsü Pao-lin gibi kimi yorumcular, bunu hükümdarın emirlerinin kapsamını belirlemede yaptığı hatalara bir gönderme olarak ele alır. Kimi yorumcular da, en alt düzeydeki subayı bile etkileyen, en üst seviyede yapılan uygulama başarısızlıkları olarak görür. Bkz. a.g.e., s. 105 ve 123.

25. “Hoşnutsuz”, aynı zamanda hoşnutsuzluğun kaynağına, soruna neden olan yasalara gönderme olabilir (cf. Hsü, a.g.e., s. 105).

26. Halk içindeki dört sınıf şunlardır: *shih* (subaylar, eski soylular, bürokrasi mensupları, aydınlar), çiftçiler, zanaatkârlar ve tüccarlar.

T'ang Tai-tsung ve Li Wei-kung Arasında Soru ve Yanıtlar

Kısaltmalar

- LWK CC Wu Ju-sung and Wang Hsien-ch'en,
Li Wei-kung wen-tui chiao-chu,
Chung-hua shu-chü, Pekin, 1983.
- LWK CCCY Tseng Chen, *T'ang T'ai-tsung Li Wei-kung wen-tui
chin-chu chin-i*, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1975.
- LWK WCCS *T'ang T'ai-tsung Li Wei-kung wen-tui chih-chieh in
Ming-pen Wu-ching Ch'i-shu chih-chieh*, Shih-ti
chiao-yü ch'u-pan-she, Taipei, 1972, 2 vols.
- TLWT WCHC *T'ang Li wen-tui*, in *Ch'ung-k'an Wu-ching hui-chieh*,
Chung-chou Ku-chi ch'u-pan-she, Cheng-chou, 1989.

Çevirmenin Önsözü İçin Notlar

1. Sui ve T'ang hanedanlık tarihlerine ek olarak, genel giriş, esas olarak şu eserlere dayanmaktadır: Denis Twitchett and John K. Fairbank, *The Cambridge History of China*, Vol.3: Sui and T'ang China, 589-906, Part I, Cambridge University Press, London, 1979; Arthur F. Wright, *The Sui Dynasty*, Alfred A Knopf, New York, 1978; Arthur F. Wright and Denis Twitchett, *Perspectives on the T'ang*, Yale University Press, New Haven, 1973; René Grousset, *The Empire of the Steppes: A History of Central Asia*, Rutgers University Press, New Brunswick, 1970; Fu Yüeh-ch'eng, *Chung-kuo t'ung-shih*, 2 vols., Ta-Chung-kuo t'u-shu kung-ssu, Taipei, 1985 (tıpkıbasım) (orijinal baskı, 1960); Hsü Cho-yün, *Chung-kuo li-shih lun-wen-chi*, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1986; Hsü Pei-ken, *Chung-kuo li-tai chan-cheng-shih*, Li-ming, Taipei, 1976, Vol. 7 ve Vol. 8.

2. T'ang hanedanlığının kuruluşunda ve sağlamlaşmasında T'ang T'ai-tsung'un rolü ve faaliyetleri, son dönemlerde yeniden gözden geçirmelerin ve değerlendirmelerin önemli bir konusu haline geldi. Genl kanı, gelecek kuşakların hanedanlık tarihini öğrenecekleri resmi kayıtları imparatorun fazlasıyla etkilediğidir. Bu nedenle babasının rolü –geleneksel kayıtlarda oldukça indirgenmiştir- muhtemelen artırılmış ve onun kararlılığı, zekâsı ve tüm yetenekleri daha fazla bilinir hale gelmiştir. (Bkz. Twitchett and Fairbank, *Sui and T'ang China*, s. 38-47 ve s. 155ff.)

3. T'ang T'ai-tsung'ung altı atı oldukça meşhurdur; taş kabartmalarla ölümsüzleştirilmiş ve hatta erken dönem Batılı makalelere konu ol-

muşlardır (bkz. EK-B notları). Babasını tahttan indirip hapsetmesi ve büyük kardeşlerini öldürmesi, tabii ki, Konfüçyüsçülüğün tüm ahlâki değerlerine aykırıdır.

4. Erken dönem askeri klasiklerin aksine, *Sorular ve Yanıtlar*'ın metinsel tarihi, son dönem kazılardan ya da şaşırtıcı keşiflerden nasibini almamıştır. Sonuç olarak, analitik çalışmalar daha fazla kesinlik taşısa da, yazarın kimliği ve eserin yazılma tarihi hakkındaki temel soru cevapsız kalmaktadır.

Ming ve Ch'ing hanedanlıklarında, gelenekselci otoriteler, metni kaba bir dille yazılmış, sınırlı kavramlara sahip ve tarihsel olayları yalan yanlış aktaran bir taklit olarak değerlendirdiler. (Örneğin, bkz. Chang Hsin-ch'eng, *Wei-shu t'ung-k'ao*, Vol. 2, Shang-wu yin-shu-kuan, Taipei, 1970 [1930 baskısının tıpkıbasımı], s. 810-812; LWK CC, s. 84-96.) Son yüzyılda, kişisel görüş belirten bu değerlendirmeler birkaç kişi tarafından eleştirilmeye başlandı fakat hiç kimse henüz kitabı Li Ching'e atfetmeye ya da konuşmaları gerçekten içerdiğini belirtmeye cüret edemedi.

Kısaca özetlemek gerekirse, iki temel görüş bulunmaktadır: Biri kitabın Kuzey Sung döneminden bir taklit olduğunu diğeri ise kitabın geç dönem T'ang ya da erken dönem Sung'da bilinmeyen bir alim tarafından oluşturulduğunu savunmaktadır. Bu görüşler esas olarak, ne *T'ang Tarihi* ya da *Sung Tarihi*'nde (Li Ching'le ilişkilendirilen yedi kitabın da adı geçmektedir) ne de kaynakçalarda bu kitabın isminin geçmemesine dayanmaktadırlar. Kuzey Sung askeri tarihçilerinin iddialarına göre Yüan I eserin bir taslağını görmüş ve onu kopyalamıştır. O dönem düşünürlerinin bir kısmının uyuşma sağlaması bu iddiaların gelenekselci düşünürlerin ileriki nesillerini kışkırtmış, metni adi bir çalışma olarak görmeye zaten meyilli olanlar, sahtekârlık hikâyesini gerçek olarak kabul etmişlerdir. Son olarak, M. S. 8. yüzyılın sonunda *Tu Yu*'yu derleyen T'ung-tien, *Li Ching ping-fa* isimli bir eserden sayısız bölüm kullanmakta ve Li Ching'ten alıntılar yapmakta fakat *Sorular ve Yanıtlar* ismi asla geçmemektedir.

Yüan I sahtekârlığı teorisini gözden düşüren kanıt ise, İmparator Shentsung'un, "Li Ching'in ping-fa"sının çalışılması ve yorumlanması için verdiği emirdir. Metin (ya da metinler) Kuzey Sung'da okunmaz hale gelmiştir. Bundan sonra, imparator ayrıca kadim askeri eserlerin derlenip düzenlenmesi emrini de vermiş ve böylece *Yedi Askeri Klasik* ortaya çıkmıştır. Bu kitabın ilk baskı adedi, sahtekârlıktan on yıl öncesine dayanmaktadır; bu nedenle, *Sorular ve Yanıtlar* Yüan I yaratmadan önce de vardır. Dahası, araştırmacılar, nasıl olup da en iyi askeri alimlerin kandırabildiğini sorgulamaktadırlar. O dönemde, devleti savunmak için yana

yakıla askeri teorileri inceliyorlardı. Buna bağlı olarak, sahtekârlık hikâyesinin yanlış olabileceği sonucuna ulaştılar.

Wu ve Wang (LWK CC) imparatorun "Li Ching'in ping-fa'sı"nın yorumlanmasını emretmesinin, genel askeri yazılarına bir gönderme olarak anlaşılması gerektiğini belirtiyorlar. Yoksa, özellikle Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'na benzeyen *Li Ching'in Savaş Sanatı*'nın değil. Özetleme ve düzenlemelerden sonra ortaya çıkan metin, *Sorular ve Yanıtlar* adını aldı ve böylece kaynağı olarak kullanılan metinleri gölgede bıraktı. (Ne yazık ki, Wu ve Wang, sahtekârlık teorilerini gözden düşürseler de, herhangi bir alternatif sunamadılar. Bkz. LWK CC, s. 1-5.)

Yüan I teorisi yandaşları genellikle, taslağını *T'ung-tien'*den aldığını savunurlar. Bununla birlikte, Wang Tsung-hsi'nin Ching dönemiyle ilgili analizleri bu görüşün hatalı olduğunu kanıtlar. (Wang, erken dönem kaynaklardan elde edilen ve Li Ching'e atfedilen mevcut materyallerden *Wei-kung ping-fa chi-pen* isimli bir metin derlemiştir. Esas olarak *T'ung-tien'*e dayansa da, metin *Tu Yu'*nun Sun Tzu *Savaş Sanatı* yorumu ve ardından gelen ansiklopedik çalışmalardan alıntılar içermektedir. Kitabının, *Sorular ve Yanıtlar'*la karşılaştırılması ayrı bir çalışma konusudur. Daha fazla bilgi ve analiz için bkz. Teng I-tsung, *Li Ching ping-fa chi-pen chu-i Chieh-fang-chiün ch'u-pan-she*, Pekin, 1990; Chung-kuo Chün-shih-shih Pien-hsieh-tau, Chung-kuo chün-shih-shih, Vol.5: Ping-chia, *Chieh-fang-chiün ch'u-pan-she*, Peking, 1990, s. 433-436; ve Wang Hsien-ch'en ve Hsü Paolin, Chung-kuo ku-tai ping-shu tsa-t'an, *Chieh-fang-chiün ch'u-pan-she*, Pekin, 1983, s. 84-86.) Sahtekârlık teorisini kabul edenlerse, orijinal materyali genişletmek yerine Yüan I'nun kendi askeri kavramlarını geliştirdiğine ve ünlü bir stratejistin doğrularıyla yoğurduğuna inanmaktadırlar.

Askeri tarihçiler genellikle teorideki ve *Sorular ve Yanıtlar'*daki kavramsallaştırmanın üzerinden ilerlerler ve kitabın deneyimli bir stratejistin ellerinden çıktığına inanırlar. Li Ching ve T'ang T'ai-tsung arasındaki konuşmaların gerçek kaydı olup olmaması önemli değildir. (Bu oturum notlarının ya da diğer materyallerin kullanılabilir olmasına engel değildir.) Sonuç olarak, T'ang'ın sonlarında ya da Sung'un başlangıç dönemlerinde derlenmiş ya da kopyalanmış olabilir. Muhtemelen *Chen-kuan cheng-yao* -T'ang T'ai-tsung döneminde yönetim tartışmalarının, başarılarının ve politikalarının bir özeti- model alınmıştır (cf. Twitchett and Fairbank, *Sui and T'ang China*, s. 240-241). Bununla birlikte, belli bazı metinsel materyallere, *Chung-kuo chün-shih-shih*'in yazarlarına dayanmaktadır, Vol. 4: Ping-fa, s. 208-210, "piyade güdümlü süvari" gibi kavramlar ise -Sung düşüncesinin bir ifadesidir- metni kaçınılmaz olarak Kuzey Sung'a bağla-

maktadır.

Metnin kökenlerine dair ayrıntılı, uzmanlık isteyen çalışmalar gerekmektedir. Bununla birlikte, şimdilik, erken dönem materyallerden faydalanarak, son derlemenin muhtemelen Kuzey Sung'da -belki de İmparator Shen-tsung'un hakimiyeti altındayken- ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Orijinal materyaller var olup olmadığı, çağdaş dille yeniden yazılıp yazılmadığı ya da kalanların üzerinden makul bir şekilde derlenip derlenmediği bilinmemektedir. (Daha fazla analiz ve daha fazla materyal özelliği için bkz. Chung-kuo Chün-shih-shih Pien-hsieh-tsu, *Chung-kuo chün-shih-shih*, Vol. 4: Ping-fa, s. 158-162, 204-210; *Chung-kuo chün-shih-shih*, Vol. 5: Ping-chia, s. 428-436; ve Hsü Pao-lin, *Chung-kuo ping-shu t'ung-chien*, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Pekin, 1990, s. 130-135.)

5. Li Ching'in biyografisinin çevirisi "Lieh-chuan" 18, 93: 1A-6A, T'ang shu (Erh-shih-wu shih, Vol. 26: T'ang shu, Vol. 2, I-wen yin-shu-kuan, Taipei, s. 1308-1310)'a dayanmaktadır. *Chiu T'ang shu*'daki biyografisinden referans alınmıştır ("Lieh-chuan" 17, 67:1A-8A, Erh-shih-wu shih, Vol.23: *Chiu T'ang shu*, Vol.2, s. 1199-1202). Biyografi ve faydalı notlar Tseng Chen'in tüm askeri klasiklerin çağdaş çevirisinde de bulunabilir, LWK CCCY, s. 1-30 ve oldukça geniş kapsamlı materyaller için bkz. Lei Chia-chi'nin Li Ching monografisi, 1980 (*Li Ching*, Lien-ming wen-hua, Taipei, 1980). Karmaşık T'ang hanedanlığı ünvanlarının çevirisi Charles O. Hucker'ın *A Dictionary of Official Titles in Imperial China* kitabına dayanmaktadır (Stanford University Press, Stanford, 1985).

6. Chiang Irmağı, Ch'ang-chiang'a göndermedir, Batı'da Yangtze olarak bilinir.

7. Han Hsin, Pai Ch'i, Wei Ch'ing ve Huo Ch'ü-ping. Pai Ch'i ünlü bir Ch'in generalidir. Kahramanlıkları Savaşan Devletler yazılarında geçmektedir. Wei Ch'ing Han'ın parlak başkomutanlarından. Uzak bölgelerdeki barbar kuvvetlerine karşı kazandığı başarılarla öne çıkmaktadır. (Biyografisi *Shih chi*'nin *chüan* 111'inde görülmektedir. Burton Watson tarafından çevrilmiştir ["The Biographies of General Wei Ch'ing and the Swift Cavalry General Ho Ch'ü-ping," in *Records of the Grand Historian of China*, Vol. 2, Columbia University Press, New York, 1961, s. 193-216].) Han Hsin için bkz. aşağıda not 11; Huo Ch'ü-ping, bkz. çeviride not 15.

8. "K'o-han" (Çincedeki fonetiği) "Büyük Han" ya da Qaghan olarak bilinir.

9. Li Ling ünlü fakat talihsiz bir Han generalidir. Hsiung-nu bölgesinin derinliklerine küçük bir kuvvetle inmiş, kahramanca savaşmış, karşı konulması mümkün olmayan kuvvetlere karşı günlerce başarıyla di-

renmiş ve sonunda yakalanmıştır (ya da teslim olmuştur). Kısa bir biyografisi *Shih chi*'deki Li Kuang portresinin içinde verilmektedir (cf. Watson, *Records of the Grand Historian of China*, Vol.2, s. 153-154), ve tüm hayatı *Han shu*, *chüan* 54'te geçmektedir. (Çevirisi için bkz. Burton Watson, *Courtier and Commoner in Ancient China*, Columbia University Press, New York, 1974, s. 24-33.) Ssu-ma Ch'ien'in Li Ling'i yüksek sesle fakat tedbirsizce savunması, kendisinin kınanması ve cezalandırılmasıyla sonuçlanmıştır.

10. T'ai-tsung'dan ilginç bir yorum. Çünkü tarihi kayıtlar Wei Irmağı çatışmasını aşağılayıcı bir yenilgi (ya da baskı) olarak yorumlamazlar. M. S. 626'da, T'ai-tsung tahtı ele geçirdikten kısa süre sonra, Doğu Türkleri Wei Irmağı'nın aşağı kıyılarına, başkente doğru ilerlediler. T'ai-tsung onları askeri olarak alt etmeyi başaramadı ve Li Ching'in de tavsiyesiyle muhtemelen büyük rüşvetler vererek onları yatıştırmaya çalıştı (bkz. Twitchett and Fairbank, *Sui and T'ang China*, s. 220-221).

11. Büyük bir general ve stratejist olan Han Hsin, Han hanedanlığının kuruluşunda önemli bir rol oynadı. T'ang Chien'e atfedilen olay, Han krallığının (gelecekteki Han Kao-tsu) Han Hsin'in yönetimini feshetmeden Ch'iy'e saldırması ve Ch'i'nin otoritesini kabul etmesi için oraya bir elçilik açmasıyla benzerlik göstermektedir. Han Hsin, bu nedenle bir sefer düzenlemiş ve -Ch'i'nin gevşemiş savunmasından da faydalanarak- dikkate değer, muzaffer bir ilerleme sağlamıştır. Doğal olarak, ateşkesi ortadan kaldıran bu olay, elçinin öldürülmesiyle son bulmuştur. (Stratejilerinin çerçevesini barındıran ve Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'ndan da izler taşıyan Han Hsin'in biyografisi, *Shih chi* [*chüan* 92]'de Burton Watson tarafından çevrilmiştir ["The Biography of the Marquis of Huai-yin (Han Hsin)," in *Records of the Grand Historian of China*, Vol. 1, s. 208-232].)

12. Li Ching'e Wei dükü olarak (Wei Kung) tımar verilmesi, kitabın başlığında resmi unvanıyla geçmesini sağlamıştır: Li, Wei Dükü.

Metin için Notlar

1. Kore'deki Üç Krallık dönemi boyunca (M. Ö. 57-M. S. 668) Koguryo (Çincedeki fonetiği Kao-li) kuzeyi, güneybatıda Paekche (Pai-chi) ve güneydoğuda Silla (Hsin-lo)'yu işgal etti. Han'dan sonra Çin hanedanlıkları Kore yarımadasına -kimi zaman başarılar da kazanarak- hükmetmeye çabaladılar. T'ang'ın başlarında kuzeyde Koguryo ile karşı karşıya geldi fakat iradesinin tanınması söz konusu olduğunda, Koguryo ve Paekche ittifakı tarafından askeri baskı altına alınan Silla'dan yardım ta-

lep etti. Silla, ancak T'ang kuvvetleri Koguryo'yu M. S. 668'de mağlup ettiğinde savaşa girebildi. Bu aşamadan sonra da, Çinlilerin bölgeyi yönetmesine karşı direndi. (Bkz. LWK CCCY, s. 31-36; ve Twitchett and Fairbank, *Sui and T'ang China*, s. 231-235.)

2. Yon Kae-so-mun –krallık tahttan indiren karizmatik bir lider- despotik askeri gücü elinde tuttu, hararetle bir şekilde T'ang'a karşı çıktı ve Silla'ya karşı oluşturulan ittifakta yer almış gibi yaptı.

3. *ch'i* ve *cheng* kavramları, "sıra dışı" ve "geleneksel" Li Wei-kung'un stratejik düşüncesinin temelini oluşturur. (Köklerini Sun Tzu'da bulan bu terimlerle ilgili tanımlar ve tartışmalar için, *Savaş Sanatı*'nda çevirmenin önsözüne ve dipnotlarına bakınız.) Erken dönem tarihsel çatışmalara ve T'ang'ın Sui'yi devirmesiyle sonuçlanan savaşlara göndermelerle ele alınmıştır. (T'ang işgalinin stratejik çerçevesi için bkz. "T'ang t'ung-i Chung-kuo te chan-cheng," *Chung-kuo chün-shih-shih*, Vol. 2, Part 2: *Ping-lüeh*, Chi-h-fang-chün ch'u-pan-she, Pekin, 1988, s. 43-75.)

4. Türklere karşı girişilen sefer, Li Wei-kung'un çevirmenin önsözünde verilen biyografisinde özetlenmiştir.

5. Üç Krallık döneminde, ünlü ve sıklıkla abartılan stratejist.

6. Batı Çin döneminde, M. S. 4. yüzyıl ortalarından sonlarına kadar etkin olan ünlü bir general (bkz. LWK CCCY, s. 41-43).

7. Piyade, savaş arabaları ve süvarileri de içeren karma birliklerin dizilişleri için Chu-ko Liang tarafından yaratılmış ünlü bir diyagram. Ancak, çeşitli şahsiyetlere atfedilen öncülleri de bulunmaktadır.

8. Yorumcular, savaş arabalarının sadece dar arazilerde kullanılmak için yapılan ince savaş arabaları mı yoksa at arabası gibi farklı bir araç tipi mi olduğu konusunda anlaşamamaktadırlar. (cf. LWK CCCY, s. 44-45; ve LWK CC, s. 3).

9. "Geyik boynuzlu savaş arabaları", ön tarafına yerleştirilen ve düşmanın yaklaşmasını engelleyen bıçaklar nedeniyle böyle adlandırılmıştır. Yorumcular, bu bıçakların kalıcı olarak mı eklendikleri yoksa kamp alanını korumak için daire dizilişi aldıklarında mı savaş arabalarına takıldıkları konusunda ayrılmaktadırlar. Böyle bir dizilişte, büyük bir ihtimalle, "baştan ayağa" pozisyonda olacaklar, belki de bıçakları sadece dış tarafa takacaklardır. Bununla birlikte, yorumcuların da genellikle belirttikleri gibi, bu diziliş kendi adamlarının da kampın içinde sıkışmasına neden olacak, kalıcı bıçaklarla dönüşler yapmak tamamen zorlaşacaktır. Yine de, başka bir görüş, ismin dizilişten geldiğini öne sürmektedir. Boynuzlardaki çiviler, diğer savaş arabasının hemen yanında, kısmen toprağa gömülmektedir. Çok az sayıda çivi olduğu için de muhtemelen dikenli tel gibi

set çekmeyeceklerdir. (Bkz. LWK CC, s. 3; LWK CCCY, s. 45; ve TLWT WCHC, IV:2-4.)

10. Sun Tzu'nun temel konularından biri. Düşmanı manipüle etmek için teknikler ve kendi faaliyetlerini ve ilerleme seviyeni doğrudan kontrol etme. (Cf. LWK CC, s. 3; ve TLWT WCHC, IV:2-4.)

11. "Ters tarafa hareket etmek"ten ziyade "ön tarafı savunma." "Ge-yik boynuzlu" savaş arabaları bu durumlarda kısmen etkili olabilirlerdi. (Cf. LWK CCCY, s. 47; ve TLWT WCHC, IV: 2-4A.)

12. "Seçkin" süvari olarak çevrilen terimin orijinal anlamı "demir" süvaridir ve zırhlı savaşçıları tanımlamaktadır. (cf. LWK CC, s. 5).

13. Li Chien-ch'eng, T'ai-tsung'un talihsiz küçük kardeşidir. T'ai-tsung tahtı babasından alırken ilk öldürülenlerden biridir.

14. Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*, Bölüm 1. Ayrıca bkz. metinde not 16.

15. Han Wu-ti'nin ünlü generallerinden biri. Kadim askeri yazılarda küçümsenmesine rağmen başarılarından ötürü bahsi geçmektedir. *Shih-chi* biyografisi (*chüan* 111) Burton Watson tarafından çevrilmiştir, "The Biographies of General Wei Ch'ing and the Swift Cavalry General Ho Ch'ü-ping," *Records of the Grand Historian of China*, Vol.2, s. 193-216.

16. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 7. Bu, askeri yazılarda ortak bir konudur.

17. a.g.e., Bölüm 1.

18. Dük Ts'ao, bilinen ismiyle Ts'a o Ts'ao, ünlü bir general ve Han hanedanlığının dağılması ile ardından gelen Üç Krallık dönemlerinde etkin bir kumandandı. Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*'nın bilinen ilk yorumunu kaleme almış, *Hsin shu* kaybolurken diğer düşünceleri burada dile getirilmiştir.

19. Değerlendirmeleri, Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı*, Bölüm 3'te belirttiği dayanıklılığın görelî avantajlarına uygun taktiklerinin analizini temel almaktadır.

20. a.g.e., Bölüm 5.

21. a.g.e., Bölüm 7. (Ming baskısında, "birleşme" geçmemekte fakat Sung baskısında geçmektedir.)

22. *Savaş Sanatı*, Bölüm 11'den bir resim.

23. a.g.e., Bölüm 6. Bununla birlikte, bizim çevirimiz ile Sun Tzu çevirisi farklılık göstermektedir: "Böylece, benimki fark edilmeden önce düşmanın dizilişinin doğasını (*hsing*) fark edersem, düşman kırılğanken ben yoğunlaşabilirim." Li Ching bu cümleyi, yanlış izlenim bırakmak ve sahte dizilişler yapmak olarak anlıyor. Bu, Sun Tzu'nun temel tekniklerinden biri olsa da, *Savaş Sanatı*'nda bu cümle düşmanı çözmekle, kendi kuv-

vetlerinin anlaşılmamasını sağlamak arasındaki zıtlığa gönderme yapmaktadır (*Savaş Sanatı* çevirisi not 82).

24. Bu, Sun Tzu'nun temel düşüncesini yansıtmaktadır, a.g.e., Bölüm 6. Çin Halk Cumhuriyeti otoriteleri de onu bu yüzden Legalist bir düşünür olarak tanımlarlar.

25. *Wu-tzu*, Bölüm 4'ten. Taktiklere odaklanmaktansa düşman generallerini çözmeye yönelik bir bölümdür. Li Ching'in metnindeki hatıralar nadiren eksiklik gösterir; özetlemiş ve bir şekilde tahrif etmiştir.

26. Yorumu Li Ching biyografisinde geçmektedir.

27. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 5.

28. Fu Chien, bilinçli olarak Çinleştirilen "barbar" bir Tibet devletin imparatorudur. "Beş Barbar ve On Altı Krallık dönemi" denen dönemin başlarında etkilidir. ("Beş Barbar", Çin'in bazı bölgelerinde 317 ile 589 arasında hüküm süren beş "barbar" kuvvete göndermedir. "On Altı Krallık" 304 ile 439 arasında hüküm süren başarılı devletlere bir göndermedir.) Fei Irmağı savaşında, İmparator Fu Chien—bir milyonluk bir orduya önderlik etmesine rağmen—yenildi ve imparatorluğunu kaybetti. Fu Chien'in başarıları ve yenilgisi ile ilgili bir bölüm *History of the Chin*'de bulunmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. LWK CCCY, s. 80-85. (Ayrıca, Li Ching'in Fu Chien'in yeteneklerini değerlendirmesini iğneleyen bir yorum için Yeh Shih'e bakınız, LWK CC, s. 87.)

29. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 1. Bu, bölümün sonuç kısmıdır ve bizim yaptığımız *Savaş Sanatı* çevirinden farklıdır. Çünkü farklı bir anlayışla yazılmış ve özetlenmiştir. Orijinalinde Sun Tzu, kazanma ihtimalini hesaplamak için sayıları karşılaştırmayı tartışmaktadır. T'ai-tsung ise hesaplama ziyade planlama konusuna vurgu yapmayı tercih etmektedir. (Bkz. *Savaş Sanatı*, Bölüm 1, not 21; ve LWK CC, s. 12. Geleneksel bir anlayışı, yani T'ai-tsung'u yansıtmaktadır.)

30. Veciz niteliğinde, gizemli bir metin. Efsanevi Sarı İmparator ve bakanı Feng Hou hakkında yaklaşık 360 karakterden oluşmaktadır. Bu ismi taşıyan bir kitap, çeşitli koleksiyonlarda ortaya çıkmış, genellikle Han alimi Kung-sun Hung'un yorumları da eklenmiştir. Sarı İmparator'a atfedilse de, Sun Tzu sonrasında ortaya çıktığı açıktır. *Savaş Sanatı*'ndan bazı deyişler içermekte ve kökeni belki de Savaşan Devletler döneminin sonlarına kadar uzanmaktadır. Li Ching ile T'ai-tsung tarafından oldukça saygı duyulan Ma Lung, bu bölümün ilk sayfasında ortaya çıkmakta ve bu esere bir yorum yazdığı belirtilmektedir. (Tam metin ile *Sorular ve Yanıtlar*'da kullanılan metin arasında kimi ufak farkların olduğunu unutmayınız. Baskılar, Taipei'de I-wen'den *Pai-pu ts'ung-shu chi-ch'eng*'de bu-

lunmuştur. Son dönemdeki bir baskı da Shang-hai ku-chi'den...)

31. Sıra dışı için kullanılan Çince karakter –normalde *ch'i* olarak telaffuz edilir- daha az yaygın olan ikinci bir telaffuza da sahiptir –*chi-* ve “arta kalan” ya da “artan” anlamına gelir. Bu ikinci anlam ve telaffuzu, Li Ching'in açıklamasının temelini oluşturur.

32. *Chi* (Karlsgren, GSR 547C) *Chuang-tzu*'da, belki de en iyi “güdüsel kuvvet,” “değişim pınarı,” “ince değişim,” “an,” ya da “etki” olarak anlaşılabilir ve *chi*'nin anlamından türemiştir (GSR, 547A, tahta kökeni olmayan ayrı karakter ise “küçük, ilk işaretler” anlamına gelir). Yorumcular tarafından genellikle “fırsat” olarak anlaşılrsa da, bu türetilmiş bir anlam gibi görünmektedir. Sun Tzu sürekli olarak değişimden bahsetmektedir. Hem komutanın etkide bulunabileceği değişimler hem de gelişen savaş alanındaki değişimlerden. Komutan, değişimleri ortaya çıktığı anda kavramalı ve böylece bunları kullanabileceği “fırsatlar” a çevirmelidir. (Cf. LWK CC, s. 12-13; LWK CCCY, s. 87-91; LWK WCCS, I: 16B-17B; ve TLWT WCHC, 4: 15-16.)

33. “Kalan kuvvetler,” *yü chi*, ikinci karakter, başka bir telaffuzla “sıra dışı” için kullanılan karakter olmaktadır.

34. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 9.

35. Esasen *Savaş Sanatı*, Bölüm 1'deki ifadeyle aynıdır.

36. a.g.e., Bölüm 8 (cf. *Savaş Sanatı*, not 114). Vecize Sun Tzu'ya özgü değildir.

37. Kelime anlamıyla, “kavramak.”

38. “*Tui*,” “müfreze” olarak çevrilmiştir ve hem *Classic of Grasping Subtle Change* hem de Li Ching bu terimi bir grup askeri belirtmek için kullanmıştır. İçeriklerin çoğunda belli bir sayıda, küçük bir grubu ifade etse de, bazı durumlarda bir “kuvvet” ya da “grup” için genel anlamda kullanılmıştır. Savaşan Devletler döneminden bu yana, (genellikle uzmanlaşmış) elli piyadeden oluşmaktadır ve T'ang askeri sisteminde temel örgüt olarak yer almaktadır.

39. Hem esnek hem de belirsiz olan genel yönelim, amaç doğrultusunda tanımlanabilir. Buna bağlı olarak, “ön taraf arka olarak görünebilir, arka da ön olarak görünebilir.” Bir yorumcu, güneyi karşıya, kuzeyi arkaya almanın “normal” yönelim olduğunu ileri sürmektedir.

40. Liu Yin, dört sıra dışı ya da dört geleneksel dizilişten herhangi birinin baş olabileceğini belirtmektedir. Aynı şekilde, dokuz dizilişten herhangi biri (matrisler boyunca dizilmişlerdir) -General'in merkezde olduğu da dahil olmak üzere- bir düşman saldırısının odağı olabilir ve kalan sekizi buna karşılık vererek kuyruğu oluşturur (LWK WCCS, I:19). Bu, tüm

dizilişten farklılık gösterir. Normalde öne doğru ilerleme ve çatışma koşulları belirleyicidir.

Farklı bir açıklama da "dört baş"ın, dört sıra tarafından oluşturulan yatay ya da dikey eksenlerdeki (yolda) dış konumlanmalar olduğunu belirtir (cf. TLWT WCHC, 4: 17).

41. "Beş" temel yatay ve dikey yönere ya da "merkez" tarafından sağlanan "iyi" yapılandırmadaki (ön, arka, sol ve sağ) eksenlere bir göndermedir. Eksenleri tanımlayan paralel sıralarla dış bölgelerde konuşlanan kuvvetler, tüm sekiz dış konumlanmanın tamamını işgal edecek şekilde dağılmış olabilir. Böylece, "beş" konumlanmayı işgal eden dizilişler, tüm "sekiz" dış konumlanmayı etkili şekilde kapsayabilir (Cf. LWK CC, s. 8-12, 15; LWK CCCY, s. 92; TLWT WCHC, 4:17B-18A.) Tüm dizilişin, Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 11'deki *shuaijan* gibi bitişik konumlanmalara benzer bir tepki vereceğini unutmayınız.

42. Halkı örgütlemek ve tarımı teşvik etmek için efsanevi bir yönetim sistemi. Kadim çağlarda da buna benzer sistemler bulunur. "İyi" için kullanılan Çince karakter (*ching*) bir oyun tahtasını andırmaktadır. Sol bacağına aşağı ve dışarı doğru hafif bir kıvrım bulunur. (Daha fazla bilgi için, örneğin, bkz. Li Chia-shu, "Ts'ung Shih-ching k'an Hsi-Chou mo-nien i-ch'i Ch-un-ch'iu chung-yeh ch'i-chien-fen feng-chih, tsung-fa-chih, ching-t'ien-chih tung-yao," *Chung-kuo wen-hua yen-chiu-so hsüeh-pao* 19 [1988], s. 191-216.)

43. Tüm ciltler bu ve benzer dizilişler hakkındadır ve kullanılışları üzerinde ciddi anlaşmazlıklar bulunmaktadır (cf. *Chung-kuo chün-shih-shih*, Vol. 4: *Ping-fa*, s. 67-78). Bununla birlikte, bu meselede, dört köşenin açık olduğu, ordu kuvvetlerinin orta konumları yatay ve dikey olarak doldurduğu görülmektedir. Ancak, orta "dolmuş" olarak kabul edilmez (ardından gelen metinde de ele alındığı gibi). Çünkü bunlar başkomutanın kendi komutası altında bulunan "artık" ya da "sıra dışı" kuvvetlerdir (cf. Liu Yin'in yorumu, LWK WCCS, I:21).

44. Bu, Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 5'tekine benzer bir ifadeyi yansıtmaktadır.

45. Mencius'un (III: A3) tanımladığı "kuyu alanı" sisteminden ve Sarı İmparator'a atfedilen "köy kuyusu" sisteminden alınmıştır. (Cf. Tu Cheng-sheng, "Chou-tai feng-chien chieh-t'i-hou te chün-cheng hsin-chih-hsü," BIHP, Vol. 55, No.1 [1984], s. 96-109.)

46. Tarihi kaynakların çoğu, sayıyı üç yüz değil de üç bin olarak vermektedir. (T'ai Kung ve Chou'nun, üç yüz savaş arabası da dahil olmak üzere, silah yapımı için harcadıkları çaba için çevirmenin önsözüne ba-

kınız. Ayrıca, T'ai Kung'un unutulmaz başarıları hakkında yazan Li Ching'in ateşli bir eleştirisi için Yeh Shih'e de bakınız, LWK CC, s. 87.)

47. *Shih chi'*deki "Chou Yıllıkları"ndan alınmıştır ve *Shu ching'*de de bulunabilir. Tedbir amaçlı kısıtlamalar kavramı, Chou'nun savaş kapsamıyla bağlantılıdır ve *Ssu-ma Fa'*da belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır.

48. Ming baskısından çevrilmektedir. Diğerlerinde "orduyu kıskırtmak" bulunur. Tarihsel olarak, *Yıllıklar*, T'ai Kung'u Shang ordusuna karşı ani saldırıyı düzenleyen yüz kişilik seçkin birliğin komutanı olarak belirlemektedir.

49. *Kuan-tzu*, W. Allyn Rickett tarafından çevrilmiştir (*Guanzi*, Princeton University Press, Princeton, 1985) ve adıyla uygun olarak eklettik bir çalışmadır.

50. Mevcut *Ssu-ma Fa'*da artık bulunmamaktadır. Sadece diğer çalışmalarda göze çarpan cüzlerde vardır. Bununla birlikte, beş ve katları Chou'da temeldir. (Kısa bir tartışması için bkz. EK-E; ve Tu Cheng-sheng, "Chou-tai feng-chien chieh-t'i-hou te chün-cheng hsin-chih-hsü," s. 73-113, ve özellikle 79-81; ve LWK CCCY, s. 102-103. Askeri örgütlenme üzerine pek çok kitap bulunmaktadır. Hsü Pao-lin, *Chung-kuo ping-shu t'ung-chien*, Chieh-fang-chün ch'u-pan-she, Pekin, 1990, s. 217-280. Bunların içinde en önde gelen ise, çağdaş *Li-tai ping-chih ch'ien-shuo* (Wang Shao-wei and Liu Chao-hsiang) *Li-tai ping-chih'*in kapsamlı bir analizi olan *Chieh-fang-chün ch'u-pan-she*, Pekin, 1986.)

51. Bu kategorilerle ilgili bir tartışma için, *Wei Liao-tzu'*da çevirmenin önsözü, not 20'ye bakınız. Li Ching, *Ssu-ma Fa'*da bulunan *Ssu-ma Ch'ien'*in tarihini benimsemektedir (*Ssu-ma Jang-chü'nün Shih chi* biyografisi). *Ssu-ma Fa* çevirisi, çevirmenin önsözünde biyografinin tamamı bulunmaktadır.

52. Bu üç çalışma bugün kayıptır. Metin ve bunlarla ilişkisi için çevirmenin önsözüne bakınız.

53. Şaşırtıcı biçimde bu bir hata gibi görünmektedir. Mevcut *Ssu-ma Fa*, başlangıçta "ilkbahar ve kış" avlarını değil, "ilkbahar ve sonbahar avları"nı ele almaktadır. Kış, ölümün mevsimi olarak değerlendirilse de, *Ssu-ma Fa* askerler soğuktan donabileceği için kış seferlerini kınamaktadır. Tabii ki, metin sınırlı sayıda savaşın olduğu erken dönemleri yansıtmaktadır. (*Chou li, chüan 7*, "Yazlık İşler, *Ssu-ma*" tüm mevsimlerde nasıl avlanacağını ele almaktadır. Bununla birlikte, bu düzenlemeleri analiz ederken Lao Kan, *Kuo-yü'*ye göre askeri işlerin kışın halledilmesi gerektiğini savunur. Bkz. "Chou-tai ping-chih ch'u-lun," *Chung-kuo-shih yen-chiu* 1985, No. 4, s. 10.)

54. "işleri saygıyla yerine getirdi" terimi genellikle hükümdarının emirlerini saygıyla kabul edip yerine getiren tebaa için kullanılır. Ancak, gerçekte, feodal lordlar iktidarı gasetmekte ve bu tip deyişlerle hareketlerine meşruluk kazandırmaktadır.

55. *Chou li* (*chüan* 7, "Yazlık İşler, Ssu-ma") halka zarar vermek ya da kendi lordlarını öldürmeleri durumunda ona bağlı bir eyaleti ıslah etmek için hükümdarın yapması gereken dokuz koşulu sıralar. Bunlar, "dokuz yasaklama"yla benzer. Hükümdar feodal lordları toplamadan önce bunları halka duyurmalıdır. *Ssu-ma Fa'*'nın ilk bölümünün sonlarında yer alır.

56. "Zırh ve silahlar" savaşın sanatları. Aynı zamanda, meydan okuma ya da bağımsızlık isteme güdülerini de sınırlayarak, itaatkâr eyaletlerin de düzene girmelerini ve ıslah edilmelerini sağlarlar.

57. Mevsimler arasında talim yapmak *Ssu-ma Fa'*'da bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ilkbahar ve sonbahar avları buna benzer bir talim görevi görmekte ve böylece "savaşı unutmama" düsturu ilk bölümde göze çarpmaktadır. Sürekli hazır olmak ve talim yapmak tabii ki çoğu askeri eserin temelinde yatmaktadır.

58. Beş egemenden biri. Burada "müfreze" olarak çevrilen terim *kuang'*dir. Genellikle, *lü* – normalde beş yüz adamdan oluşan birlik- bu kitapta "müfreze" olarak çevrilmiştir. Bununla birlikte, "müfreze" Batı askeri birlikleri içinde en düşük dayanıklılığa sahip olandır ve *kuang'*in dengidir.

Ardından gelen paragraf, biraz kafa karıştırıcıdır. Değişik örgütsel terimler ve İngilizcede buna denk gelecek terimlerin olmaması bu karışıklığa neden olmaktadır. Li Ching'in köklü askeri tarih görüşü ve terimleri yeniden tanımlama eğilimi sayesinde daha da karmaşıklaşmaktadır. Orijinal *Tso chuan* metni üzerinde de yorumcular arasında büyük fikir ayrılıkları vardır. Bu nedenle kimi bölümler belirsizliğini korumaktadır. Tartışmanın ayrıntılarını takip etmeyi kolaylaştırmak için, İngilizce çevirisinin ardından Çince terim de verilmiştir.

59. Shih Hui'nin Ch'u (Chin'in düşmanı) değerlendirmesinden ve Sunshu Ao'nun Ch'u'nun yönetim ve ordusunu örgütlemek için başvurduğu klasik düzenlemeler seçkisinden alınmıştır. (*Tso chuan*, Dük Hsüan'ın on ikinci yılı. Tam bir çeviri için, altı ay'a bakınız: James Legge, *The Ch'un Ts'ew with the Tso Chuen*, Oxford University Press, 1872, [tıpkıbasım Chinhsüeh shu-chü, Taipei, 1968], s. 312, s. 317; Burton Watson, *The Tso chuan*, Columbia University Press, New York, 1989, s. 87.) Cümlelerin ikinci yarısının anlamı açık olsa da (hiçbir özel talimat ya da emir almadan da ordu her zaman hazır olmalıdır), ilk yarısı –"şeylerin sembolleştirilme-

si"- farklı yorumlara açıktır. Esasen, her subay kendine verilen sorumluluk uyarınca hareket etmelidir, flaması tarafından yönlendirilerek tarumlanıp sembolleştirilmiştir. (Belli ki, flamaların üzerinde hayvan ya da çeşitli nesnelere resimleri bulunmaktadır. Askeri hiyerarşi içinde görevleri ve sorumlulukları bunlar göstermektedir. Tabii ki, nişanlar da bu görevi yerine getirebilir ve bu iddiayı kanıtlayacak hiçbir şey yoktur – çünkü hikâye de bunu tartışmaktadır.) Bu nedenle, hareket halinde olsun ya da olmasın, subaylar görevlerini bilir ve ona uygun hareket ederler. Bununla birlikte, yorumcular başka fikirleri de ortaya atarlar. Bir fikre göre, komutlar bayrak ve üzerindeki uygun nesne resmiyle verilmektedir. (Bu nedenle Watson bunu "bazı subaylar bayrakların üzerindeki nesnelere uyumlu bir şekilde hareket ederler" olarak çevirmektedir. Legge'in çevirisinde de aynı cümle bulunmaktadır. [Bkz. Watson, *The Tso chuan*, s. 87 ve not 10.] Bu da Chang Ping-lin'in merkezi komutanın nasıl kullanıldığı ile ilgili fikrini takip etmektedir. Wu ve Wang da bunu kabul eder [LWK CC, s. 21].) Cf. Yang Po-chün, *Ch'un-ch'iu Tso-chuan chu*, Chung-hua shu-chü, Pekin, 1990, Vol.2, s. 724.

60. Yorumcular, verilen rakamların mantıklı olabilmesi için bu cümlelerle ilgili çeşitli yorumlar yapmaktadırlar. Çeviri, Li Ching'in anlayışını yansıtmaktadır. Kaldı ki, bu orijinal anlamı olmayabilir. Bu nedenle, bölüm için kullanılan terim, *tsu*, tüm savaş arabalarındaki adamların toplamını değil, her bir savaş arabasına eşlik eden adam sayısını vermektedir. Sorunlu cümle de "tsu pian chih liang"dır ve yan taraflara ilave bölükler yerleştirmekten bahsetmektedir. (Bu, Li Ching'in de iddia ettiği gibi, bir bölüğün yirmi beş kişiden ve iki bölüğün iki yanda elli kişi ve savaş arabası başına toplamda yüz elli kişiden oluşması demektir. Ancak, *liang* tanımı, elli adam olmasını gerektirmekte, böylece bir *liang* her bir savaş arabası için iki taraf arasında ayrılmaktadır.)

Diğer görüşler, sadece *Tso chuan*'dan kaynaklanmakta, savaş arabası başına yüz adamdan, *kuang* ya da müfreze başına yüz elli adama kadar çıkmaktadır ve bu da otuz ya da on beş savaş arabası demektir. Bu sayıları *Ssuma Fa*'daki sayılara uydurmak için (o bölümler artık bulunmamaktadır) çeşitli zorlama girişimleri olmuştur fakat Yang Po-chün hepsinin değersiz olduğuna çünkü tartışmanın savaş arabaları ile savaş arabası müfrezesinin tanımı üzerinde yoğunlaştığına inanmaktadır. Piyadelerin konuyla ilgisi yoktur. (Bkz. *Ch'un-ch'iu Tso-chuan chu*, s. 731-732; Li Tzung-t'ung, *Tso-chuan chu-shu chi pu-cheng*, Shih-chieh shu-chü, Taipei, 1971, Vol.1, 23:13B-14A; ve *Chung-kuo chün-shih-shih*, Vol. 4: *Ping-fa*, s. 13-15.)

Tso chuan'daki orijinal ifade, belki de şöyle çevrilebilir: "Hükümdarın

kişisel muhafızları iki müfrezeye bölünmüştür. Her bir müfreze için bir bölük [*tsu*] ve takım [*liang*] bölüğün yanlarında yer alır." *Tso chuan*'da ayrıca, bir müfrezenin otuz savaş arabasından oluştuğu yer almaktadır. Hem Watson hem de Legge tüm muhafız kuvvetlerin otuz savaş arabasından ya da *kuang*'dan oluştuğunu yazar. (Legge: "Hükümdarın kendi savaş arabaları on beşerden ikkiye ayrılırlar. Her birine 100 adam ve destek kuvvet olarak da 25 adam verilir" [Legge, *The Ch'un Ts'ew with the Tso Chuen*, s. 318]). Yazarın ikinci cümlede *tsu*'nun doğasını tanımladığına dair iddialar, düşmanın hazırlıkları ve örgütlenmesinin savaş alanındaki doğaçlama analizlerine pek uymamaktadır.

Orijinal cümle, sabahın erken saatlerinde önce sağ kanadın ve ardından da sol kanadın nasıl alarma geçtiğini tanımlamakta ve böylece kuvvetlerin her zaman hazırlıklı olduğunu göstermektedir. Yorumcuların hepsi burada kralın şahsi muhafızları ya da savaş arabalarından bahsedildiğini düşünse de, Li Ching bu veciz sözü Ch'u'nun kuvvetlerini genel olarak tanımlamak için kullanmıştır.

61. Hikâyede geçen, daha önceki dönemden, Dük Hsüan'ın on ikinci yılından bir alıntı. Yine, orijinali ve Li Ching'in analizlerindeki anlamı en az iki farklı yoruma açıktır. İlki, metinde de çevrildiği gibi, sağ tarafta görevlendirilen piyadeler arabalara yakın konuşlanmış, sol tarafta görevlendirilenler ise (orijinalinde) "yem aramaya" gönderilmişlerdir. (Bu "yem arama" işi pek mümkün görünmemektedir çünkü hükümdarın şahsi birliklerinin yarısının, önemli de olsa, adi bir işe gönderilmeleri demektir. [Bunun farklı bir lehçede, bilinmeyen bir anlamı olduğu ileri sürülmüştür.] İleriye, çevreyi araştırıp düşmanın gizlenebileceği yerleri bulmaya gönderilmiş ya da bekleyerek güvenlik sağlamış olabilirler.) İkincisi, *yu yüan* adını generalin savaş arabasına göre konumlanışından alan Sağın Ordusu'na bir gönderme olabilir. "Tekerlek"le sembolize edilmiştir. (Cf. Yang Po-chün, *Ch'un-ch'iu Tso-chuan chu*, s. 723; Legge, *The Ch'un Ts'ew with the Tso Chuen*, s. 317; Watson, *The Tso chuan*, s. 87; LWK CC, s. 22; ve LWK CCCY, s. 113-114.) Üçüncü bir olasılık da, her bir savaş arabasının sağ tarafında görevlendirilen piyadelerin, ilerleme boyunca generalin arabasını takip etmeleri, iki kanadı da korumak gibi bir görevlerinin olmamasıdır. (Her bir savaş arabasının sol kanadını korumak büyük bir ihtimalle sol tarafta konuşlanan savaş arabası bölüğünün görevidir.) Li Ching, yorumlarında iki anlayışı da kullanır.

62. Li Ching, savaş arabalarının ilerleyiş yönüne bağlı olarak diziliş düzenlemelerinin yapıldığı sonucuna varır. Bu da, (belki de, genel giriş ve EK-A'da da bahsedildiği gibi savaş arabaları savunmasız olduğu için) sa-

vaş boyunca savaş arabalarının yanındaki birliklerin kanatlara yakın olmasını gerektirir. Generalin savaş arabasının diziliş örnekleri ve buna bağlı olarak da ordunun yönü, *Tso chuan'*ın bu savaş ve hazırlık faaliyetlerinin anlatıldığı hikâyede bulunmaktadır.

63. *Tui*, elli adamdan oluşan müfrezedir (bkz. yukarıda not 38). Bir *tui* iki *liang'*a eşitti.

64. *Tso chuan'* da, Dük Chao'nun ilk yılında kaydedilmiştir. Genel girişte de bahsedildiği gibi, bu önemli savaş genellikle savaş arabası savaşlarından piyade savaşlarına geçişin bir göstergesi olarak anılmaktadır. (Ne yazık ki, savaş Burton Watson'ın *Tso chuan* çevirisinde bulunmamaktadır fakat Legge de vardır [*The Ch'un Ts'ew with the Tso Chuen*, metin s. 572, çeviri s. 579]. Daha fazla bilgi için bkz. LWK CCCY, s. 113-115; LWK CC, s. 22; Tu Cheng-sheng, "Chou-tai," s. 88; ve özellikle *Chung-kuo chün-shih-shih*, Vol.4: Ping-fa, s. 24-26.)

65. Bunlar, yorumcular tarafından genellikle erzak taşıtları olarak değerlendirilir. (Ayrıca bkz. *Chung-kuo chün-shih-shih*, Vol. 4: Ping-fa, s. 14.)

66. *Shih*, kadim çağda ordu demektir. Daha sonra "alay"ın dengi olarak kullanılmıştır. Burada, birlik ya da tabur, daha uygun olacaktır.

67. Wu Tzu-hsü'nün *Tso chuan'* da geçen ifadesi, Dük Chao'nun on üçüncü yılı bu alıntının kaynağı olarak gösterilmiştir (LWK CC, s. 25; Legge, *The Ch'un Ts'ew with the Tso Chuen*, s. 733; çeviri s. 735). Bununla birlikte, Sun Tzu'nun savaşa yaklaşımını ve ardından gelen geleneksel stratejistlerin çoğunun düşüncelerini özetlemektedir.

68. Hile yapmak, şekilsiz olmak ve gizliliği korumak gibi. (Han Çini'nin barbarlar gibi davranması düşüncesinin, gelenekselci yetkililerin temel inanışlarına ters olduğunu ve bu nedenle olasılık dışı kaldığını unutmayınız. Bkz. örneğin, Yeh Shih'in bu taktikle ilgili eleştirisi, LWK CC, s. 88.)

69. LWK CCCY, s. 124'ü takip etmektedir.

70. Bölüm 10. *Savaş Sanatı'*nda cümle şöyle başlar: "General zayıfsa ve katı değilse, talimatları ve liderliği cahilce olacaktır..." Li Ching ilk deyişi atmış ve "liderliği" "talim"le değiştirmiştir.

71. a.g.e., Bölüm 3. *Üç Strateji* ("Üstün Strateji") bu inanışı içermektedir.

72. Burada metin orijinaliyle uyuşmakta, "talim" yerine "liderliği" almaktadır.

73. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 5. Orijinalinde, "orduyu görevlendirmede üstün olan" yerine "savaşta üstün olan" bulunmaktadır.

74. Parantez içindeki bölüm, Li Ching'in yorumunun son bölümü Ming baskısında bulunmamakta fakat Sung baskısında bulunmaktadır.

75. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 6'dan iki ifade.

76. Barbarlara karşı barbarları kullanma geleneği, özellikle Çinlileştirilmiş ya da itaatkâr olanların daha vahşi kabilelere karşı kullanılması, Çin tarihi boyunca oldukça sık rastlanan bir durumdur. Hatta Shang bile, batıdaki saldırgan halklara karşı Chou'yu askeri bir tampon olarak kullanmıştır. ("Barbarlara karşı barbarlar" politikasıyla ilgili bir tartışma için bkz. Yü Ying-shih, *Trade and Expansion in Han China*, University of California Press, Berkeley, 1967, s. 14ff.)

77. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 6'da geliştirilen bir kavram.

78. Kâr-zarar hesaplaması Sun Tzu'nun birinci bölümünden alınmıştır.

79. a.g.e., Bölüm 6.

80. "Buna nasıl neden olabilir?" Bu, düşmanı manipüle etmek, zafer kazanılabilecek bir duruma getirmek olarak anlaşılır (cf. Liu Yin'in yorumları, LWK WCCS, II: 2B).

81. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 6. Sun Tzu: "Savaşta üstün olan insanların zorlar ve başkaları tarafından zorlanmaz." (Daha fazla bilgi için bkz. Tzu Yü-ch'iu, *Mou-lüeh k'u*, Lan-t'ien ch'u-pan-she, Pekin, 1990, s. 171.)

82. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 7.

83. Altısı, Sun Tzu'dan bir alıntı oluşturmaya da, düşüncelerini ve ilkelerini ifade eder –özellikle düşmanın ilerleyişini durdurmak için ayartmaları- (cf. LWK CCCY, s. 140-141). "Ağır" ve "hafif" nesneye bir gönderme olup, "hafif" ya da asılsız ya da birlik tiplerine zıtlık gösterebilir.

84. "*Chiün-chiao*" terimi bir subay rütbesi ya da örgütlenme birimi olarak anlaşılmaktadır (çeviride de böyle kullanılmıştır). Cf. LWK CC, s. 33; LWK CCCY, s. 143-144; TLWT WCHC, *chiün* 4, II: 6-7.

85. Birimler hiyerarşik olarak (beşli değil) onlu oluşturulmuştur. Böyle on tane beşli takım bir müfrezeyi ve on müfreze de bir tabur ya da alayı oluşturmaktadır. Temel düşünce, talimleri en temel birimden en yukarıya kadar etkili kılmaktır. (Bu, bir adamın beş adama, beş adamın da beş adama daha eğitim vermesi düşüncesinden farklıdır. Bu nedenle yetenekleri yatay bir talimle yaymaktadır –Wu Ch'i'nin "Orduyu Kontrol Etmek" yazısında olduğu gibi... [Wu-tzu, Bölüm 3].) Böylece, en üst seviyedeki talimatlar subaylara, muhtemelen *chiün-chiao*'ya (subay olarak anlaşılacak bir terim) ve altındaki generallere iletilmektedir.

86. Dük Huan'ın beşinci yılından (Cf. Legge, *The Ch'un Ts'ew with the Tso Chuen*, s. 44-46). Savaş arabaları öndedir, piyadeler boşlukları doldurmaktadır.

87. Bkz. yukarıda not 50.

88. *Wei Liao-tzu*, Bölüm 16.

89. Kadim çağlarda, geç dönem Han'da kâğıt bulunana ve kullanımı

yaygınlaşana kadar, tüm kayıt işlemlerinde tahta şeritler kullanılmaktaydı. Burada kullanılan talimatlar, başarılar, beşli takım savunuları da buna dahildir. Bir takımın işaretleri, onu kopmaz bağlarla diğer bir birime bağlamakta ve kimi koşullarda birim bütünlüğünü sağlayamamak gibi sonuçlar doğurmaktaydı. (Cf. LWK CC, s. 34; LWK CCCY, s. 145-146; LWK WCCS, II: 7.)

90. İşlevsel örgütlenme adına, yirmi beş piyade bir *liang* (müfreze) ve sekiz süvari de benzer şekilde bir müfreze oluşturmaktaydı. Böylece, süvari örgütlenmesi –ilkesel olarak aynı olsa da- kayda değer bir farklılık göstermekte ve bölük seviyesinde bulunmamaktaydı.

91. Liu Yin'i benimsemektedir. Pek çok yorumcu bunun *Ssu-ma Fa*, Bölüm 3'ten bir alıntı olduğunu düşünür. Metin, beş silah tipini ve kullanım uygunluklarını tartışmaktadır. Bununla birlikte, bu, *Sorular ve Yanıtlar*'ın yanlış okunmasından kaynaklanabilir çünkü (*Ssu-ma Fa* "beş" in kullanımını vurgulasa da) silah tartışmalarıyla ilgili herhangi bir giriş bölümü bulunmamaktadır.

92. *Classic of Grasping Subtle Change*'deki dizilişlerle birlikte esas görevlendirme dizilişlerin küçük kopyalarını örgütlemektedir. Bu nedenle, her bir takım, sorumluluk alanlarındaki saldırılara karşı geliştirilen düzenlemelere uygun olarak değişiklikler yapabilirler.

93. *Yedi Askeri Klasik*'in Ming baskısı. Bizim de çevirimizin temelidir. *Pu karakteri* –"yürüyüş" ya da "adım"- bu metinde ve ondan sonra gelen metinlerde bulunmaktadır. Sung baskısında da *cheng karakteri* –"geleneksele" ya da "dürüst"- bulunmakta ve LWK CC gibi çağdaş baskılarda da yer almaktadır. Eğer metin *cheng* olarak düzeltilseydi, şöyle okunacaktı: "Kare, gelenekselden; daire sıra dışı'dan [*ch'i*] doğar." Cf. LWK CC, s. 34; LWK CCCY, s. 148-149; LWK WCCS, II:10B-11A; TLWT WCHC, *chiian* 4, II:9A.

94. *Wu-tzu*, Bölüm 3. Orijinali biraz daha değişiktir: "Ana talimattan koparlarsa düzenlerini korurlar, dağılırlarsa bile yeni sıralar oluştururlar."

95. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 4.

96. *Chieh*, "kısıtlamalar," bkz. *Savaş Sanatı*, Bölüm 5 notları. *Chieh*, iki farklı anlamda kullanılmıştır: İlki, Sun Tzu'daki anlamı ile, "dürtü" ya da "katiyet" (Giles) ve ikincisi, normal "tedbir" anlamı ile...

97. *Savaş Sanatı*, Bölüm 5'ten bir alıntı.

98. *Chieh*.

99. Yorumcular genellikle her bir çığlık için bir davul vuruşu olarak anlamaktadırlar ancak her bir çığlık için düşmanda bir gedik daha açılma-

sı anlamında da kullanılabilir.

100. Bu, ön ve arka gibi mekansal boyutlara bir atf gibi görünse de, ilk ve sonraki gibi zamansal düzene de bir gönderme olabilir.

101. Daha ilginç bir ifade, çünkü bu tip otomatik cevaplar düşman stratejistleri tarafından kolayca kullanılabilir.

102. Bu cümle Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 11'i açıklamaktadır: "Onlara bir koyun sürüsünü güder gibi hükmeder -ileri geri götürülürler, fakat nereye gittiklerini hiçbiri bilmez."

103. "Kısıtlamalar" kavramı burada da karşımıza çıkmaktadır. Müzikteki kullanımıyla uyumlu bir şekilde, "ölçü" ya da "ritim" olarak kullanılmaktadır.

104. "Beş aşama" kavramlarıyla uyumludur. Her bir talimat beş aşamadan biriyle bağlantılıdır ve tüm konular her bir aşamada gruplanmıştır. (Cf. Joseph Needham, *Science and Civilization in China*, Vol. II, *History of Scientific Thought*, Cambridge University Press, Cambridge, 1962, s. 232-265.) Liu Yin bunları şöyle sıralar: Doğu-yeşil; güney-kırmızı; batı-beyaz; kuzey-siyah; merkez-sarı (LWK WCCS, II:15B).

105. Cf. TLWT WCHC, s. 190.

106. "*San fu*" "üç koruyucu kuvvet" olarak çevrilmiştir ve birbirini "korumak" ya da "kapsamak" gibi bir sorumluluğu olan üç operasyonel birim içindeki bölümlere gönderme yapmaktadır. (*fu*'yu "kaplamak," "örtmek" olarak anlamaktadır. Cf. Karlgren, *GSR*, veri 1034m). Esnek -sıra dışı da dahil olmak üzere- taktikleri uygulayabilen birimler ya da üç pusu kuvveti olup olmadığı üzerinde anlaşılabilir değildir (cf. LWK CC, s. 39).

107. *Hsin shu*'nun kendisinin yanlış anlamasının bir sonucudur. Dük Ts'ao'nun askeri taktikleri görmezden gelmesiyle bir ilgisi yoktur.

108. Bkz. *Sorular ve Yanıtlar*, not 64.

109. *Yedi Askeri Klasik*'in Sung baskısını benimsemektedir. *Jen* yerine *fan* bulunmaktadır. Daha sonradan kopyalayan kişinin yaptığı bir hata olduğu açıktır.

110. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 4'ten kısmi bir alıntı. Orijinali: "Savunmada üstün olan kendini Yer'in en derinlerine gömer. Saldırıda üstün olan Göğün en yükseklerinde yer tutar." "En derinleri"nin kelime anlamı "Yer'in dokuz tabakası"dır. "En yüksekleri" ise "Göğün dokuz tabakası"dır.

111. *Altı Gizli Öğreti*'nin adamların seçilmesi ve talimleriyle ilgili bölümleri olduğu halde bunlar sonraki eserlerde bulunmamaktadır.

112. "Yirmi" yerine "yüz" yazarak metni düzeltmektedir. (Diyagram için bkz. EK-E.)

113. "Üç bin" kesinlikle bir hatadır. "Yüz" tarihsel olarak uygun olacaktır. (Bununla birlikte, tartışma daha da karmaşıktır. Cf. Liu Yin'in notları, LWK WCCS, II: 20-21A.) "Kaplan Muhafızlar" *Altı Gizli Öğreti*'nin çevirmenin önsözünde ele alınmıştır. Komuta kademesindeki subaylardan ziyade seçkin bir kuvvet olarak rol oynamışlardır.

114. Dört değil beş değişiklik vardır ve beşinci değişiklik ilk dizilişe geri dönmektir.

115. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 1'den ünlü bir vecize. "Aldatma tek başına yeterli değildir; deyiş belki de şöyle çevrilebilir: "Savaşın özü aldatma ve hiledir."

116. Beş aşama sistematik olarak bir dizi ilişki, ilke ve üretim ile fetih döngüleriyle bağlantılıdır. Örneğin, tahta ateşe can verir, ateş metali fetheder (eritir). (Daha fazla bilgi için bkz. Needham, *History of Scientific Thought*, s. 253-265.) Bir kez dizilişler aşama isimleriyle anıldı mı, çeşitli dinamikleri de ortaya çıkaran bu ilişki motiflerinin arasına düşerler.

117. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 6'dan bir benzetme. "Su, akışını araziyle uyumlu olarak gerçekleştirir, ordu zafer için [tedbirlerini] düşmanla uyumlu olarak kontrol eder."

118. Fan Li, İlkbahar ve Sonbahar döneminde bir düşünür ve politik danışmandı. Askeri teorileri yin ve yang'ın sonsuz döngüsüne uyarladı. Yazıları –varsa bile- kayboldu fakat o dönemden kalan kimi eserlerde çizimleri bulunmaktadır.

119. "Sonuncu" ve "ilk" aynı zamanda mekansal olarak da anlaşılabilir: "Önde" ve "arkada" ya da "geride" gibi...

120. Yukarıda not 104'te de ele alındığı gibi, müzik notaları da dahil olmak üzere, beş aşamayla ilişkili pek çok konu vardır.

121. *Ssu-ma Fa* ve erken dönem Legalist düşünürleri çağrıştırmaktadır.

122. İmparator Kuang Wu tüm karşıt kuvvetleri fethetti, Wang Mang ise Han hanedanlığını düzene soktu ve bundan sonra Doğu ya da Sonraki Han olarak anıldı.

123. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 9.

124. "The Punitive Expedition of Yin," "Book of the Hsia," *Shang Shu (Book of Documents)*. Cf. James Legge, *The Shoo King, Chinese Classics*, Oxford University Press, Hong-Kong, s. 163.

125. Bu olay biyografisinde yer almaktadır.

126. "Kırmızı Kaşlar" adını kendilerini savaşta belli etmek isteyenlerin kaşlarını kırmızıya boyamaları geleneğinden almaktadır. Tahtı ele geçiren Wang Mang'ın (M.S. 8-23 arasında hüküm sürdü) karşısına da böyle çıkmışlardır.

127. Yang Kan ve Chung Chia, İlbahar ve Sonbahar döneminde önem-
siz iki figürdür. Askeri düzenlemelere karşı çıktıkları için tarihsel kayıtlara geçmişlerdir. İlki, arabacısı infaz edilmesine rağmen serbest bırakılmış fakat ikincisinin başı kesilmiştir (LWK CC, s. 47).

128. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 13'te "harcanabilir casus" kavramını geliştirmektedir. O ajanları şöyle tanımlamaktadır: "Devletin dışında yanlış bilgi yaymak için görevlendirilirler." Kelime anlamıyla, terim "ölü casus" demektir. Çünkü gerçek ortaya çıktığında büyük olasılıkla öldürüleceklerdir. (Li Ching'in biyografisi, büyük ihtimalle T'ang Chien konusundaki kararlarını ve faaliyetlerini kaydetmektedir.)

129. 'a.g.e.'den bir alıntı.

130. Genel girişte de ele alınan Chou Dükü, öz kardeşleri Kral Wu'nun oğlunun tahttan indirilmesine karşı çıkınca üzerlerine gönderdiği orduları komuta etmekteki yüce dürüstlüğü ile tanınır. (Bunda yardımcı faktörler de vardır. Devrimciler, Chou Dükü'nün, henüz yaşı çok küçük olan kralın naibliğini bahane ederek gücü kendi eline geçirmek istediğine inanmaktadırlar.)

131. "Evsahibi" genellikle kendi bölgesinde, kendi şartlarıyla savaşır ve işgalciye de genellikle "konuk" denir. Bununla birlikte, Li Ching'in tartışmasının da gösterdiği gibi bu terimler basite indirgenmiş ve genellikle de sözde terimlerdir.

132. Bu, Sun Tzu'nun ana konularından biridir. Özellikle *Savaş Sanatı*, Bölüm 2'de göze çarpar.

133. *Tao Te Ching* gibi *Yedi Askeri Klasik*'teki tüm stratejistlerin merkeze aldığı bir kavramdır.

134. *Savaş Sanatı*, Bölüm 2.

135. a.g.e. "Orduyu görevlendirmede üstün olan, insanları ikinci kez askere almaz ve erzakları üçüncü kez taşımaz."

136. Bu politikalar Sun Tzu'nun yaklaşımının ayrıncı özellikleridir ve sonraki kuramcılardan oldukça farklıdır.

137. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 6'dan bir alıntı. Orijinalindeki deyişlerin sırası tersine çevrilmiştir: "Düşman dinlenmişse onu yorabilirsin; toksa acıktırabilirsin."

138. Tekrar, "sınırlama" ya da "tedbir" ortaya çıkmaktadır.

139. On Altı Krallık döneminden bir olay.

140. *Altı Gizli Öğreti*, Bölüm 60'tan bir alıntı. Orijinali biraz farklıdır: "Ceset tepeleri" yerine "tepeler" olarak geçmektedir.

141. Bu cümle mevcut *Savaş Sanatı*'nda geçmemektedir. Bununla birlikte, Sun Tzu, çeşitli arazi sınıflandırmalarını ve içerdikleri tehlikeleri ele

alır. Tseng Chen, anlaşılması bu kadar güç politikaların ne kadar dahice olduğunu belirtir: Önceki yerleşim alanlarının ıssız bölgeleri gibi mezarlıklar da bulaşıcı hastalıkların ve zehirlerin kaynağıydılar. (LWK CCCY, s. 190-191).

142. Pek çok yorumcu *ping*'i "ordu" dan ziyade "silahlar" a bir gönderme olarak ele alır. Çünkü tüm silahlar doğaları gereği "şiddet araçlarıdır" ve bölüm orduyu harekete geçirmekle devam eder ki, burada "ordu" kavramını kullanmak daha yerindedir.

143. *T'ien-kuan*'a yapılan gönderme biraz sorunludur. Kimi yorumcular bunu kayıp bir geleneksel metnin (*Kutsal Makamlar*) başlığı olarak ele almaktadır. Kimi yorumcular da göksel fenomenin astrolojik bir yorumu olarak düşünmektedir. (Bkz. *Wei Liao-tzu*, Bölüm 1'in notları ve LWK CCCY, s. 193; LWK CC, s. 52.) Buna bağlı olarak, *t'ien kuan shih jih* deyişi "astrolojik olarak uğursuz mevsimler ve günler" olarak çevrilir ve böylece uğursuz zamanlarda faaliyete girişilmemesini vurgular.

144. Bu, Kitap II'de bulunan, askeri dizilişlerin o andaki durumunu gizlemek için hayvan isimlerinin kullanımı ve beş nota gibi işaretlerin tartışılmasıyla devam etmektedir.

145. Daha önce Kitap I'de ele alındı; bkz. not 28.

146. Kung-sun Shu, Wang Mang'ın saltanatı altında valilik yapmıştır. Sonraki Han'ın kurulmasından önceki kargaşa döneminde kendini imparator ilan etmiştir. İmparator Kuang-wu, Kung-sun Shu'yu güç merkezinden kovup alt etmesi için Wu Han'ı temsilci olarak atadığında, acele ve doğrudan bir çarpışmadan kaçınmasını tembihlemiştir (bkz. LWK CCCY, s. 194).

147. Mevcut *Altı Gizli Strateji*'de bulunmamaktadır. "Orduyu dolaştırmak" terimi *Savaş Sanatı*, Bölüm 3'te de görülmektedir.

148. Wang Meng askeri konularda münzevi bir uzmandı. Fu Chien tarafından şans eseri keşfedilmiş ve görevlendirilmişti. Kendi ölümünden hemen önce Fu Chien'e Chin'e karşı son seferine çıkmasını tavsiye etmiş fakat bu tavsiyesi ciddiye alınmamıştır. Fu Chien daha sonra Fei İrnağı'nda mağlup edilmiştir.

149. Esasen Sun Tzu'nun savaşa yaklaşımının bir özetidir.

150. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 6.

151. Bu, geleneksel olarak aktarılmış *Savaş Sanatı*, Bölüm 4'ten bir alıntıdır.

152. a.g.e.

153.a.g.e., Bölüm 6. T'ai-tsung Sun Tzu'nun temel ilkelerini genişleterek görelî kuvvet ve yeni taktiksel ilkeler için düşmanı manipüle etmeyi de

eklemiştir.

154. a.g.e.

155. a.g.e., Bölüm 3.

156. *Ssu-ma Fa*, Kitap I.

157. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 4.

158. a.g.e.

159.a.g.e.

160.a.g.e. Bölüm 7.

161. *Wu-tzu*, Bölüm 4. ("hayati noktalar" için bkz. *Sorular ve Yanıtlar*, not 32.)

162. Saygın bir askeri kariyeri olan Li Chi, küçük bir asi grubunun lideri olarak başladı ve sonunda T'ang'a olan bağlılığından vazgeçti (orijinal soyadını da Hsü'den Li'ye değiştirdi. İkinci adı olan *shih*'i bırakmaya zorlandı. Çünkü Li Shih-min'in ismine benziyordu ve bir imparatorluk tabusu olarak yasaklanmıştı. Buna bağlı olarak da Li Shih-chi yerine Li Chi olarak tanındı.) Oldukça başarılı bir askeri stratejist ve generaldi. İmparatorluğun güçlendiği dönemde birliklere komuta etti, çöl seferlerine çıktı, Koguryo'nun işgalini destekledi ve bizzat yönetti. Ayrıca, askeri görevlerinden ayrıldığı zamanlarda yüksek sivil kademelerde de görev aldı.

163. İçinde "herhangi bir zarar" olmasa da, Liu Yin gibi kimi yorumcular, çeşitli nedenlerden dolayı bunu daha inanılmaz buldular (bkz. LWK WCCS, III:11-12).

164. Chang-sun Wu-chi, T'ang T'ai-tsung'un bacanağı, danışmanı ve çocukluktan beri güvendiği bir kişiydi. Askeri başarıları ilgi çekmişti ve aynı zamanda T'ai-tsung'un tahtı ele geçirmesine yardım etti ve en yüksek sivil makamlara atandı. Kao-tsung'un (Li Chih) tahtta kalmasında faydalı oldu ve en büyük gücü kullanmasına izin verildi. Sonunda İmparatoriçe Wu'nun entrikaları sonucunda, imparatora karşı "komplo kurmaktan" cezalandırıldı.

165. Erken T'ang döneminde sözünü sakınmayan, huysuz fakat oldukça yetenekli, başarılı bir general ve danışmandır.

166. Diğer üst-rütbeliler, değerli subaylar ve generaller –görünen o ki memnuniyetsizlikleri bitenler- Ch'eng-ch'ien ve Li Tai arasındaki kanlı entrikalar arasında kalmışlar ve infaz edilmişlerdir. Karakhoja ve T'u-yü-hun'a karşı (Li Ching'le birlikte) düzenlenen çöl seferindeki azmi ve başarısı özellikle kayda değerdir.

167. Bir stratejist ve bir komutan olarak Han Hsin, Liu Pang'ın iktidara yükselmesinde rol oynamıştır. Fakat ayrı yetenek ve başarı onu tehlikeli bir duruma sokmuş ve sonunda isyan sırasında başını derde sokmuş-

tur. (Biyografisi için bkz. Burton Watson, *Shih chi*, "The Biography of the Marquis of Huai-yin," *Records of the Grand Historian of China*, Vol. 1, s. 208-232.)

Halktan biri olan P'eng Yüeh, Ch'in'in dağılmasından fayda sağlamaya çalışan bir grup adamı etrafında topladı. Sonunda, Liu Pang'ı destekledi ve çeşitli başarılar kazandığı birkaç yıldan sonra Hsiang Yü'ye karşı nihai savaşta yer aldı. En sonunda da her başarılı olanın yaşayacağı kaderi paylaştı; ayaklanma komplosu kurmakla suçlandı ve infaz edildi. (Biyografisi için bkz. Watson, *Records of the Grand Historian of China*, "The Biographies of Wei Pao and P'eng Yüeh," Vol. 1, s. 191-195.)

Hsiao Ho, küçük fakat çalışkan ve başarılı bir Ch'in subayıydı. Konumu, Liu Pang'a yardımcı olmasını sağlıyordu. Daha sonra, Liu Pang'a en karanlık günlerinde yardım ederek Han hanedanlığının askere alma ve erzak sağlama alanlarını geliştirdi (metinde su taşıma sistemlerini geliştirdiğine dair göndermeler de bulunmaktadır). Diğer başarılarının yanı sıra, Liu Pang Ch'in saraylarına ilk girdiğinde imparatorluğun krokilerini ve haritalarını da yapması sayılabilir. Diğerleri zenginlikler ve mücevherler için savaşırken o hayati stratejik bilgilere sahip oluyordu. İroniktir, imparatora karşı bir tehdidi önlemek için çaba sarf etmesine karşın sonunda o da hapse atılmıştır. (Biyografisi için bkz. "The Hereditary House of Prime Minister Hsiao," Watson, *Records of the Grand Historian of China*, Vol. 1, s. 125-133.)

168. Liu Pang -sonunda Han Kao-tsu- ve Hsiang Yü, Ch'in hanedanlığının yıkılmasından sonra imparatorluk için mücadeleye giriştiler ve belki de farklı geçmişlere, yeteneklere ve kişiliklere sahip iki adam arasındaki Çin tarihindeki en ünlü çatışma ortaya çıktı. (Bkz. Denis Twitchett ve John K. Fairbank, *The Cambridge History of China*, Vol. I: *The Ch'in and Han Empires*, Cambridge University Press, London, 1986, s. 110-119; ve Watson, *Records of the Grand Historian of China*, Vol.1, "The Basic Annals of Hsiang Yü," s. 37-74, ve "The Basic Annals of Emperor Kao-tsu," s. 77-119.)

169. Ch'en P'ing, Hsiang Yü onu görevlendirmekte başarısız olunca Liu Pang'a katılmış ve taktiksel bir etki yaratmış stratejisttir.

170. Ts'ao Ts'an, Kao-tsu'nun kırsal bölgelerinde küçük bir güvenlik memuru idi ve ilk günden beri onu sadakatle destekledi. Sayısız savaşa ve büyük sefere katıldıktan sonra yüksek bir sivil makama erişti. (Biyografisi için bkz. Watson, *The Records of the Grand Historian of China*, Vol.1, "The Hereditary House of Prime Minister Ts'ao," s. 421-426.)

Fan K'uai ve Kuan Ying oldukça önemsiz bir geçmişe sahiptiler ve isyanın ilk günlerinde Liu Pang'a destek olarak Göğün Altındaki Herkes'i

kazanmak için çıktığı seferde ona katıldılar. (Biyografileri için bkz. *Shih chi, chüan* 95.)

171. Altı Eyaletli Ch'in, genel girişte de ele alındığı gibi, sistematik olarak ortadan kaldırılmıştır. Mağlup edilen kraliyet mensupları, ülkelerini eski görkemli günlere döndürmenin hayalini kurmaya devam ettiler. Yerleşik halk ise, yerel eyaletlerine, soyut bir imparatorluğa karşı duyduklarından daha derin duygularla bağlıydılar. Bu eski eyaletlerin yeniden kurulması ve imparatorluğa destek olmak için bölgesel feodal krallıkların kurulması sorunu hararetli tartışmalara neden olmuş ve Önceki Han tarihindeki olayları anımsatmıştır. (T'ang'da da benzer yansımaları vardır.)

Metinde geçen "yemek çubuğu olayı"nda, rivayete göre Chang Liang, Liu Pang yemekten onun yemek çubuklarını ödünç almıştır. Bu olayın, Altı Devlet'i yeniden kurmanın tehlikelerine işaret ettiği çünkü onlar olmadan gelecekteki imparatorun aniden yemekten kesileceğini ve yaygın güç odakları yaratmanın getireceği tehlikeyi fark edeceğini anlattığı varsayılabilir. Bununla birlikte, tarihsel kayıtlarda hiçbir açıklama yoktur. Watson'ın da belirttiği gibi, onları noktayı koymak için kullanmış olabilir. (Muhtemelen, Sun Tzu'nun birinci bölümündeki gibi, ele aldığı konudaki faktör tahminlerini belirtmek için yeterince yemek çubuğu vardı.) Olay için bkz. Watson'ın Chang Liang biyografisi, *Records of the Grand Historian*, Vol. 1, "The Hereditary House of the Marquis of Liu," s. 143-144.

172. Fan Tseng, Hsiang Yü için askeri stratejiyi başarıyla çizmiştir. Liu Pang'ı öldürmesi için çeşitli fırsatları sağlamıştır. Bununla birlikte, kasti yanlış bilgilendirme sonucunda ayrıcalığını kaybetmiş ve etkisizleştirilmiştir. (a.g.e., Vol.1, "Prime Minister Ch'en," s. 157-158. Ayrıca, yukarıda not 168'de belirtilen *Yıllıklar*'da da pek çok kez adı geçmektedir.)

173. Liu Pang'ın ilk günlerinden iki ünlü general ve sırdaş.

174. Mevcut *Altı Gizli Öğreti*, generallerin nitelikleri, seçilmesi ve görevlendirilmesiyle ilgili dört bölüme sahiptir. Biraz daha farklı olan bu altı Bölüm 21' dendir. (Kullanılan balta çeşitleri için bkz. orijinal çevirideki notlar.)

175. *Altı Gizli Öğreti*'deki tören taslağı, generalin savaş arabasının dışı göbeğini itmekle ilgili bir bölüm içermez ("ku"yu, "tekerlek" ya da "aks" olarak değil, "dış göbeği" olarak anlar. Hayashi Minao, "Chügoku sen-Shin jidai no basha," *Töhö Gakuhö* 29 [1959], s. 216-222).

176. Yin ve yang teknikleri ve uygulamaları, doğal olguları sınıflandırmayı içerir. Astronomik olayları ve yıldızları, uğurlu ve uğursuz göstergeler matrisi içinde inceler. (Bu materyallerden bazıları, çeşitli Asya ülkelerinde basılan geleneksel yıllıklarda yer almaktadır.) Ek olarak, çeşit-

li kehanetler de bu inanışların içindedir. Kaplumbağa kabukları ve hayvan kemiklerindeki çatlakların yorumlanması ile *I Ching* heksagramlarını yapmakta kullanılan kandil çiçeği sapsarı da buna dahildir.

177. Günlerin döngüsel olarak sınıflandırılması içinde, özellikle bir gün askeri çatışmalar için uğursuz olarak görülmüştür; bu bir "yıkım" günüdür. Olay olduğunda, çok uğursuz bir günde harekete geçtiği söylenildiğinde, gelecekteki imparator şöyle karşılık verdi: "Biz ilerleyeceğiz ve onlar yıkıma uğrayacak; bunun avantajlı olmadığını nasıl söylersiniz?"

178. Bu savaş, Ch'i'nin talihinin döndüğünü göstermektedir. Ch'i yıkımın eşiğinden dönmüş ve Yen'in kuvvetlerini yenerek kendi kanunlarını uygulamaya başlamıştır. Ch'i'nin diğer beş eyaletten gelecek saldırılara karşı kullandığı iki kaleden biri olan Chi-mo'da kuşatılan T'ien Tan, keşif grubuna katılarak yanlış bir manevra yapan Yüeh I'yı ele geçirmeyi başardı. Daha sonra kuşatmayı kırmak için oldukça ünlü bir tarihsel strateji olan "ateş öküzü"nü kullandı. O ana kadar Yen, Ch'i'nin umutsuz bir durumda olduğuna inanıyordu ve bu kadar cesur bir karşı saldırıyı hiç beklemiyordu. T'ien Tan çeşitli renkli semboller ve ejder resimleriyle süslü istihkamlarının içinde bin öküzle sahipti ve hepsinin boynuzlarına bıçak ve kılıç bağladı. Daha sonra, kuyruklarına yağlı çıralar bağladı, duvarlarda delikler açtırdı ve gecenin bir yarısı –büyük bir gürültü çıkararak- öküzleri düşman kampına gönderdi. Kuyruklarında çıralar yanan hayvanlar dehşet içinde koşmaya başladılar. Doğal olarak Yen kuvvetleri korktu, bozguna uğradı ve hemen ardından –Ch'i kuvvetlerinden geriye kalan- beş bin deneyimli birlik tarafından katledildiler. (Bu taktikler ve uygulamaları yakında yayınlanacak olan çalışmamızda yer almaktadır. Kadim Çin'de askeri gelişim tarihi içindeki ünlü savaşlar.)

179. T'ien Tan'ın (her ne kadar kasıtlı olarak onları manipüle etse de) popüler inanışlarla bağlantılı olduğu açıktır. T'ai Kung ise bunları şiddetle reddetmiş ve aksini yapmıştır. Bununla birlikte Liu Yin bunu bilmediğimiz nedenlerden ötürü tam tersi olarak anlamaktadır (LWK WCCS, II: 21B).

180. Tekrar, San I-sheng'in yaptıkları –harekete geçmeden önce olasılıkları keşfetme arzusunu ifade eder- harekete geçmeden önce kehanetlerle uyum içinde olmalıdır ve T'ai Kung'un cesurluğu karar vermek ve olasılıkları hesaplamakta kehanetlere başvurmanın tersi bir yol izleyecektir. Bununla birlikte, Ts'eng Chen bunun tersini anlamaktadır (cf. LWK CCCY, s. 229).

181. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 4.

182. WCCS baskısında Ch'in'e saldıran Chin olarak geçer. Liu Yin'in notlarında da böyledir. Ancak, diğer baskılar farklıdır ve LWK CC'nin editörleri metni Chin'e saldıran Ch'in olarak düzeltir. (Cf. LWK WCCS, III:

23; LWK CC, s. 64.)

183. *Ssu-ma Fa*, "Göğün Oğlunun Yükümlülükleri."

184. Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, Bölüm 7. Düzen, orijinalinin tersine çevrilmiştir.

185. a.g.e. Bölüm 6.

186. a.g.e. Bölüm 5. Orijinalinde *pen* "ana güç" yerine *shih* vardır.

187. Parantez içindeki bölüm, *Yedi Askeri Klasik*'in Ming baskısında yoktur ve Sung baskısından alınmıştır.

188. *Hsi tz'u*'da bulunan bir cümle. *I Ching*'in sonuna ilave edilen Konfüçyüsçü ekolden gelen ünlü yorumlardan birisidir.

189. *Mencius*, IIB:1. Terim, bölümün hemen başında görünmektedir ve daha ilginç bir bölümü, Göğün ve Yerin üzerinde insanın önemini vurgulayan bir bölümü başlatmaktadır. İlk cümle: "Göğün mevsimleri Yerin [arazilerinin] avantajları kadar [önemli] değildir; Yerin avantajları, insanlar arasındaki uyum kadar [önemli] değildir."

190. Bir Yen adamı olan Yüeh I, beş eyaletin birleşik kuvvetlerinin komutanıydı, Ch'i'ye saldırıp yok etti. En sonunda, T'ien Tan'ın zekice casus kullanımıyla yerinden oldu ve zaferleri tersine döndü (bkz. yukarıda not 178).

191. Fu Chien ve onun Ch'in ordularının mağlup edildiği Fei Irmağı savaşında Chin kuvvetlerinin komutanlarından biri.

192. Bu deyiş *Shih chi*'deki Pai Chi biyografisinde geçmektedir ve muhtemelen Taoculardan kaynaklanmamaktadır (cf. LWK CCCY, s. 243).

KADİM ÇİN'İN ASKERİ KLASİKLERİ

İ K İ N C İ C İ L T

Kırmızı Kedi Yayınevi Kadim Çin'in yedi savaş klasiğini okurlarına sunmaya devam ediyor. Kadim Çin'in Askeri Klasikleri'nin ilk cildinde T'ai Kung'un *Altı Gizli Öğretisi*, Ssu-ma'nın *Yöntemleri* ve Sun Tzu'nun *Savaş Sanatı* yer almıştı. Elinizdeki ikinci ciltteyse Wu-tzu, Wei Liao-tzu, Huang Shih-kung'un *Üç Strateji'si* ve *T'ang T'ai-tsung ve Li Wei-kung Arasında Sorular ve Yanıtlar* isimli dört klasik okuyucuyla buluşuyor. Böylelikle Çin askeri düşüncesinin ve strateji anlayışının geçirdiği evrim bir bütün olarak tamamlanmış oluyor.

Kadim Çin'in yedi savaş klasiğini Ralph D. Sawyer'ın derlemesi ve kusursuz çevirisiyle yayımlıyoruz. Çin askeri tarihi üzerine uzman bir akademisyen olan Sawyer bütün bu tarihsel metinleri farklı çevirilerle de karşılaştırıyor. Sawyer'ın titiz çalışması sayesinde gün ışığına çıkan Çin'in bu muazzam strateji klasikleri sadece tarihçileri, akademisyenleri ya da Doğu'nun kadim kültürünü merak edenleri ilgilendirmiyor. *Kadim Çin'in Askeri Klasikleri* siyasetçilere, sporculara, iş adamlarına, yani bir biçimde stratejiyle uğraşan herkese hitap ediyor.

Genişliği nedeniyle iki ciltte yayımladığımız bu dev eser sayesinde savaş ve yönetim sanatına bakışınız kökten değişecek. Kadim Çin'in binlerce yılın imbiğinden geçmiş strateji geleneğine ilk kez nüfuz edeceksiniz.

ISBN 978-9944-756-58-7

20 TL

www.kirmizikedikitap.com